

സാഹിത്യഭൂഷണം

കൊച്ചി ഭാഷാപരിഷ്കരണക്കമ്മിറ്റി

ശ്രീരാമവർഗ്ഗനാഥവലി.

സാഹിത്യദർപ്പണം.

ഒന്നാം ഭാഗം

കൊച്ചി

മലയാളഭാഷാപരിഷ്കരണകമ്മിറ്റിയിൽനിന്നു

പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നത്.

തൃശ്ശിവപേരൂർ

മംഗളോദയം അച്ചുകൂടത്തിൽ

അച്ചടിച്ചത്.

[വകുപ്പുവകാശം കമ്മിറ്റിക്കു മാത്രം.]

(രജിസ്ട്രേഷൻ നമ്പർ)

പരിച്ഛേദവിഷയസംഗ്രഹം

- പരിച്ഛേദം ഫ. കാവ്യസ്വരൂപനിരൂപണം.
“ ഡ. വാക്യസ്വരൂപനിരൂപണം.
“ റ. രസാഭിനിരൂപണം.
“ ര. കാവ്യഭേദനിരൂപണം.
“ ഓ. പ്രഞ്ജനാവ്യാപാരനിരൂപണം.
-

വിഷയാനുക്രമണിക.

പ്രഥമപരിച്ഛേദം.

മംഗളം

കാവ്യഫലങ്ങൾ

കാവ്യലക്ഷണശിഷ്ണങ്ങൾ

കാവ്യസ്വരൂപം

ഭാഷസ്വരൂപം

ഗുണസ്വരൂപം

ദ്വിതീയപരിച്ഛേദം.

വാക്യസ്വരൂപം

മഹാവാക്യം

പദലക്ഷണം

മൂന്നുവിധം അർത്ഥങ്ങൾ

അഭിധാ

സങ്കേതം

ലക്ഷണം

ലക്ഷണാഭേദങ്ങൾ

വ്യഞ്ജനം

വ്യഞ്ജനാഭേദങ്ങൾ

താല്പര്യവൃത്തി

തൃതീയപരിച്ഛേദം.

രസസ്വരൂപം

രസാസ്വാദനപ്രകാരം

കരുണാദികൾക്കു രസതപസ്സമാപനം

മു-മ

മു-മ

മു-മ

മു-മ

മു-മ

മു-മ

മു-മ

മു-മ

മു-മ

മു-മ

മു-മ

മു-മ

മു-മ

മു-മ

മു-മ

മു-മ

ര-മ

ര-മ

ര-ര

രസം നായകഗുണമാണെന്നുള്ള പക്ഷത്തെ ഖണ്ഡിക്കുക	൫൧
രസം നടനിഷ്ഠമാണെന്നുള്ള പക്ഷത്തെ ഖണ്ഡിക്കുക	൫൨
രസം ജ്ഞാനാന്തരഗ്രാഹ്യമാണെന്നുള്ളതിനെ ഖണ്ഡിക്കുക	൫൨
രസം സ്വപ്രകാശമാണെന്നു സ്ഥാപിക്കുക	൫൫
വിഭാവങ്ങൾ	൫൭
വിഭാവഭേദങ്ങൾ	൫൮
നായകൻ	൫൮
നായകഭേദങ്ങൾ	൫൯
നായകസഹായന്മാർ	൬൪
അവരുടെ ഭേദങ്ങൾ	൬൫
ഭൂതന്മാർ	൬൯
സാത്തപികനായകഗുണങ്ങൾ	൭൦
നായികാഭേദങ്ങൾ	൭൩
അഭിസാരികാ	൯൨
അഭിസരണസ്ഥാനങ്ങൾ	൯൪
നായികാലങ്കാരങ്ങൾ	൧൦൦
മുഷ്ഠനായികയുടെ അനുരാഗചേഷ്ടകൾ	൧൧൯
എല്ലാ നായികമാരുടേയും അനുരാഗചേഷ്ടകൾ	൧൨൦
ഭൂതികൾ	൧൨൩
ഭൂതിഗുണങ്ങൾ	൧൨൫
പ്രതിനായകൻ	൧൨൫
ഉദ്ദീപനവിഭാവങ്ങൾ	൧൨൫

അനുഭാവങ്ങൾ	മരന്യ
സാത്തപികങ്ങൾ	മരയെ
വൃദ്ധിചാരികൾ	മരൻ
സ്ഥായിഭാവം	മരുവ
അതിന്റെ ഭേദങ്ങൾ	മരുവ
രസങ്ങൾ	മന്യം
ശൃംഗാരം	മന്യം
ശൃംഗാരഭേദങ്ങൾ	മന്യര
വിപ്രലംഭസപര്യം	മന്യര
വിപ്രലംഭഭേദങ്ങൾ	മന്യര
കാമദശകൾ	മന്യന്
മാനം	മന്യൻ
മാനഭംഗോപായങ്ങൾ	മൗ
പ്രവാസം	മരു
കരുണവിപ്രലംഭം	മൺ
സംഭോഗം	മച്ചം
ഹാസ്യം	മച്ചന്
കരുണം	മച്ചു
കരുണത്തിനു, കരുണവിപ്രലംഭത്തിൽ നിന്നുള്ള ഭേദം	മച്ചയെ
രൗദ്രം	മച്ചയെ
രൗദ്രത്തിനു, യുദ്ധവീരത്തിൽനിന്നുള്ള ഭേദം	മച്ചൻ
വീരം	മച്ചൻ
വീരഭേദങ്ങൾ	മച്ചൻ
ഭയാനകം	മൻര
ബീഭത്സം	മൻന്
അതൃപ്തി	മൻ

ശാന്തം	ഫൻന
വത്സലം	൨൦൦
രസങ്ങളുടെ പരസ്സരവിരോധം	൨൦൧
ഭാവം	൨൦൩
രസാഭാസാദി	൨൦൭
ഭാവശാന്ത്യാദി	൨൧൨

ചതുർത്ഥപരിച്ഛേദം.

കാവ്യഭേദങ്ങൾ (ധ്വനി; ഗുണീഭൂതവ്യംഗ്യം)	൨൧൭
അഭിധാമൂലധ്വനി	} ൨൧൮
ലക്ഷണാമൂലധ്വനി	
ലക്ഷണാമൂലധ്വനിയുടെ ഭേദങ്ങൾ	൨൧൮
അഭിധാമൂലധ്വനിയുടെ ഭേദങ്ങൾ	൨൨൨
സംലക്ഷ്യക്രമവ്യംഗ്യധ്വനിയുടെ ഭേദങ്ങൾ	൨൨൪
ശബ്ദശക്ത്യുത്ഭവവ്യംഗ്യഭേദങ്ങൾ	൨൨൪
അത്ഥശക്ത്യുത്ഭവവ്യംഗ്യഭേദങ്ങൾ	൨൨൭
ശബ്ദാന്തോദ്യേശശക്ത്യുത്ഭവവ്യംഗ്യം	൨൩൬
ധ്വനികളുടെ സംഖ്യാപരിഗണന	൨൩൭
ധ്വനികളുടെ സ്ഥാനനിയമം	൨൩൮
ഗുണീഭൂതവ്യംഗ്യം	൨൫൫
അതിന്തര ഭേദങ്ങൾ	൨൫൬

പഞ്ചമപരിച്ഛേദം.

വ്യഞ്ജനാസ്വരൂപം	൨൪൮
വ്യഞ്ജന, അഭിധയല്ലെന്ന്	൨൪൧
അഭിധാലക്ഷണകൾക്കു രസാദി	} ൨൪൪
ബോധനശക്തിയില്ലെന്നു	
രസാദിബോധനം അനുമാനസാധ്യമല്ലെന്ന്	൨൪൫
വ്യഞ്ജനോപസംഹാരം:	൨൪൨

പ്രസ്താവന.

ഉപയോഗം വർദ്ധിക്കുന്തോറും ഉപകരണങ്ങളും വർദ്ധിക്കുന്നതു ലോകസ്വഭാവമാണല്ലോ. പ്രാചീനകേരളീയർ വിജ്ഞാനത്തിനും വിനോദത്തിനും ഉതകുന്നതായി യഥാകാലം യഥോപയോഗം സമ്പാദിച്ചുതന്നിട്ടുള്ള അനേകം ഗ്രന്ഥങ്ങളെ അവരുടെ പിൻതുടർച്ചക്കാരായ നാം ഇന്നും ഉപയോഗിക്കുന്നു. വേദം, സ്മൃതി, പുരാണം, മന്ത്രം, തന്ത്രം, ജ്യോതിഷം, വൈദ്യം, ശില്പം മുതലായ വിഷയങ്ങളിലൊന്നിലും അന്നുള്ളവരുടെ കണ്ണും കരളും കയ്യും ചെല്ലാതിരുന്നിട്ടില്ല. സാഹിത്യശാഖയും അവരുടെ ദോഷദന്വേഷകശക്തിനിമിത്തം ഭൂരിപ്രവാളപരിലസിതമായി. പദ്യകാവ്യങ്ങളും, പദ്യഗദ്യോഭയമയങ്ങളായ ചമ്പുക്കാവ്യങ്ങളും, നൃത്തഗീതാദിക്ക് ഉപയോഗിക്കപ്പെടുന്ന ആട്ടക്കഥ, ഓട്ടൻതുളുൽ തൊട്ട ഗേയകാവ്യങ്ങളും, ഭഗവതഭക്തന്മാർ രാജ്യസേവകന്മാർ തൊഴിലാളികൾ മുതലായവർക്ക് ആലാപിപ്പാൻ പുരാണകഥാഗാഥകൾ, തച്ചോളിപ്പാട്ടു മുതലായ മഹാവീരചരിതങ്ങൾ, കൃഷിപ്പാട്ടു, വഞ്ചിപ്പാട്ടു, കൈകൊട്ടിക്കളിപ്പാട്ടു, താരാട്ടുപാട്ടു തൊട്ടുള്ള അസംഖ്യം സാഹിത്യസ്രവണികളും, നമ്മുടെ ഭാഷാസാഗരത്തിൽ വന്നുചേർന്ന് അതിനെ വിപുലവും ഗംഭീരവുമാക്കിത്തീർത്തിട്ടുണ്ട്.

എന്നാൽ പണ്ടുള്ളവർ ഭാഷാസാഹിത്യത്തിന്റെ

സാരസ്വതത്തെ പരീക്ഷിക്കുകയും വിലമതിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്ന
തു സംസ്കൃതസാഹിത്യപണ്ഡിതന്മാരുടെ ഹൃദയോപലബ്ധി
കളിൽ പതിഞ്ഞുകിടക്കുന്ന സാഹിത്യരേഖകളോടു താരത
മ്യപ്പെടുത്തിട്ടായിരുന്നു. അതിനാൽ അക്കാലത്തു് ഒരാ
ളെ സഹൃദയൻ എന്നോ രസജ്ഞൻ എന്നോ പറയേണ
മെങ്കിൽ അയാൾ സംസ്കൃതത്തിൽ സർവ്വസമ്മതനായ ഒ
രു പണ്ഡിതനായിരിക്കണം. അങ്ങനെയുള്ളവർ വളരെ
മുരുകക്കും; ഉള്ളവർക്കു് അവരുടെ പോരാത്തയായ ഗൈർവ്വാ
ണിയുടെ പേരിലല്ലാതെ പൊരാത്തയായ കൈരളിയുടെ
നേരെ ഒട്ടു ഭക്തിയും ബഹുമാനവും ഉണ്ടായിരുന്നതുമി
ല്ല, എന്നു മാത്രമല്ല, ഒരുമാതിരി നിന്ദയും അനാദരവും
കൂടിയുണ്ടായിരുന്നുവെന്നു വേണം പറയാൻ.

“ഭാഷാകവിനിവഹാരം

ഭാഷാകരവദപിഭാതി ഭവനതലേ.”

എന്നും മറ്റുമുള്ള അപമാസം ഇതിന്റെ ഫലമാണു്.
എങ്കിലും ആ വാക്കോടു് അപ്പോൾതന്നെ “അന്ത ഹ
ന്തസ്തിന്തപ്പട്ടു്” എന്നു പ്രശംസിപ്പിച്ചു സമ്മാനം വാങ്ങു
വാൻപോലും നെഞ്ഞുകുണ്ടായിരുന്ന സൽക്കവിസന്താ
നങ്ങളെക്കൊണ്ടു സാധ്യമായ കൈരളി പണ്ടത്തേതിൽ
പതിന്നടങ്ങു പരിലസിക്കുകയാണ് ഉണ്ടായതു്. ക്രമേണ
ഭാഷാകുടുംബത്തിൽ സ്ഥായിയുള്ള വീരസന്താനങ്ങളും
അവരുടെ സമ്പാദ്യമായ സാഹിത്യസമ്പത്തും വലു്ക
വാൻ തുടങ്ങി.

ഇങ്ങനെ ഏതാനും ചില നൂറ്റാണ്ടുകൾതന്നെ ക

ഴിഞ്ഞു. അപ്പോഴേക്കു ഭാഷാകുടുംബത്തിലെ ഐശ്വര്യ പുഷ്പിയിൽ വൈദേശികന്മാർക്കും ആസക്തി ജനിച്ചു. അക്കൂട്ടത്തിൽ 'പ്രബലമതിമാ'നായ ഗുണ്ടർട്ടപണ്ഡിതർ ഭാഷാതാരവാട്ടിലെ ശബ്ദസമ്പത്തു കണ്ടുകിട്ടിയേടത്തോളം ഒട്ടാകെ പരിഗണിച്ചു പ്രായോഗികമായ അത്ഭവില നിണ്ണയിച്ചു ഒരു വരിയോല(നിഘണ്ടു)യും, മേലാൽ താരവാട്ടിൽ കൈകാര്യം നടത്തുന്നവരുടെ അറിവിന്നും ഭൂസ്വാതന്ത്ര്യനിവാരണത്തിന്നും വേണ്ടി ആഗമികവും പ്രായോഗികവുമായ ഒരു നിയമ(പ്രാകരണ)വും ഉണ്ടാക്കി. മി. ഗുണ്ടർട്ടിനെ അനുകരിച്ചു മി. ഗാത്തുവേറു', മി. ഗീവർഗ്ഗീസ്സു മുതലായവരും ചില പ്രാകരണങ്ങളുണ്ടാക്കിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അവയെ ഭാഷാപണ്ഡിതന്മാർ അത്ര ആദരിച്ചിരുന്നില്ല. അതിനുശേഷം തിരുവിതാംകൂറിൽനിന്നു വിദ്വാൻ കോവുണ്ണി നെടുങ്ങാടി അവർകളും കൊട്ടാരം വൈദ്യൻ പാച്ചു മുത്തുത്ത് അവർകളും ഉണ്ടാക്കിയതായി രണ്ടു ഗ്രന്ഥങ്ങൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിട്ടുണ്ട്. അവയെ പ്രാകരണഗ്രന്ഥങ്ങൾ എന്നു മാത്രമേ സാമാന്യമായി പറയാറുള്ളുവെങ്കിലും അവയിൽ പ്രാകരണം, വൃത്തം, അലങ്കാരം ഈ മൂന്നു വിഷയങ്ങളും ചുരുക്കത്തിൽ പ്രതിപാദിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. അതിൽവെച്ചു മി: നെടുങ്ങാടിയുടെ കേരളകൗമുദി'ക്കു തിരുവിതാംകൂറിലേയും കൊച്ചിയിലേയും പാഠശാലകളിൽ അന്നു വളരെ പ്രചാരവുമുണ്ടായിരുന്നു.

അങ്ങനെ കുറച്ചുകാലം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ മദിരാശി സർവ്വകലാശാലക്കാർ അവരുടെ പ്രധാനപരീക്ഷകൾക്കു

മലയാളവൃന്ദകൂടി ഐക്യകപാഠ്യവിഷയങ്ങളിൽ ഒന്നാക്കി
 തീർക്കുകയും, അതിനു മുമ്പിൽ നടന്നുവന്നിരുന്ന ഭാഷാ
 ഭൂസനരീതിയിൽ പല പരിഷ്കാരങ്ങളും മാറ്റങ്ങളും വരു
 ത്തുകയും ചെയ്തതിനാൽ മുൻപറഞ്ഞ 'കേരളകൈമുദി'
 ക്കും പ്രകാശം മതിയാവാതെയായി. ആ അവസര
 ത്തിൽ തിരുവനന്തപുരം കോളേജിലെ നാട്ടഭാഷാധ്യക്ഷ
 നും അനേകഭാഷാപണ്ഡിതനുമായിരുന്ന എ. ആർ. രാജ
 രാജവർമ്മ എം. എ. കോയിത്തമ്പുരാനവർകൾ 'കൈമു
 ദി'യിൽ മങ്ങിയടങ്ങിക്കിടന്നിരുന്ന ഓരോ വിഷയങ്ങളേ
 യും വെച്ചേറെ തിരിച്ചു വിസ്തരിച്ചു 'കേരളപാണിനീയം,'
 'മേനിദീപിക,' 'ഭാഷാഭൂഷണം,' 'സാഹിത്യസാഹ്യം,'
 'വൃത്തമഞ്ജരി' എന്നു് അഞ്ചു ഗ്രന്ഥങ്ങളാക്കിത്തീർത്തു.
 അതിൽ പാണിനീയം മാത്രമേ രണ്ടാമതൊന്നുകൂടി പരി
 ഷ്കരിച്ചു വിസ്തൃതവും വിശദവും വിശപജനീനവുമാക്കിത്തീ
 പ്പാൻ ആ മഹാപണ്ഡിതനു യോഗമുണ്ടായുള്ളൂ. അതി
 നാൽ ആ മഹാന്റെ കൈകൊണ്ടുതന്നെ സാഹിത്യശാ
 സ്ത്രാംബുധിയെ ആകപ്പാടെ ഒന്നുകൂടി വിസ്തരിച്ചു മഥ
 നംചെയ്തു് അതിൽ ഒളിഞ്ഞുകിടക്കുന്ന സർവ്വരത്നങ്ങളേ
 യും സംഗ്രഹിച്ചു യഥാസ്ഥാനം ചേർത്തു ഭംഗിയും പ്ര
 യോജനവും വളർത്തി 'ഭൂഷണം' രണ്ടാമതൊന്നു് അഴിച്ചു
 പണിതുകിട്ടുവാനുള്ള ഭാഗ്യം ഭാഷായോഷ്ഠക്കു ലഭിച്ചില്ല.

വിന്നെ ഭൂഷണകാരന്റെ അനുഗാമിയായി പുറ
 പ്പെട്ട 'സാഹിതിസർവ്വസ്വ'കാരൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ
 ഝസ്വപത്തിൽ അധികഭാഗവും ചെലവുചെയ്തതു് കൈരളി
 യുടെ സ്വപ്നത്തല്ലാം ഗൈച്ഛാണിയുടെ വകയാണെന്നു്

സ്ഥാപിപ്പാൻവേണ്ടിയാണ്. അതിനാൽ അതിലെ മറ്റുള്ള ഭാഗങ്ങളിൽ പ്രതിപാദിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള വിഷയങ്ങളുടെ ക്രമീകരണത്തിലും പ്രതിപാദനരീതിയിലും നിഷ്പക്ഷമായിരിക്കണം ചില സാഹിത്യമാർമികന്മാർ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നതിൽ തീരെ വാസ്തവമില്ലെന്നു പറയാൻ തരമില്ല. എന്നാൽ സ്വതന്ത്രനായ ഗ്രന്ഥകാരന്മാർ ഇത്തരം പ്രസ്ഥാനവിശേഷങ്ങളേയും മതഭേദങ്ങളേയും പുറസ്തരിച്ചു ഒരു വിഷയത്തിൽതന്നെ പല ഗ്രന്ഥങ്ങളും ഉണ്ടാക്കുന്നത് എല്ലാ ഭാഷയിലും ഏറെക്കുറെ സാധാരണമാണ്. ഈസ്റ്റംഗതി ആലോചിച്ചാൽ മേൽപറഞ്ഞ അഭിപ്രായം ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു ശാസ്ത്രഗ്രന്ഥത്തിന്റെ ആവിഭാവത്തിന് ഒരുവിധത്തിലും ബാധകമായിത്തീരുന്നതുമല്ല.

‘സാഹിത്യഭൂപ്തം’ത്തിന്റെ അഭ്യുത്ഥാനത്തിനും കാരണം ഈ ന്യായം തന്നെയാണ്. വിദ്വാൻ, ശിരോമണി മുതലായ പൗരസ്ത്യ പ്രഭാഷാപരീക്ഷകൾക്കു പഠിക്കുന്ന വിദ്യാർത്ഥികളിൽ സംസ്കൃതപാണ്ഡിത്യം കുറവായിട്ടുള്ളവർക്ക് ആ ഭാഷയിലുള്ള സാഹിത്യശാസ്ത്രഗ്രന്ഥങ്ങൾ അഭ്യസിക്കുന്നതിൽ നേരിടുന്ന പ്രയാസം കുറയ്ക്കുകയാകുന്നു ഈ പരിഭാഷയുടെ പ്രയോജനം. എന്നാൽ മേൽപ്രസ്താവിച്ച ‘ഭൂപ്തം’വും ‘സർവ്വസ്വ’വും തത്ഗ്രന്ഥകാരന്മാരുടെ രചിക്കാത്തവണ്ണം സംസ്കൃതസാഹിത്യശാസ്ത്രങ്ങളിൽ പലതിൽനിന്നും സംഗ്രഹിച്ചു സമുച്ചിതങ്ങളും സ്വമധ്യകല്പിതങ്ങളുമായ വിഷയങ്ങളെ കലർത്തിയുണ്ടാക്കപ്പെട്ടവയാ

ഞ് ; 'ദൃഷ്ട്വ'ത്തിൽ ആവക സ്വതന്ത്ര്യങ്ങളെന്നും എ
 ട്തിട്ടില്ല. മൂലഗ്രന്ഥത്തെ നേരേ തജ്ജമചെയ്തേ ഉ
 ണ്ടായിട്ടുള്ളു. മൂലത്തിലെ ഉദാഹരണശ്ലോകങ്ങളെല്ലാം
 അതേപ്രകാരംതന്നെ പരിഭാഷയിലും ചേർത്തിട്ടുണ്ട്. അ
 ത്തിൽ നാലോ അഞ്ചോ ശ്ലോകങ്ങൾക്കൊഴികെ മറ്റൊ
 ള്ലാററിനും മലയാളതജ്ജമയും ചേർത്തിട്ടുണ്ട്. അവയിൽ
 ഒട്ടുമിക്കതും മലയാളത്തിലെ പ്രസിദ്ധകവികൾ തജ്ജമ
 ചെയ്തിട്ടുള്ള ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ നിന്നുതന്നെയാണ് എടുത്തി
 റിക്കുന്നത്. അങ്ങനെ കിട്ടുവാൻ തരമില്ലാതെ വന്നതു
 മാത്രമേ പരിഭാഷകൻ സ്വയം തജ്ജമ ചെയ്തു ചേർത്തിട്ടു
 ള്ളു. പദ്യരൂപത്തിൽ പരിഭാഷകൊടുത്തിട്ടില്ലാത്ത പ
 ദ്യങ്ങൾക്കു ഭാഷാവ്യാഖ്യാനം ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഭാഷാന്തരം
 കൊണ്ടും അർത്ഥം വിശദമാവാത്ത ഘട്ടങ്ങളിൽ അവിട
 വിടെ ടിപ്പുണിയും വിവരണവും കാണാം. ചതുർത്ഥപരി
 ശ്ലേഷത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ കീഴ്വരയിട്ടു ചേർത്തി
 റിക്കുന്നത് മൂലഗ്രന്ഥത്തിലുള്ള വിചുതിയുടെ പരിഭാഷയാ
 ണ്. അതിൽ 'സ്വർണ്ണനോമുലദമ്ലകമ്ല—' എന്ന
 ശ്ലോകം കഴിഞ്ഞിട്ടു ഭാഷയിൽ ശബ്ദചിത്രകാവ്യോദാഹ
 രണമായി രണ്ടു പഴയ ശ്ലോകം എടുത്തു ചേർത്തു മാത്ര
 മേ പരിഭാഷകൻ സ്വതന്ത്രമായും അമൂലമായും ഒന്നു
 ചെയ്തിട്ടുള്ളു.

മൂലഗ്രന്ഥത്തിൽ പത്തു പരിശ്ലേഷങ്ങളുള്ളതിൽ ആ
 ള്വത്തെ അഞ്ചു പരിശ്ലേഷങ്ങൾ മാത്രമേ ഇപ്പോൾ തജ്ജ
 മചെയ്തിട്ടുള്ളു. ബാക്കിയുള്ള അഞ്ചു പരിശ്ലേഷങ്ങളെ ഇതി

ന്റെ രണ്ടാംഭാഗമായി വഴിയേ പുറപ്പെടുവിച്ചുകൊള്ളാമെന്നു വിചാരിക്കുന്നു. ഈ ഒന്നാംഭാഗത്തിൽ അടങ്ങിയ അഞ്ചു പരിച്ഛേദങ്ങളിലെ വിഷയങ്ങൾ:—

1. കാവ്യസ്വരൂപനിരൂപണം.
2. വാക്യസ്വരൂപനിരൂപണം.
3. രസാദിനിരൂപണം.
4. കാവ്യഭേദനിരൂപണം.
5. വൃജ്ഞാനപ്രാപാരനിരൂപണം.

എന്നിവയാകുന്നു. പിന്നെയുള്ള അഞ്ചു പരിച്ഛേദങ്ങളിൽ,

1. ദൃശ്യശ്രവ്യകാവ്യഭേദങ്ങൾ.
2. ഗുണങ്ങൾ.
3. ദോഷങ്ങൾ.
4. രീതികൾ.
5. അലങ്കാരങ്ങൾ.

എന്ന വിഷയങ്ങളാണു പ്രതിപാദിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്. അവയിൽ ദൃശ്യകാവ്യവിഷയങ്ങൾ വിസ്തരിച്ചു വിഭാഗം എ. ഡി. ഹരിശർമ്മ അവർകളുടെ 'നാടകപ്രവേശിക' എന്ന പുസ്തകത്തിൽനിന്നും, ഇവയെല്ലാം സാമാന്യമായി 'ഭൂഷണ' 'സർവ്വസ്വ'ങ്ങളിൽ നിന്നും അറിയാവുന്നതുകൊണ്ടു രണ്ടാംഭാഗത്തിന്റെ പാപ്പാടിൻ്റെ അല്പം കാലവിളംബം വന്നാലും കാര്യഹാനിയുണ്ടാകുന്നതുമല്ല. അഥവാ,

പ്രതിബിംബം മുറിഞ്ഞീടാ
ദുഷ്ടം പാതിയാകിലും!

എന്നു കരുതിയാലും വിരോധമില്ലല്ലോ.

ചെറുതായ ശബ്ദംകൊണ്ടു പെരുതായ അർത്ഥത്തെ പ്രതിപാദിപ്പാൻ തക്കവണ്ണം അനേകശാസ്ത്രീയസാങ്കേതികശബ്ദങ്ങളുടെ സമുദ്ധിയുള്ള സംസ്കൃതഭാഷയിൽ, വശ്യവചനങ്ങളായ മഹാപണ്ഡിതന്മാരാൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ട പ്രൗഢഗർഭമുള്ള ശാസ്ത്രങ്ങൾ, കാലദേശവക്ത്രവാചാദിഭേദത്താൽ പലവിധ വിപ്രതിപത്തിയുള്ളവയും, അല്പാർത്ഥങ്ങളുമായ കുതിപയപദങ്ങളെക്കൊണ്ടു വ്യവഹരിക്കപ്പെട്ടുവരുന്ന ഒരു ദേശ്യഭാഷയിൽ പരാവർത്തനം ചെയ്യുന്നതു, വാസനാവിലാസവും അഭ്യംസപാടവവും പാണ്ഡിത്യദാർഢ്യവും തികഞ്ഞ മഹാമാർദ്ദവവും പ്രയാസമുള്ള ഒരു കാര്യമാകയാൽ ആ വക ഗുണങ്ങളൊന്നുമില്ലാത്ത ഈ പരിഭാഷകന്റെ സാഹസത്തിൽ വല്ല അബദ്ധങ്ങളും അറകുറവുകളും വന്നിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ നിർമ്മത്സരന്മാരും ദാക്ഷിണ്യശീലന്മാരായ വിദഗ്ദ്ധന്മാർ അവയെ ദയാപൂർവ്വം ക്ഷമിച്ച് അനുഗ്രഹിച്ചാൽ കൊള്ളാമെന്നു സവിനയം അപേക്ഷിക്കുന്നു.

ഈ ഗ്രന്ഥം തജ്ജമ ചെയ്യാൻ ആജ്ഞാപിച്ചതിനു കമ്മിറ്റി അംഗങ്ങളോടു സാമാന്യമായും, ഇതിലെ ഉദാഹരണശ്ലോകങ്ങളിൽ പലതും തജ്ജമ ചെയ്തു സഹായിച്ചതിനു കവിതീലകൻ കുണ്ടൂർ നാരായണമേനോനവർകളോടു പ്രത്യേകമായും, ഇതിന്റെ ആരംഭം മുതൽ

അവസാനംവരെ പലപ്പോഴും പരിശോധിച്ചും പരിഷ്കരിച്ചും ആജ്ഞാപിച്ചും അനുനയിച്ചും പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചതിനു കമ്മിറ്റി സിക്രട്ടറിയും ട്രിഭാഷാപണ്ഡിതനും സാഹിത്യരസികനുമായ പി. ശങ്കരൻനമ്പ്യാരവർക്കളോടു സവിശേഷമായും എന്നിങ്ങുള്ള കൃതജ്ഞതയെ സാദരം ഇവിടെ രേഖപ്പെടുത്തുന്നു.

ഈ തജ്ജമയിൽ മൂലാത്മത്തിൽ പലേടത്തും എന്നിങ്ങനെയ സംശയങ്ങളെ തീർത്തുന്നതിന് ഏറണാകുളം കോളേജ്സംസ്കൃതപണ്ഡിതരും എന്റെ ആപ്തമിത്രവുമായ പി. എസ്സ്. അനന്തനാരായണശാസ്ത്രികളവർക്കളെ ഭക്തിപൂർവ്വം സ്മരിക്കുകയും, ഈ പുസ്തകം ഇത്രയും ഭംഗിയായും ശുദ്ധമായും അച്ചടിച്ചു തന്നതിനു 'മംഗളോദയം' അച്ചുകൂടത്തിന്റെ പ്രവർത്തകന്മാരോടു വന്ദനം പറയുകയും, അതിലെ പ്രമുഖ പരിശോധകനായ വിദ്വാൻ കെ. വി. എം. അവർക്കളെ പ്രത്യേകം അഭിനന്ദിക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ട് ഈ പ്രസ്താവനയെ ഉപസംഹരിക്കുന്നു.

കുരുബേശ്വരിയേയും, ശ്രീ-
ഗുരുനാഥനെയും ഹൃദി,
കരുതിക്കൊണ്ടിതീവണ്ണ-
മൊരുഭാഷയിലാക്കിനേൻ.

ശുഭം.

ഭാഷാപരിഷ്കരണകമ്മിറ്റി
ആപ്പീസ്.
22—11—106.

} എന്നു പരിഭാഷകൻ
കെ. പരമേശ്വരമേനോൻ
കമ്മിറ്റിപ്പണ്ഡിതർ.

സാഹിത്യ ഭജ്ഞം.

പ്രഥമ പരിഭാഷണം.

ശ്രീ.

ഹരിഃ ശ്രീഗണപതയേ നമഃ.

ഗ്രന്ഥാരംഭത്തിൽ ഗ്രന്ഥകാരൻ, താൻ ആരംഭിക്കുന്ന ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ നിർമ്മിതിപരിസമാപ്തിക്കായിട്ടു വാഴേവതയായ സരസ്വതിയെ വന്ദിക്കുന്നു—

ശരദിന്ദുരചിരരുചിയാം

സരസ്വതീദേവിയെന്നനക്കാമ്പിൽ

ഇരുളുകൾ കളഞ്ഞു കാവ്യ—

പ്പൊരുളുകളെല്ലാം തെളിച്ചുകാട്ടട്ടെ. ഹ

ഈ ഗ്രന്ഥം കാവ്യാംഗമാകയാൽ കാവ്യഫലങ്ങൾതന്നെയാണു് ഇതിന്റെയും ഫലമെന്നു് ഉദ്ദേശിച്ചുകൊണ്ടു മുഖേതന്നെ കാവ്യഫലങ്ങളെ പറയുന്നു:—

അല്പബുദ്ധികളായോർക്കും കാവ്യമെന്നൊന്നിൽനിന്നുതാൻ ധർമ്മാത്മകാമമോക്ഷങ്ങൾ സുഖമായിട്ടു നേടിടാം. ഹ
കാവ്യസ്വരൂപമതിനാൽ നിരൂപിക്കുന്നിതത്ര ഞാൻ.

രാമാദികളെപ്പോലെ പ്രവർത്തിക്കണം; രാവണാദികളെപ്പോലെ പ്രവർത്തിക്കരുതു്. എന്നിത്യാദി കൃത്യപ്രവൃത്തിയേയും അകൃത്യ

നിവൃത്തിയേയും കാവ്യം വായനക്കാർക്ക് ഉപദേശിക്കുന്നതിനാൽ കാവ്യത്തിൽനിന്നു ചതുർവ്യാഖ്യാനപ്രാപ്തിയുണ്ടാകുമെന്നുള്ളതു സുവ്യക്തമാണല്ലോ. അങ്ങനെ 'ഭാമഹൻ' പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്—

‘കലാപാടവവും നേടാം ചതുർവ്യാഖ്യാനങ്ങളും

നല്ല കാവ്യങ്ങൾ ശീലിച്ചാലുണ്ടാകും പ്രീതി കീർത്തിയും.’ എന്നു്.

അത്രമാത്രമല്ല. ഭഗവന്നാരായണചരണാരവിന്ദസുവാദികൾ ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ടു കാവ്യത്തിൽനിന്നു ധർമ്മസിദ്ധിയുണ്ടാകും. ‘ഏകഃ ശബ്ദഃ സുപ്രയത്നഃ സമ്യഗ് ജ്ഞാതഃ സപത്ര് ലോകേ കാമധഗ്ഭവതി’ (ഒരു ശബ്ദം നല്ലവണ്ണം പ്രയോഗിക്കപ്പെടുകയും, നല്ലവണ്ണം അറിയപ്പെടുകയും ചെയ്താൽ അതു സപത്ര് ലോകത്തിൽ അഭീഷ്ടപ്രദമായിട്ടു ഭവിക്കുന്നു.) ഇത്യാദി വേദവാക്യങ്ങളിൽനിന്നു് ഇതു സുപ്രസിദ്ധമാകുന്നു. അർത്ഥപ്രാപ്തി പ്രത്യക്ഷസിദ്ധമാണല്ലോ. അർത്ഥലാഭം വഴിയായിട്ടുതന്നെ കാമലാഭവുമുണ്ടാകും. കാവ്യത്തിൽനിന്നുണ്ടാകുന്ന ധർമ്മലത്തിന്റെ അനുപാദാനംകൊണ്ടും മോക്ഷപ്രാപ്തിയുണ്ടാകുന്ന വേദവാക്യാദികളുടെ വ്യുൽപ്പത്തിയുണ്ടാകുന്നതുകൊണ്ടും മോക്ഷപ്രാപ്തിയുണ്ടാകുന്നു. വേദശാസ്ത്രങ്ങളിൽനിന്നു പരിപകാശശുദ്ധികളായിട്ടുള്ളവർക്കു മാത്രമേ ചതുർവ്യാഖ്യാനസിദ്ധിയുണ്ടാകയുള്ളൂ. അതുതന്നെ യാതൊരു രസവും കൂടാതെ വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടിയാൽ മാത്രമേ സിദ്ധിക്കയുള്ളൂ. പരമാനന്ദമയമാകകൊണ്ടു സുഖമയമായിട്ടുതന്നെ ലളിതബുദ്ധികളായിട്ടുള്ളവർക്കു കൂടി ചതുർവ്യാഖ്യാനപ്രാപ്തി കാവ്യത്തിൽനിന്നു മാത്രമേ സിദ്ധിക്കുകയുള്ളൂ.

എന്നാൽ, വേദശാസ്ത്രങ്ങളുള്ളപ്പോൾ പരിണതബുദ്ധികളായിട്ടുള്ളവർ എന്തിനു കാവ്യത്തിൽ പരിശ്രമിക്കുന്നു? എന്നു പറയാൻ പാടില്ല. കടരസങ്ങളായ മരണകൾകൊണ്ടു ശമിപ്പിക്കാവുന്ന രോഗം, പഞ്ചസാര സേവിച്ചാൽ ശമിക്കുമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ ഏതൊരു രോഗിയെങ്കിലും പഞ്ചസാര പ്രയോഗിക്കാതിരിക്കുമോ?

എന്നുതന്നെ യല്ല, കാവ്യം സവികാശമാണെന്നു്—

‘പാരിൽ നരനായ് പിറപ്പാൻ
പാരം പണി, യതിലുരവിവുകാരവാരം
കരയും കവിതപമതിലും
കരയറൊരു ശക്തി ദുർല്ലഭം തന്നെ.’ എന്നും,

‘ത്രിവൽസാധനം നാട്യം’ എന്നും അഗ്നിപുരാണത്തിലും,

‘കാവ്യാലാപങ്ങളും നല്ല ഗീതകങ്ങളുൾക്കൊണ്ടും
ശബ്ദരൂപൻ മഹാവിഷ്ണു തന്നെ ശബ്ദമിതൊക്കയും.’

എന്നു വിഷ്ണുപുരാണത്തിലും പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. അതു ഫലമുണ്ടായിട്ട് അങ്ങനെയുള്ള കാവ്യത്തിന്റെ സ്വരൂപത്തെ നിരൂപണം ചെയ്യുന്നു. ഇതുകൊണ്ട് അഭിധേയവും കാണിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ അങ്ങനെയുള്ള കാവ്യത്തിന്റെ സ്വരൂപമെന്തെന്നുള്ളതിലേയ്ക്ക് ഒരാൾ പറയുന്നു:—

‘അഭാഷങ്ങളായും സഗുണങ്ങളായും ഇരിക്കുന്ന ശബ്ദാന്തരങ്ങൾ
ചിലേടത്ത് അലങ്കാരങ്ങളില്ലാത്തവയായിരുന്നാലും കാവ്യമാകുന്നു’

എന്ന്. ഇത് ആലോചിക്കേണ്ടതാകുന്നു. എന്തെന്നാൽ, ദോഷരഹിതമായിരുന്നാലേ കാവ്യമായി ഭവിക്കുകയുള്ളൂ എങ്കിൽ—

‘സ്രോതോ ഹൃദയമേവ മേ യദരയ -

സുത്രാച്ഛാസര താപസഃ

സോഽപ്യത്രൈവ നിഹന്തി രാക്ഷസകലം

ജീവത്യഹോ രാവണഃ

ധിശ്ശിക്ഷകൃഷിതം, പ്രഞ്ചാധിതവതാ

കിം കംഭകണ്ഠന വാ

സ്വഗ്ഗ്വാമടികാവിചുണ്ണനവുമോ -

മ്ഹർ നൈഃ കിമഭിർഭജൈഃ’

സാഹിത്യഭൂപ്തം

മാറാത്തതെന്നതോ മേ കുറവ, തിലകവൻ

താപസൻ, കേ. റിവനി.

ങ്ങ, റാം കൊല്ലം രക്ഷാഗണ, മുയിരൊടേറോ!

രാവണൻ വാണിടൻ,

എന്തിനാണിരൂജിത്തി, സൺ വെട്ടമരുവു.

നെന്തിനക്കും കേണ്ണൻ

വിൺകുഗ്രാമം തകർത്തവെരമിട്ടതടിയൻ

കൈകളാലൊതുസംഖ്യം?

(സപ.)

എന്ന ഗ്ലോകത്തിൽ അവിമുക്തവിധേയാംഗം എന്ന ദോഷമുള്ളതിനാൽ ഈ ഗ്ലോകത്തിന് കാവ്യതപമുണ്ടാകയില്ല. നേരമറിച്ച് ധ്വനി യുള്ളതുകൊണ്ട് ഇതിന് ഉത്തമകാവ്യതപമുണ്ടെന്നു സമ്മതിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതാണ്. അതിനാൽ 'അദോഷതപം' എന്ന ലക്ഷണത്തിന് 'അവ്യാപ്തി' എന്ന ദോഷമുണ്ട്. എന്നാൽ ഇതിൽ ഇങ്ങനെ ഒരു ഭാഗത്തിൽ മാത്രമല്ലേ ദോഷമുള്ളൂ? എല്ലാ ഭാഗത്തിനും ദോഷമില്ലല്ലോ എന്നാണെങ്കിൽ, എത്ര ഭാഗത്തു ദോഷമുണ്ടോ ആ ഭാഗത്തിന് കാവ്യതപമില്ല, എത്രൊരിടത്തു ധ്വനിയുണ്ടോ ആ ഭാഗത്തിന് ഉത്തമകാവ്യതപമുണ്ട്; എന്നിങ്ങനെയുള്ള രണ്ട് അംശങ്ങളാൽ രണ്ടു ഭാഗത്തെയും വലിക്കപ്പെടുന്ന ഇതു കാവ്യമാ? അകാവ്യമാ? അതോ രണ്ടുമല്ലയോ? ശ്രുതിദൃഷ്ടാദിദോഷങ്ങൾ കാവ്യത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗത്തെ മാത്രമല്ല ദക്ഷിപ്പിക്കുന്നത്. അവ കാവ്യത്തെ മുഴുവനും ദക്ഷിപ്പിക്കുന്നവയാണ്. എന്നെന്നാൽ കാവ്യത്തിന്റെ ആത്മാവായ സെത്തിന് അപകുഷ്ണത്തെ ചെയ്യുന്നവയല്ലെങ്കിൽ അവയ്ക്കു ദോഷതപംതന്നെ സപ്രകരിക്കപ്പെടുന്നില്ല. അങ്ങനെയല്ലെങ്കിൽ നിത്യദോഷങ്ങളെന്നും അനിത്യദോഷങ്ങളെന്നും ഉള്ള വ്യവസ്ഥയും ഉണ്ടാകുന്നതല്ല.

‘ശ്രുതിദൃഷ്ടാദിദോഷങ്ങൾ അനിത്യതേപന ചൊന്നവ
ശുംഗാരധ്വനിയെത്തന്നെ ദേവലം ത്യാജ്യമാൽവതു.’

എന്നു ധ്വനികാരനാൽ പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. എന്നു മാത്രമല്ല, ഇപ്രകാരമാണെങ്കിൽ സർവ്വമാ നിദ്ദോഷമായ ഒരു തീരെ ഉണ്ടാവാൻ തരമില്ലാത്തതിനാൽ ലക്ഷണയുക്തമായ കാവ്യം ചുരുക്കമായിട്ടോ കേവലം ഇല്ലാത്തതായിട്ടോ ഭവിക്കും.

എന്നാൽ 'അദോഷങ്ങൾ' എന്നതിലെ നഞ്ച് പ്രയോഗം ഈ ഷടത്വത്തിലാണെന്നു പറയുന്നുവെങ്കിൽ 'ഈഷദോഷങ്ങളായ ശബ്ദാത്മങ്ങളാണു കാവ്യം' എന്നു പറഞ്ഞാൽ നിദ്ദോഷങ്ങളായ ശബ്ദാത്മങ്ങൾക്കു കാവ്യരൂപമില്ലെന്നു വരും. ദോഷങ്ങളുണ്ടെങ്കിലും 'കുറച്ചു ഉള്ള എങ്കിൽ അതു കാവ്യമാണ്' എന്ന് അത്മം കല്പിക്കുകയാണെങ്കിൽ കാവ്യലക്ഷണത്തിൽ അതും പറയത്തക്കതല്ല. അതു രത്നാദികളുടെ ലക്ഷണത്തിൽ കീടാനുവേദാദികളെ (പ്രഴക്കത്തു മുതലായവയെ) വർജ്ജിക്കണം, എന്നു പറയുന്നതുപോലെയാണ്. കീടാനുവേദാദികൾ രത്നത്തിന്റെ രത്നരൂപത്തെ നശിപ്പിച്ചാൻ മതിയാകുന്നവയല്ല. അവ രത്നത്തിന്റെ ഗുണത്തിനു കൂടുതൽകറവു മാത്രമേ ചെയ്യൂള്ളൂ. ശ്രുതിദൃഷ്ടാദിദോഷങ്ങളും അതുപോലെ തന്നെ കാവ്യത്തിന്റെ ഉൽകർഷാപകർഷങ്ങളെത്തന്നെ ചെയ്യൂള്ളൂ.

‘രസാദ്യനുഭവം സ്വച്ഛമാകിൽ ദൃഷ്ടമയെങ്കിലും
കാവ്യംതാനതു, കീടാനുവിധരത്നാദിരീതിയിൽ.’

എന്ന് ആപ്തവചനവുമാണ്. അതുതന്നെയാണു; ഗുണങ്ങൾ രസത്തിന്റെ ധർമ്മങ്ങളാണെന്നു 'അംഗിയായ രസത്തിന്റെ ധർമ്മമത്രേ ഗുണാദികൾ ആത്മാവിനുള്ള ധർമ്മങ്ങൾ ശൈല്യാദികളെന്നുപോൽ.' എന്നിത്യാദികൾകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്താൽതന്നെ പ്രതിപാദിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതിനാൽ ശബ്ദാത്മങ്ങൾക്കു 'സഗുണത്വം' എന്നു വിശേഷണവും യുക്തമല്ല. ഗുണങ്ങൾക്കു രസാഭിപ്രായങ്ങളുതപമുള്ളതുകൊണ്ടു പരമ്പാരസംബന്ധവേദന യുക്തമാണ് എന്നു പറയുന്നുവെങ്കിൽ അതും യുക്തമല്ല. എന്തെന്നാൽ—കാവ്യരൂപരൂപമായിട്ടു പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ആജ്ഞാബ്ജങ്ങളിൽ രസം ഉണ്ടോ, ഇല്ലയോ? ഇല്ലെങ്കിൽ രസ

ത്തിന്റെ അനവധിവിധരൂപങ്ങളെ * അനുസരിച്ചാണ് ഗുണങ്ങളുടെ സ്ഥിതി എന്നു വരുന്നതിനാൽ ഗുണവത്ത്വവുമില്ല. രസമുണ്ടെങ്കിൽ 'രസത്തോടുകൂടിയവയായും' എന്ന വിശേഷണം ശബ്ദാത്മങ്ങൾക്കു കൊടുക്കാതിരുന്നത് എന്തുകൊണ്ട്? ഗുണമുണ്ടെങ്കിൽ രസമുണ്ടാകാതെ വരികയില്ലെന്നുള്ളതിനാൽ ഇതു സിദ്ധമായി ഭവിക്കുന്നു എന്നാണെങ്കിൽ 'ഗുണത്തോടുകൂടിയവ' എന്നല്ല, 'രസത്തോടുകൂടിയവ' എന്നു തന്നെയാണ് പറയേണ്ടിയിരുന്നത്. 'പ്രാണികളോടുകൂടിയ ദേശങ്ങൾ' എന്നു പറയേണ്ടതിനു പകരം 'ശൗര്യാദികളോടുകൂടിയ ദേശങ്ങൾ,' എന്നു ആരും പറയാറില്ലല്ലോ. എന്നാൽ 'ഗുണങ്ങളോടുകൂടിയ ശബ്ദാത്മങ്ങൾ' എന്നതുകൊണ്ട് ഗുണാഭിവൃദ്ധികളായ ശബ്ദാത്മങ്ങളേ കാവ്യത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചാൽ യോഗ്യങ്ങളായി ഭവിക്കുകയുള്ളൂ എന്നാണ് അഭിപ്രായം, എന്നു പറയുന്നു എങ്കിൽ അതു ശരിയല്ല. ഗുണാഭിവൃദ്ധികളായ ശബ്ദാത്മങ്ങൾ കാവ്യത്തിന് ഉൽക്കർഷാപാദകങ്ങളാണെന്നു മാത്രമല്ലാതെ, കാവ്യത്തിന്റെ സ്വരൂപമായവയായി ഭവിക്കുകയില്ല. 'ശബ്ദാത്മങ്ങൾ കാവ്യത്തിന്റെ ശരീരവും, രസാദികൾ ആരമാവും, ഗുണങ്ങൾ ശൗര്യാദികളെപ്പോലെയുള്ളവയും, ദോഷങ്ങൾ ഒറ്റക്കണ്ണനായിരിക്കുക മുതലായതുപോലെയും, രീതികൾ അവയവസംസ്ഥാനവിശേഷങ്ങൾ (അംഗഭംഗി) പോലെയും, അലങ്കാരങ്ങൾ കടകകണ്ഡലാദികൾ (വള, കടക്കൻ മുതലായവ) പോലെയും ആകുന്നു' എന്നു പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. ഇതുകൊണ്ട് 'ചിലേടത്തു' അലങ്കാരമില്ലാത്ത ശബ്ദാത്മങ്ങളും കാവ്യമാകുന്നു' എന്നു പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതും നിരസ്യമായി. ഇതിന്റെ അർത്ഥം—എല്ലായിടത്തും അലങ്കാരത്തോടുകൂടിയവയും, ചിലേടത്തു' അസ്സാധാരണങ്ങളായിട്ടുള്ളവയും ആയ ശബ്ദാത്മങ്ങൾ കാവ്യമാകുന്നു എന്നാണ്. അവിടേയും അലങ്കാരങ്ങളോടുകൂടിയ ശബ്ദാത്മങ്ങൾ കാവ്യത്തിന് ഉൽക്കർഷാപം ഉണ്ടാക്കുന്നവയാ

* എവിടെ രസമുണ്ടോ അവിടെ ഗുണമുണ്ട്. എവിടെ രസമില്ലയോ അവിടെ ഗുണവുമില്ല, എന്ന നിയമം.

കയാൽ സ്വരൂപത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നവയല്ല. ഇതുകൊണ്ട് 'വക്ത്രാക്തിഃ കാവ്യജീവിതം'=(വക്ത്രാക്തിതാൻ കാവ്യജീവൻ)എന്നുള്ള 'വക്ത്രാക്തിജീവിതകാര'ന്റെ വചനവും, വക്ത്രാക്തി അലങ്കാരമാകയാൽ നിരസ്യമായി. അല്പഭാഗത്തിൽ ഒരിടത്ത് ഉദാഹരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു—

യഃ കൗമാരഹരസ്സ ഏവ ഹി വര-

സ്യ ഏവ ചൈത്രക്ഷപാ-

സ്യ ചോന്മീലിതമാലതീസുരഭയഃ

പ്രൗഢഃ കദംബാനിലാഃ

സ ചൈവദാമി, തഥാപി തത്ര സുരത-

വ്യാപാരലീലാവിധൗ

രേവാരോധസി വേദസീതദൃതലേ

ചേതസ്സമുൽക്കണ്ഠതേ.

എൻ കൗമാരം ഹരിച്ചോൻ വര, നിരവുകൾ

ചൈത്രമാസത്തിലെത്താൻ,

ഹൃല്ലശ്രീ പി ചുകപ്പു മണമുതയ കദം-

ബാനിലന്നിലുഭേദം,

ആ ഞാൻതാനെങ്കിലും നമ്മുടയുടെ തടല-

വിജലങ്ങാറുവത്തി-

ക്കീഴ് ചെയാ രതിക്കൈകളിൽ മനമധികാൽ-

ക്കണ്ണു ചുറ്റിക്കൊണ്ടിടുന്നു.

(സ്വ)

എന്നത് ആലോചിക്കപ്പെടേണ്ടതാകുന്നു. ഇതിൽ വിഭാവനാവിശേഷാക്തികളുടെ സന്ദേഹസങ്കരം എന്ന അലങ്കാരം സ്പഷ്ടമാകുന്നു.

ഇതുകൊണ്ട് —

‘അഭാഷമായ് സഗുണമം . യലങ്കാരസാധ്യമായ്
കാവ്യത്തിങ്കം കവിജ്ഞാദം കീർത്തിയും പ്രീതിയും പരം.’

ഇത്യാദികളും കാവ്യലക്ഷണമല്ല എന്നു വന്നുകൂടി. ‘കാവ്യത്തിന്റെ ആത്മാവു ധ്വനിയാണു്’ എന്നു ധ്വനികാരൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. എന്നാൽ വസ്തു, അലങ്കാരം, രസാദികൾ ഇങ്ങനെ മൂന്നു പ്രകാരത്തിലുള്ള ധ്വനിയാണോ കാവ്യത്തിന്റെ ആത്മാവു്? അതോ രസാദിരൂപമായിട്ടുള്ളതു മാത്രമോ? പ്രഥമജികാദികളിൽ അതിവ്യാപ്തി വരുന്നതിനാൽ ആദ്യത്തേതല്ല. രണ്ടാമത്തേതാണെങ്കിൽ അങ്ങനെയാട്ടേ എന്നു സമ്മതിക്കാം. എന്നാൽ രസാദിരൂപമാത്രമായ ധ്വനിയാണു കാവ്യത്തിന്റെ ആത്മാവു്, എങ്കിൽ—

അത്താ ഏതഥ നിമജ്ജത,

ഏതഥ അഥം ദിഅസഅം പലോഘമി

മാ പഥിഅ രത്തിഅസിഅ,

സേഅഘ മഥ നിമജ്ജമിസി.

ശ്വശ്വരത്ര നിമജ്ജതി

അത്രാഥം ദിവസകം പ്രലോകയ

മാ പഥിക! രാത്രിസ!

ശയ്യായാം മമ നിമജ്ജന്ത്യസി. (ശ്വരായ)

അമ്മായി ചത്തപോലിഥ

കിടപ്പു; ഞാനിങ്ങു, കാഞ്ഞ പകലേതാൻ

പരന്മ! നിശാന്ധ! ഭവാനെൻ

മെത്തയിൽ വന്നിങ്ങു പെട്ടുപോകരുതേ.

(സ്വപ)

ഇത്യാദികളിൽ വസ്തുമാത്രം വ്യംഗ്യമായിരിക്കുകൊണ്ട് അതിനെ കാവ്യം എന്നു പറയുന്നതെങ്ങനെ എന്നാണെങ്കിൽ അങ്ങനെയല്ല; ഇവിടെയും രസാഭാസമാണു വ്യംഗ്യം എന്നാണു ഞാൻ പറയുന്നത്. മറിയാണെങ്കിൽ (വസ്തുമാത്രം വ്യംഗ്യം എന്നു പറഞ്ഞാൽ) 'ദേവദത്തൻ ഗ്രാമത്തിലേയ്ക്കു പോകുന്നു' എന്ന വാക്യത്തിൽ അയാളുടെ ഭൃത്യനും അയാളെ പിൻതുടന്നുപോയിരുന്നു എന്നുള്ള വ്യംഗ്യം തോന്നുന്നതിനാൽ അതും കാവ്യമായി ഭവിക്കണമെന്നു. അങ്ങനെ ആയിക്കൊള്ളട്ടേ, എന്നാണെങ്കിൽ, രസമുള്ളതുമാത്രമേ കാവ്യമാകയുള്ളൂ എന്നു നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുകൊണ്ട് അതു ശരിയല്ല. കാവ്യത്തിന്റെ പ്രയോജനമാകട്ടെ, രസാസ്വാദംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന പരമാനന്ദം നൽകുന്നതോടുകൂടി ഗഹനങ്ങളായ വേദശാസ്ത്രങ്ങളിൽ വിമുഖന്മാരും സുകുമാരന്മാരികളും, എന്നാൽ കൃത്യാകൃത്യബോധമുണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കേണ്ടവരും ആയ രാജകുമാരന്മാർ മുതലായവർ 'രാമാദികളെപ്പോലെയാണു പ്രവർത്തിക്കേണ്ടത്'; 'രാവണാദികളെപ്പോലെയാല്ല'; 'എന്നിത്യാദി കൃത്യപ്രവൃത്തിയും അകൃത്യനിവൃത്തിയും ഉപദേശിക്കുകയാകുന്നു എന്നു പ്രാചീനന്മാരും പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. — 'വാഗ്ദൈവവിത്വം മുഖ്യമെന്നാൽ ജീവിതം രസമാണിതിൽ'—എന്ന് ആഗോഷപുരാണത്തിൽ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. വൃത്തിവിഭവകാരണം — 'സ്ഥായിരസാദികളാണിഹ കാവ്യാത്മാവതിൻ വാദമില്ലാക്കും'— എന്നു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു— 'ഇതിവൃത്തം മാത്രം നിർവ്വഹിക്കുന്നതുകൊണ്ട്' (കഥമാത്രം പറയുന്നതുകൊണ്ട്) കവിക്ക് തന്റെ സ്ഥാനം ലഭിക്കുന്നതല്ല; ഇതിമാസപുരാണാദികളിൽനിന്നുതന്നെ അതു സിദ്ധിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ'—എന്നു ധ്വനികാരണം പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ ഒരു പ്രബന്ധത്തിലടങ്ങിയ ചില നീരസങ്ങളായ പദ്യങ്ങൾക്കു കാവ്യരൂപമില്ലാതെ പോകുമല്ലോ, എന്നാണെങ്കിൽ അതില്ല. രസമുള്ള ഒരു പദ്യത്തിൽ നീരസങ്ങളായ ചില പദങ്ങളുണ്ടായിരുന്നാലും അവയ്ക്ക് അപ്പദ്യത്തിൽ ആപാതസിദ്ധമായ രസംകൊണ്ടു രസവത്ത്വം സിദ്ധിക്കുന്നതുപോലെ ഒരു പ്രബന്ധത്തിലടങ്ങിയ നീരസപദ്യങ്ങൾക്കും രസവത്ത്വമുണ്ടെന്നു സർവ്വസമ്മതമാണല്ലോ; രസമില്ലാത്ത പദ്യങ്ങളെയും ഗുണങ്ങളെ വ്യഞ്ജിപ്പിക്കുന്ന വസ്തുക്കളുള്ളതുകൊണ്ടു ദോഷങ്ങളി

പ്രാപ്തതുകൊണ്ടും അലങ്കാരമുള്ളതുകൊണ്ടും 'കാവ്യം' എന്നു വ്യവഹരിക്കാറുള്ളത്, രസാദികളുള്ള കാവ്യത്തിന്റെ ബന്ധസാമ്യം നിമിത്തം ഗൗണമായിട്ടാകുന്നു. (ഗൗണം = ഗുണസാമ്യംകൊണ്ടുള്ളത്) 'കാവ്യത്തിന്റെ ആത്മാവു രീതിയാണ്' എന്നു വാമനൻ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു ശരിയല്ല. 'രീതി' എന്നതു സംഘടനാവിശേഷമാണ്. അവയവങ്ങളെ വേണ്ടതുപോലെ യോജിപ്പിക്കുകയാണു സംഘടന. ആത്മാവ് എന്നത് അതല്ല, വേദം ഒന്നാണ്.

'രസജ്ഞരാദരിച്ചീട-മത്സം താൻ കാവ്യജീവിതം

വാച്യമെന്നും വ്യംഗമെന്നും മതു രണ്ടുവിധം സ്തുതം.' എന്നു

ധ്വനികാരൻ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതിൽ, 'വ്യംഗ്യം താൻ കാവ്യജീവിതം' എന്നു താൻ പറഞ്ഞതിനു വിരോധം വരുന്നതുകൊണ്ടുതന്നെ 'വാച്യമാണു കാവ്യത്തിന്റെ ആത്മാവ്' എന്നുള്ളതു നിരസ്യമായി.

എന്നാൽ പിന്നെ കാവ്യം എന്തു് എന്തു്? എന്നു പറയാം—

'വാക്യം രസാത്മകം കാവ്യം'

രസമാം ജീവനുളോരു

വാക്യം താൻ 'കാവ്യ'മെന്നതു്.

൩

ഇനി രസസമ്പ്രദായത്തെ നിരൂപണംചെയ്യാം. കാവ്യത്തിന്റെ ധ്യാനമായിരിക്കുന്നതിനാൽ അതിനു ചൈതന്യത്തെ കൊടുക്കുന്നതു രസംതന്നെയാകുന്നു. രസമില്ലെങ്കിൽ അതിനു കാവ്യരൂപമില്ലെന്നു പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. 'രസ്യതേ ഇതി രസഃ' (രസിക്കപ്പെടുന്നതു് = ആസ്വദിക്കപ്പെടുന്നതു്, രസം) എന്ന വ്യുൽപ്പത്തികൊണ്ടു ഭാവം, ഭാവാഭാസം, ഭാവശാന്തി മുതലായവയുൾക്കൂടി ഗ്രഹിക്കപ്പെടുന്നു. അതിൽ രസത്തിനു് ഉദാഹരണം—

‘ശൂന്യം വാസഗൃഹം വിഭോക്തൃ ശയനം -
 ദത്തായ കിഞ്ചിച്ഛനൈ -
 നിദ്രാവ്യാജമുപാഗതസ്ത സുചിരം
 നിവൃത്തി പതൃമുഖം
 വിസ്രസ്തം പരിചുംബു ജാതപുളകം -
 മാലോക്യ ഗണ്യസ്ഥലീം
 ലജ്ജാനമ്രമുഖീ പ്രിയേണ ഹസതാ
 ബാലാ ഹിരം പുണ്ണിതാ.’

‘ശൂന്യം വാസാലയം പാർത്ഥ ശയനതലാൽ
 ചെറൊഴുനേറു മന്ദം
 നിദ്രാവ്യാജാൽ കിടക്കും പതിയുടെ വദനം
 നോക്കിയൊട്ടേറെനേരം
 വിശ്വാസത്തോടു ചുംബിച്ചുവെച്ചു പുളകിതം
 കണ്ടു തൽഗണ്യദേശം
 കമ്പിട്ടാഞ്ചാലതന്നെ പ്രിയതമനധികം
 സോപഹാസം മുകുന്ദാൻ.

(സപ)

ഇതിലെ രസം സംഭോഗശൃംഗാരമാകുന്നു.

ഭാവത്തിൻ ഉദാഹരണം—
 ‘യസ്യാലീയത ശപ്തസിന്ധി ജലധിഃ,
 പുഷ്പേ ജഗന്മണ്ഡലം,
 ഭംഗ്യായാം ധരണീ, നഖേ ദിതിസുതാ -
 ധീശഃ, പദേ രോദസീ,
 ക്രോധേ ക്ഷത്രഗൺഃ, ശരേ ദശമുഖഃ,
 പാണൗ പ്രലംബാസുരോ,
 ധ്യാനേ വിശ്വ, മസാവധാമ്നികകലം,
 കണ്ഠേ ചിദ്രൈ നമഃ,

തോലിൽ തണിസമൃദം, ഭവനമഖിലവും
 പൃഷ്ഠഭാഗത്തിണങ്ങി,
 ദംഷ്ട്രാഗ്രേ ദ്രവാതുങ്ങി, ദനജപതി നഖേ,
 ചോട്ടിൽ മുപ്പാരടങ്ങി,
 കോപത്തിൽ രൂപർവെങ്ങി, ദശമുഖനിഷ്ടവിഷ്,
 കൈത്തലത്തിൽ പ്രലംബൻ,
 വിശ്വം ധ്യാനത്തിൽ നീങ്ങി, ഖലരസിയിലെവ.
 നായവനായ്ഞൊഴുന്നേൻ.

(സപ)

ഇതിൽ ഭഗവദ്വിഷയമായ രതി ഭാവമാകുന്നു.
 രസാഭാസത്തിന് ഉദാഹരണം—

മേധു ഭിരേഹഃ ക്സുചൈകപാത്രേ
 പപ്ലവ പ്രിയാം സപ്രാമനുവർത്തമാനഃ
 ശൃംഗേണ ച സ്തംഭനിമിളിതാക്ഷിം
 ഭംഗീമകണ്ഠയത കൃഷ്ണസാരം.

ചെന്താമരപ്പെറ്റാൻ തളികണ്ണകത്തു
 പൂന്തേൻ നുകർന്നതി കാന്തയോടേ
 മാൻപേടയെച്ചെന്ന മയക്കുമാര
 കൈവിൻ തുമ്പാൽ കലമാൻ തലോടി.

(എ. ആർ. തമ്പുരാൻ)

ഇതിൽ സംഭോഗപ്രകാരം, തിര്യഗ്വിഷയമാകയാൽ രസാഭാ
 സമാകുന്നു.

ഇതുപോലെ മാനുജവേഷയും കണ്ടുകൊൾക.

കാവ്യത്തിലെ ദോഷങ്ങളുടെ സ്വരൂപം എങ്ങനെ എന്നു
 പറയുന്നു:—

അപകർഷമതിനേകം
 നവ ദോഷങ്ങളായ്തരം

ശ്രുതിദൃഷ്ടതപം അപുഷ്ടാത്മതപം മുലായവ, ഭാഷാശാസ്ത്രം, മുതലായവയെപ്പോലെ ശബ്ദാത്മങ്ങൾ വഴിയായി ശാരീരഭാഷങ്ങളായിട്ടും, വ്യഭിചാരിഭാവാദികളെ അതാതിന്റെ ശബ്ദങ്ങളെക്കൊണ്ടു സ്വപുഷ്ടമായിപ്പറയുക മുതലായവ മൂലതപാദികളെപ്പോലെ കാവ്യത്തിന്റെ ആത്മാവായ രസത്തിന് അപകർഷപ്രദങ്ങളാകയാൽ ആത്മീയഭാഷങ്ങളായിട്ടും ഇങ്ങനെ രണ്ടു പ്രകാരത്തിൽ കാവ്യത്തിന് അപകർഷം വരുത്തുന്നവയാണെന്നു പറയപ്പെടുന്നു. ഇവയുടെ വിശേഷങ്ങളെയും ഉദാഹരണങ്ങളെയും മുകളിൽ പറയുന്നതാണ്.

ഗുണങ്ങളുടെ സ്വരൂപം എങ്ങനെയെന്നു പറയുന്നു:—

ഉൽക്കർഷമേകുന്നവതാൻ

ഗുണാലങ്കാരരീതികൾ.

൪

ഗുണങ്ങൾ ശൌര്യാദികളെപ്പോലെയും അലങ്കാരങ്ങൾ കടകകണ്ഠചാദികളെപ്പോലെയും രീതികൾ കരചരണാദികളായ അവയവങ്ങളുടെ സംസ്ഥാനവിശേഷം (കൂടക്കം)പോലെയും ദേഹമുഖേന എന്നപോലെ ശബ്ദാത്മങ്ങൾ വഴിയായിട്ടു കാവ്യത്തിന്റെ ആത്മാവായ രസത്തെ പോഷിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു കാവ്യത്തിന് ഉൽക്കർഷമേകുന്നവയാണെന്നു പറയപ്പെടുന്നു. എന്നാൽ ഇവിടെ ഗുണങ്ങൾ രസധർമ്മങ്ങളാണെന്നിലും ഗുണശബ്ദം, ഗുണങ്ങളെ വൃത്തിപ്പെടുത്തുന്ന ശബ്ദത്തിലും അർത്ഥത്തിലും ലക്ഷണകൊണ്ടു പ്രയോഗിക്കപ്പെടുന്നു. അതു ഹേതുവായിട്ടുതന്നെയാണ് 'ഗുണവൃഞ്ജകശബ്ദങ്ങൾ രസോൽക്കർഷപ്രദങ്ങളാം' എന്നു പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നവെന്നു മുമ്പുതന്നെ പറഞ്ഞതു്. ഇവയുടെയും വിശേഷങ്ങളെയും ഉദാഹരണങ്ങളെയും മുകളിൽ പറയുന്നതാണ്.

ഇപ്രകാരം സാഹിത്യഭിജ്ഞത്തിൽ കാവ്യസ്വരൂപനിരൂപണം എന്ന പ്രഥമപരിച്ഛേദം കഴിഞ്ഞു.

ദി തീ യ പ രി ങ്ങേ ഭം.

വാക്യസമ്പ്രദായത്തെ പഠിക്കുന്നു:—

യോഗ്യതാകാംക്ഷയാസത്തി.

യെന്നീ മൂന്നു ഗുണങ്ങളും

വേണ്ടപോലെ തികഞ്ഞുള്ള

പദസംഹതി വാക്യമാം.

൧

പദാർത്ഥങ്ങളുടെ അന്യോന്യസംബന്ധത്തിനു വിരോധമില്ലാതിരിക്കുകയാകുന്നു യോഗ്യത. യോഗ്യതയില്ലാത്ത പദസമുഹവും വാക്യമാകും എന്നു വന്നാൽ, 'വഹ്നിനാ സിഞ്ചതി'=(തീകൊണ്ടു നന്നാക്കുന്നു) എന്നിത്യാദിയും വാക്യമാകും.

പദാർത്ഥങ്ങളുടെ ഉപസ്ഥിതി അവിസാനിക്കാതിരിക്കുകയാകുന്നു ആകാംക്ഷ. അതു ശ്രോതാവിന്റെ ജിജ്ഞാസതന്നെ. ആകാംക്ഷയില്ലാത്ത പദസമുച്ചയവും വാക്യമാണെന്നു വന്നാൽ, 'ഗൌരശപഃ പുരുഷോഹസ്തീ'=(പശു, കുതിര, മനുഷ്യൻ, ആന')ഇത്യാദികളെപ്പോലെ അന്യോന്യസംബന്ധമില്ലാത്ത പദസമുച്ചയവും വാക്യമാണെന്നു വരും.

പദാർത്ഥങ്ങളുടെ ഉപസ്ഥിതിയ്ക്കു വിച്ഛേദം വരാതിരിക്കത്തക്കവണ്ണം പദങ്ങളെ തുടർച്ചയായി പ്രയോഗിക്കുന്നതാണ് ആസത്തി. ഉപസ്ഥിതിവിച്ഛേദം വരത്തക്കവണ്ണം പ്രയോഗിക്കുന്ന പദസമുച്ചയത്തിനും വാക്യതപമുണ്ടെന്നു കല്പിച്ചാൽ, ഇന്നു പറഞ്ഞ 'ദേവദത്തൻ' എന്ന പദത്തിന്റെ വേറെ ഒരു ദിവസം പറയുന്ന 'ചോകുന്നു' എന്ന പദത്തോടു് അനപയമുണ്ടാകേണ്ടതായി വരും. ഇവിടെ ആകാംക്ഷയും യോഗ്യതയും ആത്മധർമ്മങ്ങളാണെന്നിപ്പും പദോച്ചയധർമ്മങ്ങളാണെന്നു കല്പിച്ചതു് ഉപചാരത്താൽ (ജന്യജനകരൂപമായ ചരമ്പര സംബന്ധത്താൽ) ആകുന്നു.

പല വാക്യങ്ങളൊന്നിച്ചാൽ
മഹാവാക്യമതായ്ക്കും.

യോഗ്യത, ആകാംക്ഷ, ആസത്തി ഇവ ഇവിടെയും ഉണ്ടാ
യിരിക്കണം.

ഏവം രണ്ടുവിധം തന്നെ
സമ്മതം വാക്യമുമാക്കയും.

൨

‘ഏവം രണ്ടുവിധം’=വാക്യമായിട്ടും മഹാവാക്യമായിട്ടും. ഇ
ങ്ങനെ ‘തത്ത്വവാത്തിക’ത്തിൽ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്:—

‘സ്വപാത്മബോധാൽ പൂർണ്ണമായിട്ടുള്ള വാക്യങ്ങൾ തങ്ങളിൽ
അംഗാംഗിതേപന ചേർന്നിടിലേകവാക്യതപമാന്റിടം.’

വാക്യത്തിന് ഉദാഹരണം:—‘ശൂന്യം വാസാലയം’—ഇത്യാ
ദി. മഹാവാക്യത്തിനു രാമായണം, മഹാഭാരതം, രാമുവംശം മുതലാ
യവ ഉദാഹരണം. ‘പദസംഹതി വാക്യമാം.’ എന്നു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട
ല്ലോ. അവിടെ പദത്തിന്റെ ലക്ഷണമതു്, എന്നു പറയേണ്ടതാ
യി വന്നിരിക്കുകൊണ്ട് അതിനെപ്പറയും:—

അനന്തപിതൈകാത്മബോധം
മുളവാക്കുന്ന രീതിയിൽ
പ്രയോഗാർത്ഥങ്ങളായുള്ള
വണ്ണങ്ങൾ പദമായത്.

൩

ഉദാഹരണം:— ഖടം=കടം. ‘പ്രയോഗാർത്ഥങ്ങൾ’ എന്ന വി
ശേഷണംകൊണ്ട് പ്രാതിപദികം പദമല്ലെന്നു വന്നു. ‘അനന്തപിത’
എന്നതുകൊണ്ട് വാക്യങ്ങളും മഹാവാക്യങ്ങളും പദമല്ലാതെയായി.
‘ഏക’ എന്നതുകൊണ്ട് ആകാംക്ഷയുള്ള അനേകപദങ്ങളോടുകൂടിയ

വാക്യങ്ങളും പദമല്ലെന്നു സിദ്ധമായി. 'അത്ഥംബോധമുളവാക്കുന്ന' എന്നതുകൊണ്ടു 'ക-ച-ട-ത-പ' ഇത്യാദിയായി ഒരത്ഥത്തെയും കുറിക്കാത്ത വണ്ണങ്ങൾ പദങ്ങളല്ലെന്നായി. 'വണ്ണങ്ങൾ' എന്നു ബഹുവചനത്തിനു വിവക്ഷയൊന്നുമില്ല.

അത്ഥം മൂന്നുവിധം വാച്യം,
ലക്ഷ്യം, വ്യംഗ്യവുമിങ്ങനെ.

ഇവയുടെ സ്വരൂപത്തെ താഴെ വിവരിക്കുന്നു—

വാച്യാത്ഥമഭിധാവുത്തി—
കൊണ്ടു സിദ്ധിച്ചിടുന്നതാം.

൪

ലക്ഷണാവുത്തിയാൽ സിദ്ധി—
പുതു ലക്ഷ്യംതന്നെയതും
വ്യഞ്ജനാവുത്തിയാൽ വ്യംഗ്യ—
മിമൂന്നും ശബ്ദശക്തികൾ.

൫

ഇമ്മൂന്നും - അഭിധാ, ലക്ഷണം, വ്യഞ്ജന എന്നിവതന്നെ.

സങ്കേതിതാത്ഥംബോധത്തെ
ചെയ്യുന്നതു നിമിത്തമായ്
ഇമ്മൂന്നിലുംവെച്ചഭിധാ—
വുത്തിതാൻ മുഖ്യമായത്.

൬

ഒരു ഉത്തമവുദ്ധൻ മധ്യമവുദ്ധനോട് 'ഗാം ആനയ' = (പശുവിനെക്കൊണ്ടുവരുക) എന്നു പറയുമ്പോൾ അവൻ പശുവിനെ കൊണ്ടുവരുന്നതു കണ്ടിട്ട് ഒരു കുട്ടി ഈ വാക്യത്തിന്റെ അത്ഥം, 'താദ മുതലായ അവയവങ്ങളുള്ള ഒരു ജന്തുവിനെ കൊണ്ടുവരുക' എന്നാണെന്നു ഒന്നാമതായി മനസ്സിലാക്കുന്നു. അതിനുശേഷം, 'ഗാം വധാന' =

(പശുവിനെ കെട്ടുക) 'അശ്വം ആനയ' = (കുതിരയെ കൊണ്ടുവരുക) എന്നിത്യാദി വാക്യങ്ങളിൽ 'ആനയ' എന്നതിന് പകരം 'ബധാന' എന്നും 'ശ്വം' എന്നതിന് പകരം 'അശ്വം' എന്നും പദങ്ങളെ മാറ്റി പ്രയോഗിച്ചതിനാൽ 'ശ്വം' ശബ്ദത്തിന് 'താൻ മുതലായവയുള്ള ഒരു ജന്തു'വെന്നും 'ആനയ' എന്ന പദത്തിന് 'കൊണ്ടുവരുക' എന്നും അർത്ഥമാണെന്നുള്ള സങ്കേതത്തെ (അഭിധയെ) അറിയുന്നു. ചിലേടത്തു പ്രസിദ്ധമായ (മുഖേതന്നെ സങ്കേതം മനസ്സിലായിട്ടുള്ള) പദത്തിന്റെ സാഹചര്യംകൊണ്ടും സങ്കേതത്തെ അറിയുന്നു. ഉദാഹരണം:— 'മധുകരം വിടിന് താമരപ്പൂവിച്ചുള്ള തേൻ കുടിക്കുന്നു.' ഇവിടെ താമരപ്പൂവ് എന്ന പദത്തിന്റെ സാഹചര്യംകൊണ്ട് 'മധുകര' ശബ്ദത്തിന് 'വണ്ട്' എന്ന അർത്ഥത്തെ ഗ്രഹിക്കുന്നു. മറ്റു ചിലേടത്തു ആത്മോപദേശംകൊണ്ടും സങ്കേതം മനസ്സിലാകുന്നു. ഉദാഹരണം:— 'അശ്വം' എന്ന ശബ്ദംകൊണ്ട് പറയപ്പെടുന്ന പദാർത്ഥം ഇതാണ് എന്ന് ഒരു കുതിരയെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുകൊണ്ട് അറിവുള്ള ഒരാൾ അറിവില്ലാത്ത ഒരാളോടു പറയുന്നു. ഇവിടെ ആത്മോപദേശംകൊണ്ട് സങ്കേതഗ്രഹണമുണ്ടാകുന്നു. അതിനാൽ അഭിധ എന്നതു സങ്കേതിതമായ അർത്ഥത്തെ ബോധിപ്പിക്കുന്നതും ഇതരശക്തികളാൽ അബോധിതവുമായ ഒരു ശബ്ദശക്തിയാകുന്നു.

ജാതിയും ഗുണവും ദ്രവ്യം
ക്രിയയെന്നിവ നാലിലും
ഉദ്ദിഷ്ടാർത്ഥം കുറിച്ചിട്ടു-
ന്നതു സങ്കേതമായത്.

6)

പശു മുതലായ വൃക്തികളിൽ പശുത്വം മുതലായതു ജാതിയാകുന്നു. ഒരുപോലെയുള്ള പല വസ്തുക്കളിൽനിന്ന് ഒരു വസ്തുവിനെ പ്രത്യേകം തിരിച്ചു കാണിക്കുന്നതായി ആ വസ്തുവിൽ സിദ്ധ (നിത്യ)മായിരിക്കുന്ന വസ്തുധർമ്മം 'ഗുണം'മാകുന്നു. വെളുപ്പു മുതലായതു പശു മുതലായതിനെ കുറഞ്ഞ പശു മുതലായതിൽനിന്നു വേർതിരിച്ചു കാണിക്കുന്നു. ഹരി, ഹരൻ, ഡിത്ഥൻ, ഡവിത്ഥൻ മുതലായതു് കാ

രോ വൃക്തിയെ കുറിക്കുന്നതിനാൽ ഭൂവ്യവായകമാകുന്നു. ഒരു വസ്തു ചെയ്യുന്ന പാകാദി (വെള്ളം മുതലായ) വ്യാപാരമാകുന്നു ക്രിയ. ഈ വെള്ളം മുതലായ വ്യാപാരങ്ങളിൽ പാത്രം അടുപ്പത്തുവെക്കുക, വെള്ളം ഒഴിക്കുക, അരിയിടുക, വേവുവേണക്കുക, പാത്രം താഴ്ത്തിറക്കിവെക്കുക മുതലായി വെല്ലു നടത്തുന്നതിന് ആവശ്യമായ മറ്റു പല ക്രിയകളും പാകക്രിയയിൽ ഉൾപ്പെടുന്നു. ഇവയിൽത്തന്നെ വൃക്തിയുടെ ധർമ്മങ്ങളിൽ മാത്രമേ സങ്കേതം ഗ്രഹിക്കപ്പെടുന്നുള്ളൂ. വൃക്തിയിലില്ല. അല്ലെങ്കിൽ (വൃക്തിയിലും ഉണ്ടെന്നു കല്പിച്ചാൽ) പല വൃക്തികളിലും വേവേറെ പല സങ്കേതങ്ങളും കല്പിക്കേണ്ടതായി വരുന്നതിനാൽ ആനന്ത്യം എന്ന ദോഷം വന്നുകൂടും.

ഇനി ലക്ഷണയെ പറയുന്നു:

മുഖ്യാത്മമനപയിക്കുഞ്ഞി-
ട്ടതോടൊത്തന്യമത്വം
രൂപിയാലോ പലതാലോ
തോന്നിക്കും ശക്തി ലക്ഷണം.

പു

‘കലിംഗൻ സാഹസികനാകുന്നു.’ എന്നിത്യാദികളിൽ കലിംഗാദി ശബ്ദം, ദേശവിശേഷാദിരൂപമായ സ്വാത്മത്തെക്കുറിക്കുന്നതാകയാൽ സാഹസികൻ എന്നതിനോടു് അനപയിപ്പാൻ യോഗ്യമായ അത്മത്തെ അഭിധകൊണ്ടു ബോധിപ്പിപ്പാൻ അശക്തമായിത്തീർന്നിട്ടു യാതൊരു ശബ്ദശക്തികൊണ്ടു കലിംഗാദിദേശത്തിലുള്ള പുരുഷാദികളെ തോന്നിക്കുന്നുവോ?, ‘തൊഴുത്തു ഗംഗയിലാകുന്നു.’ ഇത്യാദികളിൽ ഗംഗാദിശബ്ദം, ജലമയാദിരൂപമായ അത്മത്തെ കുറിക്കുന്നതാകയാൽ പ്രകൃതത്തിൽ അസംഭാവ്യതാം മേതുവായിട്ടു സാമീപ്യാദിസംബന്ധംകൊണ്ടു് അതിനോടു സംബന്ധിച്ചതായ തീരാദികളെന്നുള്ള അത്മത്തെ യാതൊരു ശക്തികൊണ്ടു ബോധിപ്പിക്കുന്നുവോ?, സ്വാഭാവികമല്ലാതെ വക്താവു തന്റെ ഇച്ഛാനുസാരമായിട്ടു കല്പിച്ചതോ ഈശ്വരസങ്കേതിതമല്ലാത്തതോ ആയ ആശ്ശബ്ദത്തിന്റെ ശ

കുതിയറകുന്നു 'ലക്ഷണം'. ഇവിടെ ഒന്നാമത്തെ ഉദാഹരണത്തിൽ പുതിയ അർത്ഥം തോന്നുന്നതിനു കാരണം രൂപിതന്നെ. രണ്ടാമത്തെതിൽ ഗംഗാതീരത്തിലാണു തൊഴുത്തു് എന്നു പറഞ്ഞാൽ സിദ്ധിക്കാത്തതായ തണുപ്പു്, ശുദ്ധി എന്നിവയുടെ ആധിക്യം തോന്നിക്കുക എന്നുള്ള പ്രയോജനമാകുന്നു ഹേതു. കാരണംകൂടാതെ മുഖ്യാത്മത്തോടു സംബന്ധമുള്ള വേദം ഏതെങ്കിലും ഒരർത്ഥത്തെ ലക്ഷിക്കുന്നതു പ്രസംഗത്തെ അതിക്രമിച്ചതായിരിക്കുമെന്നു കാണിപ്പാനായിട്ടാണു് 'രൂപിയാലോ ഫലത്താലോ' എന്നു പറഞ്ഞതു്.

ചിലർ, 'അവൻ കർമ്മത്തിൽ കുശലനാകുന്നു' എന്ന വാക്യത്തെ രൂപിയിൽ ഉദാഹരിക്കുന്നു. 'കുശാൻചാതി=കുശങ്ങളെ മുറിക്കുന്നു', എന്ന അവയവാത്മത്തിൽനിന്നു ലഭിക്കുന്ന കുശഗ്രാഹി എന്ന മുഖ്യാത്മം പ്രകൃതത്തിൽ അനപയിക്കാത്തതിനാൽ 'പല ചുല്ലുകൾ നിൽക്കുന്നതിൽനിന്നു കുശങ്ങളെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു മുറിച്ചെടുക്കുന്നവൻ' എന്നുള്ള മുഖ്യാത്മത്തിന്റെ സാദൃശ്യസംബന്ധംകൊണ്ടു് അതിനോടു സംബന്ധിച്ചതായ 'ദക്ഷൻ' (കാൽക്കാൽക്കൾ കലനംകിടക്കുന്നതിൽനിന്നു കാൽത്തെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു ചെയ്യുവാൻ സമർത്ഥൻ) എന്നുള്ള അർത്ഥത്തെ ബോധിപ്പിക്കുന്നു എന്നാണു് അവരുടെ അഭിപ്രായം. വേറെ ചിലർ അതു സമ്മതിക്കുന്നില്ല. കുശലൻ എന്ന പദത്തിനു വൃക്പത്തികൊണ്ടു സിദ്ധമായ അർത്ഥം കുശയെ മുറിച്ചെടുക്കുന്നവൻ എന്നാണെങ്കിലും ദക്ഷൻ എന്നുള്ളതുതന്നെയാണു മുഖ്യാത്മം എന്നാണു് അവർ പറയുന്നതു്. ശബ്ദങ്ങളുടെ വൃക്പത്തിലഭ്യമായ അർത്ഥംതന്നെയാണു മുഖ്യാത്മമെന്നു വരികിൽ 'ഗൌഃ ശേതേ=പശു കിടക്കുന്നു', എന്നുള്ളതും ലക്ഷണയുണ്ടെന്നു വരുന്നതാണു്. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ:—'ഗൌമർദ്ധോഃ' എന്ന ഗമധാതുവിൽനിന്നു ധോവൃത്യയംകൊണ്ടു വൃക്പാദിതമായ ഗോശബ്ദത്തെ ശയനകാലത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുകൊണ്ടു 'നടക്കുന്നതു്' എന്ന മുഖ്യാത്മത്തിനു് ഇവിടെ ഉപപത്തിയില്ല.

ഇനി ലക്ഷണയുടെ ഭേദങ്ങളെ പറയുന്നു:—

മുഖ്യാത്മത്തിനു വാക്യാത്മം

ത്തോടനപയമുദിക്കുവാൻ

സ്വാത്മം വിടാതെ വേറിട്ടൊ

രത്നംകൂടി ഗ്രഹിക്കുകിൽ.

ൻ

അജഹത്സ്വാത്മയായുള്ളൊ

ന്നതുപാദാനലക്ഷണം

രൂപിയിൽ ഉപാദാനലക്ഷണയ്ക്ക് ഉദാഹരണം:— ശ്ലോകം 'തോ ധാവതി' = വെളുപ്പ് കാടുന്നു. പ്രയോജനത്തിൽ ഉപാദാനലക്ഷണയ്ക്ക് ഉദാഹരണം:— 'കന്താഃ പ്രവിശന്തി' = കുന്തങ്ങൾ പ്രവേശിക്കുന്നു, ഇവയിൽ ശ്ലോകാദികളും കുന്താദികളും കേവലം അപേതങ്ങളാകയാൽ അവയ്ക്ക് കാടുക, പ്രവേശിക്കുക, എന്ന ക്രിയകളിൽ കർത്തൃരൂപം അനപയം സിദ്ധിക്കാത്തതിനാൽ അതു സിദ്ധിപ്പാൻ വേണ്ടി അവയോടു സംബന്ധിച്ചതായ അപാദികളേയും പുരുഷാദികളേയുംകൂടി ഗ്രഹിക്കേണ്ടിവരുന്നു. ആദ്യത്തേതിൽ പ്രയോജനമില്ലാത്തതിനാൽ രൂപി. പിന്നത്തേതിലാകട്ടെ കുന്താദികളുടെ അതിഗഹനരൂപം പ്രയോജനം. ഇവിടെ വെളുപ്പ് എന്നും കുന്തം എന്നും ഉള്ള അതാതിന്റെ മുഖ്യാത്മവുംകൂടി വിട്ടുകളയാതെ സ്വീകരിച്ചിരിക്കുന്നു. ലക്ഷണലക്ഷണയിലാകട്ടെ സ്വാത്മത്തെ അന്യാത്മത്തിന്റെ ഉപലക്ഷണമായിട്ടുതന്നെ ഗ്രഹിക്കുന്നതാണ്. അതിനാൽ ഉപാദാനലക്ഷണയും ലക്ഷണലക്ഷണയും വെച്ചേറേതെന്നെന്നു ഗ്രഹിക്കേണ്ടതാണ്. ഈ ഉപാദാനലക്ഷണയേത്തന്നെ അജഹത്സ്വാത്മലക്ഷണ'യെന്നു പറയുന്നു.

അന്യാത്മമനപയിപ്പാനായ്

സ്വാത്മമപ്പിപ്പതാകിലോ.

ഹം

ഉപലക്ഷണമുപതപാൽ

അതു ലക്ഷണലക്ഷണം

രൂപീകൃതമായ ലക്ഷണലക്ഷണങ്ങൾ—കേലിംഗം സാഹസികം'=(കേലിംഗൻ സാഹസികനാണ്), എന്നും പ്രയോജനമുപകാരമായ ലക്ഷണങ്ങൾ 'ഗംഗായാം ഭവേഷ്'=(തൊഴുത്തു ഗംഗയിലാണ്), എന്നും ഉദാഹരണങ്ങൾ. ഇവയിൽ പുഷ്പൻ, തീരം എന്നിവയ്ക്കു വാക്യാർത്ഥത്തിൽ അനവധി സിദ്ധിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു കേലിംഗശബ്ദവും ഗംഗാശബ്ദവും ആത്മാവിനെ അർപ്പിക്കുന്നു.

ഉദാഹരണം:—

ഉപകൃതം ബഹു തത്ര കിമുച്യതേ
സുജനതാ പ്രഥിതാ ഭവതാ പരം
വിദധീർദ്ദമേവ സദാ സഖേ
സുഖിതമാസ്തപ തതഃ ശരദാം ശതം.

പലതരമുപകാരം താങ്കൾ ചെയ്യേണ്ടു ചെയ്തവു
പരമിത വെളിവാക്കി സജ്ജനത്തിന്റെ ധർമ്മം
സതതമിതുവിധംതാൻ ചെയ്യുകൊണ്ടു സഖേ! നീ.
സസുഖമിതിയിരിക്കു മേലിൽ നൂറാണ്ടുകാലം. (സപ)

ഇവിടെ അപകാരം മുതലായവയ്ക്കു വാക്യാർത്ഥത്തിൽ അനവധി സിദ്ധിപ്പാൻവേണ്ടി ഉപകൃതം എന്നു തുടങ്ങിയുള്ള ശബ്ദങ്ങൾ ആത്മാവിനെ അർപ്പണം ചെയ്യുന്നു. അപകാരദായക ഉപകാരാദികളെ ചെയ്യു എന്നു പറയുന്നതിനാൽ മുഖ്യാർത്ഥത്തിന്നു വിരോധം വരുന്നു. അപകാരാദികൾ അന്യാർത്ഥങ്ങൾ. ഉപകാരാദികളായ മുഖ്യാർത്ഥങ്ങളോട് അന്യാർത്ഥങ്ങളായ അപകാരാദികൾക്കു വൈചരീത്യരൂപേണ സംബന്ധം. ഫലം അപകാരാതിശയം. 'ജനസമാർത്ഥലക്ഷണം'യെന്നു പറയപ്പെടുന്നത് ഇതുതന്നെയാണ്.

ആരോപാധ്യവസാനങ്ങൾ
മൂലമിച്ചൊന്ന നാലിനും.

ഫഫ

പ്രത്യേകമീരണ്ടുവിധം
ഭേദങ്ങളുള്ളവായ്ക്കും.

ഇച്ചൊന്ന നാല്, മുൻപറഞ്ഞ നാലുവിധത്തിലുള്ള ലക്ഷണ
കൾ തന്നെ.

വിഷയത്തെയുരച്ചായ -
തിന്നന്യത്തിൻതദാത്മത

ഫറ

തോന്നിച്ചിടുന്നിതെന്നാകി -
ലതു സാരോപലക്ഷണം.
വിഷയം ചൊല്ലിടാതായ
തിന്നന്യത്തിൻതദാത്മത

ഫന

തോന്നിച്ചിടുന്നിതെന്നാകി -
ലതു സാധ്യവസാനിക.

വിഷയ (ഉപമേയ)ത്തെ പരാതിട്ട്, അതിനു വിഷയി
(ഉപമാന)യോടു തദാത്മ്യം (അഭേദം) തോന്നിക്കുന്നത് സാരോപ
ലക്ഷണയാകുന്നു. ഇതുതന്നെയാണു രൂപകാലങ്കാരത്തിന്റെ ബീ
ജം. രൂപിയിൽ സാരോപയായ ഉപാദാനലക്ഷണക്ക് ഉദാഹര
ണം: — 'അശ്വഃ ശ്വഃ താധാവതി,' = കുതിരയാകുന്ന വെളുപ്പ് കാട്ടു
ന്നു. ഇവിടെ വെളുപ്പ് എന്ന ഗുണത്തോടുകൂടിയ കുതിരയെന്ന വ
സ്തു പായപ്പെട്ടിരിക്കുന്നുവെങ്കിലും അതിനു തന്നിച്ചുള്ള വെളുപ്പ് എ
ന്ന ഗുണത്തോടു അഭേദം തോന്നുന്നു. പ്രയോജനത്തിൽ സാരോപ
യായ ഉപാദാനലക്ഷണയ്ക്ക് ഉദാഹരണം: — 'ഏതെ കുന്താഃ പ്രവിശ

തി.'=ഇതുകുറഞ്ഞുവന്നു കയറുന്നു. ഇവിടെ 'ഇ' എന്ന സർവ്വനാമംകൊണ്ടു കന്തം എടുത്തിട്ടുള്ള ആളുകളെപ്പറയുന്നതിനാൽ സാരോപതപം സിദ്ധിക്കുന്നു. ത്രാഡിയിൽ സാരോപയായ ലക്ഷണലക്ഷണയ്ക്ക് ഉദാഹരണം:—കേലിംഗഃ പുരുഷോയ്യത്യേതേ' = കേലിംഗനായ പുരുഷൻ യുദ്ധം ചെയ്യുന്നു. ഇവിടെ 'പുരുഷൻ' 'കേലിംഗൻ' എന്ന ശബ്ദങ്ങൾക്ക് ആധാരായോടാവം എന്ന സംബന്ധമാകുന്നു. പ്രയോജനത്തിൽ സാരോപയായ ലക്ഷണലക്ഷണയ്ക്ക് ഉദാഹരണം:—ആയുർഘൃതം' = നെയ്യ് ആയുസ്സാകുന്നു. ഇവിടെ നെയ്യ് ആയുസ്സിന്റെ കാരണമാണെങ്കിലും കായ്കാരണഭാവം എന്നുള്ള സംബന്ധംകൊണ്ടു നെയ്യിന് ആയുസ്സിനോട് അഭേദം തോന്നുന്നു. നെയ്യിന് അന്യവസ്തുക്കളേക്കാൾ വിശേഷമായ ആയുഷ്ഠതപമുണ്ടെന്നുള്ളതു പ്രയോജനം. രാജകീകരനായ ഒരാൾ പോകുമ്പോൾ രോജാവ് ഇതാ പോകുന്നു' എന്നു പറയുന്നത് ഉദാഹരണം. ഇവിടെ സ്വസ്വപാമിഭാവരൂപമായ സംബന്ധം. വേദം ഉദാഹരണം:—ഒരാൾ കൈവിരലിന്റെ അഗ്രം കാണിച്ചുകൊണ്ട് 'ഇതുകയ്യ്' എന്നു പറയുന്നു. ഇവിടെ അവയവം, അവയവി എന്ന ഭാവംകൊണ്ടു സംബന്ധം. 'ഇവൻ ബ്രാഹ്മണനാണെങ്കിലും ആശാരിയാണ്.' എന്നു പറയുന്നേടത്തു ആശാരിയുടെ പണി ചെയ്യുക എന്നതു സംബന്ധം. ഇത്രയും ബലിച്ചെഴുതാൻ നാട്ടിയിരിക്കുന്ന സ്കന്ദങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ച് 'ഇവ ഇത്രയുമാണ്' എന്നു പറയുന്നതിൽ താദർശ്യം (അതിനു വേണ്ടിയുള്ളത്) എന്നു സംബന്ധം. ഇങ്ങനെ മറ്റുള്ളേടത്തും കാണുകൊൾക. ശബ്ദംകൊണ്ടു പറയാതെതന്നെ തോന്നുന്ന വിഷയ (ഉപമേയ)ത്തിന് അന്യത്തോട് (ഉപമാനത്തോട്) താദർശ്യം (അഭേദം) തോന്നിക്കുന്നതു സാധ്യവസാനലക്ഷണയാകുന്നു. ഇതിന്റെ നാലു വിധത്തിലുള്ള ഭേദങ്ങൾക്കും ഉദാഹരണങ്ങൾ മുമ്പിൽ പറഞ്ഞുവന്നു. (ശോപതോധാവതി) (കന്താഃ പ്രവിശന്തി) (കേലിംഗഃ സാഹസികഃ) (ഗംഗായാംഘോഷഃ) എന്നവ തന്നെ.

സാദൃശ്യമൊന്നൊഴിച്ചു-
സംബന്ധങ്ങൾനിമിത്തമായ്.

ഫർ

ഉണ്ടാമിച്ചൊന്നവയ്ക്കെല്ലാം
 ശുദ്ധലക്ഷണയെന്നു പേർ
 സാദൃശ്യം മൂലമുണ്ടാകു-
 ന്നതിൻപേർ ഗൗണിയെന്നതാം. ൧൫

അതിനാൽ ചതിനാരായി.
 ത്തിരിയുന്നിതു ലക്ഷണം.

‘ഇച്ചൊന്നവ’ മുഖേന പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന എട്ടുവിധം ലക്ഷണകൾ. സാദൃശ്യമെന്നൊഴിച്ചു സാമ്യം സമാനത, കാൽക്കാരണഭാവദികൾ. ഇതിൽ ശുദ്ധകൾക്കു മുമ്പിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ള ‘അശുഭശോഭതോധാവതി’ ഇത്യാദിയെന്ന ഉദാഹരണങ്ങൾ. രൂപിയാലുണ്ടാകുന്ന ഉപാദാനലക്ഷണയിൽ സാരോപയായ ഗൗണിക്കു ഉദാഹരണം:—‘തൈലാനി തൈലാനി മേമന്തേ സുഖാനി’=ഇവ എണ്ണകൾ മഞ്ഞുകാലത്തു സുഖങ്ങളാകുന്നു. ഇവിടെ ‘എണ്ണ’ എന്ന പദം എങ്കിലെ നെയ്യ് എന്നുള്ള മുഖ്യാർത്ഥത്തോടുകൂടിത്തന്നെ കടകെണ്ണ മുതലായതിനെപ്പറയുന്നു. ഫലത്താലുണ്ടാകുന്ന ഉപാദാനലക്ഷണയിൽ സാരോപയായ ഗൗണിക്കു—രാജകുമാരന്മാരും തത്തുല്യന്മാരായ മറ്റു കുമാരന്മാരും കൂടിപ്പോകുമ്പോൾ ഏതേ രാജകുമാരാ ഗച്ഛന്തി=ഇതാ രാജകുമാരന്മാർ പോകുന്നു.’ എന്നു പറയുന്ന വാക്യം ഉദാഹരണം. രൂപി മൂലമായ ഉപാദാനലക്ഷണയിൽ സാധ്യവസാനയായ ഗൗണിക്കു ഉദാഹരണം:—‘തൈലാനി മേമന്തേ സുഖാനി’=എണ്ണകൾ മഞ്ഞുകാലത്തു സുഖങ്ങളാകുന്നു.’ ഫലത്താലുള്ള ഉപാദാനലക്ഷണയിൽ സാധ്യവസാനയായ ഗൗണിക്കു ഉദാഹരണം:—‘രാജകുമാരാ ഗച്ഛന്തി=രാജകുമാരന്മാർ പോകുന്നു.’ രൂപിയിൽ ലക്ഷണലക്ഷണ സാരോപയായ ഗൗണിയായാൽ അതിനു ഉദാഹരണം:—‘രാജാ ഗൗഡേശ്വരം കണ്ടകം ശോധയതി=രാജാവു ഗൗഡേശ്വരനെന്ന മുളിനെ നീക്കിക്കളയുന്നു. പ്രയോജനത്തിൽ ലക്ഷണലക്ഷണ സാരോപയായ ഗൗണിയായാൽ അതിനു:—‘ഗൗ

പ്ലാഹികഃ=പശു ഉഴവുകാളയാകുന്നു.' ത്രുഡിയിൽ ലക്ഷണലക്ഷണ സാധ്യവസാനയായ ഗൌണിയായാൽ അതിന് ഉദാഹരണം:— രോജാ കണ്ടകം ശോധയതി=രാജാവു മുളിനെ നീക്കിക്കളയുന്നു.' പ്രയോജനത്തിൽ ലക്ഷണലക്ഷണ സാധ്യവസാനയായ ഗൌണിയായാൽ ഉദാഹരണം:— ഗൌജ്ജല്ലതി=പശു സംസാരിക്കുന്നു.'

ഇവിടെ ചിലർ:—പേശുവിലുള്ള ജാഡ്യം മാന്ദ്യം മുതലായ ഗുണങ്ങൾ ലക്ഷണകൊണ്ടു ഗ്രഹിക്കപ്പെടുന്നു. ആ ഗുണങ്ങൾ ഗോശബ്ദത്തിന് ഉഴവുകാള എന്ന അർത്ഥത്തെ കുറിക്കുന്നതിനു കാരണമായിത്തീരുന്നു. ഗോശബ്ദത്തിന് അതിന്റെ സങ്കേതത്തിൽ പെടാത്തതായ ഉഴവുകാള എന്ന അർത്ഥത്തെ കുറിക്കുവാൻ ശക്തിയില്ല. അതു ഗോശബ്ദാർത്ഥത്തെ മാത്രം കുറിക്കുന്നതാകുന്നു. അതു കഴിഞ്ഞാൽ അഭിധയുടെ പ്രവൃത്തി അവസാനിച്ചുപോകുന്നു. ഒരിക്കൽ അവസാനിച്ചുപോയതു പിടുന്നതും ഉണ്ടാകുന്നതല്ല. അതുകൊണ്ട് ഇതു ശരിയല്ല.' എന്നു പറയുന്നു.

ഗോശബ്ദത്താൽ ഉഴവുകാള എന്ന അർത്ഥം കുറിക്കപ്പെടുന്നില്ല. എന്നാൽ, ഗോശബ്ദാർത്ഥമായ ഗോതപത്തോടുകൂടി വർത്തിക്കുന്ന ജാഡ്യമാന്ദ്യാദി ഗുണങ്ങളുടെ സാജാത്യംകൊണ്ട് ഉഴവുകാള എന്ന അർത്ഥത്തോടുകൂടിയിരിക്കുന്ന ഗുണങ്ങൾ തന്നെ ലക്ഷിക്കപ്പെടുന്നു.' എന്നു ചേരേ ചിലർ പറയുന്നു. മറ്റു ചിലർ അതും സമ്മതിക്കുന്നില്ല. എങ്ങനെയെന്നാൽ:—ഇവിടെ ഗോശബ്ദത്തിൽനിന്ന് ഉഴവുകാള എന്ന അർത്ഥം തോന്നുന്നുണ്ടോ, ഇല്ലയോ? തോന്നുന്നുണ്ടെങ്കിൽ അതു ഗോശബ്ദത്തിൽനിന്നുതന്നെയോ? അതോ ലക്ഷണകൊണ്ടു തോന്നുന്നതായ ഗുണത്തിൽനിന്നോ? രണ്ടും കൂടിയതിൽനിന്നോ? ഉഴവുകാള എന്ന അർത്ഥം ഗോശബ്ദത്തിന്റെ സങ്കേതിതാർത്ഥമല്ലാത്തതുകൊണ്ട് ആദ്യത്തേതാവാൻ തരമില്ല. ഗോഗവയ, ചന്ദ്രമുഖാദികളായ ഈരണ്ടു ശബ്ദങ്ങൾക്ക് അവയവാദികളെക്കൊണ്ടും പ്രസാദാദികളെക്കൊണ്ടും സാമ്യമുണ്ടെങ്കിലും, കാരോന്നിനും മറ്റൊന്നിന്റെ ശബ്ദാർത്ഥത്തെ കുറിപ്പാൻ കഴിയാത്തതിനാൽ രണ്ടാമത്തേ

തമല്ല. അവിനാഭാവത്തിൽ (രണ്ടും കൂടിയ സ്ഥിതിയിൽ) നിന്നു കിട്ടുന്ന അർത്ഥത്തിന്നു ശാശ്വതത്വം പ്രദാനം സംഭവിക്കുകയില്ല. ശാശ്വതത്വം സംഭവസമയമായിട്ടുള്ള ആകാശം ശാശ്വതമാകത്തന്നെ പരിപ്പെടുത്തുന്നതാണല്ലോ. അതിനാൽ മൂന്നാമത്തേതുമല്ല. ഗോശ്വത്തിൽനിന്ന് ഉഴവുകാള എന്നർത്ഥം തോന്നുന്നില്ലെന്നാണെങ്കിൽ അപ്പോൾ ഗോശ്വത്തിനും വാഹിക (ഉഴവുകാള)ശ്വത്തിനും സാമാന്യീകരണം (ഒരേ അർത്ഥത്തെക്കുറിക്കുന്നവയായിരിക്കുക) അസംഗതമായിത്തീർന്നു. അതിനാൽ ആപ്തമാവാൻ തരമില്ല.

അതിനാൽ ഇവിടെ ഗോശ്വം അഭിധകൊണ്ടു വാഹികശ്വത്തോടു് അനന്യം സിദ്ധിക്കാതെ അജ്ഞതപാദിസംബന്ധം ഹേതുവായിട്ടു് ഉഴവുകാള എന്ന അർത്ഥത്തെ ലക്ഷിക്കുന്നു. വാഹികത്തിന്റെ അജ്ഞതപാദിഗുണങ്ങളുടെ ആധിക്യം തോന്നിക്കുകയാണു പ്രയോജനം. ഇതിനെ ഗുണസംബന്ധം നിമിത്തം ഗൌണി' എന്നു പറയുന്നു. മുഖിലത്തൊക്കെ ഉപചാരസംബന്ധമില്ലാത്തതുകൊണ്ടു ശുദ്ധയാകുന്നു. ഉപചാരമെന്നാൽ, അന്യോന്യം കാക്ഷ തീരെ ഇല്ലാത്ത രണ്ടു ശ്വങ്ങൾക്കു സാദൃശ്യാതിശയത്തിന്റെ കൂടുതൽകൊണ്ടു ഭേദം തോന്നാതിരിക്കുക മാത്രമാകുന്നു. ഉദാഹരണം:—അഗ്നിമാണവകഃ=ബാലൻ അഗ്നിയാകുന്നു.' ഇവിടെ അഗ്നിമാണവകശ്വങ്ങൾ അന്യോന്യംകാക്ഷയില്ലാത്തവയാണെങ്കിലും സാദൃശ്യാതിശയത്തിന്റെ ആധിക്യംകൊണ്ടു ഭേദപ്രതീതിയുണ്ടാകുന്നില്ല. ശുക്ലഃ പടഃ=മുണ്ടു വെളുപ്പാകുന്നു.' എന്നതിലാകട്ടെ ശുക്ലപടങ്ങൾക്കു് അത്യന്തമല്ലാത്തതായ ഭേദം തോന്നുന്നു. അതുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെയുള്ളവയിൽ ലക്ഷണ ശുദ്ധയായിട്ടുതന്നെ ഭവിക്കുന്നു.

വ്യംഗ്യത്തിനുള്ളവാം ഗുഡാ-

ഗുഡാപങ്ങൾ നിമിത്തമായ്.

മന്ന

രണ്ടുമാരിരിയായ്ത്തീരും

ഫലലക്ഷണയൊക്കെയും.

എടുവിധം ഫലലക്ഷണകളെ മുഖിൽ കാണിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. അവ പ്രയോജനമാകുന്ന വ്യംഗ്യത്തിന്റെ ഗുണതയും സ്വച്ഛതയും നിമിത്തം കാരോന്നം ഈരണ്ടുവിധമായിത്തീർന്നിട്ടു പതിനാറു പ്രകാരത്തിലാകുന്നു. അതിൽ ഗുണവ്യംഗ്യം, വാക്യാത്മവിചാരത്തിൽ ബുദ്ധിഭവദവത്തിനു പരിചാകം സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ളവയുടെ മാത്രം അറിയം വന്നതാകുന്നു. ഉദാഹരണം:—‘പപതരമുപകാരം’ ഇത്യാദി പദ്യം. അഗുണവ്യംഗ്യം അതിസ്സച്ഛമാകുകൊണ്ട് എല്ലാവർക്കും അറിയത്തക്കതാകുന്നു. ഉദാഹരണം:—

‘ശ്രീപരിചയാജ്ജഡാ അപി,

ഭവന്ത്യഭിജ്ഞാ വിദശാ ചരിതാനാം

ഉപദിശതി കാമിനീനാം,

യൗവനമദ ഏവ ലലിതാനി.’

ശ്രീപരിചയേന നേടും,

വിദ ശ്രോകർമ്മത്തിൽ വിരതു വിഡ്ഢികളും

വിഭ്രമമുപദേശിച്ചതു,

കാമിനിമാക്കൊക്കെ യൗവനമദംതാൻ.

(സപ)

ഇതിൽ ‘ഉപദേശിക്കുക’ എന്നതുകൊണ്ട് ‘പ്രത്യക്ഷീകരിക്കുക’ എന്ന അർത്ഥം ലക്ഷിക്കപ്പെടുന്നു. പ്രത്യക്ഷീകരണത്തിന്റെ ആധിക്യം അഭിധകൊണ്ട് സിദ്ധിക്കുന്നതുപോലെ സ്വച്ഛമായിട്ടു തോന്നുന്നു.

ധർമ്മിധർമ്മങ്ങളിവയിൽ

ഫലബ്ധംബന്ധമേതിലോ

എ

അതു മൂലമിവയ്ക്കുണ്ടാം

രണ്ടു ഭേദങ്ങൾ പിന്നെയും.

‘ഇവയ്ക്ക്’ എന്നതിനു രണ്ടാമതു പറഞ്ഞ പതിനാറുവിധം ലക്ഷണകൾക്ക് അന്നത്ഥം. ഇവ ധർമ്മഗുണമലങ്ങളെന്നും ധർമ്മഗുണമലങ്ങളെന്നും ഉള്ള ദേവകൊണ്ട് കാരോന്നം ഇരണ്ടുവിധത്തിലായിട്ട് ആകെ മുറ്റത്തുരണ്ടുവിധമായി ഭവിക്കും. അവയിൽ ഏതാനും ചിപതിനു മാത്രം ഉദാഹരണം:—

‘സ്തിശ്ലാശ്യാമളകാന്തിചിപ്തവിയതോ

വേല്ലുപലാകാവനാ

വാതാ? ശീകരിണ? പയോദസുഹൃദാ-

മാനന്ദകേകാ? കളാ?

കരമം സന്തു ഭവം കരോരഹൃദയോ

രാമോ/സ്തി സച്ചം സരേ

വൈദേഹീതു കഥം ഭവീഷ്യതി ഹരോ

ഹാ ദേവി! സ്തിരാ ഭവ?

പാഠീകുണാരവെള്ളിപ്പാവയൊട്ടു നഭ-

സ്തിങ്കൽ നീലാഭ പൂശും

കാർമ്മലേഴവം, കുളിക്കാരകൾ, മദമധുരം

കൂകമക്കേകിനാദം

ഏതേ കോപ്പിതെല്ലാം, കരിനഹൃദയനാം

രാമനൊക്കെസ്സഹിക്കും

ഹാ ഹാ വൈദേഹീയന്നേതൊരുനിലയിൽവരും?

ദേവി! കൈക്കൊൾക യെയ്യും.

(സപ)

ഇവിടെ എത്ര വലുതായിട്ടുള്ള ദുഃഖങ്ങളെയും സഹിക്കുക ശീലമായിട്ടുള്ളവനാണു രാമൻ, എന്ന അർത്ഥം ലക്ഷണാസിദ്ധമാകയാൽ ധർമ്മിയായ രാമജൻ ദുഃഖസഹനാതിശയം എന്ന ഫലമാകുന്നു. ‘ഗംഗായാം ഹോഷഃ=തൊഴുത്തു ഗംഗയിലാണ്’ എന്നതിൽ തീരത്തിൽ തണുപ്പു, ശുദ്ധി മുതലായ ധർമ്മത്തിന്റെ ആധിക്യം ഫലം.

അതിനാലിപ്രകാരത്തിൽ
ഭേദം നാല്പതു മാതിരി.

എ

ലക്ഷണശ്ലോകം ചൊല്ലുന്നു
സ്തംഭമായറിവുള്ളവർ.

രൂപയിൽ എഴുതാൻ, പലത്തിൽ മുപ്പത്തുറണ്ടും കൂടി ഇങ്ങനെ
ലക്ഷണശ്ലോകങ്ങൾ നാല്പതാകുന്നു.

അത്രതന്നെയല്ല—

പദത്തിൽനിന്നും വാക്യത്തിൽ
നിന്നുണ്ടാകുമുപമായ്

എ

ഇറയ്ക്കേണ്ടുന്നമീതണ്ടായ്
പിരിയുന്നിതു പിന്നെയും.

മുൻപറഞ്ഞ നാല്പതുവിധത്തിലുള്ള ലക്ഷണകളും പദത്തിൽ
നിന്നുണ്ടാകുന്നവയായിട്ടും വാക്യത്തിൽനിന്നുണ്ടാകുന്നവയായിട്ടും ഈ
രണ്ടുപ്രകാരത്തിൽ തിരിയുന്നു. അതിൽ പദത്തിൽനിന്നുണ്ടാകുന്നതി
ന്നു് ഉദാഹരണം:— ‘ഗംഗായാം ദേവാഷഃ’ തൊഴുതു ഗംഗയിലാകു
ന്നു.’ വാക്യത്തിൽനിന്നുണ്ടാകുന്നതിന്നു്:— ‘പലതരമുപകാരം’ എ
ന്നിത്യാദി ശ്ലോകം തന്നെ. ഇങ്ങനെ ലക്ഷണ എണ്ണുതുപ്രകാരമാ
കുന്നു.

അനന്തരം വ്യഞ്ജനയെ പറയുന്നു:—

സ്വസ്വരത്വമേവാധനംചെങ്കി
ട്ടഭിധാദി ശമിക്കവേ.

൨൦

ശബ്ദാത്മാദിഷു പുതുതായ്
മരൊരത്വം സ്റ്റരിക്കവാൻ
ഹേതുവായിട്ടിരിക്കുന്ന
വ്യാപാരം വ്യഞ്ജനാഭിധം

൨൧

‘ശബ്ദം, ബുദ്ധി, കർമ്മം ഇവ ഒരിക്കൽ പ്രവർത്തിച്ചതിന്നാൽ പിന്നെ അവയുടെ വ്യാപാരം (ശക്തി) അവസാനിച്ചുപോകും’ എന്നുള്ള നയം അനുസരിച്ച്, അഭിധ, ലക്ഷണ, താൽപര്യം എന്നു മൂന്നു വൃത്തികളും അതതിന്റെ അർത്ഥത്തെ ബോധിപ്പിച്ച് അവസാനിച്ചതിനുശേഷം യാതൊന്നിനാൽ മരൊരത്വം ബോധിപ്പിക്കപ്പെടുന്നുവോ, ശബ്ദത്തിന്റെയോ അർത്ഥത്തിന്റെയോ പ്രകൃതിപ്രത്യയാദികളുടെയോ ആശ്ശക്തിയാകുന്നു വ്യഞ്ജനം. അതിനെ വ്യഞ്ജനം, ധ്വനനം, ശമനം, പ്രത്യായനം മുതലായ പേരുകൾകൊണ്ടു വ്യവഹരിച്ചുവരുന്നു.

അതിൽ—

ശബ്ദവ്യഞ്ജനം രണ്ടാകും—
മഭിധാലക്ഷണാശ്രയാൽ

അഭിധാമൂലവ്യഞ്ജനത്തെ പറയുന്നു:—

ഒരു ശബ്ദത്തിനർത്ഥങ്ങൾ
പലതുണ്ടെങ്കിലായതിൽ.

൨൨

സംയോഗാദിബലാൽ സിദ്ധം—
മർത്വം, മരൊന്നു തോന്നുവാൻ
മൂലമായാലതഭിധാ—
മൂലവ്യഞ്ജനായായ് വരും.

൨൩

‘സംയോഗാദി’ എന്നതിലെ ആദിശബ്ദംകൊണ്ട് വിപ്രയോഗാദികളെയും ഗ്രഹിക്കേണ്ടതാകുന്നു.

സംയോഗാദികളെ പറയുന്നു:—

‘സംയോഗ, വിപ്രയോഗങ്ങൾ,
സാഹചര്യം, വിരോധവും,
അത്ഥം, പ്രകരണം, ലിംഗം,
അന്യവാക്കിനപ്പുറവും,
സാമന്തന്ത്ര്യം, ചിത്ര്യം, ദേശങ്ങൾ,
കാലം, വ്യക്തി, സ്വരാദികൾ
ശബ്ദങ്ങൾക്കു വിശേഷാത്ഥം
തോന്നിക്കുമിവയൊക്കെയും.’

‘ശംഖചക്രങ്ങളോടുകൂടിയ ഹരി’ എന്നതിൽ ശംഖചക്രങ്ങളുടെ സംയോഗനിമിത്തം ഹരിശബ്ദം വിഷ്ണുവിനെത്തന്നെ കുറിക്കുന്നു. ‘ശംഖചക്രങ്ങളോടുകൂടാത്ത ഹരി’ എന്നതിനും ശംഖചക്രങ്ങളുടെ വിപ്രയോഗനിമിത്തം വിഷ്ണു എന്നുതന്നെ അത്ഥം സിദ്ധിക്കുന്നു. ‘ഭീമാജ്ജനന്മാർ’ എന്നതിൽ ഭീമൻ എന്നതിന്റെ സാഹചര്യംകൊണ്ട് അജ്ജനൻ എന്നതിനു പാത്ഥം എന്നർത്ഥം. ‘കണ്ഠാജ്ജനന്മാർ’ എന്നതിൽ കണ്ഠശബ്ദത്തിന് അജ്ജനവിരോധനിമിത്തം സൂതപുത്രൻ എന്നർത്ഥം. ‘സ്ഥാണുവിനെ തൊഴുന്നു’ എന്നതിൽ തൊഴുന്നതിന്റെ പ്രയോജനം ഇഷ്ടസിദ്ധിയാകയാൽ തത്സാധകത്വനിമിത്തം സ്ഥാണുശബ്ദം ശിവവാചകമാണെന്നു മനസ്സിലാക്കുന്നു. ‘എല്ലാം ദേവന് അറിയാം’ എന്നു രാജസന്നിധിയിൽവെച്ചു പറയുന്നതിൽ പ്രകരണവശാൽ ‘ദേവൻ’ എന്നതിനു രാജാവ് എന്നർത്ഥം സിദ്ധിക്കുന്നു. ‘മകരധ്വജൻ കോപിച്ചു’ എന്നതിൽ മകരധ്വജൻ കാമദേവൻ. ‘ദേവനായ പുരാരി’ എന്നതിൽ പുരാരി ശിവൻ. ‘മധു കൊണ്ടു മത്തനായ കയിൽ’ എന്നതിലെ ‘മധു’ശബ്ദത്തിനു വസന്തം എന്നർത്ഥം. ‘ഭയിതാമുഖം നിങ്ങളെ രക്ഷിക്കട്ടെ’ എന്നതിൽ മുഖം എന്നതിനു സാംമുഖ്യം എന്നർത്ഥം. ‘ചന്ദ്രൻ വാനിൽ വിളങ്ങു

നാം' എന്നതിൽ ചന്ദ്രപദത്തിനു ശശി എന്നർത്ഥം. 'രേന്ദ്രിയിൽ ചിത്ര ഭാരവു' എന്നതിൽ ചിത്രഭാരം അർത്ഥം. 'ഭാതി രഥാംഗം.' ഇതിലെ രഥാംഗപദത്തിന്റെ നവ്യംസങ്കല്പംകൊണ്ടു രഥാംഗം ചക്രം എന്നു സിദ്ധിക്കുന്നു. സ്വരംകൊണ്ടു് അർത്ഥവിശേഷം തോന്നുന്നതു വേദത്തിൽ മാത്രമേയുള്ളു; കാവ്യത്തിലില്ല; അതുകൊണ്ടു് അതിന്റെ വിഷയത്തെ ഇവിടെ ഉദാഹരിച്ചില്ല.

ചിലർ ഇതു സമ്മതിക്കാതെ,—കാക മുതലായ രൂപത്തിലുള്ള സ്വരവും കാവ്യത്തിൽ അർത്ഥവിശേഷത്തെ തോന്നിക്കുന്നതാണു് എന്നും, ഉദാത്താദിരൂപമായ സ്വരവും ഭരതമുനിയുടെ വചനം അനുസരിച്ച ശൃംഗാരാദിരസവിശേഷത്തെ തോന്നിക്കുന്നതാണു് എന്നും, അതിനാൽ സ്വരവിശേഷംനിമിത്തം അർത്ഥവിശേഷം ഉണ്ടാകുന്നതിനും ഉദാഹരണം കാണിക്കേണ്ടതുതന്നെയാണെന്നും പറയുന്നു. അതു ശരിയല്ല. എന്തെന്നാൽ—കാക മുതലായ സ്വരങ്ങളോ ഉദാത്താദികളായ സ്വരങ്ങളോ വ്യംഗ്യരൂപമായ വിശേഷത്തെ മാത്രമേ തോന്നിക്കുന്നുള്ളു. പ്രകൃതത്തിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതായ പല അർത്ഥങ്ങളുള്ള ശബ്ദത്തിനു് പ്രത്യേകം കർമ്മത്തെ നിയമിക്കുക എന്ന വിശേഷത്തെ തോന്നിക്കുന്നില്ല. അത്രയുമല്ല, എവിടെയെങ്കിലും ഒരിടത്തു പല അർത്ഥങ്ങളുള്ള ശബ്ദങ്ങൾക്കു പ്രകരണാദികളായ നിയമങ്ങളില്ലാത്തതിനാൽ അനിയന്ത്രിതങ്ങളായ രണ്ടർത്ഥങ്ങളിൽവെച്ചു്, അനുരൂപമായ സ്വരത്തിന്റെ ശക്തികൊണ്ടു് കർമ്മത്തിൽ നിയമനം ഉണ്ടെന്നു പറയാമെങ്കിൽ അപ്പോൾ അങ്ങനെയുള്ളതു് ശ്ലേഷസ്വീകരിച്ചുപോക എന്നു പറയേണ്ടിവരും. അങ്ങനെ വരുവാൻ പാടില്ല. അതുകൊണ്ടുതന്നെയാണു്, ശ്ലേഷാനിരൂപണാവസരത്തിൽ—'കാവ്യമാത്രേ സ്വരോ ന ഗണ്യതേ—കാവ്യപദ്ധതിയിൽ സ്വരത്തെ വകവെക്കാറില്ല.' എന്നു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു് എന്നു സിദ്ധാന്തം. അതുകൊണ്ടു് ഉപജീവ്യന്മാരായ മഹാത്മാക്കൾ വ്യാഖ്യാനങ്ങളിൽ ചൂഴ്ന്നു നോക്കിട്ടാവശ്യമില്ലെന്നു വിചാരിച്ചു് അതു മതിയാക്കുന്നു. 'സ്വരാദികൾ' എന്നതിലെ ആദിശബ്ദംകൊണ്ടു് 'ഏതാവമാത്രസ്തന്നി'—ഇത്ര വലിപ്പമുള്ള മുഖയോടു കൂടിയ സ്ത്രീ' എന്നിത്യാദികളിൽ കല്യാപ്രാദം മു

തലായതുകൊണ്ടു സുനാദികളുടെ, താമരമൊട്ടു മുതലായവയേറട്ടു ഇ
ല്ലമായ ആകൃതി സിദ്ധമാകുന്നു.

ഇങ്ങനെ കരത്ഥം അഭിധകൊണ്ടു നിയന്ത്രിതമായിരിക്കെ,
ആ ശബ്ദാത്മത്തിന് വേദം കരത്ഥം തോന്നുവാൻ ഹേതുവായിത്തീര
ുന്നതായ ശക്തിയാകുന്നു അഭിധാമൂലമായ വ്യഞ്ജനം.

ഉദാഹരണം:—

‘ദുഗ്ദ്ധാലംഘിതവിഗ്രഹോ മനസിജം
സംമീലയംസ്തേജസാ
പ്രോദ്യദ്രാജകലോ ഗൃഹീതഗരിമാ
വിഷ്വഗൃഹ്യതോഭോഗിഭിഃ
നക്ഷത്രേശകൃതേക്ഷണോ ഗിരിഗുരോ
ഗാഡാം രചിം ധാരയൻ
ഗാമാകൃച്ഛി വിഭൃതിഭൃഷിതതന്ത്ര
രാജത്വമാവല്ലഭഃ.’

ദുഗ്ദ്ധാലംഘിതവിഗ്രഹൻ മദനനെ—
തേജസ്സിനാൽ വെന്നവൻ
പ്രോദ്യദ്രാജകലൻ ഗുരുതപമുടയോൻ
സുൽഭോഗിസംവേഷിതൻ
നക്ഷത്രാധിപഭൃഷി ശൈലഗുരുവിൽ
ധാരം രചിം ചേർപ്പവൻ
ഗോവിൽ കേ.ഗി വിഭൃതിഭൃഷിതനമാ.
കരന്തൻ വിജ്ഞാനാദേത.

(സം. 1)

ഇവിടെ പ്രകരണവശാൽ ‘ഉമാവല്ലഭ’ശബ്ദത്തിന്, ഉമ
യെന്നു പേരായ ചട്ടമഹിഷിയുടെ ഭർത്താവായ ഭാനുദേവരാജാവെ

ന് അഭിധാസിലമായ അത്ഥത്തിൽ വിശ്രാന്തിവന്നതിനുശേഷം, ഗൌരീവല്ലഭൻ (ശിവൻ) എന്ന അത്ഥം വ്യഞ്ജനകൊണ്ടുതന്നെ തോന്നുന്നു. ഇങ്ങനെ വേറേയും കണ്ടുകൊൾക.

ലക്ഷണാമൃലവ്യഞ്ജനയെ പറയുന്നു:—

ഫലം ലക്ഷണകൈക്കൊണ്ടാ-
ലെത്തുണ്ടാ, മതു തോന്നുവാൻ
രേതുവാം വ്യഞ്ജനാവൃത്തി
ലക്ഷണാമൃലമായത്.

൨൪

ഗംഗായാം ഘോഷഃ = ഗംഗയിലാണു തൊഴുത്ത്. ഇത്യാദികളിൽ ജലമയാഭ്യർത്ഥത്തെ ബോധിപ്പിച്ചിട്ട് അഭിധയും, തടാഭ്യർത്ഥത്തെ ബോധിപ്പിച്ചിട്ട് ലക്ഷണയും അവസാനിച്ചതിനുമേൽ യാതൊന്നു ശൈത്യപാവനതാദികളുടെ ആധിക്യാദികളെ തോന്നിക്കുന്നുവോ അതു ലക്ഷണാമൃലവ്യഞ്ജനയാകുന്നു.

ഇങ്ങനെ ശബ്ദത്തിൽനിന്നുണ്ടാകുന്ന വ്യഞ്ജനയെ പറഞ്ഞിട്ട് ഇനി അത്ഥത്തിൽനിന്നുണ്ടാകുന്നതിനെ പറയുന്നു—

വക്ത്രാ, ശ്രോത്രാ, വാക്ത്ര, മന്തി-
കസ്ഥൻ, വാച്യപദാർത്ഥവും,

൨൫

പ്രസ്താവം, ദേശവും, കാലം,
കാക, ചേഷ്ടാദിയും തഥാ
ഇവയ്ക്കുള്ള വിശേഷത്താൽ
യാതൊന്നുവ്യാർത്ഥബോധകം

൨൬

ആത്മീയാം വ്യഞ്ജനായതാ-
ണത്ഥസംഭവയാകയാൽ

അതിൽ വക്താവു, വാക്യം, ദേശം, കാലം ഇവയുടെ വൈ
ശിഷ്ട്യംകൊണ്ടുള്ളതിന്ന് ഉദാഹരണം:—

‘കാലേ മധുഃ കവിത ഏഷ ച പുഷ്പധനപാ
ധിരാ വഹന്തി രതിഖേദഹരാഃ സമീരാഃ
കേളീവനീയമപി വഞ്ചകജ്ഞമഞ്ജുർ
ദൂര പതിഃ കഥയ കിം കരണീയമദ്യ.’

കാലം പാത്താൽ വാസനം, മലർശരണരിശം

വാച്ചു വല്ലാതിരിപ്പു,
ചാലേ വീയന്നു മദാനിലനിഹ രതിഖേ.

ദണ്ടർ തീരം പ്രകാരം,
കേളീപ്പുകാവശോക്ഷിളകളിടതി.
ജീട്ട കണ്ടാൽ മനോജ്ഞം,
നീളെറ്റുരത്തിലല്ലോ പതി, പറയുക ഞാ -
നെന്നു ചെയ്യേണ്ടതിപ്പോൾ.

(സ്വപ)

ഇതിൽ, നീ വേഗത്തിൽ ഈ സ്ഥലത്തേക്കു പ്രവൃത്തികാമകനെ
കൊണ്ടുവരണമെന്ന് ഒരു നായിക സഖിയെ വൃഞ്ജനകൊണ്ടു മന
സ്സിലാക്കുന്നു.

ബോദ്ധവ്യവൈശിഷ്ട്യംകൊണ്ടുള്ളതിന്ന് ഉദാഹരണം:—

‘നിശ്ശേഷച്ഛതചന്ദനം സുനതം നിർമുഷ്ടരാഗോധരോ
നേത്രേ ദൂരമനഞ്ജനേ പുളകിതാ തനപീ തവേയം തനുഃ
മിഥ്യാവാദിനി ഭൂതി ബാസവജനസ്യാജ്ഞാതപിഡാഗമേ
വാപിം സ്തോമിതേം ഗതാസിന പുസ്തസ്യാധമസ്യാന്തികം’

നേഷം നിശ്ശേഷമായ് പോർമുലയിൽ മലയജം,

ചുണ്ടിലെച്ചോപ്പശേഷം

മുഷ്ടം, ലുപ്താഞ്ജനം കണ്ണിണ, തവ കൃശമി.

കോൾമയിർക്കൊണ്ടു കോലം,

കഷ്ടം പൊയ്ക്കാതുവോളേ സ്വജനന്മാർ ധരി.
 ക്ഷാത്ത ഭൃതീ! കളിപ്പാ -
 നിഷ്ടംപോലങ്ങു നീ പോയ്ക്കളമതിൽ നഹി ത -
 സ്വാധമസ്ത്യാനികത്തിൽ.'

(കേരളവർമ്മ വലിയ കോയിത്തമ്പുരാൻ)

ഇതിൽ, 'രമിപ്പാനായിട്ട് അവന്റെ അടുക്കലേക്കുതന്നെ
 യാണു നീ പോയത്' എന്നു വിപരീതലക്ഷണകൊണ്ടു ലക്ഷിക്ക
 പ്പെടുന്നു. ആ ലക്ഷ്യോത്ഥത്തിൽനിന്നു ഭൃതിയുടെ വിശേഷംകൊണ്ടു
 'രമിപ്പാനാണു പോയത്' എന്നുള്ള വ്യംഗ്യം പ്രതിപാദ്യമായിട്ടു സി
 ദ്ധിക്കുന്നു.

അന്യസന്നിധിവിശേഷംകൊണ്ടുള്ളതിന് ഉദാഹരണം:—

ഉത്തമനിമിത്തം നിമിത്തം -
 ഭിന്നിനിമിത്തമി രേഖയ്ക്കു വലാത്ത
 നിമിത്തമരഗതഭാജനം -
 പരിഷ്കരിച്ച(ഭാ)സംഖ്യയ്ക്കിട്ടു
 പേര്യ നിമിത്തമിനിയ്ക്കു,
 വിസിനീപത്ര രാജതേ വലാകാ
 നിമിത്തമരകതഭാജനം -
 പരിസ്ഥിതി ശംഖയ്ക്കിരിവ.'

(മറയ്ക്കാ)

കാണുകൊരു വെള്ളിക്കിളിയിത,
 താമരയിലതന്നിലുണ്ടെന്നങ്ങാതെ
 പച്ചസ്സുകിളപ്പാത്രം,
 വെളുത്ത ശംഖെന്നപോലെ വിലസുന്നു.

(സ്വപ്ന)

ഇതിൽ വെളിപ്പെടുത്തി അനന്താതിരിക്കുന്നതുകൊണ്ട് വിശ്വസ്തതയുണ്ടെന്നും, അതുകൊണ്ട് ഈ സ്ഥലം വിജനമാണെന്നും, അതിനാൽ ഇതു സങ്കേതസ്ഥാനമാണെന്നും, അടുത്തു നിൽക്കുന്ന പ്രജ്ഞകാമുകനെ ഉദ്ദേശിച്ച് ഒരു സ്രീ പറയുന്നു. ഇതിൽതന്നെ സ്ഥാനത്തിന്റെ വിജനത എന്ന വ്യംഗ്യാത്മവിശേഷം പ്രയോജനവുമാകുന്നു.

‘ഭിന്നകണ്ഠധ്വനിലീരെഃ കാകരിത്യഭിധീയതേ’ = ധീമാന്മാർ സ്വരഭേദത്തെ കാകവെന്നുറചെയ്യിതു’ എന്നു പറഞ്ഞപ്രകാരമുള്ള കാകവിന്റെ ഭേദങ്ങളെ പ്രമാണഗ്രന്ഥങ്ങളിൽനിന്ന് അറിഞ്ഞുകൊള്ളേണ്ടതാകുന്നു. കാകവിന്റെ വിശേഷംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന വ്യഞ്ജനം ഉദാഹരണം:—

‘ഗുരുപരതന്ത്രയാ ബത!,
ഭരതരം ഭേദമുദ്യതോ ഗന്തം
അഭിക്ലപകോകിലലളിതേ,
നൈഷ്ഠിതി സഖി സുരഭിസമയേസേ’
ഗുരുപരതന്ത്രയാ ബത!,
പെരുത കലത്തേക്കുപോകമിദ്ദേഹം,
അഭിക്ലപകോകില കളമാം,
വസന്തകാലേ വരില്ലയേ തോഴീ!

(സ്വ)

ഇതിൽ, വരില്ല, നിശ്ചയമായിട്ടു വരും എന്നു കാകകൊണ്ട് (സ്വരഭേദംകൊണ്ട്) തോന്നുന്നു.

ചേഷ്ടാവിശേഷംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്നതിന് ഉദാഹരണം:—

‘സങ്കേതകാലമനസം, വിടം ജ്ഞാതപാ വിദഗ്ദ്ധയം
ഹസന്നേത്രാപ്പിതാകൃതം, ലീലാപദ്മം നിമീലിതം.’

സങ്കേതകാലമറിവാനുദരം വിതന്നു
 സാമത്വമുള്ളവർ ചിരിച്ചു നിജാശയത്തെ
 കൺകൊണ്ടുസമരിയിച്ചു കരത്തിലേത്തും
 ലീലാസരോരുതരമുടൻ മുകുളീകരിച്ചാർ.

സ. 1

ഇതിൽ സന്ധ്യാസമയമാണു സങ്കേതകാലമെന്നു പദ്യമുകുളീ
 കരണാദിചേഷ്ടകൊണ്ടു സൂചിപ്പിക്കപ്പെടുന്നു.

ഇങ്ങനെ വക്താവു ശ്രോതാവു മുതലായ എല്ലാറ്റിന്റേയും
 മോ ചിലതിന്റെ മാത്രമോ വിശേഷംകൊണ്ടുള്ള വ്യഞ്ജനകൾക്ക്
 ഉദാഹരണങ്ങളെ അറിഞ്ഞുകൊൾക.

വാച്യം ലക്ഷ്യം വ്യംഗ്യമെന്നാ -
 യത്നം ത്രിവിധമാകയാൽ

൨൭

ത്രൈവിധ്യമിവ്യഞ്ജനം
 പ്രത്യേകമുഖവായ്വരം.

അത്മങ്ങൾക്കു വാച്യം, ലക്ഷ്യം, വ്യംഗ്യം എന്നു മൂന്നുപ്രകാ
 രം ഭേദമുള്ളതുകൊണ്ട് ഇപ്പറഞ്ഞ വ്യഞ്ജനകളിലൊന്നും മൂന്നുപ്രകാര
 മായിത്തീരുന്നു. അതിൽ വാച്യാത്മവ്യഞ്ജനം ഉദാഹരണം:—
 'കാലം പാത്താൽ വസന്തം'—ഇത്യാദി. ലക്ഷ്യാത്മവ്യഞ്ജനം—
 'നഷ്ടം നിഃശ്ശങ്കം'—ഇത്യാദി. വ്യംഗ്യാത്മവ്യഞ്ജനം—'കോൺകൊ
 രു വെള്ളിക്കിളി'—ഇത്യാദി. പ്രകൃതിപ്രത്യയാദികളെക്കൊണ്ടുണ്ടാകു
 ന്ന വ്യഞ്ജനയെ വിസ്തരിച്ചു മുകളിൽ പറയുന്നതാണ്.

ശബ്ദാത്മവും വ്യഞ്ജകമാ -
 മന്ത്യാത്മാശ്രയശബ്ദവും.

൨൮

ഒന്നു വൃഞ്ജകമാക്ഷന്മാൾ
മരോതു സഹകാരിയാം

വൃഞ്ജകമായിരിക്കുമ്പോഴും ശബ്ദം അത്മാന്തരത്തെയും, അത്മാം ശബ്ദത്തെയും അപേക്ഷിക്കുന്നതിനാൽ, ഒന്നു വൃഞ്ജകമായിരിക്കുമ്പോൾ മരോതു സഹകാരിയായിരിക്കും എന്നുള്ള സംഗതി അവശ്യം അംഗീകരിക്കപ്പെടേണ്ടതായി വരുന്നു.

അഭിധാദികളായുള്ള

ത്രിവിധോപാധിമൂലമായ്

൨൯

ത്രൈവിധ്യം മതമാകുന്നു

ശബ്ദത്തിനും യഥായഥം.

അഭിധോപാധികം ശബ്ദം

വാചകം, ലക്ഷകം പുനഃ.

൩൦

ലക്ഷണാബോധകം, വൃഞ്ജ...

നാശ്രയം വൃഞ്ജകം തഥാ

അഭിധാവുത്തിയോടുകൂടിയ ശബ്ദം വാചകം. ലക്ഷണാവുത്തിയോടുകൂടിയതു ലക്ഷകം. വൃഞ്ജനാവുത്തിയോടുകൂടിയതു വൃഞ്ജകം.

അത്രമാത്രമല്ല--

പദാത്മങ്ങൾക്കുനപയത്തെ

ബോധിപ്പിക്കുന്നതായി

൩൧

താൽപര്യവൃത്തിയെന്നൊന്നു
കല്പിക്കുന്നിതു കേചന
അതിനുള്ളത്വമാകുന്നു
താൽപര്യാത്മമായത്.

൩൨

തൽബോധമുള്ളവർക്കു
വാക്യമെന്നവർ ചൊൽവിതു്.

ഓരോ പദങ്ങളുടെ അർത്ഥത്തെ ബോധിപ്പിച്ചാൽ അഭിധ
അവസാനിച്ചുപോകുന്നതിനാൽ വാക്യാത്മരൂപമായ പദാർത്ഥം
നപയത്തെ ബോധിപ്പിക്കുന്നതായ വൃത്തി താൽപര്യവൃത്തിയാകുന്നു.
അതിന്റെ അർത്ഥം താൽപര്യാത്മവുമാകുന്നു. അതിനെ ബോധി
പ്പിക്കുന്നതു വാക്യവുമാകുന്നു. എന്നാണു് അഭിമിതാനുപയവാദിക
ളുടെ മതം.

ഇപ്രകാരം സാഹിത്യദൃഷ്ടത്തിൽ വാക്യസ്വരൂപനിരൂപണം
എന്ന ദ്വിതീയപരിച്ഛേദം കഴിഞ്ഞു.

തൃതീയ പരിഭാഷ.

അനന്തരം രസമെന്നാലെന്ന് എന്നു പറയുന്നു:—

വിഭാവ,മനുഭാവം, ച
സഞ്ചാരിയിവയാൽ സ്സുടം
രത്യാദിയാം സ്ഥായിഭാവം
രസം സഹൃദയർക്കിഹ.

ച

വിഭാവാദികളെ വഴിയേ പറയുന്നതാണ്. സാത്തപിക്
ങ്ങൾ അനുഭാവരൂപങ്ങളാകയാൽ അവയെ വേറേ പറഞ്ഞിട്ടില്ല.
സ്സുടം=വൃക്തം. പാൽ തയിരായിട്ടു തീരുന്നതുപോലെ രത്യാദി
സ്ഥായിഭാവം സ്പഷ്ടമായ രൂപാന്തരത്തെ പ്രാപിച്ചതുതന്നെയാണു
രസം. ഇരുട്ടത്തിരുന്നിരുന്ന കടം വിളക്കുകൊണ്ടു തെളിഞ്ഞു കാണ
പ്പെടുന്നതുപോലെ മുഖേതന്നെയുള്ളതു പ്രകാശിക്കുകയല്ല.

‘രസങ്ങൾ തോന്നുന്നു, എന്നു പറയുന്നതു ചോദ വെണ്ണുന്നു
എന്നു പറയുന്നതുപോലെയാണെ’ന്നു ലോചനകാരൻ പറഞ്ഞിരിക്ക
ുന്നു. ഇവിടെ ‘രത്യാദി’ എന്ന് പദംകൊണ്ടുതന്നെ സ്ഥായിത്വം
സിദ്ധമായിരിക്കെ വീണ്ടും സ്ഥായി എന്ന പദം ചേർത്തത്, രത്യാ
ദികൾക്കുതന്നെ മറ്റു രസങ്ങളിൽ സ്ഥായിത്വമില്ലാതെ വരുമെന്നു
കാണിപ്പാനായിട്ടാകുന്നു. അതിനാൽ ഹാസം, ക്രോധം മുതലായ
വ ശുഭാശാദിരാദികളിൽ വ്യഭിചാരികൾതന്നെ.

അതു പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്—

‘രസത്തിലൂന്നിത്താൻ നിൽക്കും ഭാവം സ്ഥായിത്വമാന്റിടം’
എന്ന്. രസസപരൂപത്തെയും രസാസപരൂപപ്രകാരത്തെയും പറ
യുന്നു:—

സത്പവാജ്യാലഖണ്ഡസ്വപ-
 പ്രകാശാനന്ദരൂപമായ്
 അന്യബോധം വിനാ ബ്രഹ്മാ-
 നന്ദതുല്യസ്വപരൂപമായ്.

൨

ലോകോത്തരചമൽക്കാര-
 സാരമായുള്ളൊരീരസം
 രസജ്ഞരാസ്വദിക്കുന്നു
 തന്മയത്വേന കേചന.

൩

‘രജസ്സേനാം തമസ്സേനാ
 മുളരണ്ടു ഗുണങ്ങളാൽ
 അസ്ത്യാജമാം മനസ്സത്രേ
 സത്ത്വമെന്നിഹ ചൊൽവതു.’

എന്നു പറയപ്പെട്ടപ്രകാരത്തിലുള്ളതും പുറമെയുള്ള മറ്റൊരു വിഷയത്തിലേക്കും മനസ്സിന് ആഭിമുഖ്യം നൽകാത്തതുമായി ആഭ്യന്തരമായ ഒരു ധർമ്മമാകുന്നു സത്ത്വം എന്നു പറയപ്പെടുന്നത്. അതിന്റെ ആധിക്യമെന്നാൽ രജസ്സുഗുണങ്ങളേക്കാൾ കൂടുതലായിട്ടുള്ള സ്ഥിതി. അതിന്റെ കാരണം അപ്രകാരമുള്ള അലൗകികകാവ്യാത്മങ്ങളെ പരിശീലിക്കുകയാകുന്നു. അവണ്ഡം എന്നാൽ, ഒന്നായിട്ടുള്ള ഈ രസം തന്നെ വിഭാവാനിയായും രത്നാഭിയായും ഉള്ള പ്രകാരം (ബോധം) കൊണ്ടു സുഖചമൽക്കാരസ്വപരൂപമായിരിക്കുകതന്നെ. ഇതിന്റെ കാരണത്തെ വഴിയേ പറയും. സ്വപ്രകാശത്വം മുതലായവയും മേൽ പറയാൻപോകുന്ന രീതിയിൽ തന്നെ. ചിന്മയം എന്നതിനു ചിത്സ്വരൂപം എന്നത്ഥം. ചമൽക്കാരം, ചിത്തവിസ്ഫുരൂപമായും വിസ്ഫുരൂപം എന്നു ചേർ പറയുന്നതായും ഇരിക്കുന്ന ഒന്നാകുന്നു. അതാണു രസത്തിന്റെ സാരമെന്ന് എന്റെ പ്രചിതാമഹനും സഹൃദയഗോഷ്ഠീഗരിഷ്ഠകവിചണ്ഡിതമുഖ്യനുമായ ശ്രീമന്നാരായണപാദ

രാൽ പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അതിനെ 'ധർമ്മത്തൻ' തന്റെ ഗ്രന്ഥത്തിൽ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു—

‘സോമഭൂതിയിൽ സാരം
ചമൽക്കാരമതരകയാൽ
അതുതന്നെ തന്നെ സച്ചുത
സാരമായുള്ളതാം രസം.

എന്നോതിടുന്നു കൃതിയാം
നാരായണകവീശ്വരൻ.’ എന്നു.

കേവലം, എന്നതിനു പുഷ്പപുണ്യശാലികളായ ചിലർ എന്നു താൽപര്യം.

‘പുണ്യവാന്മാരാസപദിപ്പു
രസം യോഗികളെന്നുപോൽ.’

എന്നു വിദ്വാന്മാരാൽ പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. ‘കാവ്യസാരമറിഞ്ഞാ
ത്മാ-നന്ദാസപദമതാം രസം’ എന്നു പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നപ്രകാരം
ആസപദം തന്നെയാണു രസം; അല്ലാതെ വേറെ ഒന്നല്ല, എന്നു
പറയാം എങ്കിലും ‘രസഃ സപാദ്യതേ=രസം ആസപദിക്കപ്പെടുന്നു.’
എന്നു കല്പിതമായ ഭേദത്തെ അംഗീകരിച്ചിട്ടു കർമ്മകർമ്മപ്രയോഗ
വുണ്ട്. അതിനു പ്രമാണം—‘രസ്യമാനതാമാത്രസാരതപാൽ പ്ര
കാശശരീരാദനന്യഏവ ഹി രസഃ=ആസപദമാത്രപ്രധാനമാകയാൽ
പ്രകാശസപത്രപത്തിൽനിന്നു’ അഭിനവമായിട്ടുള്ളതുതന്നെയാണു ര
സം’ എന്നു വചനമാകുന്നു. ഇതുപോലെയുള്ള മറ്റു സ്ഥലങ്ങളിലും
ഇങ്ങനെ ഉപചാരേണ പ്രയോഗമുണ്ടെന്നറിയേണ്ടതാകുന്നു.

എന്നാൽ ഇത്രത്തോളംകൊണ്ടു, അറിവാൻ കഴിയാത്തതാ
ണു രസം എന്നു പറയപ്പെട്ടതായി വന്നിരിക്കുന്നു. വ്യഞ്ജന എന്ന
തു ജ്ഞാനവിശേഷമാകുകൊണ്ടു അവ രണ്ടിന്നും (വ്യംഗ്യത്തിനും വ്യ
ഞ്ജകത്തിനും) ഐക്യം വന്നു കൂടി. അതു ഹേതുവായിട്ടു—

‘വ്യംഗ്യപ്രതീതിയുണ്ടാവാൻ
 സ്വപജ്ഞാനം ഹേതുവാകിലോ
 കാൽസിലിഭവിക്കുമോ -
 ഉത്തരൻ വൃഞ്ജകം മതം.

ഘടവും ദീപവും പോലെ
 വ്യംഗ്യ വൃഞ്ജകരീതിയും
 മറിച്ചാകിലിതിന്നൊതു
 വിശേഷം കാരകത്തിലും.’

എന്ന വചനപ്രകാരം ഘടവും ദീപവുംപോലെ വ്യംഗ്യവൃഞ്ജകങ്ങൾ രണ്ടും രണ്ടുതന്നെ എന്നു വരുന്നതിനാൽ രസത്തിനു വ്യംഗ്യരൂപം സിലിക്കുന്നതെങ്ങനെ എന്നാണെങ്കിൽ, പറഞ്ഞതു ശരിതന്നെ. ഇതു ഹേതുവായിട്ടുതന്നെയാണു്, (മുമ്പെ ഇല്ലാത്ത വസ്തുവിനെ ഉണ്ടാക്കുക എന്ന) ‘കൃതിയിൽനിന്നും, (സ്വതേയുള്ള വസ്തുവിനെ അറിയിക്കുക എന്ന) ജ്ഞാപ്യഭേദങ്ങളിൽനിന്നും ഭിന്നമായിട്ടുള്ള ഒന്നാണു സ്വാഭതം എന്ന വ്യാപാരം’ എന്നു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു്. ഇതു ഹേതുവായിട്ടുതന്നെ രസനം, ആസ്വാദനം, ചമൽകരണം മുതലായ വ്യവഹാരങ്ങളും വേദോ വേദോ തന്നെയെന്നു വന്നുവല്ലോ. അഭിധാഭിഭിന്നമായ വ്യാപാരത്തെ മാത്രം സാധിപ്പാൻ യത്നം ചെയ്യുന്ന ഞങ്ങൾ രസാദികൾ വ്യംഗ്യങ്ങളാണെന്നു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്.

എന്നാൽ കരുണാദികളായ രസങ്ങൾ ദുഃഖമയങ്ങളാകയാൽ അവയ്ക്കു രസരൂപം സംഭവിക്കയില്ല, എന്നു ശങ്കിച്ചു പറയുന്നു:—

സുഖം തന്നെ ഭവിക്കുന്നു
 കരുണാദി രസത്തിലും
 ധീമാന്മാക്കുള്ളനുഭവം
 പ്രമാണമതിൽ നിശ്ചിതം.

കരുണാദി എന്നതിലെ ആദിശബ്ദംകൊണ്ടു മീടസ്വരോന്ന
കാദികൾ ഗ്രഹ്യങ്ങളാകുന്നു. അപ്രകാരമാണെങ്കിലും സഹദയന്മാ
രല്ലാത്തവരുടെ വായടച്ചാൽവേണ്ടി പക്ഷാന്തരത്തെ പറയുന്നു:—

എന്നല്ല, ദുഃഖമാണെങ്കി

പാരാനന്ദമതു നോക്കുമോ?

ബുദ്ധിയുള്ളവരിലൊരുത്തരും തന്നെ ദുഃഖമുണ്ടാക്കുവാൻ
തുന്നിയുന്നതല്ലല്ലോ. കരുണാദികളിലും എല്ലാവരും താൽപര്യത്തോ
ടുകൂടി പ്രവർത്തിച്ചു കാണുന്നതിനാൽ അവയും സുഖമയങ്ങൾ തന്നെ.
ഇനി വേറേ ഒരു അനുപപത്തിയെ പറയുന്നു:..

ദുഃഖമേതുകൊള്ളാമമ്മ

ട്രായാൽ രാമായണാദികൾ.

൫

കരുണരസം ദുഃഖമേതുവാണെന്നു വന്നാൽ കരുണരസപ്രധാ
നങ്ങളായ രാമായണാദി പ്രബന്ധങ്ങളും ദുഃഖകാരണങ്ങളാണെന്നു
പറയേണ്ടിവരും.

എന്നാൽ പിന്നെ എങ്ങനെയാണു ദുഃഖകാരണങ്ങളിൽനിന്നു
സുഖമുണ്ടാകുന്നതെന്നു പറയുന്നു:—

ലോകസംഗ്രിതമായുള്ള

ശോകഹർഷാദി കാരണാൽ

ലോകത്തിലുള്ളവകളെ

ശോകഹർഷാദിയൊക്കെയും.

൬

അലൌകികവിഭാവതപാൽ

കാവ്യത്തിലവയൊക്കയും

സുഖത്തെയുളവാക്കീടിൽ

ദോഷമെന്തിതിലുള്ളത് ?

െ

‘വനവാസാദികളായ ഏതെല്ലാം സാംഗതികൾ ലോകത്തിൽ ദുഃഖകാരണങ്ങളാണെന്നു പറയപ്പെടുന്നുവോ അവ തന്നെ കാവ്യത്തിലും നാട്യത്തിലും പ്രയുക്തങ്ങളായിരിക്കുമ്പോൾ അലൗകികമായ വിഭാവനവ്യാപാരം നിമിത്തം കാരണശബ്ദവാച്യതയെ വിട്ട് അലൗകികവിഭാവശബ്ദവാച്യതപത്തെ പ്രാപിക്കുന്നു. അവയിൽനിന്നാകട്ടെ സുരതത്തിൽ ദന്തചാരതനവപീഡനാദികളിൽനിന്നെന്ന പോലെ സുഖം മാത്രമേ ഉണ്ടാകുന്നുള്ളൂ. ഇതു ഹേതുവായിട്ടു ‘ചൈകികങ്ങളായ ശോകഹാഷാദികാരണങ്ങളിൽനിന്നു ചൈകികങ്ങളായ ശോകഹാഷാദികളുണ്ടാകുന്നു’ എന്നുള്ള പ്രത്യേകനിയമം ലോകത്തിൽ മാത്രമേയുള്ളൂ. കാവ്യത്തിലാകട്ടെ ‘എല്ലാ വിഭാവനങ്ങളിൽനിന്നും സുഖമേ ഉണ്ടാകുന്നുള്ളൂ’ എന്ന നിയമത്താൽ ഒരു ദോഷവുമില്ല. എന്നാൽ പിന്നെ കാവ്യത്തിലും നാട്യത്തിലും ഹരിശ്ചന്ദ്രാദികളുടെ കഥ കേൾക്കുമ്പോഴും കാണുമ്പോഴും കണ്ണുനീരൊഴുകുക മുതലായതു് എങ്ങനെ സംഭവിക്കുന്നു എന്നു പറയുന്നു:—

‘സുഖത്താലുള്ളപിണ്ണശു -

പാതാദികൾ ഭവിപ്പതം

എന്നാൽ കാവ്യത്തിൽനിന്നു് എല്ലാവർക്കും ഇത്തരം രസാസപാദം ഉണ്ടാകാത്തതെന്തുകൊണ്ടാണു് എന്നുള്ളതിലേക്കു പറയുന്നു --

രസാനുഭവമുണ്ടാകാ

രസവാസനയെന്നിയേ.

വു

വാസനയെന്നതു് ഇജ്ജന്മത്തിലും മുജ്ജന്മത്തിലും ഉള്ളതും രസാസപാദകാരണവും ആയിട്ടുള്ളതാകുന്നു. അതിൽ ഇജ്ജന്മത്തിലെ വാസനയില്ലെങ്കിൽ വലിയ ഓത്തന്മാർക്കും മൂത്തമുരച്ച മീമാംസക

നാമം മറ്റും രസാസപാദം ഉണ്ടാകേണ്ടതാണ്. മുജ്ജന്മവാസനയില്ലെങ്കിൽ, രാഗികളാണെങ്കിലും ചിലർ രസാനുഭവം കാണപ്പെടുന്നില്ല; അതു വരുവാൻ സംഗതിയില്ല.

അങ്ങനെ 'ധർമ്മത്തെ' പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട് - ...

‘സദസ്യരാം വാസനക്കാ-
 രാസപദിക്കും ഗുണങ്ങളെ.
 അല്ലാത്തവരങ്ങത്തെ -
 കല്ലും മരവുമെന്നപോൽ.’

എന്നാൽ രാമാദികൾക്കു രത്യാദികളെ ജനിപ്പിക്കുന്ന കാരണങ്ങളെക്കൊണ്ടു സാമാജികന്മാർക്കു രത്യാദികളുണ്ടാകുന്നതെങ്ങനെയെന്നാണെങ്കിൽ അതു പറയുന്നു:—

സാധാരണീകരണമെ-
 ന്നുണ്ടു പൂർവ്വാപാരമൊന്നിഹ
 വിഭാവദിക്കു,തിൻ ശക്ത്യാ
 സമുദ്രതരണാദിയാം.

ൻ

നേത്രകായ്ക്കും സദസ്യനും
 തദഭേദോപപന്നമാം.

എന്നാൽ കേവലമനുഷ്ഠനായ സാമാജികനു സമുദ്രലംഘനാദികളിൽ ഉത്സാഹം ജനിക്കുന്നതെങ്ങനെയെന്നു ശങ്കിക്കുന്നുവെങ്കിൽ പറയുന്നു:—

സാധാരണ്യോഭിമാനത്താൽ
 സമുദ്രതരണാദിയിൽ.

മം

ഉത്സാഹാദികൾ മന്ത്രികൾ
മുണ്ടാകാം ദോഷമില്ലതിൽ

വിഭാവാദികൾക്കു നേതൃസഭ്യസാധാരണമുള്ളതുകൊണ്ടുതന്നെയാണു രത്നാദികളും തോന്നുന്നത് എന്നു പറയുന്നു:—

സാധാരണതപാൽ തോന്നുന്നു
രത്നാദികളുമാവിധം.

എഫ്

രത്നാദികൾ തന്നിൽ ഉള്ളതാണെന്നുള്ള പ്രതീതിയുണ്ടാകുന്നതിനാൽ സഭ്യന്മാർക്കു ലജ്ജാശങ്കാദികളുണ്ടാകാം. അവ നായകനിൽ മാത്രമുള്ളവയാണെന്നു തോന്നിയാൽ സഭ്യൻ രസിക്കത്തക്കതല്ലെന്നു വരും.

വിഭാവാദികൾ ആദ്യമേതന്നെ, നായകനുള്ളതുപോലെതന്നെ തനിക്കും ഉണ്ടെന്നു തോന്നും എന്നു പറയുന്നു:—

പരന്റെറയാണു,ല്ല,യെന്നും
എന്റെറയാണു,ല്ല,യെന്നതും
വിഭാവാദിപരിച്ഛേദം
രസാസ്വാദിത്വത്തിൽ വന്നിടം.

എഫ്

അപ്രകാരമാണെങ്കിലും ഈ വിഭാവാദികൾക്ക് അലൗകികതപം എങ്ങനെയുണ്ടാകുന്നു എന്നാണെങ്കിൽ പറയുന്നു:—

വിഭാവനാദി വ്യാപാരം
മലൗകികമിരിക്കയാൽ
അലൗകികതപമിവയിൽ
ഗുണംതാൻ ദോഷമൊഴുതാം.

എഫ്

വിഭാവനാദി എന്ന ആദിശബ്ദംകൊണ്ട് അനുഭാവനം, സഞ്ചാരണം എന്നിവയെ ഗ്രഹിക്കേണ്ടതാകുന്നു. അതിൽ വിഭാവനം എന്നത് രത്യാദികളെ വിശേഷണ ആസ്പദിപ്പാൻ രക്തവണ്ണം അനുഭാവസ്ഥയെ പ്രാപിപ്പിക്കുകയാകുന്നു. അനുഭാവനം എന്നത് ഇങ്ങനെ അന്ധിതങ്ങളായ രത്യാദികളെ ഉടൻതന്നെ രസാദിരൂപമായി ഭവിപ്പിക്കുകയാകുന്നു. സഞ്ചാരണം എന്നത് അങ്ങനെ രസാദിരൂപത്തെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്ന അതിനെ നല്ലവണ്ണം സഞ്ചരിപ്പിക്കുക (ആസ്പാദനയോഗ്യമാക്കിത്തീർക്കുക) യാകുന്നു.

വിഭാവാദികൾ യഥാക്രമം കാരണങ്ങളും കാല്പങ്ങളും സഹകാരികളുമായിരിക്കയാൽ അവ മൂന്നും രസോൽബോധകാരണങ്ങളാകുന്നതെങ്ങനെയെന്നു പറയുന്നു:—

കാല്പകാരണസഞ്ചാരി-
രൂപം കൈക്കൊണ്ടിരിക്കിലും
രസോൽബോധേ കാരണത്വം
വിഭാവാദിക്കിഹോക്തമായ്.

൧൪

എന്നാൽ പിന്നെ രസാസ്പാദത്തിൽ അവയ്ക്ക് ഏകരൂപമായ പരിണാമം ഉണ്ടാകുന്നതെങ്ങനെയെന്നു പറയുന്നു:—

വിഭാവാദികൾ റൊവ്വേരേ
മുന്വേ തോന്നുന്നതൊക്കയും
ഹേതവാദ്യ, മവയൊന്നിച്ചു
പിന്നെച്ചേന്നുളവാം രസം.

൧൫

രസജ്ഞരസാദിക്കുന്നു
പ്രപാണക രസശ്രമാൽ

ഖണ്ഡമരിചാദി (കൽക്കണ്ടം, കുരുമുളകു മുതലായവ) കളുടെ സംമേളനംകൊണ്ടു മുന്തിലില്ലാത്തതുപോലെയുള്ള ഒരു സ്വാഭാ പ്രപാണകരസത്തിൽ യാതൊരുപ്രകാരം ഉണ്ടാകുന്നുവോ അപ്രകാരമുള്ള ഒരു സ്വാഭാദ്യ, വിഭാവനാദികളുടെ സംമേളനം നിമിത്തം രസത്തിലും ഉണ്ടാകുന്നു എന്നു താൽപര്യം.

എന്നാൽ വിഭാവാനഭാവവ്യഭിചാരികളെല്ലാം കൂടി യോജിച്ചാൽ മാത്രമേ രസമാകയുള്ളൂ എങ്കിൽ പിന്നെ അവയിൽ ഒന്നോ രണ്ടോ ഉണ്ടായാലും രസമുണ്ടാകുന്നതെങ്ങനെ എന്നതിനെ പറയുന്നു:.....

വിഭാവാദികളോരോന്നോ
ഈരണ്ടോ ചേർന്നുവെങ്കിലും

എന്ന

അന്യത്തിൽ ബോധമുടനേ
വരുമ്പോൾ ദോഷമില്ലതിൽ

‘അന്യത്തിൽ ബോധം’ പ്രകരണാദി വൈശിഷ്ട്യംകൊണ്ടു വരുന്നതാണ്.

ഉദാഹരണം:—

‘ദീപ്താക്ഷം ശരദിനുകാന്തി വദനം
ബാല്യ നതാവംസയോഃ
സംക്ഷിപ്തം നിബിഡാനതസ്തനമുരഃ
പാശ്ചാത് പ്രമുഷ്ടേ ഇവ
മധ്യം പാണിമിതോ നിതംബി ജംബനം
പാദാരുദഗ്രാംഗുലീ
മരന്ദോ നന്തയിതൃശ്ശമൈവ മനസഃ
സാമ്യം തന്നാസ്യാ വാപുഃ’

വക്ത്രം ചന്ദ്രാഭിരാമം, നെടിയ മിഴി, ഭജം
 തോളിൽനിന്നൊട്ടു താണി, -
 ടൂത്യന്തം പൊങ്ങി മാർ തിങ്ങിന മുലക, ഭൂമി -
 ഞ്ഞെത്തന്നപോലുള്ള പാശം
 മധ്യം മുഷ്ടിപ്രമാണം, പുല്ലു ജാലം, മുദ -
 ഗ്രാഹ്യം പാദയുഗ്മം,
 ഹത്താഭിച്ഛോൻ നിനയ്ക്കുവിധമിവളുടെ
 പൂമേനി സൃഷ്ടിച്ചിരിപ്പു.

(സ 1)

ഇപ്പട്ടം, മാലവികയെ കാമിക്കുന്ന അഗ്നിമിത്രൻ മാലവി
 കയുടെ രൂപവിഭാവനം ചെയ്യുന്നതിനെ മാത്രം വർണ്ണിക്കുന്നതാണെ
 ന്നിലും ഇവിടെ സഞ്ചാരികളായ ഒരൽസുകൃാദികളും അനുഭാവങ്ങളാ
 യ നേത്രവിസ്ഫോരാദികളും ഒഴുചിത്രത്താൽ തന്നെ ആക്ഷിപ്തങ്ങ
 ലാകുന്നു. ഇപ്രകാരം വിഭാവത്തെ ഉന്നയിക്കുന്നതിനും ഉദാഹരണം
 ഉൾപ്പെടുത്തുന്നു.

രസം അനുഭവഗുണം (നായകനിലുള്ളത്) ആണെന്നു വിവ
 ങ്കരിക്കുന്നവരുടെ മതം ശരിയല്ലെന്നു പറയുന്നു:—

അല്ലമായ് ചെറുകിടവുമാ -
 യന്തരാധാരാധ്യമാകയാൽ

എ

നായകൻ തന്റെ രത്യാദി -
 ബോധം രസമതാൽപ്പരം.

സീതാദിദർശനമുതലായതുകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന രാമാദികളുടെ
 രത്യാദിബോധം, പരിമിതവും ചെറുകിടവും നാട്യങ്ങളും കാവ്യങ്ങ
 ളും കാണുകയും കേൾക്കുകയും ചെയ്യുന്നതിനു വിരോധമുണ്ടാക്കുന്ന
 തും ആകയാൽ എങ്ങനെ രസമായിത്തീരും. ഈ മൂന്നു ധർമ്മങ്ങളിൽ
 നിന്നും വിലക്ഷണ (ഭിന്ന)മായ മറ്റൊരു ധർമ്മമാണു രസത്തിനു
 ഇത്.

അനുകമ്പ (നട) ഗതമാണു രസമെന്നുള്ള മതത്തെയും നിരസിക്കുന്നു:—

രാമാദിവേഷമഭ്യംസ-

പാടവാദികൾ കൊണ്ടുതാൻ.

ഹവ

കെട്ടിയാടുന്ന നടനും

രസാസംഗദകനാശ്ലരാ.

അത്രമാത്രമല്ല,

കാവ്യാത്മഭാവനാമൂല-

മിവനും സത്യസംജ്ഞനാം

ഹൻ

എന്നാൽ പിന്നെ നടനും കാവ്യാത്മഭാവനകൊണ്ടു തന്റെ രാമാദിസപരൂപതയെ കാണുന്നുവെങ്കിൽ അപ്പോൾ അയാളെയും സദ്യുരുടെ കൂട്ടത്തിൽ കണക്കാക്കേണ്ടതാകുന്നു.

രസം പ്രതീതിയില്ലാതി-

ല്ലതിനാൽ ജ്ഞാപ്യമല്ലിത്

പാടാദിയായ ഏതെങ്കിലും ഒരു ജ്ഞാപ്യമായ വസ്തു, ഉണ്ടെങ്കിലും ചിലപ്പോൾ അറിയപ്പെടാതെ വരുന്നതാം. എന്നാൽ ഇത് (രസം) അങ്ങനെയല്ല; പ്രതീതി കൂടാതെ ഇതുണ്ടാകുന്നതല്ല.

വിഭാവോദിസമുഹാലം-

നൈകത്വം കാഴ്ചമല്ലിത്.

ഹം

രസം കാഴ്ചമാണെങ്കിൽ, വിഭാവോദിജ്ഞാനമാകുന്ന കാരണത്തോടുകൂടിയതായിത്തീരുന്ന ഇരിക്കേണ്ടതാണല്ലോ. അങ്ങനെയൊന്നെങ്കിൽ രസപ്രതീതിയുണ്ടാകുന്ന സമയത്തു വിഭാവോദികളുടെ പ്രതീതിയുണ്ടാകുന്നതല്ല. കാരണജ്ഞാനവും അതിൽനിന്നുണ്ടാകുന്ന

കായ്ജ്ഞാനവും കരേ സമയത്ത് കരുമിച്ചുണ്ടാകുന്നതായിക്കണ്ടിട്ടില്ല. ചന്ദനസ്തർജ്ജ്ഞാനവും അതുകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന സുഖജ്ഞാനവും കരേസമയത്തുണ്ടാകുന്നതല്ല. രസത്തിന്റെ പ്രതീതി, വിഭാവാനിസമൂഹം ലംബനാശകമായിട്ടുതന്നെയിരിക്കുന്നതിനാൽ വിഭാവാനിജ്ഞാനം അതിനു കാരണമല്ലെന്നഭിപ്രായം.

നിത്യമല്ലിതു, തൽപൂർവ്വം
മറിവില്ലാത്തതാകയാൽ
രസബോധം വരാത്തപ്പോൾ -
ഉില്ലല്ലോ രസസത്തയും.

൨൧

നിത്യമായ വസ്തു അറിയാത്തപ്പോൾ ഇല്ലാത്തതായിരിക്കയില്ലല്ലോ.

ഭാവിയുമല്ലിതു; സംക്ഷാ -
ഭാനന്ദമയപ്രകാശമാവുകയാൽ
കർമ്മജ്ഞാപ്യവിലക്ഷണം -
മാവുകയാലില്ല വർത്തമാനതയും.

൨൨

വിഭാവാനിപരമാർശാൽ
സ്വാഭാമയീ രസജ്ഞാതാൽ
പരമാനന്ദരൂപേണ
രസം സംവേദ്യമാകയാൽ.

൨൩

രസഗ്രാഹകമാം ജ്ഞാനം
വിദ്യകല്പകമാജ്ഞാ
സചികല്പകസംവേദ്യ -
മല്ലനിർവ്യാച്യമാകയാൽ.

൨൪

ഇന്നവിധത്തിലുള്ള ജ്ഞാനംകൊണ്ട് ഇന്നതു ഗ്രഹിക്കപ്പെടുന്നു എന്നു പറയത്തക്കവയാണല്ലോ നിവൃപനയോഗ്യങ്ങളായിരിക്കുവാൻ; സംസാരങ്ങളെയുള്ള കണക്കു.

പരോജമല്ല; സാക്ഷാൽകാ -

രതയാൽ; ശബ്ദസംഭവാൽ

രസപ്രകാശമവരോ -

ഷ്ണവുമല്ലത്ര കേവലം.

൨൫

എന്നാൽ കീഴിൽ കേട്ടിട്ടും കണ്ടിട്ടുമില്ലാത്ത രീതിയിൽ നിരൂപനീയമായ ഇതിന്റെ തത്വം എങ്ങനെയെന്നു പറയു, എന്നാണെങ്കിൽ പറയാം.

അതിനാൽ പരമാർത്ഥത്തിൽ

ലിതലൗകികമെന്നാൽ

അറിയേണം രസത്തിൽ സ -

ത്തറിവാൻ കഴിവുള്ളവർ.

൨൮

എന്നാൽ അതുണ്ടെന്നുള്ളതിലേക്കു പ്രമാണമെന്തു് എന്നു പറയുന്നു:—

ചർച്ചണാഭിന്നമായോരീ -

രസമുണ്ടെന്നതിന്നിഹ

വിദഗ്ദ്ധചർച്ചണം തന്നെ

പ്രമാണം സർവ്വസമ്മതം.

൨൯

ചർച്ചണം = ആസപാദനം. അതു്, 'സപാദഃ കാവ്യോത്ഥസംഭവോത്ഥാനദസമുത്ഭവഃ = കാവ്യസാരമറിഞ്ഞാത്ഥാനദാസപാദമതരം രസം' എന്നു പറയപ്പെട്ട പ്രകാരമുള്ളതുതന്നെ.

രസം കാൽമല്ല എങ്കിൽ ഭരതമഹർഷി, 'വിഭാവാനഭാവവ്യഭിചാരി സംയോഗാദ്രസനിഷ്പത്തിഃ'=(വിഭാവം, അനഭാവം, വ്യഭിചാരി ഇവയുടെ സംയോഗത്തിൽനിന്നാണ് രസമുണ്ടാകുന്നത്) എന്നിപ്രകാരം ലക്ഷണം ചെയ്ത് എങ്ങനെയാണു് എന്നു പറയുന്നു:—

രസചർച്ചണനിഷ്പത്തി-
യുണ്ടാകുന്നതു മൂലമായ്
ഉപചാരേണ ചൊല്ലുന്നു
രസനിഷ്പത്തിയെന്നിഹ.

൨൮

ചർച്ചണവും രസവും ഭിന്നമല്ലാത്തതിനാൽ ചർച്ചണത്തിനും കാൽമല്ലെന്നിരിക്കിലും, അതിനു ചിലപ്പോൾ സംഭവിക്കുന്നതായി ലക്ഷണകൊണ്ടു തോന്നുന്ന കാൽമല്ലാത്തതോടു കാൽമല്ലാത്തതോടു ഉപചാരേണ കല്പിക്കപ്പെടുന്നു.

വ്യഞ്ജനത്തിൻ വിചാരത്തി-
ലവാച്യതാദി ചൊല്ലിടാം.

അവാച്യതാദി എന്നതിലെ ആദിശബ്ദംകൊണ്ടു് അലക്ഷ്യതാദികളെ ഗ്രഹിക്കുന്നു.

എന്നാൽ ഒരമിച്ചു ചേർന്ന രത്യാദികളാണു രസങ്ങൾ എങ്കിൽ പിന്നെയെങ്ങനെയാണു രസത്തിനു സ്വപ്രകാശതപം സംഭവിക്കുന്നതു്? എങ്ങനെയാണു് അഖണ്ഡതപം സംഭവിക്കുന്നതു്? എന്നുള്ളതിനെ പറയുന്നു:—

രത്യാദിജ്ഞാനതാദാത്മ്യ-
ത്തിൽനിന്നല്ലോ രസോത്ഭവം.
രസത്തിനതിനാലുണ്ടാ-
മഖണ്ഡസ്വപ്രകാശതാ.

൨൯

രത്യാദികൾ പ്രകാശശരീരത്തിൽനിന്നു ഭിന്നമാണെങ്കിൽ മാത്രമല്ല രസത്തിനു സ്വപ്രകാശതപം സിദ്ധിക്കാതിരിക്കയുള്ളു. രസത്തിനു രത്യാദിതാദാത്മ്യമുണ്ടെന്നു സമ്മതിച്ചിരിക്കുകൊണ്ട് അതങ്ങനെയല്ല.

‘ചർച്ചണം എന്നതു രസമല്ലാതെ മറ്റൊന്നല്ലാത്തതായ ചർച്ചണവും കാർഷ്വമല്ല എന്നുണ്ടെങ്കിലും, അതിനു വിചക്ഷേപാർത്ഥം കാർഷ്വമുണ്ടെന്നു കല്പിച്ച് ചർച്ചണാത്മകവും സമാജികന്മാരുടെ പൂർവ്വാസനാപരിണാമരൂപവുമായ രത്യാദിഭാവത്തിലും വ്യവഹാരമുണ്ടെന്നു താൽപര്യം’ എന്നും—‘രസത്തിനു സുഖാദിതാദാത്മ്യമുണ്ടെന്നു സമ്മതിച്ചാൽ ഞങ്ങളുടെ സിദ്ധാന്തമാകുന്നശയ്യയിൽ കിടന്നു നിങ്ങൾക്ക് ആയിരം ദിഗ്വ്യവക്തം സന്തോഷനിദ്രയെ അനുഭവിക്കാം’ എന്നും—‘തന്നിൽനിന്നു ഭിന്നമല്ലെങ്കിലും രസം, വാസനാഭേദരൂപമായ രത്യാദിതാദാത്മ്യത്തോടുകൂടി ജ്ഞാതാവിനാൽ അറിയപ്പെടുന്നു’ എന്നും പ്രാമാണികവചനമുണ്ട്. ജ്ഞാനത്തിനു സ്വപ്രകാശതപമുണ്ടെന്നുള്ള മതം അംഗീകരിക്കാത്തവരുടെമേൽ വേദാന്തികൾ തന്നെ ദണ്ഡം പ്രയോഗിക്കേണ്ടതാകുന്നു. ജ്ഞാനതാദാത്മ്യംകൊണ്ട് തന്നെയാണു രസത്തിനു അവസ്ഥതപമുണ്ടാകുന്നത്.

രത്യാദികളാകട്ടെ ആദിയിൽ കാരോന്നായിട്ടു കേതാനുകൂല്യം പിന്നെ എല്ലാംകൂടി ഒന്നായിട്ട് അനുഭവപ്പെടുകയും ചെയ്തിട്ടാണു രസതപത്തെ പ്രാപിക്കുന്നത്.

‘വിഭാവങ്ങളുമയ്യണ് -
മനുഭാവങ്ങളും പുനഃ
സാത്തപിക്കുജതാതായി
വ്യഭിചാരികളെന്നിവ.

ആദ്യത്തിലോരോന്നായിട്ട്
ഉദാത്തമോ കേതാനുകൂല്യം.

ഒടുക്കമവയൊന്നായി.

‘ചേർന്നുചേർന്നുപോയിട്ടും’ എന്നും,

‘പരമാർത്ഥമായിട്ട്’ ഈ രസം, വേദാന്തശാസ്ത്രപ്രസിദ്ധമായ ബ്രഹ്മതത്ത്വപരമ്പരയെ അഖണ്ഡമായിട്ടുള്ളതുതന്നെയെന്ന് അറിയപ്പെടേണ്ടതാകുന്നു’ എന്നും പ്രാമാണികവാചനമുണ്ട്.

അനന്തരം വിഭാവാനഭാവവ്യഭിചാരികളെന്ന് എന്തെല്ലാമാണെന്ന് അറിയേണ്ടതായി വന്നിരിക്കുകൊണ്ട് വിഭാവത്തെ പറയുന്നു:—

രത്യാദിബോധം ലോകത്തിൽ

ലുണ്ടാക്കുന്നവയേവയോ

അവതന്നെ വിഭാവങ്ങൾ

കാവ്യനാട്യങ്ങൾ രണ്ടിലും.

൩൦

ലോകത്തിൽ രാമാദികളിലുള്ള രതിഹാസ്യാദികളുടെ ഉദ്ബോധത്തിന് കാരണങ്ങളായ സീതാദികൾതന്നെ കാവ്യത്തിലും നാട്യത്തിലും പ്രയോഗിക്കപ്പെടുമ്പോൾ വിഭാവങ്ങളെന്നു പറയപ്പെടുന്നു. ‘സാമാജികന്മാരുടെ രത്യാദിഭാവങ്ങൾ ഇവയാൽ വിശേഷണഭവിപ്പിക്കപ്പെടുന്നു = ആസവാങ്കരപ്രാദഭാവയോഗ്യങ്ങളാക്കിയെടുക്കപ്പെടുന്നു’ എന്നു വ്യക്തമാക്കി.

അതു ‘ഭർതൃഹരി’യാൽ പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്:—

‘ശബ്ദരക്തകരണാദികളെ

ബുദ്ധിക്കു വിഷയങ്ങളാൽ

പ്രത്യക്ഷരേഖാലതന്നെ

കല്പിപ്പു സാധനങ്ങളായ്’ എന്നു

ഇനി വിഭാവങ്ങൾക്കു രണ്ടുവിധം ഭേദമുള്ളതിനെ പറയുന്നു:--

ആലംബനവുമുണ്ണു -
മുട്ടിപനവുമിങ്ങനെ
രണ്ടുഭേദമതിന്നോരീ -
ട്ടുണ്ടു പണ്ടുള്ള പണ്ഡിതർ.

ന.ഹ

അതിൽ--

രസോദ്ഗമത്തിനാലംബ -
ഭൂതമായിട്ടിരിക്കയാൽ
ആലംബനങ്ങളാകുന്നു
നായികാനായകാദികൾ.

ന.ര

ആദിശങ്കരനെക്കാണ്ടു പ്രതിനായികാദികളെ ഗ്രഹിക്കണം. ഇവിടെ ഏതേതു രസത്തിന്റെ വിഭാവങ്ങൾ ഏതേതാണെന്ന് അതേതു രസത്തിന്റെ സ്വരൂപം വർണ്ണിക്കുമ്പോൾ പറയുന്നതാണ്.

നായകലക്ഷണത്തെ പറയുന്നു:--

ദാനശീലത വീരത്വം
ശ്രീമത്ത്വം ച ക്ഷീണത
സൗന്ദര്യം യൗവനം നല്ലൊ -
രുത്സാഹം ദാക്ഷ്യവും തഥാ.

ന.ന

ലോകരഞ്ജനവും തേജ -
സ്സേററം വൈദഗ്ദ്ധ്യവും പുനഃ
സൗശീല്യമീവകൂടണം
ചേർന്നവൻ നല്ല നായകൻ.

ന.ശ

ദാക്ഷ്യം, താൻ ചെയ്യേണ്ട കർമ്മങ്ങൾ വേഗത്തിൽ ചെയ്യാനുള്ള സാമർത്ഥ്യം.

ഇനി നായകഭേദങ്ങളെ പറയുന്നു: -

ധീരോദാത്തൻ ധീരോ-

ദ്ധ്യതനം പിന്നീട് ധീരലാലിതാഖ്യൻ
ധീരപ്രശാന്തനിങ്ങനെ

നാലായ്ചൊല്ലുന്നു നായകന്മാരെ. ൩൫

അതിൽ ധീരോദാത്തൻ:—

അത്മശ്ലാഘാലാലിമുഖൻ

ക്ഷമയുജ്ജ്വലാനരകത്തന്തു കൂടിയവൻ
ഗംഭീരൻ സ്ഥിരകർമ്മം

ധീരോദാത്തൻ ദൃഢവ്രതൻ മാനീ. ൩൬

ദൃഢവ്രതൻ, താൻ കയ്യോറ കായ്ക്കും നിഷ്ഠിക്കുന്നവൻ. മാനീ, നിന്ദുകർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യാത്തവൻ.

ശ്രീരാമൻ ധർമ്മപുത്രൻ മുതലായവർ ധീരോദാത്തന്മാരാകുന്നു.

ഇനി ധീരോദ്ധ്യതൻ:—

കവടപട്ട കോവശീലൻ

ചപലൻ ഞാൻ കേമനൊന്ന ഗർവ്വജ്ജ്വലൻ
ആത്മപ്രശംസ ചെയ്തോൻ

ധീരോദ്ധ്യതനൊന്നു ധീരൻ ചൊല്ലുന്നു. ൩൭

ഭീമസേനാദികൾ ധീരോദ്ധ്യതന്മാരാകുന്നു.

ഇനി ധീരലിഖിതൻ:—

ചിന്തകളൊന്നും കൂടാ—

തെന്നും പരിമുദലശീലനായ്ത്തന്നെ

കലകളിൽ മുഴുകിയിരിപ്പോ—

നേവനവൻ ധീരലിഖിതനായകനാം. നവ

കലകൾ, കൊട്ട്, പാട്ട്, തൂട്ടും മുതലായവ.

‘രത്നാവലി’ മുതലായവയിലെ വത്സരാജാദികൾ ധീരലിഖിതന്മാരാണ്.

ധീരോദാത്താദികളാം

നായകരുടെ ലക്ഷണങ്ങൾ മൂക്കും

ചേന്നത്തന്നാദിജാതിയി—

ലുറുപ്പെട്ടവർ ധീരശാന്തനായകരാം. നവ

‘മാലതിമാധവ’ാദികളിലെ മാധവാദികൾ ധീരശാന്തന്മാരാണ്.

ഈ നായകന്മാർ ശൗഹൃദാദിരസങ്ങളെ അപേക്ഷിച്ചുള്ള ഭേദങ്ങളെ പറയുന്നു:—

ദക്ഷിണാഥ ധൃഷ്ടൻ പൂവ—

രനുക്രമൻ ശാന്തനവസ്ഥകളാൽ

ഇല്ലെന്ന നായകന്മാർ

പതിനാറുവിധത്തിലായ് ചമഞ്ഞീടും. രവ

ഇവിടെ ധീരോദാത്താദികളായ ഓരോ നായകന്മാരും ദക്ഷിണൻ, ധൃഷ്ടൻ, അനുക്രമൻ, ശാന്ൻ എന്നു നാല് അവസ്ഥാഭേദങ്ങൾ നായകന്മാർ പതിനാറുതരത്തിലായിത്തീരുന്നു.

പല തരത്തിലായിരിക്കാം

രാഗമെഴുന്നോരുവാനു ഭക്ഷിണനാം.

രണ്ടോ മൂന്നോ നാലോ അതിലധികമോ നായികമാരിൽ തു
ല്യപ്രേമമുള്ളവൻ ഭക്ഷിണനായകനാകുന്നു.

ഉദാഹരണം:

സ്തോതാ തി മുതി കുന്തളരാജപുത്രം,

വാമരജപുത്രരാജപുത്രം.

മൃഗൈ രാത്രിയിൽ ജിതാ കമലായം,

ദേവി പ്രസാദാദ്യു മ

ഇത്യന്തഃ പുരസ്കരീഃ പ്രതി മയാ

വിജ്ഞായ വിജ്ഞാപിതേ

ദേവനാപ്രതിപത്തിമൃഗമനസം

ദപിത്രാഃ സ്ഥിതം നാഡികാഃ.

അർത്ഥം:—കുന്തളരാജപുത്രി ഇന്ന് ജ്യോത്സ്നാനം ചെയ്തിരിക്കു
ന്നു. അംഗരാജപുത്രിക്ക് ഇന്ന് ഉഷഃപ്രകാരമുള്ള ദിവസമാണ്. കമ
ല മൃഗകളിയിൽ ജയിച്ച് ഇന്നത്തെ രാത്രി കൈവശപ്പെടുത്തിയിരി
ക്കുന്നു. ഇന്നു ദേവിയുടെ പ്രണയകലഹം തീർത്തു പ്രസാദിപ്പിക്കയും
വേണം. ഇങ്ങനെ അന്തഃപുരസ്കാരികളുടെ കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ച് അ
ന്വേഷിച്ച ഞാൻ അറിയിച്ചപ്പോൾ 'സ്ഥിതി ഇതികർത്തവ്യതാമൃഗ
നായിട്ടു രണ്ടുമൂന്നു നാഴിക നിന്നുപോയി.

അപരാധത്തിൽ കൂസാ

താക്ഷേപത്തിങ്കൽ നാണമില്ലാതെ

രഹ

തെറ്റു തെളിഞ്ഞാൽ പൊളികൊ-

ണ്ടില്ലെന്നോതുന്ന നായകൻ ധൃഷ്ടൻ.

ഉദാഹരണം:—

ശോണം വീക്ഷ്യ മുഖം വിചുംബിതുമഹം
 യാതസ്സമീപം, തതഃ
 പാദേന പ്രാഗ്തം തയാ സപദി തം
 ധൃതപാ സഹാസേ മയി
 കിഞ്ചിത്തത്ര വിശാതുമക്ഷമതയാ
 ബാഹ്വം സുജന്ത്യാസ്സവേ!
 ധ്യാതശ്ചേതസി കൌതുകം വിതനുതേ
 കോപോഽപി വാമഭ്രവഃ.

ആസ്യം കണ്ടു മുഖം ഞാൻ മുകുന്ദവാ-
 നായിട്ടടുക്കും വിധേയ
 കാൽകൊണ്ടൊന്നു ചവിട്ടിനുള്ളവളതേ-
 ററി ഞാൻ ചിരിച്ചീടവേ
 ഒന്നും ചെയ്യരുതാഞ്ഞു നിന്നു കർ-
 ണ്താൾ തോഴ! പാക്കുവെള്ള-
 തന്നപിക്കാണൊരു കോപവും കരളിൽ മേ-
 ലേക്കുന്നു കൌതുകമലം.

(സപ)

അനുകൂലനായ നായക-

നൊക്കനായികതന്നിൽ മാത്രമനുരക്തൻ.൪൨

ഉദാഹരണം:—

അശ്വാകം സഖി! വാസസീ ന രുചിരേ,
 ഗ്രൈവേയകം നോജപലം,
 നോ വക്ത്രാ ഗതി, രുദ്ധതം ന ഹസിതം,
 നൈവാസ്യീ കശ്ചിന്നഭഃ,

കിന്തപന്യോപി ജനാ വദന്തി സുഭഗോഃ-
 പുസ്യാഃ പ്രിയോ നാനൃതോ
 ദൃഷ്ടിം നിക്ഷിപതീ'തി വിശപമിയതാ
 മന്യാമഹേ ദസ്ഥിതം.

വസ്രങ്ങൾക്കഴകില്ലെന്നിങ്ങ, രചിര-
 പ്ലവങ്ങൾ കണ്ണത്തിലി,-
 പ്ലവത്തിൽ ചിരിയില്ല, വക്രഗതിയി-
 ല്ലി,ല്ലൊട്ടു മുൾഗുച്ഛവും
 എന്നാലും സുഭഗൻ പ്രിയൻ മമ സഭാ
 നോക്കില്ല മരൊങ്ങു'മെ-
 നന്നുമാരുമുരപ്പ, തോഴിയധുനാ
 വിശപം മരിച്ചായിതോ?

(സപ)

ഇരുപേർ നായികമാരിലു-

മൊരുപോലെ പുറത്തുകാട്ടുമനുരാഗം
 ചെറുൾപ്രേമമൊരുത്തിയിൽ,
 മറവളിൽ ദേവമെവനവൻ ശന്നാം. ര'ന.

അത്ഥം സ്പഷ്ടം.

ഉദാഹരണം:-

ശരാന്യസ്യാഃ കാഞ്ചീമണിരണിതമാകണ്യ സഹസര
 യദാശ്ലിഷ്യന്നേവ പ്രശിഥിലഭജഗ്രന്ഥിരഭവഃ
 തദേതൽകപാചക്ഷേ ഹൃതമധുമയതപദ്'ബഹുവധോ-
 വിഷേണാഘൃണ്ണതീ കിമപി ന സഖീ മേ ഗണയതി.

മരോവൾക്കുള്ള കാഞ്ചീഗുണമണിരണിതം
 കേട്ടു പെട്ടെന്നു ഞെട്ടി

കെട്ടിപ്പുണങ്ങിരിക്കുംപൊഴുതു കരമഴി.

ചിട്ട നീ വിട്ടകാഴ്ചം

എങ്ങോതണ്ടൂ ശം! തപസ്സുതമധുമയമാം

വാഗപിഷാഭവശഭവശാൽ

മങ്ങിപ്പാരം മയങ്ങും മമ സഖിയറിൽ.

നീലിതിൽ തെല്ലുപോലും.

(സപ)

ഇച്ചൊന്ന നായകനാ-

രുത്തമധ്യായമതപഭേദത്താൽ

കാരോന്ന മൂന്നവിധമായ്

നാല്പത്തൊട്ടെന്ന് ചൊല്ലി പണ്ടുള്ളോർ. റ്റ

ഇച്ചൊന്നമുഖിൽ പറഞ്ഞ പതിനാറവിധത്തിലുള്ള.

ഇനി പ്രസംഗവശാൽ ഈ നായകന്മാരുടെ സഹായകന്മാരെ പറയുന്നു:-

വളരെപ്പരന്നതായി

പ്രാസംഗികമായ്തന്നെറിതിവുത്തേ

നായകനിലൊട്ടു താഴേ

സഹായനാകുന്നു പീഠമുട്ടാച്ചൻ. റ്റ

വളരെപ്പരപ്പുള്ളതും പ്രസംഗത്തിന്നുസരിച്ചുള്ളതുമായ നായകന്റെ ചരിതത്തിൽ, മുൻപറഞ്ഞ നായകസാമാന്യഗുണങ്ങളിൽ അല്പം കുറഞ്ഞവനായ ഒരു സഹായനാകുന്നു പീഠമുട്ടൻ.

ഉദാഹരണം:- ശ്രീരാമാദികൾക്കു സുഗ്രീവാദികൾ പീഠമുട്ടന്മാരകുന്നു.

ഇനി ശൃംഗാരത്തിലെ സഹായന്മാരെ പറയുന്നു:—

ശൃംഗാരത്തിൽ, വിദൂഷക _

വിടചേടാദികൾ സഹായരാകുന്നു

നായികമാരുടെ കോപം

തീപ്പവർ നമ്മയുങ്ങൾ ശുദ്ധർ കൂറുള്ളോർ. ര്ന

ആദിശബ്ദംകൊണ്ടു മാലകെട്ടുന്നവർ, വസ്ത്രം അലക്കുന്നവർ, മുറക്കാനെടുക്കുന്നവർ, കുറിക്കൂട്ടുണ്ടാക്കുന്നവർ മുതലായവരെ ഗ്രഹിക്കണം.

അതിൽ വിടന്റെ ലക്ഷണം:—

സമ്പൽസുഖമില്ലാത്തോൻ

ധൂത്തൻ വിടനൊട്ടു കലകളരിയുന്നോൻ

ശൃംഗാരവേഷകശലൻ

വാക്പട്ട സുമുഖൻ സുസമ്മതൻ സഭയിൽ.

ചേടൻ, പ്രേഷ്യനെന്ന് പ്രസിദ്ധനായിട്ടുള്ളവൻതന്നെ.

ഭാഷാവേഷാകാരം _

ദികളാൽ ഹാസ്യൻ വിദൂഷകൻ പാരം

കലഹരതി, കമ്മകശലൻ

കുസുമവസന്താദിയായ ചേർ പൂണ്ടോൻ. ര്വ

കമ്മകശലൻ = ഹാസ്യാഭിനയിച്ചവൻ.

ഇനി അത്ഥവിത്തത്തിൽ സഹായനെ പറയുന്നു:—

അത്ഥവിചാരത്തിങ്കൽ

സഹായനായുള്ളവൻ മന്ത്രി.

ഇനി അന്തഃപുരസ്ഥമായൊരു പാഠ്യം.

ഷണ്ഡനാരം കിരാതരം ദേവൻ ന്

കുബ്ബാദികളും സമ്മായരംകുന്നു.

ത്തഭിമാനം പൂണ്ടവൻ കലം കെട്ടോൻ ൭൦

സമ്പന്നൻ വേദാങ്കാത്തവ-

നരചന്നളിയൻ ശകാരനെന്നവനാം.

കബ്ജാദികൾ എന്നതിലെ ആദിശബ്ദംകൊണ്ടു മുകാദികളെ ഗ്രഹിക്കണം. ഷബ്ദവാചനകിരാതകബ്ജാദികൾക്കു 'രത്നാവലി'യിൽനിന്നു ഉദാഹരണം:-

'നഷ്ടം വഷ്വരൈർമനുഷ്യഗണനം-

ഭാവദപാസ്യ രൂപം-

മന്തഃ കഞ്ചുകികഞ്ചുകസ്യ വിശതി

രൂപാദയം വാമനഃ

പശ്യാന്മാശ്രയിഭിന്നിജസ്യ സദശം

നാല്പഃ കിരാതൈഃ കൃതം

കബ്ജാ നിചതയൈവ യാന്തി ശനൈക-

രാതേമക്ഷണാശങ്കിനഃ'

ഭാദി വഷ്വരൻ മനുഷ്യരിലെടു-

ക്കാഞ്ഞിട്ടു നാണം വിനാ,

പോടിച്ചങ്ങൊരു കഞ്ചുകത്തിനകമേ

ആഴ്ന്നിതാ വാമനൻ,

ഭൂരപ്പോയി കിരാതർ തങ്ങളുടെ നാ-

മാത്മത്തിനൊപ്പിച്ചതാ,-

നാലും കാണരുതെന്നു കബ്ജർ കരുതി-

ക്കുനിശ്ചയിക്കുന്നിതാ.

(സപ)

ശകാരൻ മൂപ്പുകടികാദികളിൽ പ്രസിദ്ധൻ. മറ്റുള്ളവരെയും ജാരോ രൂപങ്ങൾ നോക്കിയാൽ കാണാം.

ഇനി ദണ്ഡസഹായനാരെ പറയുന്നു:—

ബന്ധുക്കളായിരിപ്പോർ

സാമന്തന്മാർ കുമാരകന്മാരും

ഒപ്പ

കാടന്മാർ സൈനികരും

ദണ്ഡത്തിങ്കൽ സഹായരാകുന്നു.

ദണ്ഡം = ഭൂഷണിഗ്രഹം.

ഇനി ധർമ്മസഹായനാരെ പറയുന്നു:—

ഋതപിഷകളായുള്ളോർ

പുരോഹിതന്മാരുമപ്രകാരംതാൻ

ഒര

ബ്രഹ്മജ്ഞർ താപസന്മാർ

ധർമ്മത്തിങ്കൽ സഹായകന്മാരാം.

ബ്രഹ്മജ്ഞർ = വേദം അറിയുന്നവർ; അല്ലെങ്കിൽ ആത്മജ്ഞാനികൾ.

ഇവരിൽ—

പീഠമദ്വാദിയായുള്ളോർ

രുത്തമന്മാർകളായും

നേ

ആദിശബ്ദംകൊണ്ടു മന്ത്രിപുരോഹിതാദികളെ ഗ്രഹിക്കണം.

വിടൻ വിദ്യഷകനിവർ

മധ്യമന്മാർകളായും

ശങ്കരചോദികളാ -

യുജ്ജ്വലധരായവർ.

൧൪

ആദിശബ്ദംകൊണ്ടു താത്പര്യവചനംകൾ കഠിനാർത്ഥം മുതലായവരെ ഗ്രഹിക്കണം.

ഇനി പ്രസംഗവശാൽ ഭൂതന്മാരെ, അവരുടെ പേരുകൊണ്ടു തന്നെ ലക്ഷണവിഭാഗങ്ങൾ സിദ്ധിക്കുന്ന വിധത്തിൽ പറയുന്നു:—

നിസൃഷ്ടാത്മൻ മിതാത്മൻതാൻ

സന്ദേശഹരനിങ്ങനെ

കായ്ക്കുണ്ടുറക്കായയക്കേണ്ടും

ഭൂതഭൂതികൾ മുപ്പിധം.

൫൫

അതിൽ 'കായ്ക്കുണ്ടുറക്കായയക്കേണ്ടുന്ന' എന്നതു ഭൂതരുടെ ലക്ഷണം.

അതിൽ—

രണ്ടുപേരുടെയും ഭാവം

മറിഞ്ഞുത്തരമോതിടും

കായ്ക്കും നന്നായ് നടത്തിടും

'നിസൃഷ്ടാത്മ'നവൻ ഭൂതം.

൫൬

രണ്ടുപേരുടെയും എന്നതിന് ആരു തന്നെ അയക്കുന്നുവോ ആ ആളുടെയും, ആരുടെ അടുക്കൽ താൻ ചെല്ലുന്നുവോ ആ ആളുടെയും എന്നർത്ഥം.

മിതാത്മൻ കായ്ക്കുസാരത്തെ

ചുരുക്കിപ്പറയുന്നവൻ

ചൊല്ലിവിട്ടതതേമട്ടിൽ

ചൊൽവോൻ സന്ദേശമാരകൻ.

ഒ

അനന്തരം സാത്താപികനായകന്റെ ഗുണത്തെ പറയുന്നു:—

ശോഭാ വിലാസം മാധുര്യം

ഗാഢീയം ദീപ്തി ധീരതാ

ലാളിത്യമൗദായ്യമെട്ടു—

ഗുണം സാത്താപികപൗരുഷം.

ഉ

അതിൽ—

ശൗര്യം ദക്ഷിണ സത്യം

വലുതാമൃതസാരശീലമനുരാഗം

എളിയവരിൽദയ വമ്പരിൽ

മാത്സര്യം 'ശോഭ'യെന്നതിവയെല്ലാം. ഒൻ

അനുരാഗത്തിനുദാഹരണം:—

'അഹമേവ മതോ മഹീപതേ -

രിതി സർവ്വം പ്രകൃതിഷ്ഠചിന്തയൽ

ഉദധേരിവ നിസ്തഗാശതേ -

ഷ്ഠഭവന്നാസ്യ വിമാനനാ കപചിൽ.'

ഇവനേ ധരണീരൂപിണി.

നൈവനം തോന്നി, യൊരാൾക്കുമപ്രിയം

അവനേകിയതില്ല, നിസ്തഗാ -

നിവഹത്തിന്നു പായോധിമാതിരി.

(കണ്ടൂർ നാരായണമേനോൻ.)

ഇങ്ങനെ മറ്റുള്ളവയും കണ്ടുകൊൾക.

ഇനി വിലാസത്തെ പറയുന്നു:—

ലക്ഷ്യത്തിങ്കലുമുള്ള

നോട്ടവും ഗതിഭംഗിയും

ചിരിച്ചുകൊണ്ടുരച്ചിടും

വാക്കും ചേന്നാൽ 'വിലാസ'മാം.

൬൦

ഉദാഹരണം: —

'ഭൃഷ്ടിസ്തൂണീകൃതജഗത്തായസന്തപസാരാ
ധീരോദ്ധതാ നമയതിവ ഗതിർരിത്രീം
കൗമാരകേപി ഗിരിവൽ ഗുരുതാം ധോനോ
വീരോ രസഃ കിമയമേത്യുത ഭച്ഛ ഏവ.'

നോട്ടം പുല്ലായ്ഗണിക്കുന്നിതു സകലജഗൽ

സന്തപസാരത്തെ നൂനം

ധാർഷ്ട്യംപൂണ്ടിട്ടുറപ്പുള്ളൊരു ഗതി ശരയെ

താഴ്ത്തുമോയെന്നു തോന്നും

കുട്ടിക്കാലത്തുപോലും ഗിരിയൊടു സമമാം

ഗൗരവത്തോടുകൂടി

പ്പെട്ടുന്നിങ്ങോട്ടു പോരുന്നൊരുശിശുവിവനാ

വീരമോ ഗച്ഛതാനോ?

(സി. സി. മനോടിയാർ.)

'മാധുര്യം', കൂസലില്ലായ്ക്ക

അപത്തുകൾ വരുമ്പോഴും.

ഉദാഹരണം ഉൾക്കൊള്ളുക.

‘ഗാർഭീയം’, നിവൃത്തികാരത്വം
ശോകക്രോധഭയാദിയാൽ.

സപ

ഉദാഹരണം:—

‘ആപുതസ്യാഭിഷേകായ
വിസൃഷ്ടസ്യ വനായ ച
ന മയം ലക്ഷിതസ്യസ്യ
സ്വപ്നോപ്യാകാരവിഭമഃ.’

പട്ടം കെട്ടാൻ വിളിച്ചുനും
കാട്ടിലേക്കു വിട്ടെന്യൊഴും
കട്ടം വികാരമവനു
പെട്ടതാജ്ഞാതില്ല ഞാൻ.

(സപ)

വലുതായിട്ടുള്ള വിപ്ലവം
വന്നു ചേരുന്നതാകിലും
ഉത്സാഹമില്ലാതെ
യുണ്ടാകുന്നതു ധൈര്യമല്ല.

സപ

ഉദാഹരണം:—

‘ശ്രുതാപ്തരോഗീതിരപി ക്ഷണേ/ന്തിൻ
ഹരഃ പ്രസംഖ്യാനപരോ ബഭ്രുവ
ആരോമശ്വരാണാം ന ഹി ജാതു വിപ്ലവഃ
സ്വപരിഭോവഭവോ ഭവന്തി.’

അന്നേരമകിന്നരഗീതികൊണ്ടു -
മുണ്ടായതില്ലീശനശേഷമീഷൽ
തനിക്കുതാൻ നായകനാകുവേണ്ട
സമാധിവില്ലാത്തു ഭവിപ്പതുണ്ടോ?

(എ. ആർ. തമ്പുരാൻ)

ശത്രുപ്രയുക്തമായുള്ള
നിന്ദാക്ഷേപാദി ഭൂഷണം
മരിച്ചാലും പൊറുക്കാത്ത
'തേജസ്സ'നോതിടുന്നതാം.

നന്ദ

വാഗ്ദേഷങ്ങളിൽ മധുരത
'ലലിതം' ശൃംഗാരചേഷ്ടിതം തദപൽ
നന്മൊഴിച്ചൊല്ലിടാനും
മിത്രാരികളിൽ സമതപ്തമൊദായം.

നന്ദ

ഇവയെല്ലാം ഉദാഹരണങ്ങളെ ഉപരിച്ചറിഞ്ഞുകൊൾക.

ഇനി നായികാഭേദങ്ങളെ പറയുന്നു.

നായകസാമാന്യഗുണം
നായികമാർക്കൊത്തവണ്ണമുള്ളവരായ്
സ്വാ,ന്ത്യാ,സാധാരണയെ -
ന്നിങ്ങനെമൂന്നാണു നായികാഭേദം.

നന്ദ

നായിക, നായകന്റെ സാമാന്യഗുണങ്ങളിൽ നായികയ്ക്കു
യോഗ്യമായ ത്യാഗാദിഗുണങ്ങളോടുകൂടിയവളാകുന്നു. സ്വസ്തി,

പരസ്യം, സാധാരണസ്യം എന്നു നായികമാർ മൂന്നു വിധത്തിലാകുന്നു.

അതിൽ സപസ്യം—

വിനയമുള്ളതും തൊട്ടുവ,
ഗൃഹകർമ്മത്തിങ്കലേററവും ശ്രദ്ധ,
പാതിപ്രത്യുത്തിലും —
പ്പെന്നിവയുണ്ടാം, സപകീയനായികയിൽ.

ഉദാഹരണം: —

ലജ്ജാപജ്ജത്തപസം —

ഹണാഹ് പരഭത്തിണിപ്പിവാസാഹം

അവിണഅഭമേധാഹം

ധണ്ണാണഘരേ കളത്താഹം.

ലജ്ജാപയ്യാപ്യപ്രസം —

ധനാനി പരഭത്തുനിഷ്ഠിവാസാനി

അവിനയഭമേധാനി

ധന്യാനാം ഗൃഹേ കളത്രാണി. (ഛായാ)

ലജ്ജകൊണ്ടുടലണിഞ്ഞൊരുത്തനും

കുഴൽപിവാസകളണച്ചിടാതെയും

ദുർദ്വിദശതയറിഞ്ഞിടാതെയും

ധന്യഗേഹമതിലുണ്ടു ഭാഗ്യമാർ.

(സപ)

മുശയഥ മധ്യ പിന്നെ

പ്രഗത്ഭയെന്നിസപകീയനായികതാൻ

തത്തദവസ്ഥാഭേദാൽ

നിർദ്ദേശിക്കപ്പെടുന്നു മൂന്നുവിധം.

എ

അതിൽ—

യൗവനമദനവികാരം

മുളച്ചു, രതിസങ്കതിയധികമില്ലാതെ,
നാണം കുണങ്ങി, മാനം

മങ്ങിക്കാണുന്നതേവളവൾ 'മുശാ.' നവ

അതിൽ ആരണ്യയൗവനയായ നായികയ്ക്കുദാഹരണം:—

മധുസ്യ പ്രഥിമാനമേതി ജഘനം

വക്ഷോജയോർമ്മന്ദതാ

ഭ്രൂം യാത്യുഭ്രൂം ച രോമലതികാ

നേത്രാജ്ജവം ധാവതി

കന്ദർപ്പം പരിവീക്ഷ്യ നൃതനമനോ-

രാജ്യഭിഷിക്തം ക്ഷണാ-

ഭംഗാനീവ പരസ്തരം വിഭയതേ

നിർലുണ്ണം സുഭൂവഃ.

മധുരതിന്റെ വലിച്ചുമാൻ ജഘനം,

വക്ഷോജകാശ്വം തഥാ

കുക്ഷിക്കായ്, നയനാജ്ജവത്തെ വശമാ-

ക്കീടുന്നു രോമാളിയും,

കാമൻ നൃതനപട്ടമോറിതു മനോ-

രാജ്യത്തിലെന്നോത്തുടൻ

വാമാക്ഷിപ്പെഴുമംഗസംഹതി ഗുണം

കൈമാറിയോ തങ്ങളിൽ.

(സപ)

കാമവികാരം ആരംഭിച്ച നായികയ്ക്കുദാഹരണം:—

ദേത്തേ സാലസമന്തരം ഭൂവി പദം,
 നിശ്ചിതം നാണപുരം.
 നോദാമം ഹസതി, ക്ഷണാൽ കലയതേ
 ഗ്രീയന്ത്രണാം കാമവി
 കിഞ്ചിൽ ഭാവവികാരവക്രിമലവ
 സ്വപ്നം മനാഗ്ഭാഷതേ
 സദ്രഭംഗമുദീക്ഷതേ പ്രിയകഥാ-
 മല്ലാപയന്തിം സഖീം.

മന്ദം ഭംഗിയിൽവയ്ക്കുമായവൾ പദം,
 മച്ചിനകം വിട്ടിം.
 ണിപ്ലേരഞ്ചിരിയില്ല, ലജ്ജ പെരുതാം
 സങ്കോചമുണ്ടെപ്പൊഴും,
 അല്പം ചിത്തവികാരസൂചനയൊടും
 തെല്ലൊന്നു ചൊല്ലും വള-
 ചൊന്നച്ചില്ലി മുളിച്ചു കാന്തകഥചൊ-
 ല്ലം തോഴിയേ നോക്കിട്ടും.

(സപ)

രതിവാമയായ നായികയ്ക്കുദാഹരണം:—

ദൃഷ്ടാ ദൃഷ്ടിമധോ ദദാതി, കരുതേ
 നാലാപമാഭാഷിതാ,
 ശയ്യായാം പരിവൃത്യ തിഷ്ഠതി, ബലാ-
 ഭാലിംഗിതാ വേപതേ,
 നിശ്ചാന്തിഷു സഖീഷു വാസഭവനാ-
 നിശ്ചിതമേവേഹതേ
 ജാതം വാമതയൈവ സമ്പ്രതി മമ
 പ്രിയൈ നവോഽഹം പ്രിയം.

ഞാൻ നോക്കിയിട്ട് നില്ക്കുന്നതോക്ക, മുറിയൊ-
 ടില്ലെത്തു ചോദിക്കിലും,
 പിന്നോക്കിട്ടു കിടക്ക, മൊന്നു ബലമായ്
 പുണ്ടാൽ വിറയ്ക്കും തുലോം,
 പിന്നെത്തോഴികൾ പോകിൽ വാസവേനം
 വിട്ടിടുവാൻ നോക്ക, മൊ-
 ടെന്നാൽ വാമതകൊണ്ടുതന്നെ സുഖ മേ
 കുന്നു നവോഡപ്രിയം.

(സപ)

പ്രണയകലഹത്തിനു ദാർഢ്യമില്ലാത്ത നായികയ്ക്കുദാഹരണം:-

‘സാ പത്മ്യഃ പ്രഥമോപരായസമയേ
 സഖ്യോപദേശം വിനാ
 നോ ജാനാതി സവിഭ്രമാംഗവചനം
 വക്ത്രോക്തി സംസൃചനം
 സപര്യൈരമൃതപോലമുലഗളിതൈഃ
 പത്മസുനേത്രോല്പലാ
 ബാലാ കേവലമേവ രോദിതി ചും-
 ലോലാജകൈരശ്രുഭിഃ.’

മുൻകാത്തൻ പിഴച്ചെയ്യുവാൻ സവിതൻ
 ഗുഹ്യോപദേശം വിനാ
 വൻകോപം പ്രകടിച്ചുമുളുപാറവാൻ
 തോന്നായ്യാൽ കേവലം,
 തൻകണ്ണാച്ചെറുചെണ്ണിളക്കിയളകും
 വ്യാകീർണ്ണമാകുംവിധം
 വെൺകണ്ണീരുകവിൾത്തടങ്ങളിലൊഴു-
 കിക്കൊണ്ടു കേഴുന്നരോടാൽ.

(സപ)

ലജ്ജ അധികമായിട്ടുള്ള നായികയ്ക്കുദാഹരണം:—
‘മന്ദം ഭംഗിയിൽ—’ എന്നിത്യാദി ശ്ലോകം തന്നെ.

ഇവിടെ ലജ്ജ അധികമായിട്ടുള്ളവർക്കു രതിവാമതയുണ്ടെന്നു ലജ്ജമായിരിക്കയാൽ വീണ്ടും പാഞ്ഞതിന്റെ പ്രയോജനം വൈചിത്ര്യവിശേഷമാകുന്നു.

ഇനി മധ്യമനായികയെ പറയുന്നു:—

സുരതത്തിങ്കൽ വൈചിത്ര്യം
സുരയൗവനദാർഡ്യവും
തെല്ലവാക്പ്രേംഭിര്യം നാണ-
മിവയുള്ളവർ മധ്യമാ.

നന്ദൻ

സുരതവൈചിത്ര്യമുള്ളവർക്കുദാഹരണം:—

‘കാന്തേ തഥാ കഥമപി പ്രഥിതം മൃഗാക്ഷ്യാ
ചാതുർമുഖതമനോഭവയാ രതേഷു
തൽക്കുജിതാനുരവദദ് ഭിരനേകവാരം
ശിഷ്യായിതം ഗൃഹകപോതശതൈശ്ചമാസ്യാഃ’

കാമം തഴച്ചൊരു മൃഗാക്ഷി രതിപ്രയോഗ-
സാമത്വമത്ര വരനിൽ പ്രകടീകരിച്ചു
തൽക്കുജിതങ്ങളുതുപോലുരുവിട്ടവർക്കു
ശിഷ്യതപമഗ്ന ഹകപോതഗണം വഹിച്ചു.

(സപ)

കാമദാർഡ്യമുള്ള നായികയ്ക്കും ഉദാഹരണം ഇതുതന്നെ.

യൗവനദാർഢ്യമുള്ളവർക്കുദാഹരണം:—

‘നേത്രേ ഖഞ്ജനഗഞ്ജനേ സരസിജ-
 പ്രത്യർത്ഥി പാണിദപയം
 വക്ഷോജൗ കരികുന്ദവിഭ്രമകരീ-
 മത്സ്യനതിം ഗച്ഛതഃ
 കാന്തിഃ കാഞ്ചനചമ്പകപ്രതിനിധി-
 ച്ഛാണീ സുധാസ്യന്ദിനീ
 സ്തേരേന്ദീവരദാമസോദരവപു-
 സുസ്യാഃ കടാക്ഷച്ഛാടാ.’

തോല്പിക്കും ഖഞ്ജനത്തെക്കുറിമിഴി, കരതാർ
 പങ്കജത്തോടെതിക്കും,
 ചൊല്ലൊങ്ങും കുന്ദികുന്ദത്തൊടു പടപൊരുതും
 പോർമുലക്കുന്ന് രണ്ടും,
 നല്ലൊന്നും ചമ്പകപ്പൂനിറം, മമതൊഴുകും
 വാണി, യത്തനപിയാർതൻ
 കെല്പേറീടും കടാക്ഷാവലി കവലയദാ.
 മന്തിനോടൊത്തതത്രേ.

(സപ)

ഇങ്ങനെ മറ്റുള്ളവയ്ക്കും ഉദാഹരണങ്ങളെ ഉപമിച്ചുകൊൾക.

ഇനി പ്രഗല്ഭനായികൾക്കുണ്ടെന്നു പറയുന്നു:—

കാമത്താലസ്യയായിട്ടു
 പൂണ്ണയൗവനയുക്തയായ്
 രതികർമ്മത്തിലൊക്കേയും—
 മതിസാമത്വമുള്ളവൾ

പ്രകൃഷ്ടഭാവയായ്നാണു -
 മല്ലമായിട്ടിരിപ്പവൾ
 'പ്രഗല്ഭനായിക', നായ -
 കങ്കൽ മേൽക്കൈ നടത്തുവോൾ.

എ

കാമാന്യയായ നായികയ്ക്ക് ഉദാഹരണം:—

'ധന്യാസി, യാ കഥയസി പ്രിയസംഗമേപി
 വിസ്രജ്ഞചാടുകശതാനി രതാന്തരേഷു
 നീവിം പ്രതി പ്രണിഹിതേ തു കരേ പ്രിയേണ
 സഖ്യശുപാമി യദി കിഞ്ചിദപി സ്മരാമി.'

പാരം നീ ധന്യയത്രേ സഖി!, കണവനു -
 മൊന്നിച്ചു മന്ദിച്ചിടാത -
 ഞ്ഞോരോ മാറോത്തവക്കെ തുടർച്ചയിലും
 ചാടവാക്കോതിടുന്നു
 ആരാൾ വന്നിങ്ങു കാന്തൻ രഹസി മമ കണ -
 ഞ്ഞതു കൈകൊണ്ടു തൊട്ടാൽ
 'നേരായിട്ടാണയിട്ടോതുവ'നൊരുകഥയും
 പിന്നെങ്ങാനോപ്പതില്ല.

(സപ)

പുണ്യയൗവനയുക്തയായ നായികയ്ക്കുദാഹരണം:—

'അത്യുന്നതസ്തനമുരോ, നയനേ സുഭീശേഖ,
 വക്ത്രേ ഭൂവാവതിതരാം, വചനം തതോപി,
 മധ്യോഽധികം തനു,രന്ധനഗുരന്റിതംബോ,
 മന്ദം ഗതിഃ കിമപി ചാതുര്യയൗവനായാഃ.'

മൗർ തിങ്ങിപ്പൊങ്ങിവന്നു മുഖകൾ, മിഴിയുഗം
 വീണ്ടിടപെട്ടിതരാം,

ഓരുഗ്രം വക്രമായി, മൊഴികളുതിലുക്കം.
 ടേറെ വക്രങ്ങളായി,
 മധ്യം പാരം ചുരുങ്ങി, കടിതടമധികം
 കട്ടിയായിട്ടുതീർന്നു,
 സഞ്ചാരം മന്ദമായി, തടണതയുടെ ത-
 ങ്ങിച്ച പാരം വിവിത്രം.

(സപ)

രതികർമ്മസാമത്വമുള്ളവർക്കുദാഹരണം:—

‘കപചിത്താംബുലാങ്കരഃ കപചിദഗന്ധപങ്കാങ്കരലിനഃ
 കപചിച്ചുണ്ണാദ്ഗന്ധരീ കപചിദപി ച സാലങ്കരകപഭഃ
 വലീഭംഗാഭോഗൈരലകപതിതൈശ്ശീണ്ണകസുമൈഃ
 സ്രിയംസ്സഞ്ചവസ്ഥം കഥയതിരത്നം പ്രച്ഛേദപഭഃ.’

വീടിയെഞ്ചോർചേന്നിട്ടൊരിടമഗന്ധപ-
 ങ്കാങ്കരംന്നിട്ടൊരേടം
 ചുടിച്ചുണ്ണാക്കുറ്റിട്ടൊരിടമഗന്ധരാം
 ചേവടിപ്പൊടൊരേടം
 വാടിശ്ശീണ്ണങ്ങളാം ചുക്കളോടമിടയിലേ..
 റെച്ചുളക്കോടമിനി-
 കോടിശ്ശയ്യുസുരം ചെക്കൊടിയുടെ രതഭേ-
 ങ്ങളെക്കൊട്ടിടുന്നു.

(കേരളവർമ്മ വലിയ കോയിത്തമ്പുരാൻ)

പ്രകൃഷ്ടഭാവയായ നായികയ്ക്കുദാഹരണം:—

‘മധുരവചനൈസ്സുഭൃഭംഗൈഃ കൃതാംഗുലിതജ്ജനൈ
 രമസരചിതൈരംഗസ്ത്യാസൈർജ്ജ്വലാത്സവബന്ധുഭിഃ
 അസകൃദസകൃൽസ്താരസ്താരൈരപാംഗവിലോകിതൈ.
 സ്രിഭവനജയേ സാ പരോക്ഷോഃ കരോതി സരായതരേ.’

തേൻപെയ്യുന്നോരുവാക്കും, ഗുഹിചലനമൊട-
 ചില്ലിവില്ലൊട്ട, മുളിൽ
 തേമ്പിട്ടം ഹർഷമാൻസവരസമുതക-
 നംഗവിന്യാസഭേദം,
 ചായിച്ചായിത്തുടൻകടമിഴിവഴിനോ-
 ടുങ്ങ, മിഴിക്കോപ്പുകൊണ്ടോ-
 മൺപേടക്കണ്ണി മരണതവി പവതു ചെ-
 യ്തന്നു മുപ്പാർ ജയിപ്പാൻ.

(സപ)

ലജ്ജ കറവായിട്ടുള്ള നായികയ്ക്കുദാഹരണം:—
 'പാരം നീ ധന്യയത്രേ'— എന്നു പദ്യം തന്നെ.

നായകങ്കൽ മേൽക്കൈ നടത്തുന്ന നായികയ്ക്കുദാഹരണം:—

'സപാമിൻ! ഭംഗരയാളകും, സതിലകം
 ഹാലം വിലാസിൻ! കരു
 പ്രാണേശ! ത്രുഭിതം പയോധരതഭേ
 ഹാരം പുനശ്ചോജയ
 ഇത്യുക്തപര സുരതാവസാനസമയേ
 സമ്പൂർണ്ണചന്ദ്രാനനാ
 സ്തപ്താശ്ച തേന തഥൈവ ജാതപുഷ്പകാ
 പ്രാപ്താ പുനർമോഹനം.'

നന്നാക്കു ചുണ്ണകേശം, തിലകമിട്ടുക റററ-
 ലത്തി, ലലൻ കാന്ത! ഭംഗ്യാ,
 കന്നാക്കും കൊങ്കമേൽ ചാത്തുക മുറിവുകൾ തീ-
 ത്താരവും ചാരവാക്കി,
 ഐനീവണ്ണം രതംറതേ മുഴമതിമുഖിതൻ
 വാക്കുകേട്ടപ്രകാരം

ചെന്നായാർ തൊട്ടനേരത്തവർ പുളകിതയാ.
 ജ്യോത്സനക്കെ തുടന്നാർ.

(സം.)

മധ്യപ്രഗല്ഭനായികമാരുടെ ഭേദങ്ങളെ പറയുന്നു:-

ധീരാ അധീരയും ചിന്ന
 ധീരാധീരയുമിങ്ങൊ
 മധ്യപ്രഗല്ഭന്മാർ രണ്ടും
 പ്രത്യേകം മൂന്നുമട്ടിലാം.

൭൨

അതിൽ—

വക്ത്രാകൃതികൊണ്ടധിക്കേറപി-
 ചോതും പ്രിയനെയേറ്റവും
 കോപംകൊണ്ടു ദേറിപ്പിക്കും
 ധീരയാം മധ്യനായികാ.

൭൩

കരഞ്ഞു കരൾ നോവിക്കും
 ധീരാധീരയതാമവൾ
 ഉള്ളിൽ കൊള്ളുന്ന മുളളൊതു-
 മധീരാ മധ്യനായികാ

൭൪

മധ്യയായ ധീരനായികയ്ക്കുദാഹരണം:—

‘തദവിതഥമവാദീയ്നമ തപം പ്രിയേതി
 പ്രിയജനപരിഭക്തം യദുകുലം ദധാനഃ
 മദധാവ സതിമാഗാഃ, കാമിനാം മണ്ഡനശ്രീ.
 വൃജതി ഹി സാമലതപം വല്ലഭാലോകനേന.’

പ്രിയഭവതിയെനിക്ക് നുള്ള നിൻ വാക്കു സത്യം
 പ്രിയജനവസനത്തെ ചൂർത്തിയങ്ങനടുകൾ
 സ്വയമണവതു മൂലം, കാകികൾക്കുള്ളമെയ് ചര-
 ത്തിനു സഹലത കാണേണ്ടാർക്കും കാണുമൊളം.

(സപ)

മധ്യയായ ധീരാധീരനായി കണ്ണദാഹരണം:---

ബാലേ!, നാഥ!, വിമുഖ മാണിനി! അഷം,
 രോഷാഭയാ കിം കൃതം,
 ദേവദാസാസു, ന മേഘപരാധൃതി ഭവൻ
 സമുപപാദാ മയി,
 കൽ കിം രോദിക്കി ഗർഭഗദേന വചസാ
 കസ്യോഗ്രതോ ഭൂതേ,
 നനേപതന്മമ, കം തവാസ്മി, ദയിതം,
 നാസ്മിത്യതോ ഭൂതേ'

കാതേ!, നാഥാ!, കയർത്തിടത്തു മയി, കയ-
 ത്തെത്തു ചെന്തേനമം തേ,
 സ്വാതേ ദേവം, ഭവാനില്ലാരു പിഴയുമെനി-
 ള്ലല്ലയോ കരാമെല്ലാം,
 എന്തേ പിന്നീവിധം തേ അദിത, മെവനുഭേ
 മുന്തി, ലെൻ മുന്തിലതേ,
 ഹന്തേയം തേസ്തികാഹം, ദയിതതമ, യത-
 ള്ലെന്നു രോദിച്ചിടുന്നേൻ.

(കേരളവർണ്ണ വലിയ കോയിത്തമ്പുരൻ)

മധ്യയായ അധീരനായി കണ്ണദാഹരണം:---

സോമം മനോരമശതൈസ്സവ ധൃത്ത്! കാന്താ
 ധൈര്യ സ്ഥിതാ മനസി കൃത്രിമഹാവരമുദാ

അസ്താകമസ്തി നന്മി കശ്ചിദിഹാവകാശം -
സ്തസ്താൽ കൃതം ചരണപാതവിഹംബനാഭിഃ.'

കിതവ! തവ മനസ്സിൽ കാമജാലത്തൊടൊത്തം -
കൃതകരചിരഹാവശ്രീയെഴും കാന്തവാഴ്കെ
അതിലൊരിടമിവർക്കില്ലെന്നിരിക്കുന്നമൂലം
മതിമതി പരിഹാസം പാദപാതപ്രയുക്തം.

(സപ)

പ്രഗല്ഭയോഃ ധീരയെങ്കിൽ
കോപചിഹ്നം മറച്ചുവെക്കും
പുറത്താദരവും കൊട്ടി
രതിവൈമുഖ്യമാണിടം!

൭൫

ഉദാഹരണം:-

'ഏകത്രാസനസംസ്ഥിതിഃ പരിഹാരം
പ്രത്യുദ്ഗമോക്തതഃ
താംബൂലാനയനമുലേന രഭസം -
ശ്ലേഷോ/പി സംവിഷ്ണിതഃ
ആലാപോ/പി ന മിശ്രിതഃ പരിജനം
വ്യാപാരയന്ത്യാന്തികേ
കാന്തം പ്രത്യുപചാരതത്ത്വതരയം
കോപഃ കൃതാത്മീകൃതഃ.'

ഭ്രാതൃ പ്രത്യുദ്ഗമുജ്ജ്വലീ വസതി പരിഹരി -
ജീടിനാമേകമഞ്ജു
സൈപരാശ്ലേഷായ വീടിപ്രണയനകപട -
ത്താൽ കൊടുത്തില്ല തക്കം

ചേരതാക്കീടിനാളുകൾ സഖികളോടായ്
 കൃത്യമോരോന്നു ചൊല്ലി
 ഖീരാ സൽക്കാരഭംഗ്യാ ഭയിതനൊട്ടു ഫലി-
 പ്തിച്ചു തൽപ്രേമകോപം.

(കേരളവർമ്മ വലിയ കോയിത്തമ്പുരൻ)

അപ്രിയം പ്രിയമാണെന്നു
 തോന്നുമാറുള്ള വാക്കിനാൽ
 ചേദം നായകനുണ്ടാക്കും
 ധീരാധീരയതാമവരും.

നെ

ഉദാഹരണം:—

‘അനലംകൃതോഽപി സുന്ദര!
 ഫരസി മനോ മേ യതഃ പ്രസഭം
 കിം പുനരലംകൃതസ്തഥം
 സബ്രതി നഖരക്ഷതൈസ്സുശ്യാമഃ’
 അനലംകൃതനാകിലമ-
 ങ്ങയി സുന്ദര! മന്മനസ്സു കവരുന്ന
 അവളുടെ നഖരക്ഷതത്താ-
 ലലംകൃതൻ പിന്നെയെന്തു ചൊല്ലുന്നു .
 (സ.പ.)

ശാസിച്ഛോതുമടിച്ചീടും
 പ്രഗല്ഭാധീര കാന്തനെ

ഉദാഹരണം:— ‘ആസ്ത്രം കണ്ടു മുവന്നു—’ എന്ന ധൃഷ്ടനായ
 യകോദാഹരണം തന്നെ.

നായികാഭേദമിച്ഛാനു-
 താമീരണ്ടു മട്ടിലാം.

നെ

നായകപ്രണയോധികൃ-
സ്തൃനതപഞ്ചര നിമിത്തമയ്

ഉദാഹരണം:—

‘ദൃഷ്ടപകാസനസംസ്ഥിതേ പ്രിയതമേ
പശ്യാദപേത്യാദരാ-
ദേകസ്യാ നയനേ ഹിധായ വിഹിത-
ശ്രീധാനബന്ധജ്വലഃ
ഇഷ്ടപത്രിതകന്ധരഃ സപുഷ്പകഃ
പ്രേമോല്ലസന്മാനസാ-
മന്തമാ സലസൽകപോലമുലകാം
ധൂതേന്ദ്രപരാം ചുംബതി.’

കണ്ടിട്ടേകാസനത്തിൽ പ്രിയകളിൽവരേ .
പ്രിന്നിലെത്തി പ്രമോദാൽ
കണ്ടിക്കാർക്കുന്തലാളാമൊരുവരേ മിഴികളേ
മുടി ലീലാജ്വലേന
തൊണ്ടിക്കിണ്ടൽകൊടുക്കുന്നധരയപരയേ-
ക്കണ്ണമീഷൽത്തിരിച്ചും
കൊണ്ടിച്ചാവറപ്പിറ്റുച്ചാം കിതവനതിരസം
പൂണ്ടു ചുംബിച്ചിടുന്നു.

(കേരളവർമ്മ വലിയ കോയിത്തമ്പുരാൻ)

മധ്യാഹ്നലീലകുടുംഭേവം
ഭേദം പന്ത്രണ്ടുമാതിരി.

പെ

കുന്നത്താൻ മുഖേ, പതിമൂ-
ന്നതിനാൽ സ്വീയനാഴിക

പരോഡം, കന്യയെന്നേവം
രണ്ടുണ്ടു പരകീയയിൽ.

ഒൻ

അതിൽ—

ഉത്സവാദികളിൽ പോവാം—
നത്സാഹമിയലുന്നവരും
ലജ്ജയില്ലാതെ കലട—
യായുള്ളവരും പരോഡംയാം.

പ്ര

ഉദാഹരണം:—

‘സ്വാമി നിരപസിത്യച്ചുസൂയതി, മനോ-
ജിഹ്വഃ സപതീജനഃ
ശ്വശ്രൂരിംഗിതഭൈവതം, നയനഃതര-
രീഹാലിമോ യാതരഃ
തദ്ഭാരാഭയമഞ്ജലിഃ, കിമധുനാ
ഭഗ്ഭംഗിഭാവേനതേ
വൈദഗ്ദ്ധീമധുരപ്രബന്ധരസിക!
വ്യതേമാധുരയമത്ര ശ്രമഃ’

നിശ്വാസാൽ കണവൻ ചുണയ്ക്കു, മകതാർ
നാരദം സപതീജനം
ശ്വശ്രൂഭൈവതമിംഗിതത്തിൽ, നണയം
യാതാക്കൾനേത്രാഗ്രഹം,
മത്സ്യപിൻ! തൊഴുകയിതാ, മധുരമാം
നിന്നോട്ടസം ഭാവവും
സത്സാരസ്വപതപവും സരസ്! മേ
പാറില്ല ചെറൊങ്കിലും.

(സപ)

ഇതിൽ, 'എന്നെ വിവാഹം ചെയ്യവൻ അന്നവസ്ത്രാദികളെ
തന്നവനാകകൊണ്ട് എന്റെ സ്വാമി തന്നെ; എന്നാൽ വല്ലഭനേ
ല്ല. അങ്ങനാകട്ടെ വൈദേശീയധരപ്രബന്ധരസികനാകകൊണ്ട്' എ
ന്റെ വല്ലഭനാകുന്നു' എന്നിത്യാദി വ്യംഗ്യാത്മവശാൽ നായികക്ക്
അന്യനായകന്റെ പേരിലുള്ള രതി തോന്നുന്നു.

കല്യാണം കഴിയാതേയും
നവയൗവനായുക്തയായ്
ലജ്ജയുള്ളവളാകുന്നു
കന്യയായുള്ള നായിക.

പ്രഥ

ഇവർ മതാപിതാക്കന്മാർ മുതലായവർക്ക് അധീനയാക
കൊണ്ടാണു പറക്കിയതാകുന്നത്. 'മാലതീമാധവ'ാദികളിലെ മാ
ലതി മുതലായവർ ഇദാഹരണം.

നൃത്തഗീതാദികളയിൽ
വൈദേശ്യം, രതിചാതുരി
ഇവയുള്ളൊരു വേഷാശ്രീ..
യിഹ സാമാന്യനായിക.

പ്രഥ

പിന്നങ്ങിലുഗുണന്മാരോ -
ടിന്നങ്ങിലു ഗുണാധ്യരിൽ
ചണ്ഡമാത്രം നോക്കി രാഗം
നടിച്ചീടും പുറത്തവർ.

പ്രഥ.

ഏറ്റമംഗീകരിച്ചാലും
ചണ്ഡം തീർവനെ ക്ഷണം

പിന്നെയും കരിച്ചത് -
യേക്കാണ്ടാട്ടിച്ചയച്ചിടും.

പുറം

ചോരർ, പണ്ഡകർ, മുർഖന്മാർ
യത്നിക്കാത്തത്മാണ്വർ
കള്ളയോഗികൾ കാമത്തെ
മറപ്പോരിവർ മിക്കതും.

പുറം

ഇവർക്കേററം പ്രിയപ്പെട്ടോ...
രെങ്കിലും കാമബാധയാൽ
ചിലപ്പോൾ ചിലരിൽ പ്രേമം
നേരായിട്ടിവളാന്നിടും.

പുറം

രാഗമുണ്ടാകിലും പക്ഷേ
തീരെയില്ലാതിരിക്കിലും
രത്നസംസിദ്ധിയിവളി...
ലതിദില്ലഭമോ ദൃഢം.

പുറം

പണ്ഡകർ - വാതപണ്ഡകൾ മുതലായ നപുംസകതുല്യന്മാർ.
രാഗമിനായ്ക്ക്, 'ലടകമേജകാടി'കളിലെ 'മദനമഞ്ജരി' മുതലായ
വർ ഉദാഹരണങ്ങൾ. അനുരക്തായ്ക്ക്, 'ഭൃംഗകടികാ'ദികളിലെ 'വ
സന്തസേന'ദികൾ ഉദാഹരണങ്ങൾ.

പിന്നെ...

സപ്രിയാദി നായികാഭേദം
പരിനാശമാണെന്നത്

എട്ടമട്ടിൽ തിരിഞ്ഞീട -
മവാസ്ഥാഭേദമുപമായ്.

വ്യയ

സ്വാധീനഭർത്തൃകാ, ഖണ്ഡി-
താ, പിന്നെ യദിസാരികാ,
കലഹാന്തരിതാ, വിപ്ര-
ലബ്ധാ, പ്രോഷിതഭർത്തൃകാ.

വ്യൻ

പിന്നെ വാസകസഞ്ജാഖ്യാ,
വിരഹോൽകണ്ഠിതാ, തഥാ.

അതിൽ —

രതിചാതുര്യവശനായ്
പതി പാട്ടിൽ കിടപ്പവർ

ൻറ

പലമോടിപ്പകിട്ടുള്ളോർ
'സ്വാധീനപതികാ'ഖ്യയാം.

ഉദാഹരണം:— 'വസുന്ദരക്കഴകില്ലനിക്കു' — ഇത്യാദി.

അന്യസ്ത്രീസംഗചിഹ്നംപൂ-
ണ്ടരികിൽക്കാന്തന്നെത്തവേ

ൻമ

ഈഷ്ടയാൻറിയുന്നോർതാൻ
'ഖണ്ഡിതാ' പണ്ഡിതേരിതര.

ഉദാഹരണം: -- 'പ്രിയഭവതിയെന്നിങ്ക്' -- ഇത്യാദി.

കാമന വശയായിട്ട്

കാന്തനൈത്താൻ വരുത്തുവോൾ

നവ

അങ്ങോട്ട് താനേ ചെല്ലുന്നോ

ഉിവളാ 'മഭിസാരികാ.'

രണ്ടിനും ക്രമത്തിൽ ഉദാഹരണങ്ങൾ:--

നേ വ മേവശ്ചകൃതി യഥാ ലംഘനം
കരുണാം യഥാ ച കരുതേ സ മയി
നിപുണം തന്മൈനമഭിഗമ്യ വദേ
രഭിഭൂതി കാചിദിതി സംഭിഭിഭൂ.

എൻ പോരാത്ത വെളിച്ചെപ്പടാതെ കഴിവാ

നെന്നാണു വേണ്ടുന്നത

ഒങ്ങൻപേരിൽ കനിവായവനു വരുവാൻ

വേണ്ടുന്നതെന്തായതും

മുമ്പേതന്നെ നിനച്ചു വേണ്ടവിധമ

ദ്രോഹത്തൊടോതേണമെ

ന്നവിൽ ഭൂതിയൊടോതിനാളൊരുവൾ തൻ

സന്ദേശരീതികൃമം.

(സപ)

'ഉൽക്ഷിപ്തം കരകങ്കണഭയമിദം,

ബലം ദ്രവം മേഖലാ

യത്തേന പ്രതിപാദിതാ മുഖരയോ

ജ്ഞിരയോമ്ജകതാ

മൈരഞ്ജയ രസോന്മയം പ്രിയസഖി!

ക്രിഡാഭിസാരോത്സവേ

ചണ്ഡാലസ്തിമിരംവഗുണനപട-

കേഷപം വിധത്തേ വിധുഃ.

കൈതളത്തിൽ കേരവിവർച്ചൻ വളകളെ, മുറുകെ

ക്കെട്ടിനേനിയുരിഞ്ഞാ-

ണത്യന്തം ബലിമുട്ടിത്തളകളിൽ കില-

ക്കത്തെയും നിർത്തിവർച്ചൻ,

പ്രത്യേകം തോഴി! ഞാനീയഭിസരണവിനോ-

ഭോസവാരംഭകാലേ

ഗാത്രം മൂടും തമസ്സാകിന പുടവയെടു-

ക്കുന്നു നീലൻ ശശങ്കൻ.

(സ്വപ്നം)

ഭ്രമണങ്ങൾ കിലക്കാതെ-

യംഗങ്ങളെയൊതുക്കിയും

നബ

മുടിപ്പതച്ചഭിസരി-

ച്ചീട്ടുന്നിതു കലാംഗനാ.

വേഷപ്പകിട്ട മിന്നിച്ചും

ചിലമ്പൊലി മുഴക്കിയും

നര

തോഷാൽ പുഞ്ചിരി തൂകിപ്പോം

വേശ്യായാമഭിസാരികാ.

മദാൽ മൊഴി പിഴച്ചോതി

മിഴിച്ചു മിഴി, വിഭ്രമാൽ

നള

കാലിടൻ നടന്നീടും

പ്രേഷ്യായാമഭിസാരികാ.

അതിൽ ആദ്യത്തേതിന്, 'കൈ.ത്തണ്ടിൽ കേറിവച്ചേൻ—'
ഇത്യാദി ഉദാഹരണം; മറ്റൊരവരണ്ടിനും ഉദാഹരണങ്ങളെ ഉദാഹരി-
ച്ചുകൊൾക. ഇനി പ്രസംഗവശാൽ അഭിസരിപ്പാനുള്ള സ്ഥാനങ്ങളെ പറയുന്നു:—

വയൽ, തോട്ടം, ജീണ്ണഭേദം—

ലയം, ഭൂതീശ്വരം, വനം,

നന്ന

മാലാപഞ്ചം, ശ്ലോകം ച,

പുഴവക്കുകളിത്തരം.

അഭിസാരികമാക്കുള്ള

വിനോദസ്ഥാനമെട്ടിവ.

നൻ

ഇരുപകൊണ്ടു മറഞ്ഞുള്ളൊ

രിടമൊന്നിതിലേതുമാം.

ഇഷ്ടമോതീടിലും പ്രാണേ—

ശ്വൈര കോപാൽ തൃജിമുഖം

നവ

പശ്ചാത്തപിക്കുന്നിതവൾ

'കലഹാന്തരിതാ'ഖ്യയം.

ഉദാഹരണം: —

നോ ചാടുശ്രവണം കൃതം, ന ച ദൃശം

ഹാരോന്തികേ വീക്ഷിതം,

കാന്തസ്യ പ്രിയമേതവോ നിജസഖീ-

വാചോപി ദൂരീകൃതം

പാദാന്തേ വിനിപത്യ തൽക്ഷണമസൗ
 ഗച്ഛന്തയാ മൃഡയാ
 പാണിഭ്രാമവര്യ്യ ഹന്ത! സഖസാ
 കണ്ഠേ കഥം നാച്ഛിതഃ.

കേട്ടിലാ ചാടുവാക്യം, മിഴിയിണകൾ മിഴി.
 ചൊന്നു നോക്കീല ഹാരം,
 കാരണമർപ്രീതി ചേർക്കും സഖിയുടെ മൊഴി ഭൂ-
 രത്തു തള്ളിക്കളഞ്ഞു,
 കാക്കൽ കവിട്ടു പോകുംപൊഴുതവനെ ബലാൽ
 കൈകളാൽ മാടിനിർത്തി.
 കണ്ഠത്തോടെറണക്കാഞ്ഞതു ബത! പരമീ.
 ഞാനഹോ മൃഡതന്നെ.

(സപ)

സങ്കേതത്തെ കുറിച്ചിട്ടു-
 മണയാതരികിൽ പ്രിയൻ
 കൃതാവമാനയായ്ക്കുന്നോർ
 'വിപ്രലബ്ധം'വ്യനായികാ.

ൻൻ

ഉദാഹരണം:—

'ഉത്തിഷ്ട ഭൂതി!, യാമോ,
 യാമോ യാതസ്മാപി നായതഃ
 യാതഃ പരമപി ജീവേ.
 ജീവിതനാഥോ ഭവേത്തസ്മാഃ'

എഴുന്നീല്ക്ക ഭൂതി! പോവുക,
 സമയംപോയിട്ടുവെന്നുണർത്തില്ല

ജീവിപ്പവളെ വളിനിയും,
ജീവേശ്വരനാമവർക്കവൻ നിയതം.

(സപ)

കാരോ കാൽപ്പശ്ശൽ കാന്തൻ
ഭരദേശത്തു പോകയാൽ ൧൦൦

ചിത്തജാത്തി മുഴുത്തുളളോ-
ളത്രേ 'പ്രോഷിതഭന്തുകര.'

ഉദാഹരണം:—

'താം ജാനിമാർ പരിമിതകഥാം ജീവിതം മേ ദപിതീയം
ഭരദേശേ മയി സഹചരേ ചക്രവാക്യമിവൈകാം
ഗാഢധാർമ്മ്യം ഗുരുഭ്യ ദിവസേഷു പശ്യ ഗമ്യന്തേ ബാലാം
ജാതാം മന്ത്രേ ശിശിരഭൃദിതാം പത്മിനിം വാസ്യരൂപാം.'

മിണ്ടാതേ കണ്ടിണയ കലയാം കോകിപോലായാരായെൻ-
രണ്ടാം ജീവൻ സഹചരനിവൻ വിട്ടു മട്ടൊക്കെ മാറി
ഉണ്ടായോരി നെടിയ വിരഹത്താലെ മങ്ങേറു മൗഴ്കം
തണ്ടാർപ്പൊല്ലു ജ്ഞയ വടിവാൻിട്ടമെന്നോത്തിട്ടന്നേൻ.

(കണ്ടൂർ നാരായണമേനോൻ.)

കാന്താഗമമറിഞ്ഞിട്ടു
വീട്ടിൽ വേണ്ടുന്നതൊക്കെയും ൧൦൧

കുറക്കി മെയ്യണിഞ്ഞീട്ടു-
ന്നവൾ 'വാസകസഞ്ജയം.'

ഉദാഹരണം:—

‘വിദ്യരേ കേയുരേ കുരു, കരുണുഗേ രത്നവലയൈ -
രലം, ഗുപ്തീ ഗ്രീവാഭരണലതികേയം കിമനയാ,
നവാമേകാമേകാവലിമയി മയി തപം വിരചയേ -
ന് നേപത്ഥ്യം പത്ഥ്യം ബഹുതരമനംഗോത്സവവിധൈ.’

കേയുരം ഭൂരെ മാറു, മണിവളകൾ കരം -
രണ്ടിലും വേണ്ട പോട്ടേ,
ഗ്രീവാലങ്കാരമെന്നുള്ളൊരു ചുമടിയുകൊ -
ണ്ടന്തൊരാവശ്യമുള്ളൂ,
ഒന്നേ താൻ പോരുമേകാവലി പുതിയതെന്നി -
ല്ലായ്ക്കേ നീ തരേണ്ടൂ
നന്നല്ലൊട്ടേറെയായാലണിയല, മലർബാ -
ണോത്സവക്കൈ നടത്താൻ.

(സപ)

വരൻ വരാനുച്ചിട്ടും
ദൈവഗത്യാ വരാജ്ഞാൽ

൧൦൨

പെരികെക്കേണവാഴ്ന്നോരം
‘വീരമോൽക്കണ്ണിതാ’വ്യയാം.

ഉദാഹരണം:.....

‘കിം രാജാ പ്രിയയാ കയാചി, ദമവാ
സഖ്യാ മമോദേപജിതം,
കിം വാ കാരണഗൌരവം കിമപി, യ -
ന്നാദ്യാഗതോ വല്ലഭഃ
ഇത്യാദിപ്രാപ്യ ഭൂമിദശാ കരതലേ
വിന്യസ്യ വക്ത്രാംബുജം

ദീപ്തം നിശ്ചിതം, ചിരം ച ഭൂമിതം,
ക്ഷിപ്തം പുഷ്പസൃജം.

രോധിച്ചു പ്രിയനാമൊരുത്തി, സരി ചെ
രഭൂപഗമുണ്ടാക്കിയോ,
ബാധിച്ചു വലുതായ മേതു, ദയിതൻ
വാരാണതെന്തിപ്പൊഴും
ആയിപ്പട്ടിവയോളു മാന്മിഴി മുഖം
കൈകൊണ്ടു താങ്ങിക്കര-
ഞ്ഞാധിക്യത്തൊടു നിശ്ചിതച്ചു മലർമാ-
ലുത്തെ കൂജഞ്ഞീടിനാൾ.

(സപ)

ഉത്തമമധ്യായമത്ര -

പത്താലിച്ചുനന്നായികാഭേദം ഹംസ

കരുന്ദാരിരപത്തൊട്ടിഹ,

മുനരൊണ്ണത്തുനാലുവിധമാകും.

‘ഇവിടെ പരസ്പരീകളായ കന്യകയും ചരോഡയും സങ്കേതത്തിനു മുമ്പിൽ വിരഹോൽകണ്ഠിതകളായിരിക്കും. പിന്നെ വിദൂഷകാദികളോടുകൂടി അഭിസരിക്കുന്നതുകൊണ്ട് അഭിസാരികമാരാകും. ഏതെങ്കിലും കാരണത്താൽ സങ്കേതസ്ഥാനത്തിൽ നായകൻ എത്താതിരിക്കുമ്പോൾ വിപ്രലംബകളാകും. ഇവക്ക് ഇത്രമാത്രമേ അവസ്ഥാഭേദം വരികയുള്ളൂ. പ്രിയൻ സ്വാധീനനല്ലാത്തതുകൊണ്ടു മറ്റുള്ള അവസ്ഥകൾ സംഭവിപ്പാൻ തരമില്ല’ എന്ന് ഭരതചര്യൻ പറയുന്നു.

ഇവയ്ക്കുന്യോന്യസാങ്കല്യം

കാണുമു ലക്ഷ്യങ്ങളിൽ കപചിൽ

ഹംസ

ഉദാഹരണം: —

* (1) നേ വല്ല വയമമുഷ്യ ഭാനയോഗ്യാഃ

പിപതി പ പാതി പ യാസകൈ മാനു 100

വിട! വിടപമമം ദദസ്യ തസ്യേ

ഭവതി യതഃ സദുശോശിരായ യോഗഃ.

(2) തവ കിതവ! കിമാമിതൈർവൃഥാ നഃ

ക്ഷിതിരഥപല്ലവപുണ്യകണ്ഠപൂരൈഃ

നന ജനവിദിതൈർവദപ്രജീതൈഃ

ശിരപരിപൂരിതമേവ കണ്ഠയുഗ്മം.

(3) മുഹൂർത്തപഥസിതാമിവാഭിനാഭൈഃ

പ്രിതരസിന്ദ്രിനഃ കലികാം കിമത്ഥമേനാം

വസതിമുപഗത്തന ധാമി തസ്യഃ

ശര! കലിദമഷ മഥാസ്തപയാദ്യ ഭവതഃ.

* (1) ഹേ വിട! ഈ വിടപത്തിന്റെ ഭാനത്തിനു ഞാൻ യോഗ്യയല്ല. യാതൊരുത്തി (വിടനായ) നിന്നെ മറ്റൊരും അറിയാതെ പാതം ചെയ്തും പാലിക്കുകയും ചെയ്യുന്നുവോ അവൾക്കു കൊടുക്കുക; എന്നാൽ അനുരൂപങ്ങളായ രണ്ടു വസ്തുക്കളുടെ യോഗമുണ്ടാകും.

(2) ഹേ ധൂർത്ത! വൃക്ഷങ്ങളുടെ തളിരുകളെക്കൊണ്ടും പുഷ്പങ്ങളെക്കൊണ്ടും ഭവാൻ ഉണ്ടാക്കിയതന്ന കണ്ഠപൂരങ്ങളെക്കൊണ്ട് എനിക്കെന്തു പ്രയാജനമാണുണ്ടാകുന്നത്? അവ വെറുതേ തന്നെ. സർവ്വജനവിദിതങ്ങളായ അങ്ങയുടെ അപ്രിയവചനങ്ങളെക്കൊണ്ട് എന്റെ കണ്ഠങ്ങൾ രണ്ടും പൂരിതങ്ങളായിരിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ.

(3) ഹേ ശര! വണ്ടുകളുടെ ശബ്ദങ്ങളെക്കാണ്ട് എന്നെ പരിഹസിക്കുന്നതുപോലെയിരിക്കുന്ന ഈ കലികയെ (ചെറിയ പൂമൊട്ടിനെ) എനിക്കു് എന്തിനു തരൂ? അവളുടെ (അങ്ങയ്ക്കു പ്രിയപ്പെട്ട അന്യനായികയുടെ) ഗൃഹത്തിൽ വാസംചെയ്യുന്ന അങ്ങനാ് എനിക്കു വലുതായ കലിയെ (കലഹത്തെ) തരുന്നുണ്ടല്ലോ.

(4) ഇതി ഗദിതവതീ രക്ഷാ ജഘാന

സ്റ്റരിതമനോരമപക്ഷുകേസരേണ
ശ്രവണനിയമിതേന കാന്തമന്യോ
സമമസിതാംബുരമേണ ചക്ഷുഷാ ച.

ഇവൾ, വക്ത്രാക്കിക്കൊണ്ടും പരേഷഭാഷണംകൊണ്ടും കണ്ണാൽപലതാഡനംകൊണ്ടും ധീരമധ്യത, അധീരമധ്യത, ധീരപ്രഗല്ഭത എന്ന മൂന്നു ലക്ഷണങ്ങളും കൂടിക്കലർന്നവളാകുന്നു. ഇങ്ങനെ മറ്റുള്ളവയിലും ഉൾക്കൊള്ളുക.

പലതൂങ്ങിനിയും; ചൊല്ലി-
ലവ വിസ്തരഭീതിയാൽ.

അവ = നായികാഭേദങ്ങൾ.

അനന്തരം ഈ നായികമാരുടെ അലങ്കാരങ്ങളെ പറയുന്നു:-

യൌവനത്തിൽ സതപജ്ഞ -
ഭായവക്തൃവായ്ത്തം

൧൦൫

ഇരുപത്തെട്ടലങ്കാര -
മതിൽ മൂന്നംഗജങ്ങളോം.
ഭാവം, ഛായം, ഹേല പിന്നെ -
യേശയതോരഭവങ്ങളോം

൧൦൬

(4) ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു കോപത്താൽ സ്റ്റരിക്കുന്നവയും മനോഹരങ്ങളുമായ പക്ഷു (നേത്രരോമ)ങ്ങളുള്ളതും കണ്ണുകളിൽ നീചലവുമായ നീലോല്പലംകൊണ്ടും നേത്രംകൊണ്ടും ഒരേ സമയത്തുതന്നെ കരുതി കാന്തനെ താഡിച്ചു.

ശോഭയും, കാന്തിയും, ദീപ്തി,
മാധുര്യം, ച പ്രഗത്ഭതാ,
കൗടൂഭ്യം, ധൈര്യമിവയു -
മിനിമെച്ചാലോ സ്വഭാവജം

൧൦൭

ലീലാ, വിലാസം, വിച്ഛിത്തി,
വിഘ്നാകം, കിഷികിഞ്ചിതം.
മോട്ടായിതം, കുട്ടമിതം,
വിഭ്രമം, ലലിതം, മദം,

൧൦൮

വിഹൃതം, തപനം, മൌഢ്യം,
വിക്ഷേപം, ച ക്ഷുഭം,
ഹസിതം, ചകിതം, കേളി,
പതിനൊട്ടെണ്ണമിങ്ങനെ

൧൦൯

ഭാവാദിയായ പത്തേണ്ണം
പുമാന്മാർക്കും ഭവിപ്പതാം.

ആദ്യം പറഞ്ഞവയായ 'ഭാവം' മുതൽ 'ധൈര്യം'വരെയുള്ള പത്തലങ്കാരങ്ങൾ നായകന്മാർക്കും ഉണ്ടാകുന്നവയാണ്. എന്നാൽ ഇവയെല്ലാം നായികമാരിലുണ്ടായാൽ മാത്രമേ ശോഭാവിശേഷത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുകയുള്ളൂ.

അതിൽ ഭാവം:---

'ഭാവം' ചിത്തത്തിലൊന്നാമ -
തുണ്ടാകുന്ന വികാരമാം.

൧൧൦

ജനനം മുതൽ നിർവ്വീകാരമായ മനസ്സിൽ ഉത്ബുദ്ധമാത്രമായ
വികാരമാകുന്നു ഭാവം.

ഉദാഹരണം:

‘സ ഏവ സുരഭിഃ കാലഃ
സ ഏവ മലയാനിലഃ
സൈവേയമബലാ കിന്തു
മനോന്വദിവ ദൃശ്യേത.’

വസന്തകാലമതുതാ .
നതുതാൻ മലയാനിലൻ
ഇപ്ലണ്ണമവധിതാനെന്നാൽ
മനം മറെറാന്നുപോലെയാൾ.

(സ. 1)

ഫാവാ:—

ഭൂ നേത്രാദി വികാരത്താൽ
സംഭോഗേച്ഛാ പ്രകാശകം
വികാരമല്ലം കാണിക്കും
ഭാവംതാൻ ‘ഫാവാ’സംജ്ഞിതം.

ഫഫഫ

ഉദാഹരണം:—

‘വിവൃണപതീ ശൈലസുതാപി ഭാവ-
മംഗൈഃ സ്തൂരഭ്യാലക്ഷണൈകൈലൈഃ
സാചീകൃതാ ചാരുതരേണ തത്സമൗ
മുഖേന പശ്ചസ്തവിലോചനേന.’

മൊട്ടിട്ടു നിൽക്കുന്നൊരിളംകടമ്പിൽ
മെട്ടാത്ത മെയ്യാലഥ ഗൌരിതാനം

മട്ടരൊരാശ്യത്തെ മരിച്ചുനോക്കി
പ്പെട്ടുണ്ടു ഭാവം വെളിവാക്കി നിന്നാൾ.

(സപ)

മേലാൾ:-

വികാരമേററം തെളിവു
ഭാവംതാൻ 'റേഡ്'യായത്.

ജോഹരണം:-

'തമ സേ രാശി പാളത്താ
വറ്റു എസ്തുംഗവിബ്ഭമാ സതലാ
സംസജ്ജമുദ്ധഭാവം
മോഹ ചിരം ജഹ സരീണ് വി.'

തമ തസ്യ രാശിതി പ്രവൃത്താ
വർഗ്ഗം സർവ്വാംഗവിഭുമാ സകലാഃ
സംശയിത മുഗ്ദ്ധഭാവം ഭവന്തി
ചിരം യഥാ സഖീനാമപി. (മരായാ)

സർവ്വാംഗവിഭുമാവർഗ്ഗം
കുവൃണ്ണ രാശിതി ജാതമാനൈല്ലാം
എവൃണ്ണ സഖികൾക്കും
ചൊല്ലൊടു ബാല്യത്തിൽ വന്നു സന്ദേശം.

(സപ)

ശോഭാ:-

സൗന്ദര്യം, യൗവനം, സൗക്യം
മാർഗ്ഗം, മാല്യാനുലേഖനം

ഇത്യാദിദോഷാലങ്കാരം
'ശോഭ'യെന്നു ബുദ്ധോദിതം.

എഫ്

അതിൽ യൗവനശോഭയ്ക്കുദാഹരണം:—

'അസംഭൃതം മണ്ഡനമംഗയേഷു-
രനാസവാഖ്യം കരണം മദസ്യ
കാമസ്യ പുഷ്പവൃതിരികതമസ്യം
ബാല്യാൽ പരം സാധ വയഃ പ്രപേദേ.'

അംഗത്തിനെങ്ങുമണിയാതെത്താരു ഭൂഷണം താൻ
മദ്യാഖ്യയെന്നിയെ മദത്തിനൊരമൃതം താൻ
കാമസ്യ പൂമലരൊഴിച്ചൊരു സായകം താൻ
ബാല്യംകഴിഞ്ഞൊരു വയസ്സുവളാശ്രയിച്ചാൻ.

(എ. ആർ. കോയിത്തമ്പുരാൻ)

ഇങ്ങനെ മറ്റുള്ളവയ്ക്കും കണ്ടുകൊൾക.
കാന്തി:—

കാമപ്രസരണാൽ ദീപ്തി
യൂടീടും ശോഭ'കാന്തി'യാം

കാമാവേശംകൊണ്ട് ഒരു നിരോട്ടമുള്ളതുപോലെ തോന്നുന്ന
ശോഭതന്നെ കാന്തിയെന്നു പറയപ്പെടുന്നു.

ഉദാഹരണം:—

'തോല്പിക്കും ഖഞ്ജനത്തെ—' ഇത്യാദി.

ദീപ്തി:—

പ്രാപ്തി വലിച്ചതാം കാന്തി
'ദീപ്തി'യെന്നാപ്തസമ്മതം.

എഫ്

ഉദാഹരണം:—

‘ചന്ദ്രകലാ’ എന്ന നാടികയിൽ ചന്ദ്രകലാവർണ്ണം—

‘താരുണ്യസ്യ വിലാസഃ

സമധികലാവണ്യസമ്പദോ ഹാസഃ

ധരണിതലസ്ത്വാഭരണം

യുവജനമനസോ വശീകരണം.’

താരുണ്യഗുണവിലാസം

ചേരും ലാവണ്യലക്ഷ്യം തൻ ഹാസം

പാരിതിനൊരലങ്കരണം

പാരതെ യുവാക്കൾ തൻ വശീകരണം.

(സ പ)

മാധ്യം:—

‘മാധ്യം’, രമണീയത്വം

സർവ്വവസ്തുമാന്തരത്തിലും

ഉദാഹരണം:—

‘സരസിജമനുവിലം ശൈവലേനാപി രമ്യം

മലിനമപി ഹിമാംശോർല്ലക്ഷ്യ ലക്ഷ്മീം തനോതി

ഇയമധികമനോജ്ഞാ വല്ലഭേനാപി തനപി

കിമിവ ഹി മധുരാനാം മണ്ഡനം നാകൃതീനാം.’

പുല്ലാഞ്ജത്തിനു രമ്യതയ്ക്കു കറവോ

കൂടും കരിഞ്ചണ്ടിയാൽ

ചൊല്ലാനേറേഴകല്ലയോ പനിമതി.

യ്ക്കും കരഞ്ഞെങ്കിലും

മല്ലാക്ഷീമണിയാർക്കു വല്ലഭമിതും

ഭൃയിഷ്ടശോഭാവഹം

നല്ലാകാരമതിനലങ്കരണമാ -

മെല്ലാപ്പദാർത്ഥങ്ങളും.

(കേരളവർമ്മ വലിയ കോയിത്തമ്പുരാൻ)

പ്രഗല്ഭതാ:—

സാധുപസം തീരെയില്ലാത്ത -
യെന്നതത്രേ 'പ്രഗല്ഭതാ'.

ഫഹർ

ഉദാഹരണം:—

‘സമാശ്ലിഷ്ടാസ്സമാശ്ലേഷൈ -
ത്വം ബിതാത്വം ബിതൈരപി
ദൃഷ്ടാത്വം ദംശനൈഃ കാന്തം
ദാസീകൃന്തി യോഷിതഃ’.

ആശ്ലേഷിക്കുകിലാശ്ലേഷാൽ
ചുബിച്ചാൽ ചുബനങ്ങളാൽ
ദംശിക്കിൽ ദംശനാൽ സ്രീകൾ
ദാസനാക്കുന്നു കാന്തനെ.

(സപ)

കുറോയ്ക്കും:—

എപ്പൊഴും നല്ല വിനയ -
‘മെഴുദോയ്ക്കും’ സാധുസമ്മതം

ഉദാഹരണം:—

‘ന ബ്രൂതേ പരഷാം ഗിരം, വിതനതേ
ന ഭൂയഗം ഭംഗരം
നോത്തംസം ക്ഷിപതി ക്ഷിതൗ ശ്രവണതഃ,
സാ മേ സ്തഭേപ്യാഗസി

കാന്താ ഗർഭഗൃഹേ ഗവാക്ഷവിവര-
 വ്യാപാരിതാക്ഷ്യാ ബഹിഃ
 സഖ്യാ വക്ത്രമഭി പ്രയച്ഛതി പരം
 പത്മശ്രുണീ ലോചനേ.

മുക്കുളത്തുനടുമില്ല, ചില്ലികൾ മുളി-
 ചീടാ, ചെവിപ്പൂക്കളെ
 തള്ളുന്നില്ല നിലത്തു തെരും തെളിവാ-
 യെൻപേരിലെനാകിലും
 പുളിപ്പേടമുഗാ ക്ഷിയാളായിൽ വാ-
 ണജ്ജാലമാറ്റേണ ക-
 ണ്ണത്തിൽ ചെല്ലുവാരു തോഴിതന്നഭിമുഖം
 നോക്കുന്ന് കണ്ണിരൊട്ടും.

(സപ)

ധൈര്യം:-

‘ധൈര്യം’, മനസ്സാർപ്പാട്ടു-
 മാത്മശ്ലാഘനമെന്നിയേ

ഫഫ

ഉദാഹരണം:-

‘ജപലതു ഗഗനേ രാത്രൗ രാത്രൗ-
 വഖണ്ഡകലഃ ശശീ
 ദഹതു മദനഃ, കിം വാ മൃത്യോഃ
 പരേണ വിധാസ്യതി
 മമ തു ഭയിതഃ ശ്ലാഘ്യസ്തോതോ
 ജനന്യമലാപയാ
 കലമലിനം ന തേപവായം
 ജനോ ന ച ജീവിതം.’

ജപലിക്തേ സോമൻ സകലക -
 ലനായ് ഭ്യോവിലിരവിൽ
 ദഹിക്കട്ടേ കാമൻ, മൃതിയില -
 തിയാഞ്ഞതു കഴിയും,
 തുലോം യോഗ്യനാർ മേ വരജന -
 കർ, മാതാ സുകലജാ,
 കലം ശുദ്ധം, കൊള്ളിപ്പിവളമി -
 വരതൻ ജീവിതമിതും.

(സപ)

ലീലാ:—

വേഷഭൂഷണസമ്പ്രദ -
 ഭാഷണാംഗക്രിയാദിയാൽ
 പ്രിയാനുകരണം പ്രീതി
 കൊണ്ടു ചെയ്തതു 'ലീല'യാം

എ.എസ്

ഉദാഹരണം:—

'മുണാളവ്വാളവലയാ വേണീബന്ധകപട്ടിനി
 ഹരാനുകാരിണീ പാതു ലീലയാ പാവുതീ ജഗൽ.'

മുണാളമാകും ഫണികങ്കണങ്ങളും,
 ഗുണാഡ്യവേണീജടയും, കളിച്ചതാൻ
 ഇണക്കിയിശാകൃതി പുണ്ട പാവുതീ
 തുണച്ചു രക്ഷിക്കുക ചോകരമപ്പെപ്പാഴും.

(സപ)

വിലാസം:—

നടപ്പു, നില്പിരിപ്പാസ്യ -
 നേത്രാദികൃത്യയെന്നതിൽ

ഇഷ്ടസന്ദർശനാലുണ്ടാം

വിശേഷം താൻ 'വിലാസ'മാം.

എഫ്

ഉദാഹരണം:—

‘അത്രാന്തരം കിമപി വാഗ്വിഭവതിവൃത്തം
വൈവിദ്യമുല്ലസിതവിഭ്രമമായതാക്ഷ്യാഃ
തൽദ്രിസാത്പികവികാരമചാസ്യയൈ
മാചാത്മ്യം വിജയി മാനുമാവിരാസീത്.’

ചൊല്ലിയാലരുതി വന്നിടത്തെവിധമെല്ലാം
ജായതവിഭവചനം.

ജ്ഞാപിച്ച് പുരവിഭ്രമം ബഹുവിവിധ
മെങ്ങിനെ പുകൾത്തിടാം

നല്ലസാത്പികവികാരമൊത്തതതു, ധൈര്യം
ലോപകരമാണ്.

മുല്ലബാണവിജയത്തിനുള്ളൊരു ചങ്ങല
മാണ്ണരിലസി ചുരുട്ട.

(സപ)

വിചിന്തി:—

‘വിചിന്തി’, യല്ലമാം വേഷം

മഴകേററ വരുത്തുകിൽ

ഉദാഹരണം:—

‘സപ്താംഭസ്തപനവിധൗതമംഗ, മോഷ്ടം
സ്താംബുലദ്യുതിവിശദോ വിലാസിനീനാം
വാസസ്ത പ്രതന വിവിക്തമസ്തപിതീയാ
നാകല്പോ യദി കസുമേഷുണാ ന ശുന്യം.’

നൈമല്ലം കലരം ജലത്തിൽ മുഴുകി-
 സ്തംഭമലമാം ഗാത്രവും,
 താംബൂലപൂതികൊണ്ടു രാഗമധികം
 ചേരുന്ന ബിംബോഷ്ടവും,
 നന്മേനിപ്പതുവെള്ളവസ്രവും,മിതു-
 ളഭായിടിലാശ്ലേഷമ-
 പ്പെണ്ണാൻ നേർമിഴിമാർക്കു, ടത്തലർശരൻ
 മാറാതമന്നീടുകിൽ.

(സപ)

വിവേഷം:—

ഇഷ്ടവസ്തുവില്ലും പുറം
 'വിവേഷം'മതിഗർപ്പിനാൽ.

ഹഹ

ഉദാഹരണം:—

'യോസാം സത്യപി സൽഗുണാനുസരണേ
 ദോഷാനുവൃത്തിഃ പരാ
 യാഃ പ്രാണാൻ വരമർപ്പയന്തി, ന പുനഃ
 സമ്പൂർണ്ണഭൃഷ്ടിം പ്രിയേ
 അത്യന്താഭിമതേ/പി വസുനി വിധി-
 യ്യാസാം നിഷേധാത്മക-
 സ്താസ്രൈലോക്യവിലക്ഷണപ്രകൃതയോ
 വാമാഃ പ്രസീദന്തു തേ.'

നേരായ് സൽഗുണമോതിയാലുമതിനെ-
 ദോഷോക്തിയെന്നോത്തിടും
 തീരെ പ്രാണനെ നൽകിലും മിഴി തുറ-
 നീക്ഷിച്ചിടാ കാന്തനെ
 പാരാതിഷ്ടവുമൊട്ടനിഷ്ടനിലയിൽ
 ചെയ്യിട്ടു, മാവാമമാർ

പാരിൽത്തീരെ വിലക്ഷണപ്രകൃതിമാ-
രങ്ങയ്ക്കിണങ്ങേണമേ.

(സ. 1)

കിലകിഞ്ചിതം:

സ്തിതരുദിതഹംശശോക-
ത്രാസക്രോധാദിമിശ്രഭാവം താൻ
'കിലകിഞ്ചിത'മഭിമതസം-
ഗമാദിഹം നിമിത്തമുളവാകിൽ. ഫലൻ

ഉദാഹരണം:—

'പാണിരോധമവിരോധിതവാഞ്ചരം
ഭർത്സനാശ്ച മധുരസ്തിതഗഭാഃ
കാമിനഃ സ്തംഭരതേ കരഭോരു-
ഹാരിശുഷ്ണുരുദിതം ച സുഖേ/പി.'

വിരോധമിച്ഛുക്കു വരാതെ കാമിതൻ
കരം തടുത്താൾ കരഭോരു, ഭംഗിയിൽ
ചിരിച്ചു ഭർത്സിച്ചു, സുഖത്തിലും മനം
ഹരിച്ചിടംമാത്രം കരഞ്ഞു ശുഷ്ണുമായ്.

(സ. 2)

മോട്ടായിതം:—

കരളിൽ കാന്തനെക്കാണുകെ-
ത്തൽകഥാദികൾ കേൾക്കവേ
കണ്ണുകണ്ഡുയനാദ്യം താൻ
'മോട്ടായിത'മിതി സ്മരം.

ഫലം

ഉദാഹരണം:--

‘സുഭഗ! തപസ്കഥാരംഭേ കണ്ഠകണ്ഠതിലാലസാ
ഉജ്ജ്വലവദനാംഭോജാഭിനന്ദനംഗാനി സാംഗനം.’
ആരെങ്കിലും സുഭഗ! നിൽകഥ ചൊല്ലുവാനാ -
യാരംഭമാന്റിടുകിലായവളാദരത്താൽ
സൈപരം ചൊരിഞ്ഞു ചെവി, വായ്തലയ്ക്കും വിടുത്തി.
പ്പാരായണ തന്നെ നെരിച്ചു കടഞ്ഞിടുന്നു.

(സപ)

കുട്ടമിതം:--

ഹൃദ്യമുണ്ടെങ്കിലും കേൾ
സ്തനാദികൾ വിടിക്കുവേ
സംഭ്രമം കരൾപ്പാദി
കമ്പം ‘കുട്ടമിതം’ഹൃദ്യം

എഫ്

ഉദാഹരണം:--

‘പല്ലവോപമിതി സാമ്യസപക്ഷം
ദൃഢവത്സരമിംബമഭിഷേ
പയ്യപ്പുഴി സരജേവ തരുണ്യാ -
സ്താരലോലവലയേന കരേണ.’

തളിരൊഴുപ്പമകോലം മൂലമായ്ത്തന്റെ സഖ്യം
കലരമധരമിംബം കാമുകൻ താൻ കടിക്കേ
വളകളിളകി വാഴ്ചോരുച്ചനാദാൽ കരഞ്ഞു
കിളിമൊഴിയുടെ കൈത്താരാത്തിച്ചിത്തന്നപോലേ.

(സപ)

വിഭ്രമം:—

ഹർഷരാഗാദിയാൽ കാന്താ-
ഗമാദിതപാമൃലമായ്
തിലകാദികളുസ്ഥാന-
ത്തിങ്കൽ ചേർപ്പതു 'വിഭ്രമം'.

൧൨൨

ഉദാഹരണം:—

‘ശ്രുതപായാന്തം ബഹിഃ കാന്തമസമാപ്തവിഭ്രഷയാ
ഹാലേഴഞ്ജനം, ദൃശോർല്ലാക്ഷാ കപോലേ തിലകഃ കൃതഃ’

കറക്കരിങ്കഴലി മെയ്യണിയുന്ന മധ്യേ
മുറയ്ക്കു കാമുകനണഞ്ഞതറിഞ്ഞു വേഗം
നെറിക്കു ചേർത്തു മഷി, ലാക്ഷമിഴിക്കണിഞ്ഞു,
മുറം കവിൾത്തടമതിൽ തിലകം ധരിച്ചു.

(സ. 1)

ലലിതം:—

ഭംഗിയായ് ചെയ്തതാമംഗ-
വിന്യാസം 'ലലിതാ'ഹപയം

ഉദാഹരണം:—

‘ഗുരുതരകളൗപുരാനാദം
സലലിതനന്തിതവാമപാദചരമാ
ഇതരദനതിലോലമാദധാനാ
പദമഥ മന്മഥമന്മഥം ജഗാമ.’

ചേലിൽ കിലുങ്ങിന ചിലയൊലിയൊത്തിടത്തു
കാലത്രയം ലലിതരീതിയിൽ വിന്യസിച്ച്
സാലസ്വമന്യപദവും മുദ്രവായിവച്ചു
ലോലാംഗിയാൾ മദനമന്മരമായ് ഗമിച്ചാൾ.

(സപ)

മദം:—

‘മദം’, യൗവനസൗഭാഗ്യം—
ഭ്രവലേപവികാരമാം.

ഫറന

ഉദാഹരണം:—

‘മാ ഗർഭമുദപഥ കപോലതലേ ചകാസ്തി
കാന്തസ്തപഥസ്തലിവിതാ മമ മഞ്ജരീതി
അന്ത്യാപി കിം ന ഖലു ഭാജനമീദൃശീനാം
വൈരീ ന ചേൽ ഭവതി-വേപമുരന്തരായഃ.’

കാന്തന്റെ കൈപ്പടയിലെൻ കവിളത്തു പൂങ്കൊ-
ത്തേത്തുണവെന്ന നിനവാൽ ഞെളിയേണ്ടതോ നീ
എന്തിത്തരത്തിനിതരാംഗന പാത്രമല്ലേ
ചിന്തിക്ക വേപമുവിരോധിതടുത്തിടാഞ്ഞാൽ.

(സപ)

വിഹൃതം:—

നാണംകൊണ്ടുരിയാടാത്ത
‘വിഹൃതം’ വേണ്ടപോതിലും

ഉദാഹരണം:—

‘ഭൂരാഗതേന കുശലം

പൂഷ്ടാ നോവാച സാ മയാ കിഞ്ചിൽ

പത്മശ്രുണീ തു നയനേ

തസ്യാഃ കഥയാംബഭൂവതഃ സർവ്വം.

അകലനാഗതനാം ഞാൻ

കുശലം ചോദിച്ചതവൾ പറഞ്ഞിലാ
സഖിലം നിറഞ്ഞ കണ്ണുകൾ

സകലമവൾക്കുള്ള വസ്ഥയുറച്ചെയ്തു.

(സ 1)

തപനം:—

‘തപനം’ വിരഹത്തിങ്കൽ
മദനോദ്ദേഹചേഷ്ടിതം.

൧൨൪

ഉദാഹരണം:—

ശോഭാസരൻ മുഞ്ചിതി ഭൂതലേ-വില്പന്തി

തപനാഗ്നിമാലോകതേ

ദീപ്തം രോദിതി വിക്ഷിപത്യത ഇതഃ

ക്ഷാമാം ഭജാവല്ലഭീം

കിഞ്ച പ്രാണസമാന! കാംക്ഷിതവതീ

സപ്തപിതേ സംഗമം

നിദ്രാം വാഞ്ചരതി ന പ്രയച്ഛതി പുന-

ദ്ഭ്രശ്യാ വിധിസ്താമപി.

വീക്ഷ്വന്തു ദീപ്തമായ് ഭൂതലമതിലുരുളി -

ന്നു ഭവാൻ പോയമാഗ്നം

നോക്കുന്നു കേണിടുന്നു പുനരവിടവിടെ -

ക്കൈകളാൽ തച്ചിടുന്നു

കാമ്ബുന്നു നിദ്രയെജ്ജീവിതസദശ! ഭവ -

ത്സംഗമം സപ്തകാലേ

ഉദാഹരണം:—

‘ശമിപ്തമർദ്ദകം
കലയതി, തിലകം തമാസകലം
കിഞ്ചിദപദതി രഹസ്യം
ചകിതം വിഷപഗ്നിലോകതേ തനപി.’

കെട്ടഴിച്ചു ചിഹ്നം പകുതിയ്ക്കു -
ങ്ങിട്ടു, പൊട്ടുമവളൊട്ടു കുറിച്ചു
ഒട്ടുരച്ചിതു രഹസ്യമിടയ്ക്കു -
ദൃഷ്ടി ഭീതിയൊട്ടു ചുരന്നയച്ചു.

(സപ)

കുതുമ്പം:—

രമ്യവസ്തുക്കളോരോന്നു
കാണാൻ മോഹം ‘കുതുമ്പം’

ഉദാഹരണം:—

‘പ്രസാധികാലംബിതമഗ്രപാദ -
മാക്ഷിപ്യ കാചിദ്രവരാഗമേവ
ഉത്സൃഷ്ടലീലാഗതിരാ ഗവാക്ഷാ -
ദലക്തകാങ്കാ പദവിം തതാന.’

കരുത്തി, ചെഞ്ചായമുഴിഞ്ഞിടുമ്പോഴേ
വലിച്ചെടുത്തുള്ള പദാംബുജങ്ങളാൽ
ജനാലയോളം വഴിനീളെ യാവകം
നിലത്തൊലിപ്പിച്ചു കുതിച്ചുമണ്ടിനാൾ.

(എ. ആർ. കോയിത്തമ്പുരാൻ.)

ഹസിതം:—

താമസ്യത്താലാൽ പാഴ് പ്പ-
ബിരിയാം 'ഹസിതാ'ഭിധം.

ഫറെ

ഉദാഹരണം:—

അകസ്താദേവ തനപംഗീ
ജഹാസ യദിയം പുനഃ
നാനം പ്രസൂനബാണോ/സ്ത്രാം
സപാരാജ്യമധിതിഷ്ഠതി.
കാരണം ചെറുമില്ലാതി-
ച്ചാരുഗാത്രിചിരിക്കയാൽ
മാരനിന്നിവളിൽ കേറി
സപാരാജ്യം വാണിരിക്കയാം.

(സുപ)

ചകിതം:—

'ചകിതം' ദയിതനുന്വി-
ലേന്തോ വേടിപ്പുരുങ്ങൽതാൻ

ഉദാഹരണം:—

'ത്രസ്യന്തീ ചലശരദീവിഷ്ടിതോരു-
ച്ചാമോത്രതിശയമാപ വിഭ്രമസ്യ
ക്ഷുഭ്യന്തി പ്രസഭമഹോ വിനാപിഹേതോർ-
ല്ലീലാഭിഃ കിമു സതി കാരണേ തരുണ്യഃ.'
കാടുന്ന മത്സ്യം തുടമേലടിക്കെ-
പ്പേടിച്ചുരണ്ടാൾ പുലുരോമനേത്രാ

തേടും ഭയം സ്രീകുളഭാരതവാ,സ്തി-
നീടെന്തയോ കാരണമുതലവിച്ചാൽ.

(സപ)

കേളി:—

കാന്തനൊത്ത രമിക്കുമ്പോൾ
കളിക്കുന്നതു 'കേളി'യാം.

ഫറൂഖ്

ഉദാഹരണം:—

'വൃഷപാഹിതം ലോചനതോ മുഖാനിലൈ.
രപാരയന്തം കില പുഷ്പജം രജഃ
പയോധരേണോരസി കാചിതുമനാഃ
പ്രിയം ജഘാനോന്നതപീഠരസ്തനീ.'
തന്നേത്രമാണ്ടോരു മലപ്പെട്ടാടിയുതി നീക്കാൻ
നന്നെക്കഴങ്ങിയുഴലും പതി തന്റെ മാറിൽ
കന്നൊത്തിടും കുചമഴുന്നവളുമനസ്സാ-
യുന്നത്തിനൊത്തു മുലകൊണ്ടോരു കുത്തുകുത്തി.

(സപ)

അനന്തരം മുശോകന്യകമാരുടെ അനുരാഗചേഷ്ടിതങ്ങളെ
പറയുന്നു:—

നാണം കുണങ്ങും കാണുമ്പോൾ
നേരിട്ടിങ്ങോട്ടു നോക്കിടാ
പ്രിയൻ കടന്നു പോയിടി-
ലൊളിച്ചായിട്ടു നോക്കിടും.

ഫറൂഖ്

പല ചോദ്യങ്ങൾ ചോദിച്ചാൽ
മുഖം താഴ്ത്തിപ്പതുക്കവേ
മെഴുതിടച്ചുയോടൊട്ടൊ-
ട്ടായി പ്രിയനൊടോതിടും.

എന്നു

അന്യർ തൽക്കഥ ചൊല്ലുമ്പോ-
ളന്യത്ര മിഴിവച്ചതാൻ
ശ്രദ്ധിച്ചതെല്ലാം കേട്ടീടും
ബാലപ്പെണ്ണുനരാഗിണി.

എന്നു

ഇനി എല്ലാ നായികമാരുടെയും അനുരാഗചേഷ്ടിതങ്ങളെ
പറയുന്നു:—

പ്രിയനൊത്തൊപ്പൊഴും പാപ്പാൻ
പ്രിയമേറവുമാന്നിടും
അവൻ കാണുന്നിടത്തൊക്കും
മോടി കൂട്ടാതെ ചെന്നിടും.

എന്നു

തലകെട്ടൽ, പുതപ്പെന്ന
കുളവാൽ കണ്ണഭേദവും,
മുലയും നാഭിയും വൃക്ക-
മായ്ത്തൂറുന്നങ്ങു കാട്ടിടും.

എന്നു

പ്രിയന്റെ പാറിലുള്ളോരെ
വാഗാഭ്യുത്താൽ മയക്കിടും

തന്മിത്രങ്ങളിൽ വിശ്വാസ-
ബഹുമാനങ്ങളാണിടം.

എൻ ൪

തൽഗുണം തോഴിമാരോടു
ചൊല്ലും സ്വധനമേകിടും
ഉറങ്ങിയേ താനറങ്ങൂ
സുഖദുഃഖങ്ങൾ പങ്കിടും.

എൻ ൫

പ്രിയന്റെ ഭൃംഗിമാഗ്നത്തിൽ
നിൽക്കും ഭൂത്തിലെപ്പൊഴും
തോഴിമാരുടെ മുമ്പാകേ
കാമബാധയുരച്ചിടും.

എൻ ൮

വല്ല വസ്തുക്കളും കണ്ടാൽ
വെറുതേ താൻ ചിരിച്ചിടും
ചൊരിയും ചെകിടവുണ്ണ-
മഴിക്കും തല, കെട്ടിടും.

എൻ ൯

കോട്ടായിടും മെയ്ഞെരിക്കും
പുൽകിച്ചുംബിക്കുമുണ്ണിയെ
തരമൊത്തൊരു തോഴിക്കു
കുത്തിക്കും പൊട്ടു നെറ്റിയിൽ.

എൻ ൧൦

പാദാംഗുഷ്ഠത്താൽ വരക്കും
മോട്ടകുണ്ണിട്ടു നോക്കിടും
കടിക്കും ചുണ്ടു, കീഴ്പ്പെട്ട
നോക്കി പ്രിയനൊടോതിടും.

എൻ ൧൧

ഏവിയെ പ്രിയനെന്നാണു...
മവിടം വിട്ടു പോയിടാ
കാൽക്കുത്തിനെന്നു കളവാൽ
തൽഗൃഹത്തിലണഞ്ഞിടും.

ഫർം

കാന്തൻ കൊടുപ്പുതും വാങ്ങി
ധരിക്കും പേയ്ക്കു നോക്കിടും
തദ്യോഗത്തിൽ തെളിഞ്ഞിടും
പിരിഞ്ഞാൽ മങ്ങിമാഴിടും.

ഫർമ

തളിപ്പിലത്തെ പ്രശംസിക്കും
തൽപ്രിയം പ്രിയമാക്കിടും
നിസ്സാരവസ്തു യാചിക്കും
മറക്കുന്നതിലനങ്ങിടാ.

ഫർമ

സാത്തപിക്യാവികാരങ്ങൾ
തേടുകില്ല തദന്തികേ
സുഗൃഹം തോഴിയോടോതു...
മനുരാഗമെഴുന്നവരും

ഫർമ

ഇച്ഛേച്ഛിതങ്ങൾ നാണത്തിൽ
മുടിക്കാണും നവോദയയിൽ
നാണത്തൊടൊപ്പം മധ്യകും
നാണം താണവധത്തിലായ്.

ഫർമ

അന്യസ്ത്രീക്കും പ്രഗല്ഭക്കും
വേഗ്യക്കും കാണമങ്ങനെ.

ഏതാനും ചിലതിന് ഉദാഹരണം:—

‘അന്തികഗതമപി മാമിയ .
മലോക്യന്തിവ ഫന്ത ഭൃഷ്ടപാപി
സരസനഖക്ഷതലക്ഷിത .
മാവിഷ്ണുതേ ഭജാമുലം.’

അരികിലണഞ്ഞിതു ഞാനെ .

നാരികിലുമാറിയാത്ത മട്ടിലിവളിതയോ!
അരിയ നഖക്ഷതമേറെറായ
കരമുലത്തെ തൂറന്നു കാട്ടുന്നു.

(സ. 1)

കത്തയച്ചും കടാക്ഷിച്ചും
നല്ല വാക്കുകൾ ചൊല്ലിയും
ഭൃതീമുഖേനയും ഭാവം
വെളിവാക്കുന്നു നാരിമാർ.

ഫർദ്ദി

ഭൃതികളെ പറയുന്നു:—

സഖിയും, നടിയും, ദാസി,
ധാത്രേയി, യയൽവാസിനി,
പെൺകിടാവു, പലേടത്തും
സഞ്ചാരം ചെയ്തിടുന്നവൾ.

ഫർസ്ത

കാരുസ്രീകളും, മയൂണ്ണം
ശില്പിന്യാദികളും, തഥാ
ഭൃതിമാരാജ്ഞം; താനും
ചിലപ്പോളപ്രകാരമാം.

ഫർദ്ദി

കാരുണ്യികൾ, അലക്ഷക്കാരത്തി മുതലായവർ, ശിപ്പിനി, വിരുകാരാദിസ്ത്രീ, ആദിശബ്ദംകൊണ്ടു വെറില തെരക്കുന്നവർ, കുറിച്ചുട്ടുണ്ടാക്കുന്നവർ മുതലായവരെ ഗ്രഹിച്ചുകൊൾക.

അതിൽ സഖി ഭൂതിയായിട്ടുള്ളതിന് ഉദാഹരണം:—

‘വീർണ്ണ ഭീഗ്വമായ്’—ഇത്യാദി.

താൻ തന്നെ ഭൂതിയായിട്ടുള്ളതിന്:—

‘പനമി അ പിതൃസിംഹ വി അ

ലപ്തീ അസി അസി താ കിമണ്ണത്തോ
ണ മണം വി വാരദാ ഇവ

അതമി ഘരേ ഘണരസം പിതൃത്താണം.’

പാതർ! പിപാസിത ഇവ

ലക്ഷ്യസേ യാസി തൽ കിമന്യത്ര
ന മനാഗപി വാരക ഇഹാ—

സ്തി ഗേഹേ ഘനരസം പിഞ്ചതാം.

(മമായാ)

പാതർ! പിപാസിതനെല്ലോൽ

തോന്നുന്നിതു, പോവതെന്നിനന്യത്ര?

മട്ടം തടവില്ലെന്നുടെ

വീട്ടിൽ ഘനരസമഴിച്ചിടാമല്ലോ.

(സപ)

ഇവർ തന്നെ നായികമാരുടെ അടുക്കലേയ്ക്കു നായകന്മാരു
ടേയ്ക്കു ഭൂതികളായിരിക്കാവുന്നതാണ്.

ഇനി ഭൂതികളുടെ ഗുണങ്ങളെ പറയുന്നു:--

കലാനൈപുണ്യ, മുത്സാഹം,
ഭക്തി, ചിത്തജ്ഞതാ, സ്മൃതി,
മാധുര്യം, നമ്ബവിജ്ഞാനം,
വാശോടിയിവ തൽഗുണം.

മർച്ച

ഉത്തമാധമമധ്യതപാൽ
മൂന്നായിത്തരഭേദവും
ഇച്ചൊന്ന ഭൂതിമാകെല്ലാ-
മൗചിത്ര്യംപോലെ വന്നിടം.

മർദ്ദ

ഇനി പ്രീതിനായകന്റെ പറയുന്നു:--

പാപം ചെയ്യുന്നവൻ സർപ്പ-
വൃസനാധീനനായവൻ
ധീരോദ്ധതനമാകുന്നു
പ്രീതിനായകനായവൻ.

മരം

ഉദാഹരണം:-- രാമനും രാവണൻ.

അനന്തരം ഉദ്ദിപനവിഭാവങ്ങളെ പറയുന്നു:

രസത്തേ പുഷ്പമാകുന്നു-
തുദ്ദിപനവിഭാവമാം

അവയെക്കുറിക്കൽ:—

ആലംബനത്തിൽ ചേച്ചോടി,
ദേശകാലാദിയെന്നിവ.

എ.പി.

‘ചേച്ചോടി’ എന്നതിലെ ആദിശബ്ദംകൊണ്ട് ആകാരം സം
ഭാഷണം മുതലായതും, ‘കാലാടി’ എന്നതിലെ ആദിശബ്ദംകൊണ്ട്
ചന്ദ്രൻ, ചന്ദനം, കയിൽനാദം, വണ്ടുകളുടെ സ്വഭാവം മുതലായ
തും ശ്രദ്ധമാകുന്നു.

ചന്ദ്രോദയത്തിന് ഉദാഹരണം:—

‘കർമദയമഹീധരസ്തനാഗ്രേ
ഗളിത തമഃപടലാംശുകേ നിവേശ്യ
വികസിതകമുദേക്ഷണം വിചുംബ-
ത്വയമമരേശദിശോ മുഖം സുധാംശുഃ.’

കർമദയഗിരിസ്തനാഗ്രഭാഗം
ത്തിരുവസനത്തെയകറ്റിവച്ചു, മന്ദം
കമുദമിഴി വിടൻഴുന്നൊരൈരൂരി-
മുഖമമൃതാംശുവിതാ മുകൻിടുന്നു.

(സപ)

ഭാരത രസത്തിന്റെ ഉദ്ദീപനവിഭാവങ്ങളെ അതതു രസ
ത്തിന്റെ സ്വരൂപവർണ്ണനയിൽ പറയുന്നതാണ്.

ഇനി അനുഭാവങ്ങളെ പറയുന്നു:—

അതതിൻ കാരണാലുള്ളി-
ലൂദിക്കും ഭാവമൊക്കയും

പുറമേ കായ്കൂവത്തിൽ
കാട്ടുന്നതനുഭാവമാം.

എഐ

ലോകത്തിലെമ്പോലേ താൻ
കാവ്യനാട്യങ്ങൾ രണ്ടിലും

ലോകത്തിൽ, സീതാദികളായ ആലംബനകാരണങ്ങളെക്കൊണ്ടും ചന്ദ്രാദികളായ ഉദ്ദീപനകാരണങ്ങളെക്കൊണ്ടും രാമാദികളുടെ ഉള്ളിൽ ഉദിക്കുന്ന രത്നാദിഭാവങ്ങളെ പുറമേ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതായ യാതൊന്നിനെ കായ്കമെന്നു പറയുന്നുവോ, അതിനെത്തന്നെയൊന്നു കാവ്യനാട്യങ്ങളിൽ അനുഭാവമെന്നു പറയുന്നതു്.

അതൊന്നെന്നു പറയുന്നു :—

സ്മൃതികൾക്കുള്ളൊരലങ്കാരം
ചൊല്ലിനേനംഗജങ്ങളും
സ്വഭാവജങ്ങളും രണ്ടാ-
യനുഭാവങ്ങളാമവ.

എഐ

വിന്നെസ്സാത്ഥികഭാവങ്ങൾ
വേറേ ചേഷ്ടകളും തഥാ

‘തഥാ’ എന്നാൽ അനുഭാവങ്ങൾ എന്നർത്ഥം. അതിൽ അതാതു രസത്തിന്റെ അനുഭാവത്തെ ആ രസത്തിന്റെ സ്വരൂപവസ്തുതയിൽ പറയുന്നതാകുന്നു.

ഇനി സാത്തപികങ്ങളെ പറയുന്നു:—

സത്തേപാതൂതവികാരങ്ങൾ
സാത്തപികാഖ്യങ്ങളായവ.

എഐ

സത്തപമെന്നതു തന്റെ ചിത്തവർത്തികളായ വികാരങ്ങളെ (രസാദികളെ) പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന ഒരു മാനസികധർമ്മമാകുന്നു.

സത്തപമാത്രോത്തമവതപത്താപ
ലവ ഭിന്നങ്ങളാകിലും,
അനുഭാവതപമവയിൽ
ഗോബലിവദുനീതിയിൽ.

എ.എ

അവയെ പറയുന്നു:—

സ്തംഭം, സ്പേദം, ച രോമാഞ്ചം,
വൈസപ്യം, പിന്നെ വേപഥു
വൈവണ്ണ്യം, മശ്രു, പ്രലയം,
സാത്തപികങ്ങളിതെട്ടു താൻ

എ.എ

അവയുടെ സ്വരൂപത്തെ വിവരിക്കുന്നു:—

‘സ്തംഭം’ നിശ്ചേഷ്ടതാ; ഭീതി-
ഹർഷശോകാദിമൂലമായ്;
ദേഹം വിയർക്കയാം ‘സ്പേദം’
രതിപ്രമംഗ്രമാദിയാൽ.

എ.എ

‘രോമാഞ്ചം’ കോപമയിർക്കൊരുക
ഹർഷാത്മജനഭയാദിയാൽ
വാക്കിന്നിടച്ചു ‘വൈസപ്യം’
പീഡാമോദമദാദിയാൽ.

എ.എ

രാഗദേവപ്രമാദ്യത്താൽ
മെൽ വിരഞ്ജക ‘വേപഥു’

നിരം മാറുക 'വൈവർണ്ണ്യം'
രഥപിഷാടമദാദിയാൽ.

എൻ

'അശു' കണ്ണീർ, ശോകരോഷ -
ഹർഷാദികൾ നിമിത്തമായ്;
'പ്രലയം', സുഖദുഃഖങ്ങൾ -
ഉൾ ചേർത്തൊന്നാണെന്നറിയാം.

എന്നു

ഉദാഹരണം:—

'തനുസ്സർഗ്ഗാദസ്യ ദരമുകുളിതേ ഹന്ത നയനേ
സമുദ്യദോമാഞ്ചം വ്രജതി ജൽതാമശമഖിലം
കപോലൈഃ ഫല്മർദ്ദൈഃ ശൂവമുപരതാശേഷവിഷയം
മനസ്സാന്ത്രാനന്ദം സ്വ്യാശതി രധിതി പ്രഥമ പരമം.'

ചിമ്മീട്ടനിശ്ച കണ്ണുൾ ഞ്ഞമിവരേ—

സ്വർഗ്ഗവാരാപ്തമായ്

നന്മയ് കോൾമയിർകോരിയാസകലവും

തേടുന്നു ജാഡ്യം പരം

ഫല്മത്താൽ കവിളാർദ്രമായ്, രധിതി സാ—

ത്വാനന്ദമാകം പരം

ബ്രഹ്മത്തോടണയുന്നിതന്യവിഷം

യജ്ഞാനം വിനാ മാനസം.

(സപ)

ഇങ്ങനെ മറ്റുള്ളവയും കണ്ടുകൊൾകം
ഇനി വൃദ്ധിചാരികളെ പറയുന്നു:—

വിശേഷിച്ചാഭിമുഖ്യേന
ചരിപ്പു വൃദ്ധിചാരികൾ

മുങ്ങിയും പൊങ്ങിയും സ്ഥായി-
തന്നിൽ മുപ്പത്തുമുന്നിവ.

എന്നു

സ്ഥിരമായി നിൽക്കുന്ന രത്നാദികളിൽ നിവൃദ്ധാദികൾ അതു രസങ്ങൾക്ക് അഭിമുഖ (അനുഗ്രഹ) മാകുവണ്ണം ഒളിഞ്ഞും തെളിഞ്ഞും സഞ്ചരിക്കുന്നതിനാൽ അവയെ വ്യഭിചാരികളെന്നു പറയുന്നു.

അവ ഏതെല്ലാമെന്നു പറയുന്നു:—

നിവൃദ്ധം, പുനരാവേശം,
ദൈന്യവും, ശ്രമവും, മദം,
ജഡത്വം, മൗഢ്യവും, മോഹം,
വിബോധം, സ്വപ്നവും തഥാ.

എന്നു

അവസ്ഥാരം, തഥാ ഗർവ്വം,
മരണം, ചാലസത്വവും,
അമർഷം, നിദ്ര, യവഹി-
ത്വം, മൗൽസുകൃ, വും പുനഃ.

എന്നു

ഉന്മാദം, ശങ്കാ, സ്മൃതികൾ,
മതി, പ്രാധികളും, തഥാ
സന്ദ്രാസം, ലജ്ജയും, ഹർഷം,
മന്യുയാ, ച വിഷാദവും.

എന്നു

ധൃതി, ചാപല്യവും പിന്നെ
ഘോരം, ചിന്ത, വിതർക്കവും
വ്യഭിചാരികളീവണ്ണം—
മെണ്ണം മുപ്പത്തുമുന്നതാൻ.

എന്നു

അതിൽ നിർദ്വേഷം:—

തത്ത്വപഞ്ചായം വിപത്തിഷ്ടു—
 യിത്യാദികൾ നിമിത്തമായ്
 ജ്ഞാതാവമാനനം ചെയ്യു—
 ന്നതു 'നിർദ്വേഷ'മെന്നതാം.

എന്നു

ദൈന്യവും ചിന്തയും കണ്ണീർ
 നെടുവീപ്പു വിവർണ്ണതാ
 ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു പ്പസിക്ക—
 യിത്യാദിയുളവാമതിൽ!

എന്നു

തത്ത്വജ്ഞാനംകൊണ്ടുള്ള നിർദ്വേഷത്തിനുദാഹരണം:—

'മൃൽകംഭവാലുകാരന്ത്രവിധാനരചനാത്മിനാ
 ദക്ഷിണാവർത്തശംഖോഽയം ഹന്ത ചുണ്ണീകൃതോ മയാ.'
 മൺകടത്തിൽ മണൽപാറമടപ്പാനായ് മുതിൻ ഞാൻ
 വലമ്പിരിയ്ക്കുവിതയ്ക്കോ കഷ്ടമേ പൊടിയാക്കിനേൻ.

(സപ)

ആവേശം:—

ആവേശം സംഭ്രമം ഹർഷം—
 ലംഗസങ്കോച, മായതിൽ
 ഉൽപാതജേ മെയ്തളുപ്പു
 ആഗേനയേ പുകയേൽക്കയാൽ.

എന്നു

രാജാക്രമാദിയാൽ വാഹ—
 നായുധാദിയൊരുക്കുക

ഗജാഭിഭീതിയാൽ സ്തംഭ-
കമ്പാദികൾ ഭവിച്ചിടും.

എന്നു

കൊടുങ്കാറ്റാൽ പൊടികളാൽ
പാറവശ്ശും; പ്രഹൃഷ്ടതാ
ഇഷ്ടാൽ; ദുഃഖമനിഷ്ടത്താൽ
മരൊല്ലാം കാൺകിതേവിധം.

എ

അതിൽ ശത്രുഭയം നിമിത്തമുള്ള ആഘാതത്തിനുദാഹരണം:—

‘അഗ്ദ്ധമഗ്ദ്ധമിതി വാദിനം നൃപം
സോഽനപേക്ഷ്യ ഭരതാഗ്രജോ യതഃ
ക്ഷത്രകോപദഹനാച്ഛിഷം തതഃ
സ ദധേ ഭൂമമുദഗ്രതാരകാം.’

അഗ്ദ്ധമഗ്ദ്ധമിതി ചൊല്ലിടും നൃപനെ ലക്ഷ്യ-
മാജ്ഞാതിടാതെ നൽ-

ക്ഷത്രജാതിയൊടുങ്ങുന്ന കോപമയവഹ്നി-
കത്തിയെരിയുവിധം

ഉഗ്രനാമവനുദഗ്രതാരകളൊടൊത്ത

കണ്ണ ഭരതാഗ്രജൻ

നിൽപ്പുതങ്ങവിടെയസ്ഥലത്തിനടെ നേർ
ലാക്കിനു തൊടുത്തുതേ.

(സപ)

ഇങ്ങനെ മറ്റുള്ളവയേയും ഊഹിച്ചുകൊൾക.

ദൈന്യം:—

‘ദൈന്യം’ ദാരിദ്ര്യാദിമൂല-
മോജസ്സരോരവസ്ഥതാൻ

മാലിന്യാദികളാം ദോഷ-
മതിനാലുള്ളവായ്ക്കും.

എഫ്

ഉദാഹരണം:—

‘വൃദ്ധോ/സ്വഃ പാതിരേഷ്ടമഞ്ചകഗതഃ,
സദുണാവശേഷം ഗൃഹം,
കാലോ/ഭൃണ്ണജലാഗമഃ, കശലിനീ
വത്സസ്യ വാർത്താപി നോ,
യന്മാൽ സഞ്ചിതതൈലമിന്ദുഷ്ടികാ
ഭഗേതി പശ്ചാക്ഷലാ
ദൃഷ്ട്വാ ഗർഭരാലസാം നിജവധും
ശപശ്രുശ്ചിരം രോദിതി.’

കാലേ കട്ടിലിലായി വൃദ്ധപതിയ്ക്കുൻ,
നാലു തൂണായ് ഗൃഹം,
കാലം വഷ്ടമടുത്തു, വത്സചരിതം
പോലും ശ്രവിപ്പിലുമോ,
മാലുറാണൊരു തൈലകുടവുമുട-
ഞ്ഞെന്നാർത്തയാം ശപശ്രുഗ-
ർഭാലസ്യത്തൊടു കണ്ടുതൻ വധുവിനെ,
വാവിട്ടു കേഴുന്നിതാ.

(സ്വപ്നം)

ശ്രമം:—

രതിയാത്രാദികൊണ്ടുണ്ടാം
വേദം താൻ ‘ശ്രമ’മെന്നതു്
കിതപ്പറക്കമിത്യാദി-
യതിനാലുള്ളവായ്ക്കും.

എഫ്

ഉദാഹരണം:—

‘സദ്യഃ പുരീപരിസരേ/പി ശിരീഷമുദീ
സീതാ ജവാൽ ത്രിചതുരാണി പദാണി ഗതപാ
ഗന്തവ്യമദ്യ കിയദിത്യസകൃൽ ബ്രുവാണോ
രാമാശ്രുണഃ കൃതവതീ പ്രഥമാവതാരം.’

അന്നശ്ശിരീഷമുദഗാത്രി, പുരീസമീപേ
മൂന്നാലു ചോട്ടുകിളാശു നടന്നശേഷം
‘ഇന്നെത്രപോണമിനി’യെന്നു തുടൻ ചോദി-
ച്ചുനാലുമായരുളി രാമനു സീത കണ്ണീർ.

(സപ)

മദം:—

സമ്മോഹാനന്ദങ്ങളുടെ
സമ്മിശ്രാവസ്ഥയാം മദം
അതുണ്ടാം മദ്യപാനത്താൽ
ത്രിവിധം പ്രകൃതികൃമാൽ.

എൻ

ഉറങ്ങുമുത്തമൻ, പാടും
ചിരിക്കും മധ്യമൻ തുലോം,
അധമപ്രകൃതിക്കാരൻ
ചിത്തയോതും കരഞ്ഞിടും.

എൻ

ഉദാഹരണം:—

‘പ്രാതിഭം ത്രിസരകേണ ഗതാനാം
വക്രവാക്യാചനാരമണീയഃ

ഇന്ദ്രസുചിതരഹസ്യസമാസഃ
സുഭൂതം പ്രവചതേ പരിമാസഃ.

മദ്യപാനമദമന്തകളായ്, വ-
ക്രോക്തിഭംഗിരമണീയകളായി
ഇന്ദ്രസുചുവു മുറച്ചു ചിരിച്ചു
പ്രൗഢനാരികൾ രമിച്ചതുടങ്ങി.

(സപ)

ജഡതാ:—

ഇഷ്ടാനിഷ്ടങ്ങളോരോന്നു
കണ്ടും കേട്ടുമിരിക്കയാൽ
വേണ്ടതെന്തെന്നൊക്കെയും
കഴിക്കും 'ജഡതാ'ഹപയം.

എ

മിഴിച്ചുകണ്ണിമയ്ക്കൊതെ
നോക്കിക്കൊണ്ടു വസിക്കുക,
ഒന്നും താനറിയാടൊക്കെയും
യെന്നിത്യാദികളാമതിൽ.

എന്ന

ഉദാഹരണം:—

‘ണവരിശ തം ഇ അജഅലം
അണ്ണോണ്ണം ണിഹിദസജലമന്ദരദിട്ഠിം
ആലേക്ഖകാ പിഅം വിഅ
ഖണമേത്തം തത്ഥ സന്ത്ഠിഅം മുഅസണ്ണം.’
കേവലം തദ്യവയുഗളം
അന്യോന്യം നിഹിതസജലമന്ദരദാജി

ആലേഖ്യംപിതമിവ ക്ഷണ-

മാത്രം തത്ര സംസ്ഥിതം മൂർത്തസംഗം.

(മരയാ)

കണ്ണീർ നിറഞ്ഞൊരു മനോജ്ഞാനത്ര-

മന്ത്രോന്യമപ്പിച്ചു കുറച്ചുനേരം

അന്യാത്മസംഗം കലരാതെ നിന്നു

ചിത്രം കണക്കായുവയുഗ്മമപ്പോൾ.

(സ്വ)

ഔഗ്ര്യം:-

ഔഗ്ര്യംപരാധാദികളാ-

ലേറെക്കോവിപ്പ് 'ഔഗ്ര്യ'മേ

തജ്ജനം-താഡനം-സേവദം

ശിരഃകമ്പാദിയാമതിൽ.

എ

ഉദാഹരണം:-

പ്രണയിസഖീസഖീലപരിമാസരസാധിഗതൈർ-

ലുലിതശിരീഷപുഷ്പഹനനൈരപി താമൃതി യൽ

വപുഷി വധായ തത്ര തവ ശത്രുമുപക്ഷിപതഃ

പതതു ശിരസ്യാകാലയമദണ്ഡ ഇവൈഷ ഭജഃ.

നേരംപോക്കായ് ചിലപ്പോൾ പ്രിയസഖികൾ കളി-

ച്ചാശു നെന്മേനിവാക-

ത്താരിൻ ചെണ്ടാലടിച്ചിടിലുമധികതരം

വാഴമീ മെയിലയോ

ശൂരതപം കൂടിടും വാളഭയമിഹ പതി-

പ്പിച്ചിടും നിൻ ശിരസ്സിൽ

പാരാതിഞ്ചാഹുദണ്ഡം യമനാഭം കടുഭം -
 ണ്ടം കണക്കെപ്പതിക്കും.

(കൊട്ടാരത്തിൽ ശങ്കുണ്ണി)

മോഹം:—

‘മോഹം’ തന്റേടമില്ലായ്ക്ക
 ശോകാവേഗഭയങ്ങളാൽ
 കണ്ണു കാണായ്ക്ക ബോധക്കേ-
 ടുണ്ടാം തലതിരിച്ചിലും.

എ.വെ.

ഉദാഹരണം:—

‘തീവ്രാഭിഷംഗപ്രഭവേണ വൃത്തിം
 മോഹേന സംസ്കൃതേതേന്ദ്രിയമാണാം
 അജ്ഞാതഭർത്തവ്യസനാ മുഹൂർത്തം
 കൃതോപകാരേവ രതിർവ്യാഭവ.’

സമ്യക്രീയം മൂടിയടിച്ചു പെട്ടം
 നാദിച്ചതാം ദാരുണമുർച്ചയപ്പോൾ
 വൈധവ്യഭവത്തെയൊളിക്കുമ്പോൾ
 ക്ഷണം രതിക്കൊട്ടം കാരമായി.

(എ. ആർ. കോയിത്തമ്പുരാനും).

വിബോധം:—

‘വിബോധം’ വെളിമുണ്ടാക
 നിദ്ര നീക്കുന്ന കാരണാൽ

കോട്ടവായ്മുരിനിവിര-
ലുണ്ടാം കണ്ണു തിരുമ്മലും.

എൻ

ഉദാഹരണം:—

‘ചിരരതിചരിവേദപ്രാപ്തനിദ്രാധുഖാനാം
ചരമമപി ശയിതപാ പൂർവ്വമേവ പ്രസുതാം
അപരിചലിതശാത്രാം കർച്ചതേ ന പ്രിയാണാം-
മശിമിലഭജചക്രാശ്ലേഷഭേദം തത്ത്വേ.’

പിറകിലുടനാങ്ങിട്ടൊട്ടു മുഖിട്ടുണർന്നു-
തന്മണികൾ നിജഭേദം ചൊററങ്ങാതവണ്ണം
ചിരരതിചരിവേദാൽ സൗഖ്യമാന്ദ്രാദി
വരരുടെ കരഞ്ചസം വേർപെടുത്തുന്നതില്ല.

(സപ)

സപക്ഷം:—

‘സപക്ഷം’മെന്നതുണ്ടെന്നോ-
നണ്ടാകും വിഷയാപ്തിയാം
സുഖദുഃഖഭയക്രോധ-
ഔന്യാവേഗാദി തോന്നിടം.

എപ്പോ

ഉദാഹരണം:—

‘മാമാകാശപ്രണിമിതഭജം
നിദ്രയാശ്ലേഷരേതേർ-
ലുബ്ധായാസേ കഥമപി മയം
സപക്ഷസുരഭർന്നേന

പശ്യന്തീനാം ന ഖലു ബഹുശോ
 ന സ്ഥലീഭവതാനാം
 മൂർത്താസ്ഥം ലാസ്യതുകിസലയേ -
 ചപശ്രുലേശാഃ പതന്തി.'

നിന്നെക്കണ്ടു കിനാവിലമ്പൊട്ടനേ
 മാറത്തണപ്പാൻ കൊതി -
 ചാകാശത്തിലിറണ്ടുകയ്യമിഹ ഞാ -
 നാഞ്ഞാഞ്ഞു വീശും വിധൗ
 കട്ടല്ലേ വനഭേവിമാർരികെ നി -
 നാലോലനേത്രങ്ങളാൽ
 തുകണു തളിർപ്പാളിയിൽ തുടമെഴും
 നീത്തുള്ളി നന്മത്തുപോൽ.

(എ. ആർ. കോയിത്തമ്പുരൻ)

അപസ്മാരം: —

'അപസ്മാരം' സ്മൃതിഭംഗം
 ഭൂതാവേശാദിജന്യമായ്
 നിലത്തു വീഴ്ക കൈകാലി -
 ട്ടിടിക്കു നര തുപ്പുക

എ.പി.

കണ്ണുരുട്ടി മിഴിച്ചുംഗം
 വിയർപ്പിടവയാമതിൽ.

ഉദാഹരണം:—

‘ആശ്ചര്യഭൂമിം രസിതാരമുച്ചൈർ—
പ്ലോലതൂജാകാരബൃഹത്തരംഗം
രേണായമാനം പതിമാപഗാനം—
മസാവപസ്തൂരിണമാശശങ്കേ.’

നിലത്തുരുണ്ടച്ചമിരച്ചിളക്കിടം
പൊരുന്തിരക്കൈകളെഴും നദീശനെ
നരപ്പുരുപ്പുത്തൊടു കണ്ടുവാറവ—
നരത്തപസ്തൂരിയിതെന്നു ശങ്കയായ്.

(സ ൧)

ഗദ്യം:—

‘ഗദ്യം’ സമ്പൽപ്രഭുതപാദി—
ജാത്യവിദ്യാദിജം മദം
സേപാൽക്കഷാദിനായാവജ്ഞാ—
വിലാസാദികളാമതിൽ.

മുഖ

ഉദാഹരണം:—

‘പുതായുധോ യാവദഹം താവദഞ്ജുഃ കിമായുധൈഃ
യദി ന സിദ്ധമസ്രേണ മമ തൽ കേന സാധ്യതാം.’

അസ്രം ധരിച്ചത്ര വസിക്കുവേ നാ—
മസ്രജ്ജിന്നെന്തിനു മറതെല്ലാം
അല്ലെങ്കിൽ, ചെന്തെൻ കണകൾക്കുസാധ്യ—
മയൊന്നു, താരിന്നു സുസിദ്ധമാക്കും.

(സ ൧)

മരണം: —

‘മരണം’ ശരഖഡ ഗാദി_
യേറുണ്ടാം പ്രാണഹാനിയാം
ശരീരപാതമൂർച്ഛാദി_
യതിനാലുളവായ്ക്കും.

ചുരു

ഉദാഹരണം:—

‘രാമമന്മഥശരണ താഡിതം
ദൃസ്തവേന ഏഭയേ നിശ്ചാലരീ
ഗന്ധവദ്യുതിർചന്ദനോക്ഷിതം
ജീവിതേശവസതിം ജഗാമ സ.’

നിശ്ചാലരിയവരും രാമമന്മഥന്തൻ
നിശ്ചിതശരം ഏഭയത്തിലേറൻ മാഴ്കി
മണമിയലിന രക്തചന്ദനം തേ_
മുഴുകൊടണഞ്ഞിതു ജീവിതേശശേഖരം.

(സപ)

അബദ്ധ്യം:—

‘അബദ്ധ്യം’ ഗർഭധിക_
ക്ഷീണമിത്യാദി മൂലമായ്
തളർച്ച, കോട്ടവായ്, വയ്ക്ക_
തിരിപ്പി,ത്യാദിയാമതിൽ.

ചുരു

ഉദാഹരണം:—

ന തഥാ ഭൂഷയത്യാഗം ന തഥാ ഭാഷതേ സഖീം
ജ്യംഭതേ മുഹുരാസീനാ ബാലാ ഗർഭരാലസാ.'

ചേലായ് മുവണിയുപദിഷ്ടുലണി—
ഞ്ഞീടുന്നതില്ലൊട്ടമ—
അാലാപിപ്പതുമില്ല തോഴിയൊടു ചേ—
ന്നോരോ വെടിക്കൈകളെ
ബാലപ്പെണണി ഗർഭാരവഹനാൽ
ക്ഷീണിച്ചൊരേടത്തിരു—
നാലസ്യത്തൊടു കോട്ടുവായിടുകയേ
ചെയ്യുന്നതുളള സഭാ.

(സ.പ)

അമർഷം:—

നിന്ദാക്ഷേ പാപമാനാദി
കൊണ്ടുൾക്കോവ'മമഷ്'മാം
കൺ ചുമപ്പിക്ക തജ്ജിക്ക
ഭൂ ഭംഗാദികളാമതിൽ.

മവുദി

ഉദാഹരണം:—

'പ്രായശ്ചിത്തം ചരിഷ്യാമി
പുഷ്യാനാം വേം വൃതിക്രമാൽ
ന തേപവ ഭൂഷയിഷ്യാമി
ശസ്ത്രഗ്രഹണാഭയാൽ.'

വൃതീകൃതകൈ വഴിയേ നടത്തിടാം
 വൃതീകൃതമെന്നതിപുഷ്പർ നിങ്ങളിൽ.
 ശരിക്കു ശത്രുഗ്രഹമാം വൃതത്തിനി.
 നൊരിക്കലും തെറ്റു വരുത്തുകില്ല ഞാൻ.

(സപ)

നിദ്രാ:—

ചിത്തസമ്മീലനം 'നിദ്രാ'—
 ശ്രമകൃമമദാദിയാൽ
 ജ്ഞാനോപാസാംഗഭംഗാക്ഷി—
 മീലനാദികളാമതിൽ. മവന

ഉദാഹരണം:—

'സാത്മകാനന്ദകവചം
 ബ്രഹ്മതീ മഹാരാജന്ദരം
 നിദ്രാബ്ജമീലിതാക്ഷീ സാ
 ലിഖിതേവാസുദി മേ ഹൃദി.'

മൊഴിചിലതരമെയും സാത്മമായിട്ടിടയ്ക്ക -
 ഞഴകൊടു പൊരുളില്ലാതെയുമോരോന്നു ചൊല്ലും
 മിഴി പകുതിയടയ്ക്കും നിദ്രയാലേവമല്ലെ -
 ഞ്ഞഴുതിയൊരു പടംപോലെനന്നസ്സിൽ കിടപ്പു.

(സപ)

അവഹിതമാ:—

ഭയലജ്ജാദികൾ മൂലം
 ഹർഷാദ്രാകാരഗുഹ്നി 'യവഹിതമാ'
 മരൊന്നരയ്ക്കു, ചെയ്യുക,
 മരൊരിടത്തേയ്ക്കു ഡോക്കുകി വ ചിഹ്നം.

ഉദാഹരണം:—

'ഏവം വാദിനി ദേവഷ്ഠ
 പാശ്ചാദ് പിതൃരധോമുഖീ
 ലീലാകമലപത്രാണി
 ഗണയാമാസ പാശ്ചതീ.'

ഇത്തരം മൂനികലോത്തമനോഭൂതം
 നേരമച്ഛിന്നരികത്തു കുമാരി
 ഗൗരീ നിന്നു തലതാഴ്ന്നിടയൊരോന്നായ്
 കേളിപങ്കജദളങ്ങളെയെണ്ണി.

(ഐ. ആർ. കോയിത്തമ്പുരാൻ)

കൗൽസുകൃ:—

'കൗൽസുകൃ'മിഷ്ടസിദ്ധി
 വൈകിയെന്നുള്ള ചിന്തനം
 താവസേപദേവരാദീശ്വര
 ശാസാദിയുളവാമതിൽ

എപ്പു

ഉദാഹരണം:—

‘എൻ കൌമരം ഹരിച്ചോൻ വരൻ’— എന്നിത്യാദി
ശ്ലോകം.

ഇതിൽ ‘കാവ്യപ്രകാശകാരൻ’ രസപ്രാധാന്യം പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ രസിപ്പിക്കുക എന്ന ധർമ്മമുള്ളതുകൊണ്ടു വൃഭിചാരിശബ്ദത്തിനും രസശബ്ദവാച്യതാമുള്ളതിനാൽ അതും സിദ്ധാർത്ഥമായിരിക്കുന്നു എന്നു ധരിക്കേണ്ടതാകുന്നു.

ഉന്മാദം:—

‘ഉന്മാദം’ ചിത്തസമ്മോഹം
കാമശോകഭയാദിയാൽ
പാഴിൽ ചിരിക്കും, കരയും,
പേയോതും, പാടുമായതിൽ.

എപ്പൻ

ഉദാഹരണം:—

‘ഭ്രാതൃപിരേഹ! ഭവതാ ഭ്രമതാ സമന്താൽ
പ്രാണാധികാ പ്രിയതമാ മമ വീക്ഷിതാ കിം?’

(സ്വജാരമനുഭൂയ സാനന്ദം)

ബ്രഹ്മ കിമോമിതി സഖേ! കഥയാശു തന്മേ
കിം കിം വ്യവസ്ഥിതി കതോ/സ്തി ച കീദൃശീയം.’

വണ്ടേ! സോദര! നീ പറന്നു പലഭേ -
ശത്തും നടക്കും വിധേയ

വണ്ടാർകേശിനിയാകുമെൻ ദയിതയേ
 വല്ലഭസഖ്യം കണ്ടിതോ?
 (മുളൽ കേട്ടതായി നടിച്ചു സന്തോഷത്തോടെ)
 'ഓ'മെന്നോ പറയുന്നു തോട്!, പറകെ -
 നാലാശു നീയായതെ -
 നോമൽപ്രേയസി ചെയ്തതെന്തെ, വിടെയു -
 ണ്ടമ്മട്ടിയെന്നുള്ളതും.

(സുപ)

ശങ്കാ:—

അനന്തമാശങ്കയാം 'ശങ്ക'
 പരക്രൂഷ്ടാദി മൂലമായ്
 വൈവർണ്ണ്യം, വിര, വൈസ്വർണ്ണ്യം,
 പാശ്ചാലോകാദിയാമതിൽ.

ഫൻ

ഉദാഹരണം:—

'പ്രാണേശന പ്രതിതനഖരേ -
 ഷപംഗകേഷു ക്ഷപാതേ
 ജാതാതങ്കാ രചയതി ചിരം
 ചന്ദനാലേപനാനി
 ധത്തേ ലാക്ഷാമസകൃദധരേ
 ദത്തദന്താവഹാതേ
 ക്ഷാമാംഗീയം ചകിതമഭിത -
 ശ്വക്ഷുഷീ വിക്ഷിപന്തി.'

കാന്തൻ ചേർത്ത നഖവൃണങ്ങളിയലു -
 നംഗങ്ങളിൽ ചന്ദനം

താൻ തന്നെ പുലർക്കാലമായളവണി-
 ണ്ണീടുന്നു ശങ്കിച്ചുമോ
 എന്തോ പേടി പിടിച്ചു നാലു പുറവും
 നോക്കിട്ടു തനപംഗിയാർ
 ഒന്താഘാതമെഴുന്ന ചുണ്ടിലതിയായ്
 തേയ്ക്കുന്നു ലാക്ഷാരസം.

(സപ)

സൂതി:—

സംബന്ധിസദൃശജ്ഞാന-
 സംസ്കാരാദി നിമിത്തമായ്
 പൂർവ്വാനുഭൂതകാര്യത്തെ-
 യോക്കു താൻ 'സൂതി'യെന്നതു്.

ഫൻഫ

ദൃഷ്ടിയൊന്നിങ്കലപ്പിക്ക,
 മുഖം കൈകൊണ്ടു താങ്ങുക;
 പുരികം പൊക്കുകിത്യാദി-
 യതിൻ ചിഹ്നങ്ങളായ്ക്കും.

ഫൻറ

ഉദാഹരണം:—

'മയി സകപടം കിഞ്ചിൽ കുപാപി
 പ്രണീതവിലോചനേ
 കിമപി നയനം പ്രാപ്യേ തിത്ത്-
 ഗപിജ്ഞിതതാരകം

സ്തിതമുപഗതാമാളീം ഭൃഷ്ടാ
 സലജ്ജമവാഞ്ചിതം
 കവലയദശഃ സ്തേരം സ്തേരം
 സ്തരാമി തദാനനം.

നേരംപോക്കായൊരേടത്തൊളിവൊടു മിഴിതെ -
 ല്ലൊന്നു ഞാനങ്ങയയ്ക്ക
 സൈപരം നേത്രം തിരിച്ചിട്ടവളിവനെയുമൊ -
 നക്ഷിലക്ഷീകരിക്കെ
 നേരേ നോക്കിച്ചിരിക്കുന്നൊരു സഖിയെ നിരീ -
 ക്ഷിച്ചു നാണിച്ചു കമ്പി -
 ടാരാൽ സുസ്തേരമാമത്തരുണിയുടെ മുഖം
 പേർത്തുമിന്നോത്തിടുനേൻ.

(സപ)

മതി:—

നീതിശാസ്ത്രാദിയോർത്തമ് -
 നില്പാരണമതാം 'മതി.'
 സ്തിതസന്തോഷയൈർജ്ജാതമ് -
 ബഹുമാനാദിതരഭവം.

എൻ

അസംശയം ക്ഷത്രപരിഗ്രഹക്ഷമാ
 യദാർജ്ജമസ്ത്യാമഭിലാഷി മേ മനഃ
 സതാം ഹി സന്ദേഹപദേഷു വസ്തുഷു
 പ്രമാണമന്തഃകരണപ്രചുത്തയഃ.

ക്ഷത്രയോഗ്യയിവജായ്മാം മന-
സ്സത്രമേ സമനരക്തമാകയാൽ.
സത്തുകൾക്കു വിചികിത്സിതങ്ങളിൽ
ചിത്തവൃത്തിയതുതാൻ പ്രമാണമാം.

(കേരളവർമ്മ വലിയ കോയിത്തമ്പുരാൻ)

വ്യാധി:—

വ്യാധി പാതാദികോപത്താൽ
സംഭവിക്കും ജ്വരാദിയാം
വിയപ്പ്, ചൂട്, വിറയൽ,
കിടപ്പിത്യാദിയാമതിൽ

ഫൻദ്

ഇവിടെ ജ്വരം ദാഹാദിയാണെങ്കിൽ നീചത്തു കിടക്കുക മു-
തലായതും, ശീതാദിയാണെങ്കിൽ വിറയൽ മുതലായതും ഉണ്ടാക-
മെന്നറിഞ്ഞുകൊൾക. ഉദാഹരണം സ്വച്ഛം.

ത്രാസം:—

‘ത്രാസം’, നിശ്ചാതഭ്രമം-
വിദ്യുദൽകാദിമൂലമായ്
ഉണ്ടാകും ചിത്തവിക്ഷോഭം,
ദേഹകമ്പാദിയായതിൽ.

ഫൻദ്

ഉദാഹരണം:—

‘പരിസ്തരമീനവിഷ്ടിതോരവഃ
സുരാംഗനാസ്രാസവിലോലദൃഷ്ടയഃ
ഉപായയഃ കന്ധിതചാണിപല്ലവാഃ
സഖീജനസ്യാപി വിലോകനീയതാം.’

കാട്ടുന്ന മത്സ്യങ്ങൾ തുടയ്ക്കടിയ്ക്കയാൽ
പേടിച്ചു കൈ വീശി മിഴിച്ചു നോക്കിയും
ആടൽപ്പെടും ദേവവധുക്കൾ തോഴിമാർ
കൂടെക്കൊതിക്കുന്നൊരു കാന്തിയേന്തിനാർ.

(സപ)

ഗ്രീഡം:—

പ്രൗഢിപ്പമുറപ്പാക്കുവാൻ ‘ഗ്രീഡം’
ഭരംചാരാദി മൂലമായ്
അധോമുഖതപം, വൈവർണ്ണ്യ ച-
മിത്യാദിയുപാമതിൽ.

ഹൻന

ഉദാഹരണം:—

‘നേരംപോക്കായൊരേടത്തു —’ ഇത്യാദിയായ സ്തുതിയുടെ
ഉദാഹരണം തന്നെ.

ഹഷം:—

ഇഷ്ടം സിദ്ധിക്കുകയാ—

ലുണ്ടാമുൾത്തെളിവു ‘ഹഷം’മാകുന്നു

ആസ്യവികാസം, ഗദ്ഗദ്, -
മശ്രുപ്രസരാദിയായതിനണ്ടാം.

ഉദാഹരണം:—

‘സമീക്ഷ്യ പുത്രസ്യ ചിരാൽ പിതാ മുഖം
നിധാനകുടസ്യ യഥൈവ ഭുക്തഃ
മുദാ ശരീരേ ബ്രബ്രുവ നാത്മനഃ
പയോധിരിന്ദ്ര ഭയമൂർച്ഛിതോ യഥാ.’

നിധികുടമുഖേക്ഷണാൽ ദരിദ്രൻ-
വിധമച്ഛൻ തനയാസ്യഭുക്തന്താൽ
അതിമോദഭരാലുലഞ്ഞു, ചന്ദ്രോ-
ഭയമേറോറാമെഴുന്നൊരാഴിപോലെ.

(സ 1)

അസൂയാ:—

‘അസൂയാ’, നൃഗ്ഗുണോൽകഷ്-
ത്തികലോരമസഹൃതാ
ദോഷോദ്ഘാടന, നിന്ദാഭൂ-
ഭംഗ, കോപാദിയാമതിൽ.

എന്റെ

ഉദാഹരണം:—

‘അഥ തത്ര പാണ്ഡുതനയേന
സദസി വിഹിതം മധുദക്ഷഃ
മാനമസഹത ന ചേദിപതിഃ
പരവൃദ്ധിമത്സരി മനോ ഹി മാനിനാം.’

മുരരിപുവിനു പാഞ്ചവൻ സദസ്സിൽ
പരമിമ ചെയ്യാരു പുജ ചേദിരാജൻ
കരളിലഥ സഹിച്ചതില്ല; മാനം
പെരിയവനന്യഗുണംസഹിഷ്ണുവല്ലോ.

(സപ)

വിഷാദം:—

ഉപായമില്ലാഞ്ഞുള്ളൂക്കു
നശിപ്പതു 'വിഷാദ'മാം
ഉണ്ടാം നിശ്ചാസ, മുഹൂർത്താവ, -
സഹായേച്ഛാദിയായതിൽ.

ഹൻവ

ഉദാഹരണം:—

ഏസാ കഡിലുവണേണ
ചിരകഡപ്പേണ തുഹ ണിബലാ വേണീ
മഹ സഹി ദാരഇ ഡംസഇ
ആസജട്ടിവ കാലഉരഇവു ഹിത്തരം
ഏഷാ കുടിലവനേന
ചികരകലാപേന തവ നിബലാ വേണീ
മഹ സവി! ദാരയതി ദശ -
ത്വായസയജ്ജിരിവ കാലോരഗീവ ഹൃദയം.

(ഹായാ)

നീണ്ടിരുണ്ടിഴ ചുരുണ്ട നിൻ കചം
കൊണ്ടു കെട്ടിയൊരു വേണിയിവിധം

കാരിയമ്പുവടി കാഴ്ചസ്പഷ്ടം
പോലെ തോഴി! കരൾ കീറിടുന്നു മേ.

ശ്രുതി:—

‘ശ്രുതി’, യാഗ്രഹസന്ധ്യർത്തി
ജ്ഞാനാഭീഷ്ടാഗമദിയാൽ
തൃപ്തി, വാഗ്ഭംഗി, യുഗ്മം,
മന്ദഹാസാദിയാമതിൽ.

എൻ

ഉദാഹരണം:—

‘കൃതപാ ദീനനിപിഡനാം നിജജനേ
വ്യധപാ വധോ വിശ്രമം
നൈവമേവ ഗതീയസീരപി ചിരം
പാമുഷ്ടികിഞ്ചാതനാം
ദ്രവ്യശാലാം പരിസ്ഥിതാം വലുതായാ
യസ്യാം കൃതേ സാമ്പ്രതം
നിവാരണലിനാപി കേവലമഹോ
സേയം കൃതാത്മാ തനം.’

ദീനന്മാരേ വലച്ചു സ്വജനതതിയിൽ വാ.
യോര വാഴ്ത്താരിച്ചും
നാനാദൃഖങ്ങൾ ലോകാന്തരമതിലതിയാ..
യുജ്ജ്വലതാരകങ്ങളും
ജാനേതിന്നാൽ സമാജ്ജിച്ച്തു പെരിയധനം,
പാക്കിലാഭോമിപ്പോൾ
താനേ തൃപ്തിപ്പെടുത്തണമെങ്കിലും വരി കി.
ടിടിപ്പും തൃഷ്ടിയോടേ.

ചാവേലം:—

‘ചാവേലം’ നിലവെപ്പോക്ക
രാഗഭേദാദി മൂലമായ്
പാരുഷ്യം, നിന്ദാ, സ്വപക്ഷം—
ചത്താദികളാമതിൽ.

൨൦൦

ഉദാഹരണം:—

‘അന്യോന്യ താവഴിമർദ്ദസഹായ ഭംഗം!
ലോലം വിനോദയ മനഃ സുമനോലതാസു
മുദ്രാമജാതരജസം കലികാമകാലേ
വൃതം കദർമ്മയസി കിം നവമാലികായം?’

പേലിൽ പാൽപരിമളനത്തിനതകം
പൂവല്ലി മൊറാനിൽ നീ
ലോലതപം കലരും മനസ്സിനെ വിനോ-
ദിപ്പിക്കുകേടോ ഭംഗമേ!
നാളെത്തൊതെ രജസ്സു ചെറുമുളവാ-
യീടാതെ മൗശല്യം വിടാ-
താജീടും നവമാലികാകലികയേ-
പ്പിഡിപ്പതെന്നേ വൃഥാ.

(സ്വപ)

ഗുണി:—

രത്നായാസകുൽവിചാസം
ദിയാൽ ‘ഗുണി’ ഭവിച്ചിടം

കാശ്യ,ദൈവ്യാലു,കമ്പാനം -
സാഹാദിയുളവാമതിൽ.

൨൦൧

ഉദാഹരണം:—

കിസലയമിവ മുദ്രാ ബന്ധനാദിപ്രഭുനം
ഏകസ്മരശേഷി ദാരുണോ ദീഗ്വശാകം
ഈപയതി പരിപാസ്വക്ഷാമമസ്യാഃ ശരീരം
ശരദിജ ഇവ ഘർഷ്ഠകേതകീഗർഭപത്രം.

ഞെട്ടിനിൽക്കുന്നതിനാലേ വിളർച്ച നേർന്നു
തട്ടുന്നതാകുമിവർത്തൻ മുദ്രാണി പാരം
പെട്ടന്നു ഏകസ്മരശേഷിദീഗ്വശാകം
വാട്ടുന്നു, കന്നിയിൽ കൈതമലർക്കു യുദ്ധം.

(സ്വ)

വിന്താ: ...

താനിപ്പിച്ചതു കിട്ടാഞ്ഞതും -
ധ്യാനം താൻ 'ചിന്ത'യായത്
സന്താപ,ദീഗ്വശാപാസങ്ങൾ -
ഉണ്ടാക്കും ഇന്ദ്രഭാവവും.

൨൦൨

ഉദാഹരണം:---

കമലേണ വിശ്വസിഷ്ണ
 സംജാതേണീ വിരോധിനം സസിമിംബം
 കരതലം പലതമമുഖീ
 കിം ചിന്തസി സമുഖി അന്തരാമിതമിതമു.
 കമലേണ വികസിതേന
 സംജാതേണീ വിരോധിനം ശശിമിംബം
 കരതലം പലതമമുഖീ
 കിം ചിന്തസി സമുഖി അന്തരാമിതമിതമു.

(മരയം)

വിരോധിയാകും വിധുവിന്റെ മണ്ഡലം
 വിടൻ പത്മത്തൊഴു ചേർത്തുകൊണ്ടുവേ!
 പതിച്ചു കൈത്തട്ടിൽ മുഖം, ശുഭാനന്ദന!
 നിനപ്പതെന്തുളളിൽ മനസ്സു വെച്ചു നീ.

(സ. 1)

വിതരണം:---

സന്ദേശം മൃഗമാനയങ്ങൾ
 വിചാരം താൻ 'വിതരണം'മാം
 ഭൂശിരോംഗുലിസഞ്ചാലം
 നാദിയുണ്ടാകുമായതിൽ.

൨൦൩

ഉദാഹരണം:---

'രോധിയോ പ്രിയയാമൊരുത്തി -' ഇത്യാദി.

ഇങ്ങനെ വൃദ്ധിചാരിഭാവങ്ങൾ മുപ്പത്തുമൂന്നാണെന്നു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു് ഉപപക്ഷണമായിട്ടാണെന്നു പറയുന്നു:—

രസത്തിൽ സ്ഥായിയല്ലാതെ
വരുന്നേടത്തു കേവലം
വൃദ്ധിചാരികളായ്ത്തീരും
രത്യാദികളുമിങ്ങനെ.

൨൦൪

എങ്ങനെയെന്നാൽ— ശൃംഗാരത്തിൽ ഏകമുറിയായതെ (സ്ഥായിയായി) നിൽക്കുന്നതിനാൽ രതിതന്നെ സ്ഥായിയാകുന്നു. ഹാസം പിന്നെയുണ്ടാകുന്നതിനാൽ, വൃദ്ധിചാരിപക്ഷണമുള്ളതുകൊണ്ടു വൃദ്ധിചാരി തന്നെ. അതു പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്.

‘രസത്തിലൂന്നിത്താൻ നിൽക്കും ഭാവം സ്ഥായിതപമാന്റിടും’ എന്ന്. അതിനാൽ ഏതു സ്ഥായിയ്ക്കു് ഏതു രസത്തിൽ സഞ്ചാരിതപമുണ്ടാകുമെന്നു പറയുന്നു:—

ശൃംഗാരത്തിങ്കലും വീര...
ത്തിങ്കലും ഹാസമങ്ങനെ
ക്രോധം വീരത്തിലും പിന്നെ...
ശ്ലാന്തത്തിങ്കൽ ജഗുപ്തയും.

൨൦൫

വൃദ്ധിചാരികളാണെന്നു
പറയുന്നിതു പണ്ഡിതർ
മറ്റുള്ളവയുമുഹിക്ക
ബുദ്ധിമാന്മാരിതേവിധം.

൨൦൬

ഇനി സ്ഥായിഭാവത്തെ പറയുന്നു:—

അവിരുദ്ധവിരുദ്ധം _
 ഉൾ മറയ്ക്കാനശക്തമായ്
 രൂപത്തിന്റെ കിഴങ്ങായ
 ഭാവമാം സ്ഥായിയെന്നതു്.

൨൦൭

അങ്ങനെ പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്—

‘അന്യഭാവങ്ങളുൾച്ചേർന്നു മലയിൽ ചരടിൻപടി.
 മറയാതവയാൽ പോഷിപ്പതുതാൻ സ്ഥായിയായതു്’
 എന്നു്.

ഇനി അവയുടെ ഭേദങ്ങളെ പറയുന്നു:—

രതിയും, ഹാസവും, ശോകം,
 ക്രോധ,മൃതസാഹസ്യം, ഭയം,
 ജഗൃഹ്, വിസ്മയവും,മെ _
 ന്നട്ടേ,വം ശമ,മെന്നതും.

൨൦൮

അതിൽ,

ചിത്തത്തിനിഷ്ടമാം വസ്തു _
 വികലാസകുരിയാം ‘രതി’
 വാഗാദിവൈകൃതാൽ ചേതോ _
 വികാസം ‘ഹാസ’മായതു്.

൨൦൯

ഇഷ്ടനാശാദിയാൽ ചിത്തം-
 വൈകുണ്ഠ 'ശോക'സംജ്ഞിതം.
 വിരോധി ക്രൗഞ്ചമൂലം ചി-
 ത്തൗജ്വലം 'ക്രോധ'മായതു്.

൨൧൦

'ഉത്സാഹം' സ്ഥിരമാം കാന്താ-
 രംഭസംരഭമാസ്തത്.
 രൗദ്രശക്തികളാൽ ചിത്തം-
 വൈകുണ്ഠപ്രദമാം 'ഭയം.'

൨൧൧

വിന്യായതു കണ്ടുണ്ടാം
 വെറുപ്പിന്നു 'ജഗദ്ഗ്ന'യാം.
 സാമാന്യത്തിൽ കവിന്റെയുള്ള
 ചസ്യവോരോന്നു കാണുകയാൽ.

൨൧൨

മനസ്സിനുള്ളവാക്യം
 വിസ്കാരം 'വിസ്കയ'ഭിധം.
 നിസ്കൃപഹതപത്തിനാലാത്മ-
 വിശ്രാന്തി സുഖമാം 'ശമം.'

൨൧൩

ഉദാഹരണം:— 'മാലതീമാധവ'ത്തിൽ രതീയും, 'ലടകമേള'ത്തിൽ ഹാസവും, രാമായണത്തിൽ ശോകവും, മഹാഭാരതത്തിൽ ശമവും ആകുന്നു. ഇങ്ങനെ മറ്റുള്ളവയിലും കണ്ടുകൊൾക. ഈ രത്യാദിഭാവങ്ങളാകട്ടെ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കുണ്ടാകുന്ന വിരുദ്ധങ്ങളും അവിരുദ്ധങ്ങളുമായ ഭാവങ്ങളെക്കൊണ്ടു തിരോഹിതങ്ങളാകാതെ എന്നല്ല, നേരേമരിച്ചു പരിപുഷ്ടങ്ങളായിത്തന്നെ സഹൃദയന്മാർക്ക് അനുഭവസിദ്ധങ്ങളായി ഭവിക്കുന്നു.

എന്നു മാത്രമല്ല,—

നാനാപ്രകാരാഭിനയത്തിലൊക്കും
രസങ്ങളേ ഭാവന ചെയ്തുമൂലം
സ്ഥായാഭിനയയുള്ളിവ മുന്നിനേയും
ഭാവങ്ങളെന്നോതി പുരാതനന്മാർ. ഉ.പ.ര

അങ്ങനെ പ്രാമാണികവചനവുമുണ്ട്:—

‘സുഖഭുജാഭിചിത്തോത്ഥം -
വികാരങ്ങളെയൊക്കയും,
താദാത്മ്യംകൊണ്ട് രസമായ്
ഭവിപ്പിച്ചതു ഭാവമാം.’ എന്നും.

അനന്തരം രസത്തിന്റെ ഭേദങ്ങളെ പറയുന്നു:—

ശൃംഗാരം, ഹാസ്യവും, പിന്നെ
കരുണം, രൌദ്രവും, തഥാ
വീരം, ഭയാനകം, ബീഭ-
ത്സാ, തുളതങ്ങളുമിങ്ങനെ. ഉ.പ.ര

രസമെട്ടതുപോലേ താൻ
സമ്മതം ‘ശാന്ത’, മെന്നതും

അതിൽ ശൃംഗാരം:—

കാമോരോഭദമരം ശൃംഗ-
മതിൽനിന്നുളവാകയാൽ,

ആരസത്തിനു ശൃംഗാരം -
മെന്നുണ്ടായിതു നാമവും.

൨൧൩

ഉത്തമപ്രകൃതിക്കാരി -
ലതുണ്ടാകുന്നു മിക്കതും,
പരോഡം, വേഷ്യ, നീരാഗ -
യെന്തേ നായികമാർക്കും,

൨൧൪

നായകന്മാർ ദക്ഷിണാഭ്യ -
ന്മാരുമാലംബനങ്ങളും.
ഉദ്ദീപനങ്ങളും, ചന്ദ്ര -
നേന്ദ്രഭംഗരതാദികൾ.

൨൧൫

ഭൂവിഷ്ണുപക്ഷാക്ഷാദി -
യനുഭാവങ്ങളായ്ക്കും
കൗശ്യം, മരണ, മാലസ്യം,
ജഗദ്യുധിവിധൈനിയേ.

൨൧൬

വൃദ്ധിചാരികളാകുന്നു.
സ്ഥായിഭാവമതാം 'രതി'
ശ്യാമമാം വണ്ണമിതിനു
വിഷ്ണുവാകുന്നു ദേവതാ.

൨൧൭

ഉദാഹരണം: - 'ശുന്യം വാസാലയം - ഇത്യാദി. (11-ാം ഭാഗം)

ഇതിൽ പറയപ്പെട്ട പ്രകാരത്തിലുള്ള 'പതി'യും 'ബാല'യും
ആലംബനവിഭാവങ്ങളും, ശുന്യമായ വാസഗൃഹം ഉദ്ദീപനവിഭാവ

വും, ചുഞ്ചനം അനുഭാവവും, ലജ്ജയും മന്ദഹാസവും വ്യക്തിപാരിക
 ഉൾക്കൊള്ളുന്നു. ഇവയാൽ അഭിവ്യക്ത (പ്രകാശിത)മായി സത്യദയവി
 ഷയമായ രതിഭാവം ശൃംഗാരരസരൂപമായിച്ചമയുന്നു.

ഇനി അതിന്റെ ഭേദങ്ങളെ പറയുന്നു:—

ഇതു രണ്ടവിധം, 'വിപ്ര-
 ലംഭം', 'സംഭോഗ'മിങ്ങനെ.

അതിൽ,

പ്രകൃഷ്ടരതി യാതൊന്നി-
 ലഭിഷ്ടപ്രാപ്തിയെന്നിയേ ൨൨൧

ഉണ്ടായെന്നിതവിടെ-
 ശൃംഗാരം വിപ്രലംഭം
 'പൂർവ്വരാഗം', തഥാ 'മാന'-
 'പ്രവാസ' 'കരുണ'ങ്ങളും. ൨൨൨

ഇവയ്ക്കുമാവിപ്രലംഭം
 നാലുരൂപത്തിലായ്ക്കും.

അതിൽ,

കേട്ടോ കണ്ടോ രണ്ടുപേക്കും
 രാഗമുണ്ടായൊരസ്തവേ ൨൨൩

യോഗസിദ്ധി വരാത്തുള്ള
ദശതാൻ 'പൂർവ്വാഗ'മാം.
ശ്രവണം ഭൂതവന്ത്യാദി-
ന്തായോർ ചൊല്ലീട്ട കേൾക്കുകയാം. ൨൨൪

ദശനാം കാൺക നേരിട്ട
ചിത്രസപ്താദി മൂലവും.

അഭിലാഷം, ചിന്താ, സ്മൃതി,-
ഗുണകഥനോ,ഭേദഗ,സമ്പ്രലാപങ്ങൾ,
ഉന്നാദ,രോഗ,ജാഡ്യ-
ങ്ങളും, മൃതിയും,മത്ര പത്തു കാമദശ. ൨൨൫

'അഭിലാഷ'മാത്രമേ താൻ
'ചിന്ത' ലഭിപ്പാൻപായമോക്കുകയാം
ചേതന, മചേതനമിതെ-
ന്നറിവില്ലാതായ്ഭവിക്ക'യുന്നാദം.' ൨൨൬

പേച്ചൊല്ലുതാൻ പ്രേലാപം'
ചിത്തഭേദമധികമായ് ഭവിക്കുകയാൽ
നൈദുവീപ്പമുടൽ വിളപ്പും
ചടപ്പമിത്യാദി പലതരം രോഗം.' ൨൨൭

'ജാഡ്യം' നിശ്ചേഷ്ടതപം
കരചരണാദിജ്ജമാമനസ്സിനാം.

അവരുടെ ഉദാഹരണങ്ങളെ ക്രമത്തിൽ പറയുന്നു: . .

‘പ്രേമാർദ്രാഃ പ്രണയസ്ഫുൾഭഃ പരിചയാ .

ദുഃഖാശ്വാസാഗോഭയാ .

സ്താസ്താ മുഷ്ടഭുഗോ നിസർഗ്ഗമധുരം .

ശ്വേഷാ ഭവേയമന്യൈ

യാസ പന്തഃകരണസ്യ ബാഹ്യകരണ .

വ്യാപാരരോധീ ക്ഷണ .

ദാശംസാപരികല്പിതാസപരിഭവ

ത്യാനന്ദസംസ്ഥാ ലഭഃ.’

പ്രേമം പരം പ്രണയമീദാതാൽ പരിച .

യാലുള്ള രാഗമിവ ചേ .

നാമുള്ള നേത്രയുടെ ജാത്യാ മനോജ്ഞത നെ .

ദാ ചേഷ്ടകൾക്കു ബത-ഞാൻ

പാത്രീഭവിക്കണമെന്നല്ലാശയോടുമവ .

യോത്താലുമുൾത്തടമുടൻ

പേർത്താനിച്ചും ചെറുതു ചേരാതെ സാഗ്രാഥ .

മാനന്ദസത്തിൽ മുഴുകും.

(കൊട്ടാരത്തിൽ ശങ്കുണ്ണി)

ഇവിടെ മാലതിയെ നേരിട്ടു കണ്ടിട്ട് അവളിൽ പ്രധാനമായ
ഗനായ മാധവന്റെ അഭിലാഷമാകുന്നു.

‘കഥമീക്ഷേ കരംഗാക്ഷീം സാക്ഷാല്പാപ്തീം മനോഭവഃ

ഇതി ചിന്താകലഃ കാന്താ നിദ്രാം നൈതി നിശീഥിനീം.’

പൂർവ്വ സ്തിയാസ്തിലാപുമാളാക്ഷിയാർ

പരമക്ഷികൾക്കിവൻ ലക്ഷ്യമാകുമോ?

ഇരവൈക്കയിങ്ങനെ നിനച്ചു കാത്തു-
ങ്ങൊരുമാത്ര കണ്ണുകളടപ്പിയില്ലേമോ.

(സ 1)

ഇവിടെ ഇരുജാലത്തിൽ കണ്ട ഒരു നായികയിൽ അനേക
കൃതനായ നായകന്റെ പിന്തന്മാകുന്നു; 'നേരംറോടാകായോരോട
ഞൊളിവൊഴു—' ഇത്യാദി ശ്ലോകത്തിൽ നായകന്റെ സ്തുതിയും,
'തോല്പിക്കും ഖണ്ഡനത്തേ മിഴികൾ—' എന്നിത്യാദി ശ്ലോകത്തിൽ
ശുണകഥനവും, 'വീർക്കു ഭീമൻമായ്—' എന്നിത്യാദിയിൽ ഉദ്ദേശ
ഗവുമാകുന്നു.

ശ്രീഭാഗശേഷാസു നിശാസു ച ക്ഷണം
നിമീല്യ നേത്രേ സഹസാ വൃഞ്ചധൃത
'കുപ നീലകണ്ഠ! വ്രജസി'ത്വലക്ഷ്യവാ-
ഗസത്യകണ്ഠാപ്പിതബാഹുബന്ധനാ'.

മൂന്നൊന്നു രാവുള്ളു വല്ലഭനേരം
കണ്ണൊട്ടു ചിമ്മിട്ടയി നീലകണ്ഠ!
പോകുന്നതെങ്ങെന്നു ചൊല്ലു കൈകൾ
മിശ്രാഗളത്തിങ്ക ചെന്നു ചെന്നാകൾ.

(സ 1)

ഇതിൽ പ്രലാപം.

'വേദന്ദ! സോദര!—' എന്നതിൽ ഉപമാദം.

'മാണ്ഡുക്ഷാമം വദനം
ഏദയം സരസം തവാലസം ച വരപു?
ഏവേദയതി നിതാന്തം
ക്ഷേത്രിയരോഗം സഖി! ഏദന്ത?'

വിളറി മെലിഞ്ഞൊരു വദനം,
 തളരും തനു, സരസഹൃദയമെന്നിവ തേ
 കുളമാഴി! മാനസരജയൊ-
 നുളവാറുണ്ടെന്നു തെളിവു നൽകുന്നു.

(സപ)

ഇതിൽ വ്യാധി:—

‘ഭിസിണീഅലസഅണീഘ
 നിമിത്തം സർവ്വം സുനിശ്ചലം അംഗം
 ദീഹോ ണീസംസാരരോ
 ഘസോ സാരോരു ജീതാഇതി പരം.’

വിസിനീദലശയ്നീയേ
 നിമിതം സർവ്വം സുനിശ്ചലമംഗം
 ദീഹോ നിശ്ചാസരോ
 ഘസ സായയതി ജീവതീതി പരം.

(മരായ)

സാമയനിശ്ചലദേഹം
 താമരയിലമെത്തമേൽ കിടപ്പിതരോ
 കേവലനിശ്ചാസരോ
 ജീവിച്ചിടുന്നുവെന്നു കാട്ടുന്നു.

(സപ)

ഇതിൽ ജാഡ്യം:—

വണ്ണിക്കാരില്ല മരണം
 രസവിച്ഛേദമൂലമായ്
 ചത്തപോലായി; ചാവാനാ-
 യാമെന്നൊക്കെയോതിടും.

൨൨൮

വീണ്ടും ജീവിക്കുകയുണ്ടോ -
യുണ്ടെന്നാൽ പറയാം മൃതി.

അതിൽ ആദ്യത്തേതിന് ഉദാഹരണം:—

‘ശേഖാലികാം വിഭജിതാമവലോക്യ തനപി
പ്രാണാൻ കമഞ്ചിദപി ധാരയിതും പ്രഭൃതം
ആകണ്ഠ സമ്പ്രതി ഭൂതം ചരണായുധാനാം
കിം വാ ഭവിഷ്യതി ന വേദമി, തപസപിനീ സാ.’

ചേണാൻ നൊച്ചിമലരങ്ങു വിടൻ കാണുകെ.
പ്രാണൻ ധരിപ്പതിനു തനപി ഞെരുങ്ങിയേറാം
കൂങ്കോഴി കൂകവതുമിപ്പൊഴിൽ ശ്രവിച്ചും -
ലേഞ്ഞോ വരുന്നതറിവില്ല, വർ പാവമല്ലേ?

(സ. 1)

രണ്ടാമത്തേതിന്—

‘രോലംബാഃ പരിപൂരയന്തു ധാരിതേ
രധങ്കാരകോലാഹലൈ -
മന്ദം മന്ദമുപൈതു ചരണവനീ -
ജാതേ നഭസപാനപി
മാല്യന്തഃ കലയന്തു മൃതശിഖരേ
കേളീപികാഃ പഞ്ചമം
പ്രാണാസ്സതപരമശ്ചസാരകറിനാ
ഗച്ഛന്തു ഗച്ഛന്തപമി.’

തിങ്ങും ഭംഗംവെന്തധങ്കാരമതഖിലദിഗ -
ന്തത്തിലും പൊങ്ങിടട്ടേ
ചങ്ങാതേ മന്ദമന്ദം മലയവനജനാം
വായുവും വീയിടട്ടേ

ചൊല്ലും തേന്മാവുതോറും കയിലുകൾ സമദം

പഞ്ചമം കൂകിടത്തേ

തങ്ങാതേ കാരീരിമ്പിൽ കറിയതപെട്ടമി-

പ്രാണനും പോട്ടേപോട്ടേ.

(രാപ)

മൂന്നാമത്തേതിന്— കാദംബരിയിൽ മഹാപാതാപുണ്ഡരീകന്മാരുടെ കഥ ഉദാഹരണം. ഈ മൂന്നാമതായി പ്രാണപ്രകാരം, കരുണ വിപ്രലംഭവിഷയമാണെന്ന് ഇനിപ്പറയുന്നു.

വേദം ചിലർ:—

‘ചക്ഷുഃപ്രീതി, മനസ്സംഗം, സങ്കല്പം, ജാഗരം, പുനഃകാശ്ചം, വിഷയവൈരാഗ്യം, ലജ്ജയില്ലാതെയാവുക, ഉന്മാദം, മൂർച്ഛയും, പിന്നെ മുരമാവസ്ഥയാം ഭൂതി. ഈവണ്ണം പത്തുതാനത്രേ കാമത്താലുള്ളവസ്ഥകൾ.’

എന്നു പറയുന്നു.

അതിൽ:—

സ്രീരാഗവണ്ണനും മുമ്പിൽ
തമുഷ്ടകൾവഴിക്കുതാൻ
പിന്നെപ്പോന്നൊരാൾ രാഗത്തെ
വണ്ണിച്ചീടേണ്ടതിങ്ങനെ

൨൨൯

ചേഷ്ടകൾ മുന്പേ പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. ഉദാഹരണം:— രണ്ടാമതായി സാഗരികാവതാരജന്മാരുടെ രാഗവണ്ണനത്തിൽ; ആദ്യം അനുരാഗം സംഭവിച്ചതു പുരുഷനാണെങ്കിലും സ്ത്രീയുടെ അനുരാഗത്തെ മുന്പേ വണ്ണിക്കുന്നത് അധികം ഔദയംഗമമായിരിക്കും.

നീലീ, കസുംഭം, മഞ്ജിഷ്ഠാ,
മൃന്നേവം പൂർവ്വരാഗവും.

അതിൽ:—

പ്രേമമേവ പ്രകാശിക്കാ
മാഞ്ഞുപോകാ മനോഗതം
നീലീരാഗമതാം; സീതാ-
രാമപ്രേമം നിദ്രംനം.

൨൩൦

കസുംഭരാഗം മാഞ്ഞിട്ടും
തെളിഞ്ഞിട്ടും വിളങ്ങിട്ടും
മായാതേറ്റം വിളങ്ങിട്ടും
ന്നതു മാഞ്ജിഷ്ഠരാഗമാം.

൨൩൧

ഇനി മാനത്തെ പാഠനം:—

മാനമെന്നതു കോപം താൻ
പ്രണയേഷ്ഠാഭവം, ദ്വിധാ
പ്രണയോഭവമാം മാനം
രണ്ടാൾക്കുമുള്ളവായ്ക്കും.

൨൩൨

പ്രേമം പെരുത്തിരുന്നാലും
നേർവഴിക്കല്ലതെങ്കിലും
കാരണം ചെറുമില്ലാതെ-
യുണ്ടാകും കോപമാമത്ത്.

൨൩൩

രണ്ടാൾക്കും ഏന്നാൽ നായകനോ നായികക്കോ രണ്ടാൾക്കും കൂടിയോ പ്രണയമാനം വർണ്ണിക്കപ്പെടാവുന്നതാണ്.

അതിൽ നായകന്റേതിന് ഉദാഹരണം:—

അലിഅസുത്തഅണിമി.

ലിഅമു ദേസു സുഹഅമജ് ത്വ കരുതസം
ഗണ്ഡപരിമുഞ്ചണപുല.

ഇഅംഗ ണപുണോ ചിരാഇസ്സം.

അലി കപ്രസുപകനിമിലിതാക്ഷ ദേവി സുഭ.

ഗന്ധമവകാരം

ഗണ്ഡപരിമുഞ്ചണപുളകിതാംഗ ന

പുനയിരയിഷ്യാമി.

(മരായാ)

പരിചിൽ മിഴികൾ ചിമ്മിക്കളെറ്റാക്കം നടിക്ക.
നൊരു സുഭഗ! നമുക്കും തെല്ലിടം നൽകിടേണം
കവിളിണമുകുന്ദയോർ കോർമയിർക്കൊള്ളവേണം!
യുവമിവളിനിമേലിൽ താമസിക്കുന്നതല്ലേ.

(സപ)

നായികയുടെ പ്രണയകലഹത്തിനു കമാരസംഭവത്തിൽ (എട്ടാം സർഗ്ഗത്തിൽ) സന്ധ്യാവർണ്ണനത്തിൽ —‘മുഞ്ച കോപമനിമിത്തകോപനേ—’ ഇത്യാദി.

രണ്ടുപേർക്കുമുള്ളതിന്:—

പണഅകവിആണം ദോമ്ണവി
അലിഅസുത്താണം മണഇല്ലാണം
ണിമുലണിമുലണീസം—
സദിണ്ണഅണ്ണാണം കോമല്ലോ.

പ്രണയകവിതയോർപ്പയോരവ്യളീക.

സുപ്യയോജ്ഞാനവതോഃ

വിശ്വലനിരലനിശ്ചാസഭ-

തത കണ്ഠയോഃ കോ മല്ലഃ.

(മരയാ)

ഇതവതമോരമട്ടിൽ പ്രേമകോപേന മാനം

പെരുകിയതൃതനിദ്രാമുദ്രയോടങ്ങുമിങ്ങും

പരിചൊടു ചെവിയോർത്തശ്ചാസമെല്ലാമടക്കി-

ട്ടരികിലിഹ കിടപ്പുണ്ടാരിതില്ലോരിൽ വീരൻ?

(സപ)

ഈ മാനം, അനന്തയംവരെ നിലനിൽക്കാതെ ഇടയിൽവെച്ചുതന്നെ അവസാനിക്കുന്നതാണെങ്കിൽ അതു വിപ്രലംഭമെന്നതല്ല; എന്നാൽ സംഭോഗസഞ്ചാരിഭാവം.— അസൂയാ — മാത്രമേ ആകൂള്ളൂ.

ഉദാഹരണം:—

‘ഭൂഭംഗേ രചിതേ/പി ഭൃഷ്ടിരധികം

സോൽകണ്ഠമുദപിക്ഷതേ

അലായംമപി വാചി സന്ധിതമിദം

ദശ്വാനനം ജായതേ

കാർക്കശ്യം ഗമിതേ/പി ചേതസി തന്ത്ര

രോമാഞ്ചമാലംബതേ

ഭൃഷ്ട നിർമ്മണം ഭവിഷ്യതി കഥം

മാനസ്യ തന്ത്രിൻ ജനേ.’

വല്ലാതാക്കിച്ചുളക്കാം പുരികമവി തു ക..
 ണ്ണാസ്ഥയാ നോക്കിടുന്നു
 സല്ലാപത്തെത്തടക്കാം തടവി ഫതമിദം
 സ്തോമാകുനു വക്ത്രം
 ഇല്ലാതാക്കാം മുദതപം ഹൃദി പുളകിതമാ..
 കുന്നിതെന്നാലുമംഗം
 ചൊല്ലാമായാളിനെക്കാണുകിലതിവിഷമം
 തന്നെ മാനം നടപ്പാൻ.

(കേരളവർമ്മ വലിയ കോയിത്തമ്പുരാൻ)

വേദോയം ഉദാഹരണം:—

'ഏകസ്തിത്വായനേ പരംദ്വൈതയാ
 വീതോത്തരം താമ്യതോ..
 രന്യോന്യസ്യ ഹൃദി സമിതേപ്യനുനയേ
 സംരക്ഷതോജ്ജ്വരവം
 ദമ്പത്യോശ്ച നകൈരപരംഗവലനം..
 നിശ്ചിദവമുക്ഷുഷോ..
 ഭംഗാ മാനകലിസ്സമാസരഭസ..
 വ്യാസകതകണ്ഠഗ്രഹഃ '

ഉൾത്താപത്തോടൊരേ മെത്തയിലനഭിമുഖം
 തമ്മിൽ മിണ്ടാതെ ഭാഷ്യാ..
 ഭർത്താക്കന്മാരു തൻഗൗരവമതിനെ വിടാ—
 തേ പണിപ്പെട്ടിരിക്കേ
 ചിത്തം സംഗ്രഹ മന്ദം മിഴികളിടകല—
 നോരുന്നേരം ക്ഷണത്തോ..
 ലുൾത്താരിൽ തീൻ കേളികലഹ,മിരുവരും
 ചേൻ കെട്ടിപ്പണന്നാർ.

(കേരളവർമ്മ വലിയ കോയിത്തമ്പുരാൻ)

കാഞ്ഞനന്ദപ്രിയംസംഗം
 ചെല്ലതാമനമിക്കയോ
 കാൺകയോ കേൾക്കയോ ചെല്ലിൽ
 സ്രീകൾ മാനം നടിച്ചിടും. ൨൩൪

സംഭോഗലക്ഷണം, തന്റെ
 പേരു തെറ്റി വിളിക്കുക;
 ഗാഢനിദ്രയുമിമ്മൂന്നു
 മനമാനനിമിത്തമാം. ൨൩൫

അതിൽ കണ്ടിട്ടുള്ളതിന്റെഹാരണം:—

‘വിനയതി സുഭദ്രാ ഭദ്രാ പരാഗം
 പ്രണയിനി കൗസുമമാനന്ദനിഭേന
 തദമിതയവതോഭീക്ഷ്ണമക്ഷ്ണോ—
 ദ്വയമപി രോഷരജോഭിരാപ്തപൂരേ.’

പ്രണയമെഴുമൊരാളാരുത്തിതൻ ക-
 ണ്ണിണയിലണഞ്ഞ പരാഗമൃതിദുഃഖാർ
 മുണപെരിയ സപതി മറവർക്കീ-
 ക്കണയുഗളത്തിൽ നിറഞ്ഞു കോപരാഗം.

(സപ)

സംഭോഗചിഹ്നംകൊണ്ടു പാശ്ചാത്യസംഗം അനുമാനപ്പെട്ടിട്ടു
 ണ്ടുകുന്നതിന് ഉദാഹരണം:—

‘നവനഖപദമംഗം ഗോപയസ്തംശുകേന
 സ്ഥഗയസി പുനരോഷം പാണിനാ ദന്തദഷ്ടം

പ്രതിദിശമപരസ്രീസംഗശംസീ വിസദ്യ-
നവപരിമളഗന്ധഃ കേന ശക്യോ വരിതും.

പുതുനഖപദമേന്തും മേനി മുണ്ടിട്ടു മൂടാം
രദനമുറിപെട്ടം നൽച്ചുണ്ടിൽ വാക്കെ പുതയ്ക്കാം
പ്രതിദിശമിതരസ്രീസംഗമം ചൊല്ലിയാടും
പുതുമണമിതു മൂടാൻ കൂടുമോ വല്ലപാടും.

(സപ)

ഇങ്ങനെ മറ്റുള്ളതും കണ്ടുകൊൾക.

സാമവും, ഭേദവും, ദാനം,
നമനോ, വേക്ഷണങ്ങളും;
രസാന്തരമതും, മാനം
പോഷവാൻ പതി ചെയ്യണം.

രമണ

‘സാമം’ പ്രിയോക്തിതാൻ, ‘ഭേദം’
തോഴിയെക്കൊണ്ടിണക്കുക
ഉപായത്തിൽ ഭൂഷണാദി
നൽകീടുന്നതു ‘ദാന’മാം.

രമണ

അപരാധം ചൊറുപ്പാനായ്
‘നമനം’ കാക്കൽ വീഴ്ചയാം
സാമാദികൊണ്ടുമാവാഞ്ഞാൽ
ധിക്കരിപ്പതുവേക്ഷയാം.

രമണ

പെട്ടന്നു ഭയഹാഷാദി-
യുണ്ടാക്കുന്നതു മൂലമായ്

മാനഭംഗം വരുത്തിട്ടു
കോപം തീർക്കു 'രസാന്തരം.'

൨൩൯

ഉദാഹരണം:—

'കേട്ടിലാ മാടുവാക്യം—' എന്നിത്യാദി.

ഇതിൽ സാമാദികളായ അഞ്ചുണ്ണം സൂചിപ്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. രസാന്തരത്തിനുദാഹരണം ഉപരിച്ചുകൊൾക.

ഇനി പ്രവാസം:—

'പ്രവാസം? ഭൂവാസം താൻ
കായ്ശാപാദിമൂലമായ്
മുഷിഞ്ഞ മെയ്യാടകളും
ചെട കെട്ടിയ കൂന്തലും.

൨൪൦

തേങ്ങിക്കരച്ചലും മണ്ണിൽ
വീഴ്ചയും വരുമായതിൽ

അത്രയല്ല,

അംഗാസൗഷ്ഠവവും, താവം,
വിളപ്പു,രുചി, കാശ്ചവും.

൨൪൧

ധൃത്യഭാവം, മനാലംബം,
തന്മയോന്മാദം, മൂർച്ഛകൾ
മുതിരും, മദനാവസ്ഥ
പത്തിങ്ങനെ വരും ക്രമം.

൨൪൨

‘അസൗഷ്ഠവം’ മലിനത
 ‘താപം’ വിരഹജ്ജപരം
 ഒന്നും വേണ്ടാക്ക ‘യരുചി’
 ‘ധൃത്യഭാവ’മരാഗിതാ.

ര.ര.ന

ശുന്ധീതപ ‘മനാലംബ,’ -
 മുളിലും പുറമേയുമേ
 തത്സപരൂപപ്രകാശം താൻ
 ‘തന്മയത്വ’മതായത്.

ര.ര.ര

ശേഷം സ്തംഭം.

ഏതാനും ചിന്തിതമാമരണം:—

‘ചിന്താഭിസ്തിമിതം മനഃ, കരതലേ
 ചീനാ കപോലസ്ഥലീ
 പ്രത്യുഷ്ണക്ഷണദേശപാഞ്ച വദനം,
 ശ്വാസൈകവിനോദ്യരാ
 താമസ്യേ കരപതമീനീകിസലയ -
 ന്നാപൈതി താപശ്ശമാ
 കോ/സ്യാഃ പ്രാത്ഥിതദർശ്യഭോ/സ്തി സഹതേ
 ദിനാം ദശമീദശിം.’

ചിന്തം ചിന്തകളാൽ പരം സ്തിമിതമായ്,
 കൈത്തട്ടിലായ് ഗണ്യവും,
 പ്രത്യുഷ്ണവിപാഞ്ചയായ് മുഖ,മുണ
 ണ്ണീ ശ്വാസമേറോഷവും;

നീർത്തരനിൽ തളിർകൊണ്ടമിപ്പു ശമനം
താപത്തി, നാരീവിധം
പ്രാത്ഥിയാലുമിവിധക്കലഭ്യ, നഴലീ.
മട്ടിൽ സഹിക്കുന്നുവോ?

(സപ)

ഉണ്ടായതു, ജ്ജതു, ണ്ടാവൻ
ഭാവിച്ചീടുന്നതി, ണ്ടനെ
കാഴ്ചം നിമിത്തമുണ്ടാകും
പ്രവാസം മൂന്നു ജാതിയാം.

൨൪൫

കാഴ്ചം ബുദ്ധിപൂർവ്വകമാകയാൽ അതിൻ ത്രിവിധത്വമുണ്ടാ
കുന്നു. അതിൽ ഭാവിഭേദമാണെന്നും:—

‘യാമസ്സന്ദരി! യാഹി പാണമ! ഭയിതേ!
ശോകം വൃഥാ മാ കൃഥാ
ശോകസ്തേ ഗമനേ കതോ മമ തതോ
ബാജ്ഞം കഥം മുഞ്ചസി
ശീഘ്രം ന പ്രജസീതി മാം ഗമയിതു
കസ്താദിയം തേ തപരാ
ഭ്രയാനസ്യ സഹ തപയാ ജിഗമിഷോ.
ജ്ജീവസ്യ മേ സംഭ്രമേ.’

പോട്ടേ സന്ദരി!, പോക പാണമ!, ഭയിതേ!
വൃഥാ വിഷാദിജ്ജാലം,
ശോകം നിൻഗമനത്തിലേങ്ങ നെയ്തെനി,
കൈന്തേ കരഞ്ഞിടുവാൻ;

വേഗം നീ ഗമിയായ്ക്കാ,ലതിൽ നിന്നു-
 ക്കെന്തിത്ര ബലപ്പെടാൻ,
 നിന്നോടൊത്തു പാറപ്പെടാൻ തുടങ്ങി.
 ജീവൻ തപരിപ്പിച്ചതാം.

(സ. 1)

വർത്തമാനത്തിനുദാഹരണം:-

പ്രസ്ഥാനം വലയെഴുതും പ്രിയസഖൈ-
 രസൈരജസ്രം ഗതം
 ധൃത്യാ ന ക്ഷണമാസിതം വ്യവസിതം
 ചിത്തേന ഗതം പുനഃ
 യാതും നിശ്ചിതചേതസി പ്രിയതമേ
 സർവ്വം സമം പ്രസ്ഥിതം
 ഗതവ്യം സതി ജീവിതപ്രിയഃ
 സാർവ്വം കിമുത്യാജ്യതേ.

സ്നേഹം വിട്ടുപോയി വളകളിടവിടം-
 തത്ര നിത്യംഗമായി
 ധൈര്യം നിന്നില്ല തെല്ലും മനമതുഗമനം
 നിശ്ചയിച്ചു നടത്താൻ
 പോകാൻ ഭർതാവുജ്ഞാതവതിലൊരമി-
 ജ്ഞേയം നിശ്ചയിച്ചു
 പോകേണ്ടെന്നേരമൻ ജീവിത! ബത! വെടിയു-
 നെത്തു ചങ്ങാതിമാരേ?

(കേരളവർമ്മ വലിയ കോയിത്തമ്പുരാൻ)

ഭൂതത്തിനുദാഹരണം:—

‘ചിത്തം ചിന്തകളാൽ.—’ എന്നിത്യാദി.

ശാപം നിമിത്തമുള്ള പ്രവാസത്തിനുദാഹരണം:—

‘മിണ്ടാതേ കണ്ടിണയകലയാം.—’ എന്നിത്യാദി.

സംഭ്രമം:— ഇടിമിന്നൽ, കൊള്ളിമീൻ, ഭൂകമ്പം മുതലായി ദിവ്യങ്ങളും ഭൗമങ്ങളുമായ ഉത്പാതാദികളാലുണ്ടാകുന്ന പരിഭ്രമം തന്നെ. ഉദാഹരണം:— വിക്രമോച്ഛിനാടകത്തിൽ ഉച്ഛിപത്ര രവസ്സുകൾക്കുണ്ടായത്.

ഇതിൽ, പൂർവ്വരാഗത്തിൽ പറയപ്പെട്ടിട്ടുള്ള അഭിലാഷാദികളും, ഇവിടെ പറയപ്പെട്ടിട്ടുള്ള അംഗമാലിന്യാദികളുമായ രണ്ടു ഭാഗങ്ങളും രണ്ടുതരം സംഭവിക്കുന്നതാണെങ്കിലും പണ്ടേയുള്ള പ്രസിദ്ധിനിമിത്തമാണു വ്യത്യസ്തം പ്രതിപാദിച്ചത്.

ഇവി കരുണവിപ്രലംഭത്തെ പറയുന്നു:—

ദമ്പതിമാരിലൊരാളിനി—

യലഭ്യനായന്യപോകമണയുകയാൽ

മറുജ്വാല ദുഃഖം പൂ—

ണ്ടിരിക്കുകിൽ കരുണവിപ്രലംഭമതാം. ഹസ്ത

ഉദാഹരണം:—

കാദംബരിയിൽ പുണ്യരീകമഹാശാപതാവൃത്താന്തം, മേ

ലിൽ ലഭിക്കാതിരിക്കുകയോ, ലഭിക്കുകയാണെങ്കിൽ ശരീരം മറ്റൊന്നായിട്ട് തീരുകയോ ചെയ്യുന്നതാണെങ്കിൽ കരുണരസംതന്നെ. വിപ്രലംഭമല്ല.

‘ഇവിടെ ആകാശഭാഷിതമുണ്ടായതിനു ശേഷം മാത്രം, പുനസ്സംഗമത്തെക്കുറിച്ചുള്ള പ്രത്യാശകൊണ്ട് രതിയുണ്ടാകുന്നതിനാൽ ശ്രംഗാരമാകുന്നു. ആദ്യത്തിൽ കരുണരസംതന്നെ എന്നുകൂടി അഭിധൂഷണമാർ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു. ഇവിടെ—‘സംഗമം വീണ്ടുമുണ്ടാകുമെന്നുള്ള പ്രത്യാശ ജനിച്ചതിനു ശേഷമുള്ളതു പ്രവാസമെന്ന വിപ്രലംഭശ്രംഗാരഭേദം തന്നെയാണു്’—എന്നു ചിലർ പറയുന്നതു്, അങ്ങനെയല്ല—‘മരണമെന്ന വിശേഷസംഭവം ഹേതുവായിട്ട് അതു വേറെ കണക്കാക്കുന്നതെന്നു്’ എന്നു മറ്റു ചിലർ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു.

ഇനി സംഭോഗത്തെ പറയുന്നു:—

അന്യോന്യരാഗമുള്ളോരു
വിലാസിനർ പരസ്പരം,
ദർശനസ്സർവ്വനാഭ്യങ്ങൾ
ചെയ്ത സംഭോഗമായതു .

൨൪൭

ആദ്യശബ്ദംകൊണ്ട് അധരപാനചുംബനാദികളെ ഗ്രഹിച്ചുകൊൾക.

ഉദാഹരണം:—

‘സുന്ദര വാസലയം—’ ഇത്യോദി.

എണ്ണാനന്തരാത്തതിനാൽ

ചുംബനപരിരംഭണാദിഭേദവശാൽ

ധീരരിതൊന്നാൽത്തന്നെ

ചൊന്നാർ സംഭോഗശൃംഗാരം.

൨൪൮

ജതുവാറ, ക്കൻ, ചന്ദ്രന,-

മുദയാ, സ്തമയങ്ങൾ, തോയ, വനലിലാ

മധുപാനം, രാത്രി, യുദ്ധ,-

സ്തനലേപന, ഭൂഷണാദിയായവയും. ൨൪൯

ശുചിയും മേധ്യവുമായി-

ദിനിയും പലതത്രവണ്ണനചെയ്യാം

അങ്ങനെ ഭരതാചാര്യവചനമുണ്ട്. — 'യൽ കിഞ്ചിൽ ലോകേ ശുചിമേധ്യമുജപലം ദർശനീയം വാ തത്സർവ്വം ശൃംഗാരരേണോപമീയ തേ (ഉപയുജ്യതേ) ച' = ലോകത്തിൽ ശുചിയായിട്ടോ, മേധ്യരായിട്ടോ, പ്രകാശിക്കുന്നതായിട്ടോ ഏതതുപദാർത്ഥങ്ങളുണ്ടോ അതെല്ലാം ശൃംഗാരത്തോടപമിക്ക (ഉപയോഗിക്ക)പ്പെടുന്നു' — എന്നു്.

എന്നു മാത്രമല്ല,

ഇതു പൂർവ്വരാഗമാനാ-

ദികളുടെ പിന്മുചു ചതുർവിധം ചൊൽവു. ൨൫൦

അങ്ങനെ പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. —

'ന വിനാ വിപ്രലംഭേന

സംഭോഗഃ പൃഷ്ടിമശ്നതേ.

കഷായിതേ ഹി വസ്ത്രാഭയേ

ഭൂയസ് രാഗോ വിവർത്തേ.' ഇതി

സംഭോഗം വിപ്രലംഭത്തെ -

കൂടാതെ പുഷ്പമാസ്തരാ

ചോല്പേരമല്ലോ വസ്രാദി -

കർമ്മ ചായം കയററിയാൽ. എന്ന്

അതിൽ പുഷ്പരാഗാനന്തരമുള്ള സംഭോഗത്തിനുദാഹരണം,
കുമാരസംഭവത്തിൽ പാശ്ചാത്യപരമേശ്വരനായുടെ—‘പാണിപീഡന
വിശ്ലർനന്തരം—’ ഇത്യാദി.

പ്രവാസാനന്തരമുള്ള സംഭോഗത്തിനുദാഹരണം:—

‘ക്ഷേമം തേ നനു പാശ്ചാത്യക്ഷി! കിസ അം

ഖേമം മഹംഗം ദിസ്തം,

ഏതാദിൻ കൃശനാ കതഃ തുഹച്ചണോ

പുഷ്പം സരീരം ജഭോ

കേനാഹം പുഷ്പലഃ പ്രിയേ! പണിളുണീ

ഭോമസ്താപം മേലണാൽ,

തപന്തഃ സുപ്തഃ ന കാഹി മേ ജഹു ഇദം

ഖേമം കഭോ പുഷ്പസി.’

അല്ലേ സുന്ദരി! സൗഖ്യമോ? സുഖമെന്നി -

ക്കേറാം ശരീരം കൃശം,

എന്തേ കാശ്ചിതിത്ര? ഭേദമിതു തേ

സംപുഷ്ടമായിട്ടുതാൻ

ഞാനെന്തിത്ര തടിക്കുവാൻ പ്രിയതമേ?

കാന്താംഗസമ്മേളനാൽ

നിയല്ലാതിവനില്ലൊരുത്തി, കശലം

ചോദിച്ചതെന്തേ പുനഃ.

(സപ)

ഇങ്ങനെ മാഹുളവയിലും ഉദാഹരണം കണ്ടുകൊൾക.

അനന്തരം ഹാസ്യരസത്തെ പറയുന്നു:-

വികൃതാകാരവാഗ്ദേഹം
ദികളാലുളവാസ്തരം
ഹാസ്യം, ഹാസസ്ഥരയിഭാവം
ശേപതം പ്രമഥഭൈരവതം.

൨൫൧

ഏവന്റെ വികൃതാകാരം
ദിയാൽ കാണേമാർ ചിരിപ്പിതോ
ആലംബനമവൻ; തച്ചേ-
ഷ്ടാദിയുദ്ദീപനം (മതം).

൨൫൨

സ്മരാസ്യതാക്ഷിസങ്കോചം
ദ്വന്ദ്വഭാവങ്ങളാമിഹ
നിദ്രാപസ്യാവഹിതമാദി
വ്യഭിചാരികളാമിതി.

൨൫൩

സ്തിതഹസിതങ്ങളുമുത്തമം.

നഥ മധ്യേ വിഹസിതാവഹസിതങ്ങൾ
നീചനവഹസിതചുമതി.

ഹസിതവുമുണ്ടാമിതോവമാറുവിധം. ൨൫൪

കണ്ണല്ലമൊന്നവിടരം

‘സ്തിത’ത്തിലധരം തുടിക്കുമൊന്നല്ലം

തെല്ല തെളിഞ്ഞിഹ കാണാം

പല്ലകളെന്നാകിലായതാം ‘ഹസിതം’. ൨൫൫

മധുരസ്വരം 'വിഹസിതം'

തോളം തലയും ചലിക്കി 'ലവഹസിതം.'

കണ്ണിൽ ജ്ജ്വലം പൊഴിഞ്ഞാ.

'ലവഹസിതം' മെയ്യിള കി 'ലതിഹസിതം.'

ഉദാഹരണം:—

'ഗുരോർഗ്ഗിരഃ പഞ്ചദിനാന്യധീത്യ
വേദാന്തശാസ്ത്രാണി ദിനത്രയം ച
അമീസമാശ്രായ ച തക്ഷവാദാൻ
സമാഗതാഃ കർക്കടമിത്രവാദാഃ.'

മീമാംസയങ്ങളുടനും പഠിച്ചു
വേദാന്തശാസ്ത്രങ്ങളെ മൂന്നാളും
തക്ഷോക്തിവാദങ്ങൾ മണത്തുനോക്കി
വന്നാരിതാ കർക്കടമിത്രവാദർ.

(സ്വ)

ഈ രസത്തിന്റെ പരിപൂർണ്ണ ലടകമേളകാദികളിൽ കണ്ടു
കൊൾക.

ഇതിലാകട്ടേ;

ഹാസമുള്ളവനെ സ്തംഭം—
മായ്ചൊല്ലീലെങ്കിലും കപചിൽ
സിദ്ധമാകും വിഭാവാനി—

സാമന്തന്താൽ സ്വയമേവതാൻ.

൨൫൭

അഭേദമായ് വിഭാവാനി.
സാധാരണ്യം പ്രതീതമാം
അതിനാലീ ഹാസ്യരസം
ബോധിച്ചിടുന്നു സഭ്യരും.

൨൫൮

മറ്റുള്ള രസങ്ങളിലും ബോധപ്രകാരം ഇങ്ങനെതന്നെയെന്ന
റിഞ്ഞുകൊള്ളേണ്ടതാകുന്നു.

ഇനി കരുണരസത്തെ പറയുന്നു:

ഇഷ്ടനാശോക്തമിതാനിഷ്ടാ-
ലുണ്ടാം കരുണമാം രസം
കുപോതവണ്ണമാകുന്നു
യമദൈവതമാമിത്.

൨൫൯

ഇതിൽ ശോകം സ്ഥായിഭാവം.
ശോച്യമാലംബനം മതം
ദാഹാദ്യവസ്ഥയാകുന്നി-
തതിന്നുദ്ദീപനം പുനഃ.

൨൬൦

അനുഭാവം ദൈവനിദ്രാ..
ഭൂപാതരുദിതാദികൾ
വൈവണ്ണ്യം പാശ്ചാസനിശപാശ്ച-
സ്തംഭപ്രലപനങ്ങളും.

൨൬൧

നിർദ്വേഷമോഹാപന്ധം-
 പ്രാധിക്യാനിസ്തതിശ്രമം
 വിഷാദം ജാഡ്യമുന്മാദ-
 ചിന്താഭി പ്രഭീചാരികൾ.

Q. M. Q.

ശേഷം, നാഷണൽ മെമ്പർമാർ മുതലായത്.

03000670:

‘വിവിധ ക്ലാസ്സുകളിലായി വിഭജിതമാക്കി
 തന്നെ വേണം ക്ലാസ്സുകളിലായി വിഭജിതമാക്കി
 അനുയോജ്യമായ വിധത്തിൽ
 നന്നായി പഠിപ്പിക്കേണ്ടതാണ്.’

വനത്തിൽ വാണിജ്യകെട്ടുപെടുത്തേണ്ടതോ
മരണാജ്ഞാമിത്തവ ദേഹമെങ്ങേറേ
നിനക്കിപിരണ്ടമിണക്കിയീശ പരൻ
നന്മതന്നെനേനിയര തു വാളിനാൻ.

(m)

ഇതിൽ രാമന്റെ വനവാസത്താലുണ്ടായ ശോകംകൊണ്ടു് ആഗ്നിനായ ദശരഥന്റെ ദൈവനിന്ദയാകുന്നു. ഇങ്ങനെ ബന്ധുവി യോഗം, അത്ഥനാശം മുതലായവയിലും ഉദാഹരിക്കാവുന്നതാണു്. ഇതിന്റെ പരിഭാഷണം മഹാഭാരതത്തിൽ സ്രീപദ്യത്തിൽ കാണുക.

ഇതിനു കരുണാവിപ്രലംഭത്തിൽനിന്നുള്ള ഭേദത്തെ ചർച്ച
യുക്തം:

സ്ഥായിഭാവം ശോഭമാക-
മൂലമിച്ഛോക്തമാം രസം
വിപ്രലംഭത്തിങ്കൽനിന്നു
ഭിന്നമാകുന്നു കേവലം.

൨൩൩

പുനസ്സംഭോഗമാകുന്നു
മേതുവുണ്ടാകുകാരണം
രതിയല്ലോ സ്ഥായിഭാവം
വിപ്രലംഭാഖ്യമായതിൽ.

൨൩൪

ഇനി രൌദ്രരസത്തെ പറയുന്നു:—

ക്രോധസ്ഥായികമാം രൌദ്രം
രക്തമാം രുദ്രദൈവതം
ആലംബനം ശത്രു; തമ്യേ-
ഷ്ടകുറ്റിപനങ്ങളാം.

൨൩൫

മുഷ്ടി ചുരുട്ടിയിടിക്കുക
വീഴ്ത്തുക, കുത്തിപ്പിളകുക, വെട്ടുകയും
യുദ്ധോദ്യോഗാദികളും
രൌദ്രരസോദ്ഭവിയികലുണ്ടാകും.

൨൩൬

ഭ്രൂഭംഗമോഷ്ടം ദംശിക്കുക
കുയ്യോണ്ടുക ഞ്ഞെരിക്കുകയും

തന്റെ വീര്യം പരകയ്യ-
മായുധങ്ങളിളക്കയും.

പുനഃ

കൗഗ്രാഘേഗങ്ങൾ രോമാഞ്ചം
സേപദം വേപഥുവും മദം
രൗദ്രത്തിലാഭാവങ്ങൾ
ജരക്ഷേപം ക്രൂരദർശനം.

പുനഃ

മോഹാമഹാദിയുമതിൽ
വൃദിചാരികളായ്ക്കും

ഉദാഹരണം:-

‘കൃതമനുജതം ഭൃഷ്ടം വാ ധൈരിഭം ശുഭപാതകം
മനുജപശുഭിന്നിർമ്മയ്ക്കുവൈദ്യഭീരുദായുധൈഃ
നരകരിപുണാ സാധുതേജാൻ സഭീമകിരിദിനം
മയമാമസ്യങ് മേദോമാംസൈഃ കരോമിദിശാം ബലിം.’

കഷ്ടം മയ്യാദകൈവിട്ടിതു ഗുരുവരനിൽ

ചെയ്യിടം പാപകൃത്യം

ഭൃഷ്ടന്മാരാം ഭവാന്മാരനുമതിയൊടു പാ-

ത്നീലയോ നിസ്രുപന്മാർ

പെട്ടന്നാറിങ്ങുളളവരെയുമിഹ രണ്ടേ

കൃഷ്ണനൊന്നിച്ചിദാനീം

പിഷ്ടാന്തം ചേർത്തു രക്തക്കുരുതിബലി ദിശം

ദേവികൾക്കേകവൻ ഞാൻ.

(കിളിമാനൂർ രാമവർമ്മ കേരളീയനവുരാൻ.)

ഈ രസത്തിൽ യുദ്ധവീരരസത്തിൽനിന്നുള്ള ഭേദത്തെ പറയുന്നു:—

രൌദ്രത്തിൽ മുഖവും കണ്ണു-
മധികം രക്തമായ്യാരും.

൨൩൯

യുദ്ധവീരരസത്തേക്കാ-
ളതുതാനിഹ ഭേദമാം

ജനി വീരരസത്തെ പറയുന്നു.

ഉത്സാഹസ്ഥായിഭാവാവശ്യ-
മുത്തമം വീരമാം രസം.

൨൪൦

മഹേന്ദ്രദൈവതം, സ്വപ്ന-
വണ്ണമെന്നു ബുദ്ധോദിതം.
ആലംബനവിഭാവങ്ങൾ
ജേതവ്യാദികളാമിതിൽ.

൨൪൧

ജേതവ്യാദികൾതൻ ചേഷ്ടാ-
ദികളുദ്ദീപനങ്ങളാം.
സഹായാനുപാധിയാഭ്യുദയ-
ജനഭാവങ്ങളാമിഹ

൨൪൨

സഞ്ചാരികൾ - ധൃതി, ഗർവ്വം,

മതി, തർക്കം, രോമഹർഷണം, സ്തംഭിതീയം
ദാനം ധർമ്മം യുദ്ധം

ദയയെന്നിവചേർന്നുണ്ടുനാലുവിധം. ൨൪൩

ആ വിരനാകട്ടേ ദാനവീരൻ, ധർമ്മവീരൻ, യുദ്ധവീരൻ, ദയാവീരൻ എന്നു നാലു വിധമാകുന്നു.

അതിൽ ദാനവീരൻ പരശുരാമൻ ഉദാഹരണം:—

‘ത്യാഗഃ സചുസമുദുഭിതമഹീ നിവ്യാജദാനാവധിഃ’—

ത്യാഗം നിവ്യാജമേഴാഴികൾ ചുഴലിനഭദാനപര്യന്തമല്ലോ..എന്ന്

ഇവിടെ പരശുരാമന്റെ ത്യാഗത്തിൽ ഉത്സാഹമാകുന്ന സ്ഥായിഭാവം, സമ്പ്രദാനഭൂതന്മാരായ (ദാനത്തെ പ്രതിഗ്രഹിക്കുന്നവരായ) ബ്രാഹ്മണരാകുന്ന ആലംബനവിഭാവങ്ങളാലും സത്തേപാത്സാഹികളായ ഉദ്ദീപനവിഭാവങ്ങളാലും വ്യക്തീകരിക്കപ്പെട്ടതായി, സർവ്വസ്വത്യാഗാദികളായ അനുഭാവങ്ങളാൽ പ്രകാശിതമായി, ഹിംസയെയാദിസഞ്ചാരികളാൽ പൂഷ്ടമായിട്ടു ദാനവീരസാവസ്ഥയെ പ്രാപിക്കുന്നു.

ധർമ്മവീരൻ യുധിഷ്ഠിരൻ-ഉദാഹരണം:—

‘രാജ്യം ച വസുദേഹശ്ച
കാര്യം ഭാര്യസുതാശ്ചയേ
യതു ലോകേ മമായത്തം
തഥാർദ്ധം സദോദ്യതം.’

രാജ്യവും ധനവും ദേഹം
ഭാര്യ സുതാദർ മക്കളും
എനിക്കിനിയുമെന്തൊന്നും—
ണ്ടതെല്ലാം ധർമ്മസാധകം.

(സപ)

ജയവിരന്ത ശ്രീരാമൻ ഉദാഹരണം:—

‘ദേവ ലങ്കേശ്വര! ദീയതാം ജനകജാ
രാമഃ സ്വയം യാചതേ
കോ/യം തേ മതിവിഭ്രമഃ സ്മര നയം
നാദ്യാപി കിഞ്ചിൽ ഗതം
നൈവം ചേൽ ഖരദൂഷണത്രിശിരസാം
കണ്ഠാസൃജം പദ് കിലഃ
പത്നീ നൈഷ സഹിഷ്യതേ മമ ധനം -
ജ്യാബന്ധസ്വസ്തൃതഃ.’

ദേവ ലങ്കേശ്വര! സീതയേന്തരിക; രം..
മൻ താനിരക്കുന്നി, തെ..
നോമ്ക്കേട്ട ഭവാന? നല്ല നയമോ..
കൊ, നും കഴിഞ്ഞില്ലെങ്കോ
അല്ലെങ്കിൽ ഖരദൂഷണാദിനിണമം..
രാദിട്ടുണ്ടാത്തതം..
മിയെന്നവ സഹിക്കയില്ല; ചിലയും
ഞാണും തുണക്കാരുമായ്.

(സ്വപ്നം)

ജയവിരന്ത ജീമൂതവാഹനൻ ഉദാഹരണം: -

‘സീരാമമുഖൈഃ സ്പന്ദത ഏവ രക്തം -
മദ്യാപി ദേഹേ മമ മാംസമസ്മി
തൃപ്തിം ന പശ്യാമി തവാപി താവൽ
കിം ഭക്ഷണാത്ഥം വിരതോ ഗതത്വൻ!’

സീരാമമുഖത്തുകൊടുക്കുന്ന രക്തം
‘ഭക്ഷണമെന്നറിയില്ലെങ്കിൽ മരണം’

കാഞ്ചീല സംതൃപ്തി നിനക്കു,മെന്തെ
തിന്നാതിരിപ്പുന്നു ഭവാൻ ഗരുമൻ!

(സപ)

ഇവയിലും പുഷ്പാഭാരതങ്ങളിലെപ്പോലെ വിഭാവാനികളെ
ഉദ്ധരിച്ചുകൊൾക.

ഇനി ഭയാനകരസത്തെ പറയുന്നു:—

ഭയാനകരസത്തിന്നു

ഭയംതാൻ സ്ഥായിഭാവമാം

സ്മികൾ നീചപ്രകൃതിക-

ളിവകതുള്ളവായ്ക്കും.

൨൭൪

ഭൂതദൈവതമായ്ക്കുണ്ണ-

വണ്ണമായുള്ളതാമതു്.

ഭയം യാതൊന്നിൽ നിന്നുണ്ടാ-

മതാലംബനമാമിതിൽ.

൨൭൫

അതിഘോരങ്ങളാം തമു-
ഷ്ടകളുദ്ദീപനങ്ങളാം

അനുഭാവങ്ങൾ, വൈവണ്ണ്യം

അനുഭാവങ്ങൾ, വൈവണ്ണ്യം

ഗദ്ഗദ്സുഖഭാവം.

* ൨൭൬

നിശ്ചേഷ്ടത വിയപ്പംഗ-
കമ്പം രോമാഞ്ചവും തഥാ
വകച്ച നാലുഭാഗത്തും
വല്ലഭതേകങ്ങളുനോക്കുക.

൨൭൭

ജഗദ്ഗോപേഗസമോഹ-
സന്ത്രാസഗ്ലാനിദിനതാ
ശങ്കാപന്ധാരസംഭ്രാന്തി-
മൃത്യാദി വൃഭിചാരികൾ.

൨൭൮

ഉദാഹരണം:—

‘കാടി വഷ്വരൻ’ ഇത്യാദി.

—

അനന്തരം ബീഭത്സരസത്തെ പറയുന്നു:—

ബീഭത്സമാം രസത്തിന്റെ
സ്ഥായിഭാവം ജഗദ്ഗോപം
നിരം നീലം, മഹാകാല-
നാകന്നിതധിദേവതാ.

൨൭൯

ദുർഗ്ഗന്ധമാംസമേദോസ്യ-
ങ്ങളാലംബനമാമതിൽ
അതിൽത്താൻ കൃമിപാതാദി-
യായതുദ്ദീപനം സ്മൃതം.

൨൮൦

മുഖം തിരിക്കൽ, കാഴ്ചിച്ചു
തുപ്പൽ, കൺചിമ്മലീവക
അനുഭാവങ്ങളതിനു,
വൃദിചാരികൾ, മോഹവും

രവ്യമ

അപസ്താവുമാവേഗം
വ്യാധിയും മരണാദിയും

ഉദാഹരണം:—

‘ഉൽകൃത്യോൽകൃത്യ കൃത്തിം പ്രഥമമപൂർണ്ണ-
പ്ലോമഭൂയാംസി മാംസാ-
ന്യംസസ്തിക്യപിണ്ഡാഭ്യവയവസുലഭം-
സ്തുത്രപുതീനി ജഗ്യാപാ-
ത്രാന്തഃ പത്മസുനേത്രഃ പ്രകടിതഭഗനഃ
പ്രേതരങ്കഃ കരങ്കാ-
ഭജസ്ഥാഭസ്ഥിസംസ്ഥം സ്ഥപുടഗതമപി
പ്രവൃദ്ധവൃഗമന്തി.’

ചിന്തിച്ചിന്തിപ്പൊളിച്ചുങ്ങനെ തൊലിയെ നഭഃ
പിന്നെ വൻപുതിഗന്ധം
ചിന്തിത്തോളാസനത്തൊട്ടവകളിൽ വളരും
മാംസവും തിന്നശേഷം
ഭന്തം വല്ലാതിളിച്ചുൽകടമിഴികൾ മുഴി-
ച്ചേലുനിപ്രേതമങ്കേ
സന്ധിക്കും മണ്ടയോടൊട്ടിയ പിശിതമന്തി-
ക്കുന്നിതത്യാശയോഭഃ.

(സപ)

ഇനി അതുതരസത്തെ പറയുന്നു:—

അതുതാഖ്യരസത്തിനു
വിസ്തൃതം സ്ഥായിഭാവമാം

൨൮൨

ഗന്ധർവ്വദൈവതമതു
പീതവണ്ണവുമായ്തും.
ലോകാതിശായിവസ്തുക്കു
ഉതിനാലംബനങ്ങളാം

൨൮൩

തൽഗുണാധികൃതമിതം
ജ്ജ്വലീപനവിഭാവമാം.
സ്തംഭം, വിയപ്പ്, രോമാഞ്ചം,
സംഭ്രമം, ഗർഭസ്പന്ദനം,

൨൮൪

കണ്ണിൻവിടർച്ചയിത്യാദി-
യനുഭാവങ്ങളാമതിൽ.
വിതർക്കാവേഗസംഭ്രാന്തി-
ഫലാദി വ്യഭിചാരികൾ.

൨൮൫

ഉദാഹരണം:—

‘ദോഷാഞ്ചിത ചന്ദ്രശേഖരധനു:—

ദുഷ്ടാവഭംഗോദ്യത -

ഏകാരധപനിരാജ്ഞാലചരിത -

പ്രസ്താവനാശിംശിമഃ

ദ്രാക് പത്മസുകപാലസന്ധിമിതം

ത്വന്മാണ്ഡഭാഷണാദര -

പാശ്ചാത്യപിണ്ഡിതചണ്ഡിമാ കഥമന്വേ
നാഭാപി വിശ്വാമൃതി.

പെട്ടന്നേട്ടന്റെ കുട്ടിക്കഥകളി തുടരും
കേളികൊട്ടെന്നമട്ടിൽ
പൊട്ടിച്ചച്ചുരുമുഡൻ തിരുവടിയുടെ വി-
ല്ലിന്റെ ടങ്കാരശബ്ദം,
മുട്ടി ബ്രഹ്മാണുഭാഷത്തിനു പുറമിയലും
വജ്രപാലാന്തരത്തിൽ
ത്തട്ടിത്തിങ്ങും മുഴക്കം മുഴുവനുമൊഴിവായ്
നില്പതില്ലിപ്പൊഴും ഓ!

(സപ)

ഇനിശ്ശാന്തരസത്തെ പറയുന്നു:—

ശമസ്ഥായികമാം ശാന്ത-
മുത്തമപ്രകൃതിസ്ഥിതം
കുന്ദേന്ദുസുന്ദരപായം
ശ്രീനാരായണദൈവതം.

രചന

അനിത്യതപാദിയാൽ സർവ്വ-
വസ്തുനിസ്സാരബുദ്ധിതാൻ
പരമാത്മസ്വരൂപം താ-
നതിനാലംബനം മതം.

രചന

പുണ്യാശ്രമഹരിക്ഷേത്ര-
തീർത്ഥമുവനാദികൾ

മഹാപുരുഷസംഗാമി-
യതിനദീപനങ്ങളാം.

രചു

രോമാഞ്ചാഭ്യുനഭാവങ്ങൾ;
നിർവ്വേദം ഫലം സ്മൃതി
മതിയും ഭൂതകാരണ്യ-
മിത്യാദി വൃദ്ധിചാരികൾ.

രചുൻ

ഉദാഹരണം:—

‘രത്നാന്തരതന്മുഖം യുതജരൽ -
കന്മലവസ്ത്രാധിപനേ;
സത്രാസം ച സകൗതുകം ച സദൃശം
ഭൃഷ്ടസ്ത്ര തൈന്മാഗ്നൈഃ
നിർവ്വാജിതചിത്സുധരസമദം
നിദ്രായമാണസ്യ മേ
നിശ്ശങ്കഃ കരഃ കദാ കരപുടി-
ഭിക്ഷാം വില്പുഷ്യതി.’

നാരികിരിപ്പെറ്റാളിത്തുള്ളൊരു ചെരുതുന്നിയും
ചാരി രത്നാന്തരത്തിൽ
കേരമ്പോളരിലുള്ളോർ യെക്കയുകദയാ -
പുല്ലുമീക്ഷിച്ചു നിൽക്കെ
നരായ് സച്ചിൽ സുധാസപാനരസമൊഴും -
ബുന്ദിയം തൊൻ നടുക്കും
നേരം കടകൻ വിശങ്കം കരപുടിയിലൊഴും
ഭിക്ഷ ഭക്ഷിപ്പതെന്നോ?

ഇതിന്റെ പുഷ്പി മഹാഭാരതാദികളിൽ കണ്ടുകൊൾക.

നിരഹങ്കാരരൂപതപാൽ
ദയാവീരാദിയല്ലിത്.

ദയാവീരാദിയായ നാഗാനന്ദം മുതലായവയിൽ ജീമൂതവാ
ഹനാദികൾക്ക് ഇടയിൽ മലയവത്യാദികളിൽ അനരാഗവും, അ
വസാനത്തിൽ വിദ്യാധരചക്രവർത്തിതപാദിപ്രാപ്തിയും കാണുന്നതു
കൊണ്ട് അഹങ്കാരശാന്തി വന്നതായി കാണുന്നില്ല. ശാന്തരസമാക
ട്ടേ എല്ലാ പ്രകാരത്തിലും അഹങ്കാരപ്രശമപ്രധാനരൂപമാകുകൊണ്ട്
ദയാവീരാദികളിൽ അന്തർവിക്കുന്നതല്ല. അതു ഘോരമായിട്ടു നാ
ഗാനന്ദാദികളിൽ ശാന്തരസപ്രാധാന്യം നിരസിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്യും.

എന്നാൽ,

‘യാതൊന്നിലില്ലാ, സുഖഭുജചിന്തം -
ദേഹങ്ങളും രാഗവുമില്ലയൊന്നും
ഭാവങ്ങളെല്ലാം സമമാവതേതി -
ലതാം മുനീശ്വരാദിതമായ ശാന്തം.’

എന്നിപ്രകാരത്തിലുള്ള ശാന്തരസം, ആത്മസ്വരൂപപ്രാപ്തി
രൂപമായ മോക്ഷാവസ്ഥയിൽ മാത്രമേ സംഭവിക്കുകയുള്ളവെന്നു വര
ുന്നതുകൊണ്ട് അതിൽ സഞ്ചാരിഭാവാദികളുണ്ടാകുന്നതല്ലാത്തതി
നാൽ അതു രസമായി ഭവിക്കുന്നതെങ്ങിനെ എന്നു പറയുന്നു:—

യുക്തവിധുക്താവസ്ഥയിൽ

ലുള്ള ശമന്തന്നെ രസമതാകുന്നു

അതിനാൽ സഞ്ചാരിക-

ഉതിലുണ്ടാവാൻ വിരോധമില്ലേതും. പൻ

ഇതിൽ സുഖഭാവം പായപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതും വൈഷയികസുഖ പരമാകയാൽ അതിനും വിരോധമില്ല.

അതിനു പ്രമാണം:

‘ലൗകികം കൗമസുഖവും
മവത്താം ദിവ്യസൗഖ്യവും
തൃഷ്ണാക്ഷയസുഖത്തിന്റെ
കാണിക്കും സമമായ്യാരാ?’

‘എല്ലാവിധമഹങ്കാര -
മില്ലാതാകുന്നതാകിലോ
ദയാവീരാദികളിൽ -
ത്തന്നെയുൾപ്പെടുമൊക്കയും.’

ദയാവീരാദികൾ എന്നതിലെ ആദിശബ്ദംകൊണ്ടു ധർമ്മവിരം, ദാനവിരം, ദേവതാവിഷയരതി ഇത്യാദികൾ ഗ്രാഹ്യങ്ങളാകുന്നു.

അതിൽ ദേവതാവിഷയരതിക്കുദാഹരണം:—

‘കദാവാശാസ്യമമരതടിനീരോധസി വസൻ
വസാനഃ കൌപീനം ശിരസി നിദയാനോ/ജലിപുടം
അയേ ഗൌരീനാഥ! ത്രിപുരഹര! ശംഭോ! ത്രിനയന!
വൃസീഭേതി ക്രോശൻ നിമിഷമിവ നേച്ഛാമി ദിവസാൻ.’

ഏനോ, ശ്രീകാശിയിൽച്ചെന്നമരതടിനിതൻ
 വക്കിൽ വാണിട്ടുടുക്കും
 കെഴുപീനം മാത്രമേന്തിത്തലയിലിരുക്കരം
 ചേർത്തു ബന്ധിച്ചുകുപ്പി
 ഹേ ശൈരീനാഥ! ശംഭോ! ത്രിപുരമന്ദന! മു-
 ക്കണ്ണ! നന്നായ് പ്രസാദി-
 ണ്ണനായ് ക്രോശിച്ചുനേകം ദിനമൊരന്തിമിഷം
 പോലൊ പോക്കൊണ്ണതും മേ.

(സപ)

അനന്തരം മുനീന്ദ്രസമ്മതമായ വത്സലരസത്തെ പറയുന്നു:—

സ്തംഭമായ ചമൽക്കാര-
 മുണ്ടെന്നുള്ളതു മൂലമായ്
 രസമാണെന്നു വിദഗ്ദ്ധന്മാർ
 ചൊല്ലുന്നതു വത്സലത്തെയും.

൨൯൧

വാത്സല്യസ്തോഹമാം സ്ഥായി
 പുത്രാദ്യോലംബനം മതം
 ഉദ്ദീപനങ്ങൾ തച്ചേഷ്ടം-
 വിദ്യാശൈത്യഭയാദികൾ.

൨൯൨

ദർശനസ്തംഭനശ്രോണ-
 ചുംബനാലിംഗനങ്ങളും
 രോമാഞ്ചബാഷ്പാദികളും
 മനോഹരങ്ങളാകുമതിൽ.

൨൯൩

സഞ്ചാരിക, ജനിഷ്ടാക്ഷി-
ശങ്കാഹർഷാദിയാവ
നീരിത്താരുള്ളിലെ നിരം,
ശ്രീമഹാലക്ഷ്മി ദേവതാ.

൨൯൪

ഉദാഹരണം: —

‘ഉവാച ധാത്വം പ്രഥമോദിതം വചോ
യയൗ തദീയാമവലംബ്യചാംഗുലിം
അഭൂച്ച നമുഃ പ്രണിപാതശിക്ഷയാ
പിതൃമുദം തേന തതാന സോ/ഭക:.’

പോരാജ മുന്തിലുരയെയു വചസ്സു ചൊല്ലി -
ത്തൽക്കൈവിരൽപ്പിടിവിടാതെ നടുങ്ങുമായി
വന്ദിച്ചിടും മുറ പഠിച്ചവിധം വണങ്ങി-
യപ്പെട്ടതലപ്സുനതിനാലുളവാക്കി മോദം.

(സപ)

ഇനി ഈ രസങ്ങളുടെ പരസ്സരവിരോധത്തെ പറയുന്നു:—

ശൃംഗാരം, കരുണത്തോടു-
ള്ളഞ്ചിനോടു വിരോധമാം.
മാന്ദ്യം, ഭയാനകത്തോടും
കരുണത്തോടുമങ്ങെന്ന.

൨൯൫

കരുണം, മാന്ദ്യശൃംഗാര-
ങ്ങളോടുമതുപോലെതാൻ

രൌദ്രം, ശൃംഗാരഹാസ്യങ്ങൾ
ഭയാനകമിവറെറാടും.

പുനർ

വീരം, ഭയാനകം ശാന്തം-
മിവയോടു വിരോധമാം.
ഭയാനകം, വീരരൌദ്രം-
ഹാസ്യശാന്തങ്ങളോടചി

പുനർ

ശൃംഗാരത്തോടുമവുണ്ണ
വിരോധംപൂണ്ടിരിപ്പതാം.
ശാന്തമായീരസത്തിന്നു,
ശൃംഗാരമഹാഹാസ്യവും

പുനർ

വീരം ഭയാനകം രൌദ്രം-
മിവയോടു വിരോധമാം.
ശൃംഗാരത്തോടു ബീഭത്സം,
രസവൈരുദ്ധ്യമിങ്ങനെ.

പുനർ

ഇവയുടെ സമ്മേളനം എങ്ങനെയെല്ലാമെന്നു വഴിയേ പറയുന്നതാണ്.

ചിലതിൽ കാരണവശാൽ
സ്ഥിരമായുണ്ടാകിലും
ഉന്മാദാദികൾ, പാത്രാസ്ഥ
യുത്താൽ സ്ഥായികളായ്ക്കും.

ന. ൦൦

വിക്രമാർജ്ജുനീയിൽ നാലാമങ്കത്തിൽ പുത്രരവസ്ഥിന്റെ ഉന്മാദം ഉദാഹരണം.

രസം, ഭാവ,മിവാറിനം.
 ജ്ജാഭാസങ്ങൾ,ജ്ജ്ഞേവിധം
 ഭാവത്തിൻ ശാന്തി,യുദയം,
 സന്ധിയും, ശബ്ദഭൂതപ,വും. ന ൦൧

ഇവയെല്ലാം രസിപ്പിക്കു-
 ന്നതുമൂലം രസങ്ങളാം

രസിപ്പിക്കുക എന്ന ധർമ്മമുണ്ടാകകൊണ്ടു ഭാവാദികളിലും രസരൂപം ലക്ഷണാസിലാമാണെന്നു താൽപര്യം.

ഇനി ഭാവാദികളെ പഠിയ്ക്കുന്നു:-

പ്രധാനസഞ്ചാരികളും
 ദേവാദിരതിയും പൂനഃ. ന ൦൨

ഉൽബുദ്ധമാത്രമാം സ്ഥായി-
 യിവ ഭാവങ്ങളായ്ക്കും.

‘ഭാവമില്ലാതെ രസമി-
 ല്ലില്ല ഭാവം രസം വിനാ
 ണസഭാവങ്ങൾ തൻ സിദ്ധി-
 തന്യോന്യകൃതമിങ്ങനെ.’

എന്നു പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന രീതിയിൽ സൂക്ഷ്മാലോചനയിൽ പരമ വിശ്രാന്തിസ്ഥനായ രസത്തോടു കൂടിത്തന്നെ വർത്തിക്കുന്നവരാണ് രണ്ടിപ്പേരും, രാജാവു നടത്തുന്ന വിവാഹത്തിൽ ഓരോ പ്രവൃത്തികളിൽ ഏല്പിട്ടിരിക്കുന്ന ഭൃത്യന്മാരേപ്പോലെ ആകപ്പാടെ യാതൊന്നിൽ (രസത്തിൽ) പ്രാധാന്യേന അഭിവ്യക്തങ്ങളായ വ്യഭിചാരികളും, ദേവന്മാർ മുനികൾ ഗുരുക്കന്മാർ രാജാക്കന്മാർ മുതലായവരെ വിഷയികരിച്ചുള്ള രതിയും, ഉൽബുദ്ധമാത്രങ്ങളും വിഭാവാനികളാൽ പരിപൂർണ്ണങ്ങളല്ലാത്തതിനാൽ രസസമ്പന്നപര്യന്തെ പ്രാപിക്കാത്തവയും ആയ സ്ഥായിഭാവങ്ങളും ഭാവം എന്ന ശബ്ദംകൊണ്ടു പറയപ്പെട്ടുവാൻ യോഗ്യങ്ങളാകുന്നു.

അതിൽ വ്യഭിചാരിഭാവത്തിന്റെ ഭാവരണം:—

‘ഇത്തരം മുനികളോത്തമൻ’—ഇത്യംഭി. ഇതിൽ ‘അവധിതൻ’ എന്ന വ്യഭിചാരിഭാവമാകുന്നു.

ദേവവിഷയരതിക്കു ഭാവരണം:—

‘ഭിവി വാ ഭവി വാ മമാസു വാസോ
നരകേ വാ നരകാന്തക! പ്രകാമം
അവധീരിതശാരദാരവിന്ദേ
ചരണൈരേതേ മരണേ/പി ചിന്തയേമി’

നരസുരലോകങ്ങളിലോ

നരകത്തിൽത്തന്നെയോ വസിച്ചാലും
നരകരിപോ! നിൻചരണം
സ്തരണം മരണേ/പി മേ ഭവിക്കണമേ.

മുനിവിഷയരതിക്ഷദാഹരണം:—

‘വില്പാകനേനൈവ തവാമുനാ മൂനേ!
കൃതഃ കൃതാത്ഥോ/സ്തി നിബന്ധിതാംഹസാ
തഥാപി ശുശ്രൂഷുരഹം ഗരീയസി—
ശ്ലീരോ/ഥവാ ശ്രേയസി കേന തുച്ഛതേ.’

എന്നസ്തു പോമിത്തവ ദശ്നത്താൽ
താനേ മൂനേ! ഞാൻ ചരിതാത്ഥനായി
എന്നാകിലും കല്പന കേൾപ്പതിനു—
ണ്ടിന്നാശ; നന്മയ്ക്കെവനുള്ള തുച്ഛി.

(സ. 1)

രാജവിഷയരതിയ്ക്കദാഹരണം:—

‘തപഃപാജിരഞ്ജിനിർദ്യുതഃ
ധുജീപടലപങ്കിലാം
ന ധത്തേ ശിരസാ ഗംഗാം
ഭൂരിഭാരഭിയാ ഹരേ’

നിന്നശപല്ലട പാററിടം
പൊടിച്ചാഞ്ഞാൽ ചളിപ്പെട്ടും
ഗംഗയെത്തലയിൽച്ചുട-
ന്നില്ലാൻ ഭാരഭിയൊടും.

(സ. 1)

ഇങ്ങനെ ചാരുള്ളവയും കണ്ടുകൊൾക.

ഉൽഖലമാത്രമായ സ്ഥായിഭാവത്തിനദാഹരണം:---

‘ഹരസ്തു കിഞ്ചിൽ പരിലുപ്യയൈ -
 യത്രോദയാരംഭ ഇവാംബുരാശിഃ
 ഉമാമുഖേ ബിംബഫലാധരോഷ്ണ
 വ്യാപാരയാമാസ വിലോചനാനി.’

ചത്രോദയം പാഞ്ഞഴുമാഴിപോലെ -
 യന്നേരമൊന്നുള്ളമലിഞ്ഞു ദേവൻ
 പാരിച്ച ബിംബാധരകാന്തികോലം
 ഗൗരീമുഖം കണ്ണുകളാൽ നകന്നാൻ.

(എ. ആർ കോയിത്തമ്പുരാൻ.)

ഇതിൽ പാശ്ചാത്യവിഷയമായ പരമേശ്വരന്റെ രതിയാ
 കുന്നു.

എന്നാൽ, പ്രപാണകരസംഭോധന വിഭാവാനികളിൽ ഒന്നു
 മാത്രമുണ്ടായാൽ ആഭാസമായ രസമാണെന്നു പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടല്ലോ.
 അവിടെ സഞ്ചാരിഭാവത്തെ പ്രത്യേകം വേർതിരിച്ചിട്ടില്ലാത്തതി
 നാൽ അതിനു പ്രാധാന്യേന അഭിവ്യക്തിയുണ്ടാകുന്നതെങ്ങനെയെ
 നു പറയുന്നു:--

കൽക്കണ്ടം മുളകിത്യാദി
 വലതും ചേർത്തു തീർത്തിടം.

൩൦൩

പ്രപാണകത്തിൽ ചിലതു
ചിലപ്പോളേറിടംവിധം
സഞ്ചാരികൾ രസത്തിങ്കൽ
പ്രാധാന്യമുളവായ്ക്കും.

നൂറു

ഇതി രസാഭാസത്തെയും ഭാവാഭാസത്തെയും പറയുന്നു.

ആഭാസം രസഭാവങ്ങൾ-
അനൗചിത്യത്തിനാൽ വരും.

ഇവിടെ അനൗചിത്യം എന്നു ചർച്ചയ്ക്കേണ്ടതല്ല, രസങ്ങൾക്കു
ഭേദാദികളാൽ നിർണ്ണയിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ലക്ഷണങ്ങൾ മുഴുവനിലുംതെ
ഏതാനും ചിലതുണ്ടായിരിക്കുക എന്നുള്ളതു കൂടി ഉപലക്ഷണമായി
ഗ്രഹിക്കേണ്ടതാകുന്നു. ആ അനൗചിത്യത്തെ ബാധമാക്കിവാങ്ങ
യ്ക്കേണ്ടത് ഏതാനും ചിലതിവിടെ കാണിക്കുന്നു—

ഉപനായകനിലുമതുപോൽ

ബഹുനായകർതന്നിലും വരും രതിയും
മുനിഗുരുപത്നികൾ തന്നിലും

മിത്രവരിലൊരിടത്തു മാത്രമാം രതിയും. നൂറു

തിയ്യഗപിഷകതരതിയും

പ്രതിനായകനീ ചപാത്രഗതരതിയും.

അനൗചിതമാം ഗൃഹാരോ;

കോപം ഗുപ്താഭിവിഷയകം രൗദ്രം. നൂറു

ഹിനരിലുളവാം ശാന്തം;

ഗുപ്താദികളേക്കുറിച്ചെഴുതാൻ ഹാസ്യം;

ബ്രഹ്മവധാഭ്യുത്സാഹം

വീരരസം; നീചപാത്രഗതമപി ച. ൩൦൭

ഉത്തമപാത്രങ്ങളിൽ വ...

നളവായിടുന്നതാം ഭയാനകവും,

അനുചിതമാ, മീവണ്ണം

മറുളളവയും ഗ്രഹിച്ചുകൊള്ളേണം. ൩൦൮

ഉപനായകവിഷയമായ രതിക്കുദാഹരണം:

‘സാമീ മുഗ്ദ്ധതരോ വനം ഹിനമിദം

ബാലാഹമകാകീനി

ക്ഷോണീമാവുണ്ടതേ തമാലമലിന...

പൂയാ തമസ്സന്തതിഃ

തദേവ സുന്ദര! മുഞ്ച കൃഷ്ണ! സഹസാ

വർത്തേതിഗോപ്യാ ഗിരഃ

ശൃതം താം പരിരഭ്യ മനമകലാ-

സക്തോ ഹരിഃ പാതു വഃ.’

ആനം കാന്തനതീവ ദൃഡ, നിടതു -

ഐന്നീവനം, ബാലയം

ഐനേകാകിനി, യന്ധകാരപടലം

മുട്ടന്നു നാടൊക്കയും,

യാനം മേ തടയല്ല കൃഷ്ണ! വഴി നൽ-

കൊള്ള ഗോപീഗിരം

മാനിച്ചുനവളായ് രമിച്ച രസികൻ
കണ്ണൻ നമുക്കാരായും.

(സ.1)

ബഹുനായകന്മാരിലുണ്ടാകുന്ന രതിയുദാഹരണം:—

‘കാന്താസ്യ ഏവ ഭവനത്രിതയേപി മന്യേ
യേഷാം കൃതേ സുതന! പാണ്ഡുരയം കപോലഃ’

അല്ല സുന്ദരി! നിന്റെ ഗണ്ഡമെവരേ

ചൊല്ലിട്ടെങ്കോ പാണ്ഡുവായ്
കില്ലില്ലായവരേ ത്രിലോകസുഭഗ—

മാരെനുറയ്ക്കുന്നു ഞാൻ.

(സ.1)

രണ്ടുപരിലൊരാൾക്കുമാത്രമുള്ള രതിയുദാഹരണം — മാലതി
മാധവത്തിൽ നന്ദനനു മാലതിയിൽ.

‘കുളവിൽ രണ്ടുപേർക്കും രതിയുണ്ടാകുന്നതായാലും ആദ്യം ഒ
രാൾക്കുമാത്രമേ രതിയുണ്ടാകുന്നുള്ളുവെങ്കിൽ അതും ആഭാസമാണ്’
എന്നാകുന്നു ‘ലോചനകാര’ന്റെ മതം.

അതിന്നു്— രത്നാവലിയിൽ അന്യോന്യസന്ദർശനത്തിന്മു
ഖിൽ സാഗരികക്കു വത്സരാജനിലുണ്ടായ രതി ഉദാഹരണം.

പ്രതിനായകനിലുണ്ടാകുന്ന രതിയുദാഹരണം— ധന്യഗ്രീവവ
ധത്തിൽ ധന്യഗ്രീവന്റെ ജലഗ്രീവാവസ്ഥയിൽ.

അധരപാത്രത്തിലുള്ള രതിയുദാഹരണം:—

ജലനസ്ഥലനലപത്രവല്ലീ
ഗിരിമല്ലികസുമാനി കാപി ഭില്ലീ
അവചിത്ര ഗിരൗ പുരോ നിഷ്ണാം
സ്വകചാനൽകവയാംവകാര മർത്ത്രം.’

തരുവല്ലിയരയ്ക്കു വച്ചുകെട്ടി
ഗിരിമല്ലീമലരും പഠിച്ചുകൂട്ടി
ഒരു ഭില്ലിയടുത്തിരുന്നുകെട്ടി.
ത്തിരുകിച്ചാൾ ചികരം വരന്റെ കയ്യാൽ.

(സ്വ)

തിയ്യക്കുൾ മുതലായവയിൽ (മൃഗപക്ഷ്യാദികളിൽ) ഉള്ള
രതിയുദാഹരണം:—

‘മല്ലീമതല്ലീഷു വനാന്തരേഷു
വല്യന്തരേ വല്ലഭമാഹവയന്തി
ചഞ്ചലപിപഞ്ചികളനാദഭംഗി.
സംഗീതമംഗീകരുതേസു ഭംഗി.’

നല്ലോരു മുല്ലയുടെ വല്ലിയിൽ വാണു കാട്ടിൽ
വല്യന്തരത്തിൽ മരുവും വരനേ വരുത്താൻ
ചൊല്ലാൻ വീണയുടെ നൽക്കളനാദമൊപ്പി.
ച്ചല്ലാസമോടുമൊരുഭംഗി മുരണ്ടുകൊണ്ടുൾ.

(സ്വ)

‘മൃഗപക്ഷ്യാദികളിൽ’ എന്നതിലെ ആദിശബ്ദംകൊണ്ടു താ
പസാദികളെ ഗ്രഹിക്കേണ്ടതാകുന്നു.

രഘുഭാഭാസത്തിനുദാഹരണം:—

‘രക്ഷതാത്മാവല്ലവിശാലലോലനയനഃ

കന്യാന്തരംഗോ മുഹു-

മുക്താ കണ്ഠമപേതഭീർയുതധനു

ബ്ധാണോ ഹരഃ പശ്യതഃ

ആയ്മാതഃ കടകോക്തിഭിഃ സ്വമസക്ത-

ഭ്രോവ്വിക്രമം കീർത്തയ-

നാംസാസ്തോപദയ്യാധിഷ്ഠിരമസൗ

ഹന്തം പ്രവിഷ്ടോജ്ജ്വനഃ.’

എററവും തുടതുടത്ത കണ്ണുകൾ,

മിഴിച്ചുരുട്ടിയുടലും വിറ-

ച്ചേററ കണ്ണനെ വെടിഞ്ഞു കണ്ണനെ

യനാദരിച്ചു യുതശസ്രനായ്

ചീറാമാൻ നിജവിക്രമോക്തികൾ

തകർത്തു തൻ ചുമലടിച്ചു വ-

ന്നേറിടുന്നിതു വിധിപ്പതിന്നിഹ

മൃതിൻ ധർമ്മനെയജ്ജ്വനൻ.

(സ്വപ്ന)

ഭയാനകാഭാസത്തിനുദാഹരണം:—

‘അശങ്കനവൻ സോഡ്ധമധീരലോചനഃ

സഹസ്രരശ്മിരി വ യസ്യ ദർശനം

പ്രവിശ്യ ഹേമാദ്രിഗുഹാഗുഹാന്തരം
നിനയ ബിഭൃദിവസാനി കൌശികഃ?

അകൌശികൻ രവിയിലെന്ന് കണക്കവെക്കൽ
ദൂക്കാനുചേഷ്ഠവതിനുള്ളൊരശക്തിമൂലം
ഉൾക്കൊണ്ട ഭീയോടു സുമേന്മഗുഹാന്തരത്തിൽ
പ്രവേശിച്ചു ദിവസങ്ങൾ കഴിച്ചിട്ടു.

(സ. 1)

സ്രീകളിലും നീചപാത്രങ്ങളിലുമുണ്ടാകുന്ന ഭയമാണല്ലോ ഭ
യാനകരസത്തിന്റെ പ്രകൃതി. ഇങ്ങനെ മറുജീവയിലും കണ്ടു
കൊൾക.

അനുരാഗവിഹീനകളാം

വേഷ്യാദികളിൽ ഭവിച്ചിട്ടുനാകിൽ
ലജ്ജാചിന്താദികളിൽ

ഭാവാഭാസങ്ങളായിവന്നിട്ടു.

ന. ൦൯

സ്തംഭം.

ഭാവത്തിൻ ശാന്തി, യുദ്ധം
സന്ധി, മിശ്രതപമെന്നിവ
ഉണ്ടാകുമ്പോൾ ഭാവശാന്ത്യാ-
ദികളുണ്ടാം യഥാക്രമം.

ന. ൧൦

ക്രമത്തിൽ ഉദാഹരണം:—

‘സുതൻ ജഹിഹി മൌനം പശ്യ പാദാനതം മാം
ന വലുതവ കദാചിത് കോപ ഏവംവിധോഭ്യേ
ഇതി നിഗമതി നാഥേ തിജ്ജഗാമീലിതാക്ഷ്യം
നയനജലമനല്പം മുക്തമുക്തം ന കിഞ്ചിത്.’

മതി മതിമുഖി! മൌനം കാണെ ഞാൻ കാക്കൽവീണേൻ
മതിയതിലിതുപോൽ തേ ജാതു ജാതം ന കോപം
ഇതി പതി പറയുമ്പോൾ സാ തിരിഞ്ഞെഴുതി ചിമ്മി.
മൃതിവിധൂര കരഞ്ഞാളേതു മൊന്നോതിടാതേ.

(കേരളവർമ്മ വലിയ കോയിത്തമ്പുരാൻ)

ഇവിടെ കണ്ണീർ പൊഴിക്കുന്നതുകൊണ്ട് ഈച്ഛയെന്ന സ
ഞ്ചാരിഭാവത്തിന്റെ ശാന്തിയാകുന്നു.

‘ചരണപതനപ്രത്യാഖ്യാനാൽ
പ്രസാദപരാദമുഖേ
നിഭൃതകിതവചാരേത്യുക്തപാ
രഷാ പരഷികൃതേ
ബ്രജതിരമണ നിശ്ശപസ്യോച്ചൈഃ
സ്തനസ്ഥിതഹസ്തയാ
നയനസലിലച്ഛന്നാ ഭൃഷ്ടിഃ
സഖീഷു നിവേശിതാ.’

ഭജിപ്പാതെ നമസ്കരിച്ചതുമ്പോൾ
കുങ്കിരക്ക പ്രസാദാശയെ

ത്തജിത്തൻ ദയിതൻ നിഗുഡകിതവാ-
 ചാരേതി ദർശ്യാക്കിനാൽ
 ഉജ്ജിതകോപമിയന്നു പോകുമുവിൽ
 കൈവച്ചു പോർകൊങ്കയിൽ
 പുജിപ്പേടമുഗാക്ഷി നോക്കി നെടുവീ-
 ട്റ്റോടൽക്കടാസ്രം സഖീഃ.

(കേരളവർമ്മ വലിയ കോയിത്തമ്പുരാൻ)

ഇവിടെ വിഷാദമെന്ന ഭാവത്തിന്റെ ഉദയമാകുന്നു.

നേയനയുഗാസേചനകം

മാനസവൃത്താപി ദൃഷ്ടാപം

രൂപമിദം മദിരാക്ഷ്യം

മദയതി ഹൃദയം ദനോതി ച മേ.

നേത്രങ്ങൾക്കു രസായനം.

മെത്തിടാതൊന്നു ചിത്തവൃത്തിക്കും

മദിരാക്ഷിതന്റെ രൂപം

ഹൃദി മോദം വേദവും തരുന്നിതുമേ.

(സപ)

ഇവിടെ ഹർഷവിഷാദങ്ങളുടെ സന്ധിയാകുന്നു.

‘കപാകാർജ്യം, ശശലക്ഷ്മണഃ കപ ച കലം,

ഭൂയോദപി ദൃശ്യേത സാ,

ദോഷാണാം പ്രശമായ മേ ശ്രുതമഹോ,

കോപേദപി കാന്തം മുഖം,

കിം വക്ഷ്യന്തുപകന്മാഃ കൃതധിയഃ,
 സ്വപ്നേഷു/പി സാ ദർശഭാ,
 ചേതഃ സ്വാസ്ഥ്യമുചൈഹി, കഃ ഖല്യുവാ
 ധന്യോ/ധരം പാശ്യതി.'

* എങ്ങുവ് ജാനപയമെങ്ങുകാൽ, മവളേ -

ക്കാണില്ലയോ വീണ്ടുമേ;
 തങ്ങളും ദോഷശമത്തിനാണറിവി,ട -
 ഹാരാലും മനോജ്ഞം മുഖം,
 എങ്ങും സജ്ജനമെന്തു ചൊല്ല, മവളേ -
 കിട്ടാ കിനാവിക്കലും,

* ഉച്ചശീവീരഹത്താൽ മരിപ്പാൻ തീർച്ചയെങ്കീട്ട് അതിൽനിന്നു പിന്തിരിച്ചു പുത്രവസ്ത്രീന്റെ വിചാരമാണിത്. അബ്ജാനപയം = ചന്ദ്രവംശം. അകാൽ = പ്രിയവീരഹം നിമിത്തം ആത്മഹത്തിചെയ്യുക. 'എങ്ങുവ് ജാനപയം? എങ്ങുകാൽ?' മഹാകലീനനായ തനിക്ക് ഈ അനർകമം യുക്തമാണോ? എന്നു 'വിതർക്കം'; 'അവളേ വീണ്ടും കാണാൻ സംഗതി വരികയില്ലേ?' എന്നു 'ഭൗത്സക്രമം'; 'തങ്ങളും ദോഷശമത്തിനാണറിവി', എന്നു 'മതി'; 'ഇടഞ്ഞാലും മനോജ്ഞം മുഖം', എന്നു 'സ്മൃതി'; 'എങ്ങും സജ്ജനമെന്തു ചൊല്ലം?' എന്നു 'ശങ്ക'; 'അവളേ കിട്ടാ കിനാവിക്കലും' എന്നു 'ദൈന്യം'; 'മങ്ങയെന്ന് മനമേ!' എന്നു 'ധൃതി'; 'തദോഷമെവനോ ധന്യൻ നകന്നിട്ടുവോൻ' എന്നു 'ചിന്താ'; ഇങ്ങനെ ഇവിടെ വിതർക്കം മുതലായ എട്ടു ഭാവങ്ങളുടെ ശബ്ദരൂപം.

മങ്ങാലക്കുന്ന് മനമേ!, തദോഷമവനോ
ധന്യൻ നരകനീടുവോൻ.

(കണ്ടു നാരായണമനോൻ.)

ഇവിടെ വിതക്കം, ഭൗത്സുക്യം, മതി, സ്തുതി, ശങ്ക, ദൈ
ന്യം, ധൃതി, ചിന്ത ഇവയുടെ ശബ്ദതയാകുന്നു.

ഇപ്രകാരം സാഹിത്യദൂഷണത്തിൽ രസാദിനിരൂപണം
എന്ന തൃതീയപരിച്ഛേദം കഴിഞ്ഞു.

ചതുർത്ഥപരിച്ഛേദം.

അനന്തരം കാവ്യഭേദങ്ങളെ പറയുന്നു:—

ധ്വനിയെന്നും ഗുണീഭൂത-
വ്യംഗ്യമെന്നും വിഭിന്നമായ്
കാവ്യം രണ്ടു പ്രകാരത്തി-
ലെന്നു ചൊല്ലുന്നു കോവിദർ.

൧

അതിൽ,

വ്യംഗ്യം വാച്യത്തിനെക്കാളും
മെച്ചമായിട്ടിരിക്കിലോ
ധ്വനിയെന്നതിനെച്ചൊല്ല-
മതുതാൻ കാവ്യമുത്തമം.

൨

വാച്യംതന്നെക്കാൾ അധികം ചമൽക്കാരം വ്യംഗ്യംതന്നെ നായിരിക്കുമ്പോൾ ആകാശത്തിനു ധ്വനിയെന്നു പേരാകുന്നു. അതു ഉത്തമമായ കാവ്യവുമാകുന്നു. (ധ്വനിയേ അന്ധിൻ=ഇതിൽ ധ്വനിക്കുന്നു എന്നു അതിന്റെ വ്യക്തപത്തി.)

ലക്ഷണമുലമഭിധാ-
മുലമെന്നിപ്രകാരമായ്
ധ്വനിക്കും പറയപ്പെട്ടി-
ട്ടുണ്ടു ഭേദങ്ങൾ രണ്ടിഹ.

൩

ലക്ഷണാമൂലമായുള്ള.

തവിവക്ഷിതവാച്യമാം

വിവക്ഷിതാന്യപരവാ.

ച്യമായതഭിധാത്മിതം.

൪

അതിൽ ലക്ഷണാമൂലമായ ധ്വനി അവിവക്ഷിതവാച്യമെന്നു പേരോടുകൂടിയതാകുന്നു. ലക്ഷണാമൂലമാകുകൊണ്ടുതന്നെ ഇവിടെ വാച്യം അവിവക്ഷിതം (ബാധിതം) ആകുന്നു. അഭിധാമൂലമായ ധ്വനി വിവക്ഷിതാന്യപരവാച്യമാകുന്നു. അഭിധാമൂലമാകുകൊണ്ടുതന്നെ ഇതിൽ വാച്യം വിവക്ഷിതമാകുന്നു. അന്യപരം = അന്യത്തിൽ (വ്യംഗ്യത്തിൽ) സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതു എന്നർത്ഥം.

ഇതിലാകട്ടെ വാച്യമായ അർത്ഥം, സ്വപന്തരൂപത്തെ പ്രസ്താവിച്ചുകൊണ്ടുതന്നെ വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. ദീപം സ്വരൂപത്തെ പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊണ്ടുതന്നെ അന്യകാരാന്തരിതമായ ഛായയെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതുപോലെ എന്നു താല്പര്യം. അഭിധാമൂലമായ ധ്വനി പല വിഷയത്തിലുള്ളതുകൊണ്ടാണു് - സൂചികദാഹന്യാദേന - അതിനെ രണ്ടാമതായിട്ടു പറഞ്ഞതു്.

ഇനി അവിവക്ഷിതവാച്യധ്വനിയുടെ ഭേദങ്ങളെ പറയുന്നു:—

വാച്യമർത്ഥാന്തരത്തിങ്കൽ

സംക്രമിക്കുന്നതാകിലും

അതത്യാന്തരിരസ്സാരം

പ്രാവിച്ഛിതനതാകിലും

൫

അവിവക്ഷിതവാച്യമെന്നു ധ്വനി 'അത്മാന്തരസംക്രമിതവാച്യം' എന്നും 'അത്യന്തതിരസ്കൃതവാച്യം' എന്നും രണ്ടുവിധത്തിലാകുന്നു. ഈ വിടെ മുഖ്യാത്മം അതേ പ്രകാരത്തിൽതന്നെ ഉപയോഗിക്കപ്പെടാതെ സപവിശേഷരൂപമായ മറ്റൊരത്മത്തിലായിപ്പരിണമിക്കുന്നുവോ അവിടെ മുഖ്യാത്മം, സപവിശേഷരൂപമായ അത്മാന്തരസംക്രമിതവാച്യമായി ഭവിക്കുന്നു.

‘കേരളീ കേരളീ കേരളേ കിർളേ
കരിരാജകരേ കരിരാജകരേ
ഭവനത്രിതയേഴ്ചി ബിഭർത്തി തുലാ-
മിഭമുരുഗം ന ചമുരുഗം.’

കരഭം കരഭം കിളി കിളി
കരിരാജകരം കരിരാജകരം
കുടിപാളകുതൻ തുടകൾക്കു ഭ്രമം
കിടയം കിട മൂന്നലകിങ്കുപുരമേ.

(എ. ആർ. കോയിത്തമ്പുരാനും)

ഇവിടെ രണ്ടാമതു പറഞ്ഞ കദളിപ്പഴങ്ങളും, പൊന്നാട
കുന്തളത്താൽ സാധാരണ കദളി മുതലായതെന്ന മുഖ്യത്വത്തെക്കു
റിച്ച് ബാധിതങ്ങളായിട്ട് ജാഡ്യാദിഗുണവിശിഷ്ടങ്ങളായ കദളിപ്പ

ദികൾ എന്ന അർത്ഥത്തെ ബോധിപ്പിക്കുന്നു. ഇവിടെ ജാഡ്യാദികളുടെ ആധിക്യം വ്യംഗ്യമാകുന്നു.

എവിടെ സ്വാർത്ഥത്തെ തീരെ കൈവിട്ടു മുഖ്യാത്മഭിന്നമായ മരൊരാരത്ഥത്തിൽ പരിണമിക്കുന്നുവോ അവിടെ മുഖ്യാത്മം അത്യന്തതീരസ്കൃതമായിത്തീരുന്നതിനാൽ അത് അത്യന്തതീരസ്കൃതവാച്യമാകുന്നു.

ഉദാഹരണം:—

നിശ്വാസാസ്യ ഇവാദൾ.

ശ്വസനമാ നിപ്രകാശതേ.

നിശ്വാസമോര മണിഭൂഷണമന്യമായ
മട്ടാൻ ചന്ദ്രനധുനാ തെളിയുന്നതില്ല.

(സപ)

ഇവിടെ അന്യശബ്ദം, 'കരുടൻ' എന്ന മുഖ്യാത്മം ചേരാത്തതുകൊണ്ട് പ്രകാശരഹിതമെന്ന മരൊരാരത്ഥത്തെ ബോധിപ്പിക്കുന്നു. അപ്രകാശാതിശയം വ്യംഗ്യവുമാകുന്നു. അന്യതപം എന്നും അപ്രകാശതപം എന്നും ഉള്ള അർത്ഥങ്ങൾക്കു സാമാന്യവിശേഷഭാവമില്ലാത്തതിനാൽ ഇത് അർത്ഥാന്തരസംക്രമിതവാച്യമാകുന്നതല്ല.

ഉദാഹരണം:—

ഭമ ധർമ്മിഅ വീസതേമാ,

സോ സുണഭാ അജ്ജ മാരിഹാ ഭേണ

ഗോലാണഇകപ്പുകഡം.

ഗവ്വാസിണാ ദരിഅസിഫേണ.

ഭൂമധാർമ്മിക വിശ്വപ്രസാദഃ
 സ ശാസ്ത്രമാരിതസ്തേന
 ഗോഭാവരീകൃഷ്ണ-
 വാസിനാ ദൃഷ്ടസിംഹേന.

(ശാരംഗ)

* പൊയ്ക്കാടുക നീ ധാർമ്മിക! വിശ്വപ്രസാദ-
 ശാസ്ത്രപ്രാജ്ഞിയായിത്തീർന്നു വെച്ചു
 ഗോഭാവരീതീരവനത്തിൽ വാഴും
 ഗർഭിണിയായുള്ളൊരു കേസരീന്ദ്രൻ.

ഇവിടെ 'ഭൂമധാർമ്മിക'—പൊയ്ക്കാടുക നീ ധാർമ്മിക:—
 എന്നതിൽനിന്നു സിദ്ധിക്കുന്ന ഭൂമണ (ഗമന) ക്രിയയുടെ വിധി,
 (വിധിരൂപം) പ്രകൃതത്തിൽ ഉപയോഗമില്ലാത്തതായിത്തീർന്നതു
 കൊണ്ടു ഭൂമണ (ഗമന) നിഷേധത്തിൽ പശ്ചാത്താപിക്കുന്നതിനാൽ
 വിപരീതലക്ഷണയാണെന്നു ശങ്കിപ്പാനവകാശമില്ല. യാതൊരോട
 ഈ വിധിയും നിഷേധവും ഉണ്ടാകുന്ന സമയം തന്നെ വിധി, നി
 ഷേധത്തിലും നിഷേധം, വിധിയിലും പശ്ചാത്താപിക്കുന്നുവോ അവി

* ഇതു്, ഗോഭാവരീതീരത്തിലുള്ള വള്ളിക്കടലിൽ പതിവാ
 യി ജാരസംഗമത്തിനു സങ്കേതം കുറിച്ചിരുന്ന ഒരു യുത്തസ്ത്രീ, അവി
 ടെ ദിവസംപ്രതി പൂവരക്കുവാൻ വന്നു തന്റെ സങ്കേതഭംഗം ചെ
 യ്തിരുന്ന ഒരു ധാർമ്മികനോടു പറയുന്നതാണു്. ഇയാളെ അവിടെ
 പ്രവേശിപ്പിക്കാതിരിപ്പാൻ അവൾ ഒരു നായിനെ വിട്ടിരുന്നുവെ
 ന്നിലും അതിനെ ഭയപ്പെട്ടു് അയാൾ സ്വപ്രകൃത്യത്തിൽനിന്നു പിൻവ
 ലിച്ചിരുന്നില്ല. അതിനാൽ ആ നായിനെയെന്നാ സിംഹം അവിടെ
 യുണ്ടെന്നു കേട്ടാൽ ഭയപ്പെട്ടു പിൻതിരിച്ചുപോകാതിരിക്കയില്ലല്ലോ
 എന്നായിരിക്കാം ഉദ്ദേശം.

ടെ മാത്രമേ വിപരീതലക്ഷണയ്ക്ക് അവസരമുള്ളൂ. യാതൊരിടത്തു പ്രകരണാദികളെക്കുറിച്ചു പര്യാലോചിച്ചതിനുശേഷം വിധിയിൽനിന്നു നിഷേധവും, നിഷേധത്തിൽനിന്നു വിധിയും അറിയപ്പെടുന്നുവോ അവിടെ ധ്വനിതന്നെ.

അതു പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്.

‘കപചിൽ ബാധ്യതയാ ഖ്യാതിഃ
കപചിൽ ഖ്യാതസ്യ ബാധനം
പൂർവ്വത്ര ലക്ഷണൈവ സ്ത്വാ-
ദന്തരത്രാഭിയൈവ തു.’

അർത്ഥം:— ചിലപ്പോൾ വാച്യാർത്ഥത്തിനു ബാധം (വിരോധം) നിമിത്തം വിപരീതാർത്ഥത്തിൽ പര്യവസാനം വന്നിട്ടേ അനപയബോധമുണ്ടാകുന്നുള്ളൂ. ചിലപ്പോൾ അനപയബോധം വന്നതിനു ശേഷമാണു ബാധത്താൽ വിപരീതാർത്ഥപര്യവസാനമുണ്ടാകുന്നത്. ഇവയിൽ ആദ്യത്തേതിൽ ലക്ഷണവും (ലക്ഷണാമൂലധ്വനിയും) രണ്ടാമത്തേതിൽ അഭിധയും (അഭിധാമൂലധ്വനിയും) ആകുന്നു.

ഇവിടെ ആദ്യത്തേതിൽ (ലക്ഷണാമൂലധ്വനിയിൽ) മുഖ്യാർത്ഥത്തിന് (വാച്യാർത്ഥത്തിന്) അർത്ഥാന്തരത്തിൽ സംക്രമണം (പ്രവേശം) മാത്രമേയുള്ളൂ; തിരോഭാവമില്ല. അതിനാൽ ഇത് അജഹസ്വാർത്ഥമായ ലക്ഷണയാകുന്നു. രണ്ടാമത്തേതിലാകട്ടെ സ്വാർത്ഥം, അത്യന്തതീവ്രതയാകുന്നതുകൊണ്ട് അതു ജഹൽസ്വാർത്ഥമായ ലക്ഷണയാകുന്നു.

വിവർത്തിതാഭിധേയാദ്യ-
ധ്വനിയും രണ്ടുമട്ടിലാം.

അസംലക്ഷ്യക്രമം വ്യംഗ്യം
സംലക്ഷ്യക്രമമിത്ഥൈ

വിവക്ഷിതാന്യപരവാച്യമായ ധ്വനിയും അസംലക്ഷ്യക്രമ
വ്യംഗ്യം, സംലക്ഷ്യക്രമവ്യംഗ്യം എന്നിങ്ങനെ രണ്ടുപ്രകാരമാകുന്നു.

രസഭാവദിയാമാദ്യ-
മൊന്നെന്നത്രേ ഗണിപ്പൂത്.

6

തൽഭേദമന്തമില്ലാത്ത-
താകയാൽ ഗണ്യമല്ലൂത്.

ആദ്യം എന്തു് അസംലക്ഷ്യക്രമവ്യംഗ്യവും അതു ഭാവദി
സ്വരൂപവുമാകുന്നു. ഇവിടെ വ്യംഗ്യപ്രതീതിക്കു രസഭാവദിപ്രതീ
തി കാരണമാകുകൊണ്ടു് അതിന്നു് ഒരു ക്രമം നിശ്ചയമായും ഉണ്ടായി
രിക്കേണ്ടതാകുന്നു. എന്നാൽ ആ ക്രമം, ശതപത്രപത്രശതഭേദന്യാഭയ
നന്ത്രം താമരയില ഒന്നിനുമേൽ ഒന്നായി അടക്കി വച്ചിട്ടു്, ഒരാൾ
ഒരു സൂചികൊണ്ടു കത്തിയാൽ ഒന്നു തുളഞ്ഞതിനു ശേഷമാണു മറ്റൊ
രു തുളയുന്നതു എന്നറിയാത്തതുപോലെ) ലാഘവംനിമിത്തം അറി
യപ്പെടുന്നില്ല. ഈ രസാദികളിലും ഓരോന്നിനും അസംഖ്യം ഭേദ
ങ്ങളുള്ളതിനാൽ എത്രയെന്നു തീർപ്പുണ്ടെന്നുവാൻ സാധിക്കാത്തതുകൊ
ണ്ടു് 'അസംലക്ഷ്യക്രമവ്യംഗ്യധ്വനി' എന്ന കാവ്യവും ഒരു പ്രകാരമാ
യിട്ടുമാത്രമേ പറയപ്പെടുന്നുള്ളൂ. അതെങ്ങനെയെന്നു വിവരിക്കാം—
ശൃംഗാരമെന്ന ഒരു രസത്തിന്റെ, സംഭോഗം എന്ന ഒരു ഭേദം ത
ന്നെ പരസ്परാലിംഗനാധരപാനമുഞ്ചനാദിഭേദത്താലും, പ്രത്യേക
മുള്ള വിഭാവദിവൈചിത്ര്യത്താലും, 'ഇത്ര വിധത്തിലുണ്ടെന്ന്' എ
ണ്ണിത്തിടവാൻ കഴിയാത്തതാകുന്നു. പിന്നെ ഒട്ടാകെയുള്ള കണക്കു
പറയാനുണ്ടോ?

ശബ്ദശക്തിവശാ, ലതം-
ശക്തിയാ, ലഭയത്തിനാൽ.

പ്ര

ലക്ഷ്യക്രമവ്യംഗ്യമെന്ന
ധ്വനി മൂന്നു വിധത്തിലായ്
അനുസപാനംപോലെയുള്ളോ-
ന്നെന്നു ചൊല്ലുന്നു കോവിദർ.

ൻ

വ്യംഗ്യപ്രതീതിയുടെ പെരുപ്പംപയ്ക്കും സ്പഷ്ടമായി അറി
യപ്പെടാവുന്നതുകൊണ്ട് അനുരണനം (പ്രതിധ്വനി=മാറൊലി)
പോലെയുള്ള വ്യംഗ്യത്തിനു ശബ്ദശക്ത്യുത്ഭവം, അത്മശക്ത്യുത്ഭവം,
ശബ്ദാന്തേന്മാഭയശക്ത്യുത്ഭവം എന്നു മൂന്നു ഭേദങ്ങൾ വരുന്നതിനാൽ
സംലക്ഷ്യക്രമവ്യംഗ്യധ്വനിയെന്ന കാവ്യവും മൂന്നു വിധത്തിലായി
ത്തീരുന്നു.

അതിൽ,

വസ്തുധ്വനിയലങ്കാര-
ധ്വനിയെന്നിപ്രകാരമായ്
ശബ്ദശക്തിവശാലുണ്ടാം
ധ്വനി രണ്ടു വിധത്തിലാം.

പ്ര

ഇവിടെ അലങ്കാരത്തെ വേദം എടുത്തിരിക്കുകൊണ്ട് അല
ങ്കാരംകൂടാതെ വസ്തു മാത്രം ഗ്രഹിക്കപ്പെടുന്നു. അതിൽ ശബ്ദശക്ത്യു
ത്ഭവമായ വസ്തുവ്യംഗ്യത്തിനുദാഹരണം:—

* പന്മിശ്ര ണ ഏതഥ സത്ഥര -

മത്ഥി മണം പത്ഥരത്ഥലേ ഗാമേ

ഉണ്ണത്തപക്കോമരം പേ -

ശ്ലഖിഊണ ജതു വസസി താ വസന്ധ.

പഥിക നാത്ര സ്രസ്തര -

മസ്തി മനാക് പ്രസ്തരസ്ഥലേ ഗാമേ

ഉന്നതപയോധരം പ്രേക്ഷ്യ

യദി വസസി തദാസ. (മരായാ)

പാഠപ്താന്തിഗ്രാമത്തിൽ

പാത്ഥ! പായോന്നമില്ലെങ്കോ!

പൊങ്ങും പയോധരം പാളു

വേണമെങ്കിൽ വസിച്ചിടാം. (സ.പ)

* ഇതു വർഷക്കാലത്തു് കേരളീവസം സന്ധ്യയോടടുത്ത സമയം ഒരു കുഗ്രാമത്തിലുള്ള ഒരു ഗ്രാമത്തിൽ ചെന്ന വഴിയാത്രക്കാരനോട് യുത്തയായ ഗ്രാമനായിക പറയുന്നതാണ്. കേവലം ശിഖാപ്രായമായ ഈ ഗ്രാമത്തിൽ ശയനോപകരണങ്ങളൊന്നുമില്ല. മഴക്കാലം പൊങ്ങുന്നതു കണ്ടിട്ടു യാത്രയ്ക്കു ഭയമുണ്ടെങ്കിൽ ഇന്നു രാത്രി ഇവിടെത്തന്നെ കഴിക്കാം. അതിന്നു വിരോധമില്ല, എന്നു വാചുഗ്രാമം. ഇതിൽ, ഈ ഗ്രാമം പ്രസ്തരപ്രായമാണെന്നു പറഞ്ഞതുകൊണ്ട് ഇവിടെ വസിക്കുന്നവർക്കു വിശേഷജ്ഞാനമില്ലെന്നും, ശയ്യോപകരണങ്ങൾ പ്രകൃതിസിദ്ധങ്ങളാണെന്നും, പൊങ്ങും പയോധരം പാളു എന്നതിന്നു് ആകാശത്തിൽ വന്നുകൂട്ടുന്ന മഴക്കാർ കണ്ടിട്ടു് എന്നും, ഉന്നതസ്തനം കണ്ടിട്ടു് എന്നും അർത്ഥം തോന്നുന്നതിനാൽ കാമോദ്ദീപകങ്ങളായ ഈസ്തംഗതികളേക്കൊണ്ട് സംഭോഗേച്ഛയുണ്ടെങ്കിൽ ഇന്നിവിടെ താമസിച്ചാൽ ഇഷ്ടസിദ്ധി വരുത്താമെന്നും, വൃംഗ്യാർത്ഥം. ഇതു 'പ്രസ്തരപയോധര'ശബ്ദങ്ങളുടെ ശക്തിമൂലമായിട്ടു തോന്നുന്നതാകയാൽ ശബ്ദശക്തിമൂലമായ വസ്തുധർമ്മനി തന്നെ.

ഇവിടെ 'സ്രസ്തരം', 'പ്രസ്തരം', 'പെയോധരം', ഈശ്വരങ്ങളുടെ ശക്തികൊണ്ട് 'അഷ്ട' ഉപഭോഗക്ഷമനാണെന്നിൽ ഇവിടെ വസിച്ചുകൊൾക' എന്നുള്ള വസ്തു വ്യഞ്ജിക്കുന്നു.

ശബ്ദശക്തിരൂപമായ അലങ്കാരവ്യംഗ്യത്തിനഭാവമാണു്:—

‘ഭക്താലംഘിതവിഗ്രഹൻ.....’ഇത്യാദി (33-ാം ഭാഗം)

ഇവിടെ 'ഉമ'യെന്നു പേരായ പട്ടമധിഷ്ഠിയുടെ വല്ലഭനായ ഭാനുദേവരാജാവിനെ വർണ്ണിക്കുന്ന പ്രകരണത്തിൽ, രണ്ടാമത്തെ അർത്ഥംകൊണ്ടു സൂചിപ്പിക്കപ്പെട്ടതും പ്രസ്താവവിഷയമല്ലാത്തതുമായ പാവുതീവല്ലഭവർണ്ണനം അസംബദ്ധമാകയാൽ പ്രസക്തമായിത്തീരുവാൻ തരമില്ലാ. അതിനാൽ ശിവനും ഭാനുദേവരാജാവിനും തമ്മിൽ ഉപമാനോപമേയഭാവം കല്പിക്കപ്പെടുന്നു. അതുകൊണ്ട് ഇവിടെ 'ഉമാവല്ലഭൻ (ഉമാവല്ലഭനായ രാജാവു്) ഉമാവല്ലഭനെപ്പോലെ (ശിവനെപ്പോലെ)യാകുന്നു' എന്ന ഉപമാലങ്കാരം വ്യംഗ്യമാകുന്നു.

କେଉଁଠି ଉତ୍ପାଦନ ହେଉଛି : _____

* അമിതഃ സമിതഃ പ്രാപ്തേ-
 അർക്കശ്ചൈവ ഹി! പ്രഭോ
 അമിതഃ സമിതഃ സാധു-
 യശാഭിരസതാമസി.

* മേലേ പ്രകാരം = (അല്ലയോ രാജാവേ!) തപം = (അങ്ങനസ്) അസതാം = (ദുഷ്ടനങ്ങൾക്കു്) അഹിതഃ = (ശത്രുവു) സമിതഃ = (യുദ്ധത്തിൽ നിന്നു്) പ്രാപ്തഃ = (സിദ്ധിച്ച) ഉൽക്കണ്ഠഃ = (ഉന്നതികളേക്കുണ്ടു്) ഫലം = (സന്തോഷത്തെ ദാനം ചെയ്യുന്നവനും, നശിപ്പിക്കുന്നവനും) (ഭൃതി = വേണ്ടിക്കുന്നു, ദദാതി = ദാനം ചെയ്യുന്നു. എന്നു ധാതുവിന്റെ അർത്ഥമേദം അനുസരിച്ചു വിഗ്രഹം) സാധുയശോഭിഃ സമിതഃ = (നല്ല യശസ്സുകളോടുകൂടിയവനും) അസി = (ആകുന്നു.) എന്നു യോഗ്യം.

ഇതിൽ 'അമിതഃ' എന്നിത്യാദികളിൽ അപിശബ്ദമില്ലാത്തതുകൊണ്ട് വിരോധാഭാസം എന്ന അലങ്കാരം വ്യംഗ്യമാകുന്നു. എന്നാൽ വ്യംഗ്യത്തിന് അലങ്കാര്യതപമല്ലാതെ അലങ്കാരതപമില്ലെങ്കിലും, ബ്രാഹ്മണൻ സന്യാസിയായാലും അദ്ദേഹത്തെ ബ്രാഹ്മണൻ എന്ന പരയാർജ്ജവപോലെ വ്യംഗ്യത്തേയും അലങ്കാരമെന്നു വ്യവഹരിക്കുന്നു.

സ്വതസ്സംസിദ്ധമോ പിന്നെ
വക്ത്യപ്രൗഢോക്തിസിദ്ധമോ
കവികല്പിതവക്ത്യപ്രൗ-
ഢോക്തിയാൽ സിദ്ധമായതോ.

എ

ഏവം മൂന്നു പ്രകാരത്തിൽ
വസ്തുപലങ്കാരരൂപമാം
അത്മങ്ങൾ രണ്ടിനുംകൂടി-
ട്ടാറുഭേദങ്ങൾ വന്നിടം.

എ

ഇവയാറുകൾക്കൊണ്ടും
വസ്തുപലങ്കാരരൂപമായ്
വ്യഞ്ജിക്കുമത്മശക്ത്യത്മ-
വ്യംഗ്യം പന്ത്രണ്ടു മട്ടിലാം.

എ

സ്വതസ്സംസിദ്ധം, കേചിത്യത്താൽ പുറമേയും തോന്നുന്നതു് പ്രൗഢോക്തിസിദ്ധം, വർണ്ണനകൊണ്ടു മാത്രം സിദ്ധം (ഉള്ളതുപോലെ തോന്നുന്നതു്). കേചിത്യത്താൽ തോന്നുന്നതല്ലെന്നു സിദ്ധാന്തം.

കൃഷ്ണതാരാലേ ഉദാഹരണം:—

‘ഭാഷ്ട്രം ഹേ പ്രതിവേശിനി! ക്ഷണമിഹം.
 പുസ്തകഗ്രഹേ ദാസ്യസി
 പ്രായേണാസ്യ ശിശോഃ പിതാ ന വിരസാഃ
 കേശപീരപഃ പാസ്യതി
 ഏകാകിന്യപി യാമി സതപരമിതഃ
 സ്ത്രോതസ്തമാലാകലം
 നിരസ്രാസനമാലിഖന്തു ജരം.
 പ്ലേദാ നമുഗ്രഹയഃ.’

ഉറൈറൽക്കാരി! മദീയഗേഹവുമിട—
 യ്ക്കൊട്ടൊന്നു നോക്കേണമേ
 ചെറുരക്തകുട്ടിയിതിൻ പിതാവിഹ കടി—
 യ്ക്കൊരില്ല കൂപോദകം
 ഹൊയ്ക്കെങ്കിലുമാത്ര പച്ചിലമരം
 ചേലാലയ്ക്കു പോകുന്നു ഞാ—
 നാറിൻ വക്കതിൽ മുരമീറമുറിയേ—
 റൊൻമെയ് മുറിപ്പെട്ടിടാം.
 (സപ)

ഇതിൽ സന്തസ്സംഭവിക്കുന്നതായ വസ്തുവിനെക്കൊണ്ട് അതു പറയുന്നവർക്കു, മേൽ സംഭവിപ്പാൻ പോകുന്നു പരപുരുഷസംഭോഗജന്യമായ നവകുമാരികളെ മറയ്ക്കുക എന്ന വസ്തുമാത്രം വ്യഞ്ജിക്കുന്നു.

‘ദിശി മന്ദായതേ തേജോ
 ദക്ഷിണസ്യാം രവേരപി
 തസ്യാമേവ രഹോഃ പാണ്ഡ്യോഃ
 പ്രതാപം ന വിഷേധിരേ.’

വെക്കമന്ദി 24 പോകുന്നു
തെക്കൻദിക്കുകലക്കുന്നു
ഉറക്കാൽ, പാഞ്ച്യർ സഹിച്ചീല -
ദിക്കിലും രാമവിക്രമം.

(സപ)

ഇവിടെ സ്വതവേ സംഭവിച്ചതായ വസ്തുക്കൊണ്ടു രാമവി
ന്റെ പ്രതാപം രവിയുടെ തേജസ്സിനെക്കാൾ അധികമാണെന്നുള്ള
വ്യതിരേകാലങ്കാരം വ്യംഗ്യമായി ഭവിക്കുന്നു.

ആപതന്തമമം ഭൂരാ -
ഭൂരീകൃതപരാക്രമഃ
ബലോ/വലോക്യാമാസ
മാതംഗമിവ കേശരീ.

ശരിയായകലത്തുനിന്നു നേരി -
ഭൂരികത്തേയ്ക്കുണ * യുനവന്റെ നേരേ
അരിശത്തൊട്ടു സീരിയൊന്നു നോക്കി
ഹരിയേക്കേസരിവീരനെന്നപോലേ.

ഇതിൽ ഉപമാലങ്കാരംകൊണ്ടു സ്വതസ്സിലായ വൃഞ്ജകാ
ത്മത്താൽ 'ബലഭദ്രൻ വേണുദാരിയെന്ന അസുരനെ ക്ഷണത്തിൽ
നിഗ്രഹിക്കും' എന്നുള്ള വസ്തു വ്യഞ്ജിക്കുന്നു.

* അറുന്ന് വേണുദാരിയെന്നു പേരായ ബാണപുത്രൻ.

‘ശാശ്വതകാലദശനക്ഷത്രവൃഥാ -
 സങ്കടാദരിവധുജനസ്യ യഃ
 കാഷ്ടവിദ്രുമലാമ്പ്യമോചയൻ
 നിദ്രശൻ യധി രക്ഷാ നിജാധരം.’

കാലതന്റെ ദന്തപദമോരമുറിഞ്ഞു വൈരി -
 കാന്താജനങ്ങളുടെ ചെമ്പവിശാധരത്തിൽ
 ഏതുന്ന സങ്കടമൊഴിച്ചിതവൻ, രണത്തിൽ
 തന്റെതന്നെ തൻചൊടികടിച്ചു തടിച്ചു കോപാൽ.

ഇതിൽ സ്വതസ്സംഭവിച്ചായ * വിരോധാലങ്കാരംകൊണ്ട്, ചു
 ണ്ടു കടിക്കപ്പെടുകയും ശത്രുക്കൾ വധിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്യുവെന്നുള്ള
 സമുച്ചയാലങ്കാരം വ്യംഗ്യം.

‘സജ്ജാമി സുരാമിമാസോ

ണ ദാവ അപ്പേതു ജ്ഞാതജ്ഞലക്ഷമുരോ
 അമിണവസഫത്തരമുരോ
 ണവപല്ലവപത്തലേ അണംഗസ്സ സരേ.’

* ‘അധരദംശനസങ്കടത്തെ അധരദംശനംകൊണ്ട്’ ഇല്ലാ
 തെയൊക്കി’ എന്നതിൽ വിരോധം. പ്രസ്തുത നായകൻ രണമധ്യ
 ത്തിൽ കോപാധികൃതംകൊണ്ടു തന്റെ അധരദംശനം ചെയ്യുന്നതിനാൽ
 ശത്രുക്കളെല്ലാം ഫതരായി; അതു നിമിത്തം ശത്രുകാന്തമാക്കു ഭർത്താ
 സംഭോഗാഹ്വാനിയാൽ അധരദംശനമില്ലാതെയായി എന്നു പരി
 ഛാരം.

സജ്ജയതി സുരഭിമാസോ

നതാവദപ്തയതി യുവതിജനലക്ഷ്യമുഖാൻ
അഭിനവസഫകാരമുഖാൻ

നവപല്ലവപത്രലാനനംഗസ്യ ശരാൻ.

(മുദായം)

പ്രത്യഗ്രമൃതകന്ദുമാദികളായ നല്ല

പുത്തൻതളിർച്ചിറകെഴും മദനാശുഗങ്ങൾ

നിത്യം വസന്തമിഹ തീർത്തു നിരത്തിടുന്നു

നൽത്തനപിമാരുടയനേക്കു തൊടുപ്പതില്ല.

(സു 1)

ഇതിൽ വസന്തം ശരകാരനും, കാമൻ വില്ലാളിയും, യുവതി
കൾ ലക്ഷ്യവും, പുഷ്പങ്ങൾ ശരങ്ങളും ആകുന്നു എന്നുള്ള കവിപ്രൗഢോക്തിസിലമായ വസ്തു, പ്രസ്തുതമായിരിക്കുന്നു കാമോദ്ദീപനരൂപമായ വസ്തുവിനെ വ്യഞ്ജിപ്പിക്കുന്നു.

‘രജനീഷു വിമലഭാനോഃ

കരജാലേന പ്രകാശിതം വീര!

ധവളയതി ഭവനമണ്ഡല-

മഖിലം തവ കീർത്തിസന്തതിഃ സ്വതതം.’

രാവിൽ കലേശന്റെ കരങ്ങളേറ്റു

ഭൂവിൽ പ്രകാശം കലരുന്നിതല്ലം

മേ വീര! നിൻകീർത്തിഭരം പരക്കെ

ധാവള്യമേറുന്നു ജഗത്തിലെന്നും.

(സു 2)

ഇതിൽ കവിപ്രൊഡോക്തിസിലമായ, കീർത്തിജാലത്തിനു
ചന്ദ്രരശ്മിസമൃദ്ധത്തെക്കാൾ അധികകാലം പ്രകാശകതപമുണ്ടെന്നുള്ള
വസ്തുതകൊണ്ടു വ്യതിരേകാലംകാരം വ്യംഗ്യമാകുന്നു.

‘ദശാനനകിരീടഭൂ
സ്തൽക്ഷണം രാക്ഷസശ്രീയഃ
മണിവ്യാജേന പത്മസ്മാഃ
പുഥിവ്യാമശ്രുവിന്ദവഃ.’

ദശാനനകിരീടങ്ങൾ
തന്നിൽനിന്നു മണിച്ചുലാൽ
തൽക്ഷണം രാക്ഷസശ്രീതൻ
കണ്ണീർത്തുള്ളികൾ വീണതേ.

(സപ)

ഇതിൽ കവിപ്രൊഡോക്തിസിലമായ അപരവാലങ്കാരം
കൊണ്ടു, മേൽ ഉണ്ടാവാൻപോകുന്ന രാക്ഷസശ്രീവിനാശരൂപമായ
വസ്തു വ്യഞ്ജിക്കുന്നു.

‘ധമ്മിലേ നവമല്ലികാസമുദയോ
ഹസ്തേ സിതാംഭോജനം
ഹാരഃ കണ്ഠതടേ പയോധരയുഗേ
ശ്രീഖണ്ഡലപോ മനഃ
ഐകോപി ത്രികലിംഗ ഭൂമിതിലക!
തപൽകീർത്തിരാശിർയയേ
നന്ദാമണ്ഡനതാം പുരന്ദരപുരി.
വാമഭൂവാ വിഗ്രഹേ.’

നീലക്കുന്തലിൽ മുല്ലമാല, സിതമാം
 പത്മം കരത്തിൽ, ഗജേ
 ചേലൊക്കുന്നൊരു മുത്തുമാല, മുലമേൽ
 മാലേയലേപം ഘനം,
 തൈലിംഗക്ഷിതിപാല! നിന്നുടെ യശം
 സ്തോനേങ്കിലും വിണ്ണിലെ -
 സ്താലപ്പെൺകൊടിമാർക്കു ഭൂഷണമതാ -
 തേകുന്നിതംഗങ്ങളിൽ.

(സപ)

ഇതിൽ കവിപ്രൗഢോക്തിസിലമായ രൂപകാലങ്കാരംകൊണ്ടു, ഭൂമിയിലിരിക്കുന്നവനാണെന്നിലും അങ്ങു സപ്തത്തിലിരിക്കുന്നവന്റെ ഉപകാരം ചെയ്യുന്നു എന്നുള്ള വിഭാവനാലങ്കാരം വ്യഞ്ജിക്കുന്നു.

‘ശിഖരിണികുന്ത നാമ കിയച്ചിരം
 കിമഭിധാനമസാവകരോത്തപഃ
 സുമുഖി! യേന തവാധരപാടലം
 ദശതി ബിംബഫലം ശുകശാഖകഃ.’

അത്യന്തമുശ്ശമുഖി! യാതൊരു പച്ചുതത്തി -
 ലെത്രയ്ക്കു കാലമിവനേതു തപസ്സുചെയ്തു?
 തത്തക്കിടാവിതു തവാധരപാടലതപ -
 മെത്തുന്ന ബിംബഫലമിങ്ങനെ കൊത്തുവാനായ്.

(സപ)

ഇതിൽ കവി കല്പിതനായ കാമീകൃഷ്ണന്റെ പ്രൗഢോക്തിസിദ്ധമായ വസ്തുതകൊണ്ടു, നിന്റെ അധരം പുഞ്ചാതിശയലഭ്യമാണു്, എന്നുള്ള വസ്തു വ്യഞ്ജിക്കുന്നു.

‘സുഭഗേ! കോടിസംഖ്യതപ-
 മുപേത്യ മദനാശ്രുഗൈഃ
 വസന്തേ പഞ്ചതാ തൃഷ്ണാ
 പഞ്ചതാസിദധിയോഗിനാം.’

എൻ ചാരഗാത്രി! വളരുന്ന വസന്തകാലേ
 പഞ്ചേഷുവിൻകണകൾ കോടി കണക്കിലായി
 അഞ്ചാതെ തന്മയമായ പഞ്ചതാ കൈവെടിഞ്ഞു
 പഞ്ചതാമെന്നതു വിധയാഗിജനത്തിലായി.

(സപ)

ഇതിൽ കവി കല്പിതനായ വക്താവിന്റെ പ്രൗഢോക്തിസിദ്ധമായ, കോമശരങ്ങളുടെ എണ്ണം കോടിക്കണക്കായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു എന്നതിനാൽ സകലവിധോഗിമരണരൂപമായ വസ്തുതകൊണ്ടു ‘ശരങ്ങളുടെ പഞ്ചത അവയേ വിട്ടു വിധോഗികളേ പ്രാപിച്ചുവോ എന്നു തോന്നും’ എന്നുള്ള ഉൽപ്രേക്ഷാലങ്കാരം വ്യഞ്ജിക്കുന്നു.

‘മല്ലികാമുകളേ ചണ്ഡി!
 ഭാതി ഗുഞ്ജൻ മധുഗ്രതഃ
 പ്രയാണേ പഞ്ചബാണസ്യ
 ശബ്ദമാപുരയന്നിവ.’

മുല്ലമൊട്ടിൽ മുരളുന്ന വണ്ടിതാ
നല്ല മട്ടിൽ വിലസുന്നു കോപനേ!
അല്ല ശംഖമിവന്തുതിടുന്നുവോ
മുല്ലബാണനുടെ മോക്ഷയാത്രയിൽ.

(സപ)

ഇതിൽ കവികല്പിതനായ വർത്താവിന്റെ പ്രൗഢോക്തി
കൊണ്ടു സിദ്ധമായ ഉൽപ്രേക്ഷാലങ്കാരത്താൽ 'ഇതാ കാമപ്രവർക
മായ കാലം വന്നിരിക്കുന്നു. എന്നിട്ടും ഹേ മാനിനി! നീയെന്തുകൊ
ണ്ടു മാനത്തെ കൈവിടാതിരിക്കുന്നു?' എന്നുള്ള വസ്തു വ്യഞ്ജിക്കുന്നു.

മഹിജാസഹസ്രഭരിഃ
തവ ഹി അഘ സുഹൃത്തു സാ അമാന്തീ
അനുഭിന്നമനസ്തകമ്മാ
അംഗം തനുരം പി തനുഃജ.

മഹിജാസഹസ്രഭരിതേ
തവ ഹൃദയേ സുഭഗ! സാ അമാന്തീ
അനുഭിന്നമനസ്തകമ്മാ
അംഗം തനപി തനയതി.

(മരയാ)

ഹേ സുന്ദരാംഗ! ബഹുനാരികൾ തിങ്ങി വാഴും
നിന്നുള്ളിലല്ലമൊരിടം കിടയംശ്ശമൂലം
അന്യപ്രവൃത്തികൾ വെടിഞ്ഞുവാരമിന്ന -
ത്തനപംഗി, തനകൽ തനതപമണച്ചിടുന്നു.

(സപ)

ഇതിൽ 'നിന്നുള്ളിൽ ഇടം കിടയാക്കുമ്പോൾ' എന്ന കവികല്പിതമായ വക്ത്രപ്രകാശനാശിതകൊണ്ടു സിദ്ധമായ കാവ്യലിംഗാലങ്കാരത്താൽ, 'തനുവിനു തനുതപം വരത്തിട്ടും നിന്റെ ഹൃദയത്തിൽ അവൾ വർത്തിക്കുന്നില്ല' എന്നുള്ള വിശേഷോക്തൃലങ്കാരം വ്യഞ്ജിക്കുന്നു.

കവിക്ക്, കവിനിബദ്ധനായ വക്ത്രാവിനണ്ടാകുന്നതുപോലെ രാഗാദികളുണ്ടാകാത്തതിനാൽ കവിനിബദ്ധനായ വക്ത്രാവിന്റെ പ്രകാശനാശി, കവിപ്രകാശനാശിയേക്കാളധികം സഹൃദയന്മാർക്ക് ചമൽക്കാരമുണ്ടാക്കുന്നതാകുകൊണ്ടാണു് അതിനെ വേദാന്തനെന്നു പറഞ്ഞതു്. ഇവയിൽ (മുമ്പിൽ പറഞ്ഞ പന്ത്രണ്ടു ഭേദങ്ങളിൽ) അലങ്കാരവ്യഞ്ജനം പറഞ്ഞ സ്ഥലത്തു രൂപണം, ഉൽപ്രേക്ഷണം, വ്യതിരേചനം മുതലായവയ്ക്കു മാത്രമേ സഹൃദയസംവേദ്യമായ പ്രാധാന്യമുള്ളൂ. അല്ലാതെ രൂപമോ ഉൽപ്രേക്ഷണീയമോ വ്യതിരേചനീയമോ ആയ വസ്തുക്കൾക്കു പ്രാധാന്യമില്ല. അതുകൊണ്ടു് അലങ്കാരത്തിന്നു തന്നെയാണു പ്രാധാന്യം; അലങ്കാരമായ വസ്തുവിനല്ല എന്നു താൽപര്യം.

ശബ്ദാത്മശക്തികൊണ്ടുണ്ടാം
വ്യംഗ്യത്തിൽ ധ്വനിയൊന്നുതാൻ

ശബ്ദാത്മങ്ങളുടെ രണ്ടിന്റെയും കൂടിയുള്ള ശക്തികൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ധ്വനി ഒരു പ്രകാരത്തിൽ മാത്രമേയുള്ളൂ.

ഉദാഹരണം:—

‘ഹിമമുക്തചന്ദ്രവിരഃ സപതമകോ
മദയൻ ദപിജാൻ ജനിതമീനകേയനഃ

അഭവൽ പ്രസാദിതസുരോ മഹോത്സവഃ
പ്രമദാജനസ്യ സ ചിരായ മാധവഃ.

കാമോത്ഭുതികരൻ ഹിമംശുരചിരൻ
നിത്യം ദ്വിജജാലത്തിന-
ത്യാമോദത്തെ വളപ്പവൻ സരസപ-
ത്ഥോപേതനായുള്ളവൻ
സാമോദം ബഹു സുപ്രസന്നസുരനായ്
വർത്തിക്കുമി മാധവൻ
പ്രേമോദകമിയെന്നോ പ്രമദമാ-
കുന്ത്യന്തനിത്യോത്സവം.

(സപ)

ഇതിൽ മാധവനായ കൃഷ്ണൻ മാധവമായ വസന്തംപോലെ
യാകുന്നു എന്നുള്ള ഉപമാലങ്കാരം വ്യംഗ്യമാകുന്നു.

ഇപ്രകാരമാകയാൽ വ്യംഗ്യങ്ങളുടെ ഭേദംകൊണ്ടുതന്നെ വ്യ
ഞ്ജകങ്ങളായ കാവ്യങ്ങൾക്കും ഭേദമുണ്ടാകുന്നു എന്നു സിദ്ധമായി.

അതിനാൽ ധ്വനിയിവണ്ണം
പതിനെട്ടു വിധത്തിലാം.

എൻ

അതെങ്ങനെയെന്നു വിവരിച്ചു കാണിക്കാം.

അവിവക്ഷിതവാച്യധ്വനി, അത്മാന്തരസംക്രമിതവാച്യമെ
ന്നും അത്യന്തതിരസ്കൃതവാച്യമെന്നും രണ്ടുവിധം. വിവക്ഷിതാസ്യ
പരവാച്യമാകട്ടെ അസംലക്ഷ്യക്രമം, സംലക്ഷ്യക്രമം എന്നു രണ്ടു രൂ

പത്തിലുള്ളതിൽ അസംഖ്യംകൃതവ്യംഗ്യത്തിൽ ഒന്ന്. സംഖ്യംകൃതവ്യംഗ്യമാകട്ടെ, ശബ്ദശക്തിമൂലമായിട്ടും, അർത്ഥശക്തിമൂലമായിട്ടും, ശബ്ദാർത്ഥഭയശക്തിമൂലമായിട്ടുംകൂടി പതിനഞ്ചു പ്രകാരം. ഇങ്ങനെ ധ്വനി പതിനെട്ടുപ്രകാരമാകുന്നു.

ഇവയിൽ—

ശബ്ദാർത്ഥഭയശക്ത്യർത്ഥ-
ധ്വനി വാക്യത്തിലേ വരൂ
മറ്റുള്ളവകൾ വന്നീടും
പദവാക്യങ്ങൾ രണ്ടിലും.

എ

അതിൽ പദഗതമായ അർത്ഥാന്തരസംക്രമിതവാക്യധ്വനി
ഒരുപ്രകാരം:—

‘ധന്യസ്തേ ഏവ തരുണോ
നയനേ തസ്യൈവ നയനേ ച
യുവജനമോഹനവിദ്യാ
ഭവിതേയം യസ്യ സംമുഖേ സുമുഖീ.’

അത്തരണൻതാൻ ധന്യൻ
നയനങ്ങളുവന്റെ തന്നെ നയനങ്ങൾ
യുവജനമോഹിനിയാമി.
സുമുഖിയെ നേരിട്ടു കാണത്തേതവനോ?

(സ 1)

ഇതിൽ രണ്ടാമത്തെ നയനശബ്ദം, ഭംഗ്യാഭിഗുണവിശിഷ്ടമായ നയനമെന്ന അർത്ഥത്തിൽ പ്രയുക്തമാകുന്നു.

വാക്യത്തിൽ വരുന്നതിനാലാഹരണം:—

‘തപാമസ്തി വച്ഛി വിദിഷാം
സമവായേത്ര തിഷ്ഠതി
ആത്മീയാം മതിമാസ്ഥായ
സ്ഥിതിമത്ര വിധേഹി തൽ.’

നിന്നോടു ഞാനുരയ്ക്കുന്നെൻ
വിദപൽപ്പരിഷ് നിൽക്കവേ
അതിനാൽ തന്റെടുത്തോടു
കൂടി നീയിഹ നിൽക്കണം.

(സപ)

ഇവിടെ പ്രതിപാദ്യൻ (സംഖ്യാധ്യൻ) അഭിമുഖനായി നില്ക്കുന്നതുകൊണ്ടുതന്നെ അയാളോടാണു പറയുന്നതെന്നു സിദ്ധമായിരിക്കെ, ‘നിന്നോടു’ എന്നു വീണ്ടും പറയുന്നതിനാൽ മറ്റൊരോടുമല്ല, നിന്നോടുതന്നെയാണു് എന്നുള്ള അർത്ഥവിശേഷം ലക്ഷിക്കപ്പെടുന്നു. ‘ഉരയ്ക്കുന്നെൻ’ എന്നതുകൊണ്ടുതന്നെ കർത്താവു സിദ്ധമായിരിക്കെ ‘ഞാൻ’ എന്നു വീണ്ടും പറഞ്ഞതും ഞാൻ തന്നെയാണു പറയുന്നതു്, മറ്റൊരുമല്ല എന്ന അർത്ഥവിശേഷത്തെ ലക്ഷിപ്പാനാകുന്നു. ‘വിദപൽപ്പരിഷ് നിൽക്കവേ’ എന്നതുകൊണ്ടുതന്നെ താനാണു വക്താവു് എന്നു സിദ്ധിച്ചിരിക്കെ, വീണ്ടും ‘ഞാനുരയ്ക്കുന്നെൻ’ എന്നു പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു ‘ഞാൻ ഉപദേശിക്കുന്നു’ എന്നുള്ള വിശേഷാർത്ഥം ലക്ഷിക്കപ്പെടുന്നു. ഇതെല്ലാം സ്പഷ്ടമാകുവാനു വ്യഞ്ജിപ്പിക്കയും ചെയ്യുന്നു.

യുന. ഇതുകൊണ്ട് 'എന്റെ വാക്കു നിനക്കു ഏറ്റവും ഹിതമാണ്'; അതിനാൽ നിശ്ചയമായിട്ട് അങ്ങനെ ചെയ്യേണ്ടതാണ്' എന്നഭിപ്രായം.

അതിനാൽ ഇങ്ങനെയെല്ലാമാകുകൊണ്ട് ഇതു വാക്യഗതമായ അത്മാന്തരസംക്രമിതവാച്യധ്വനിയാകുന്നു.

പദഗതമായ അത്യന്തതിരസ്കൃതവാച്യധ്വനിക്കദാഹരണം:-

'നിശ്വാസമേറു മണിദർപ്പണം—'ഇത്യാദി. (അത്യന്തതിരസ്കൃതവാച്യധ്വനിയുടെ ഉദാഹരണം.)

വാക്യഗതമായ അത്യന്തതിരസ്കൃതവാച്യധ്വനിക്കു:—

'പലതരമുപകാരം...' ഇത്യാദി (ഭാഗം 21)

വാക്യഗതമായി വരുന്ന മറ്റുള്ളവയ്ക്കു (അസംലക്ഷ്യക്രമവും ഗ്യാദികൾക്കു) മുഖ്യ ഉദാഹരിച്ചു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

പദഗതമായ അസംലക്ഷ്യക്രമവുംഗ്യാദിതിന്നുദാഹരണം:—

ലാവണ്യം തദസൗ കാന്തി-

സുദൃഢം സ വചക്രമഃ

തദാ സുധാസ്വപമഭു-

ദധുനാ തു ജപരോ മഹാൻ.'

ലാവണ്യമമ്മട്ട, തമട്ടു ശോഭ,
സൗന്ദര്യമത്രയ്ക്കു, തുവാക്യരീതി,
അന്നാളതെല്ലാമമൃതക്കുഴമ്പാ-
യിന്നാകിലുക്കൻ ജപരമായ് ചമഞ്ഞു.

(സപ)

ഇവിടെ ലാവണ്യാദികൾ, അപ്രകാരം അനുഭവൈകവേദ്യങ്ങളായിരുന്നു എന്നുള്ള അവസ്ഥയെ വ്യഞ്ജിപ്പിക്കുന്ന തദാദിശബ്ദങ്ങൾക്കു തന്നെയാണു പ്രാധാന്യം. മറ്റുള്ള ശബ്ദങ്ങൾക്കുകേട്ട അവയേ സഹായിക്കുക മാത്രമേ പ്രയോജനമുള്ളൂ. അതിനാൽ ആപ്തങ്ങൾ (തദാദിപദങ്ങൾ) മൂലമായിട്ടു തന്നെയാണു് ഇവിടെ ധ്വനി വ്യപദേശം.

അതു ധ്വനികാരനാൽ പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു് —

‘ഏകാവയവസംസ്ഥാനേ
ഭൂഷണേനേവ കാമിനീ
പദഭ്യോര്യേന സുകവേ-
ൽധ്വനിനാ ഭാതി ഭാരതീ.’

അംഗമൊന്നി ലണിയും വിഭൂഷകൊ-
ണ്ടംഗനാമണി വിളങ്ങിട്ടും വിധം
വ്യംഗ്യഭംഗിയൊരു വാക്കിൽ നിൽക്കിലും
ഭംഗി സൽകവി വചസ്സിനരിട്ടും.

(സ 1)

ഇപ്രകാരം ഭാവാദികളിലും ഉദാഹരണം ഉൾക്കൊള്ളുന്നു.

‘ഭക്തിമുക്തികൃതേകാന്ത-
സമാദേശനതൽപരഃ
കന്യനാനന്ദനിസ്സൃജം
വിഭധാതി സമാഗമഃ.’

ഭൂതദീപ്തികളേഴുത്ത് -
മേകാന്താദേശമേകിയും
സദാഗമം, മഹാനന്ദ -
നിസ്സന്ദമെവനേകിടാ.

(സപ)

ഇവിടെ 'സദാഗമം' എന്ന പദം അടുത്തു നിൽക്കുന്ന ഉപനാ
യകനെ കുറിച്ച്, 'നല്ലതായിട്ടുള്ള ശാസ്ത്രാര്യം' എന്ന വാച്യത്വത്തെ
ബോധിപ്പിച്ചിട്ട്, സത്തായിരിക്കുന്ന ഒരു പുരുഷന്റെ ആഗമനം എ
ന്ന വസ്തുവിനെ വ്യഞ്ജിപ്പിക്കുന്നു. എന്നാൽ 'സദാഗമം സദാഗമം
പോലെയാകുന്നു' എന്നുള്ള ഉപമാധപനിയല്ലെന്നു വരുന്നതെങ്ങനെ?
എന്നാണെങ്കിൽ സദാഗമശബ്ദങ്ങൾക്ക് (ആശ്ശബ്ദപ്രതിപാദിതങ്ങ
ളായ അർത്ഥങ്ങൾക്ക്) ഉപമാനോപമേയഭാവം വിഹിതമല്ലാത്തതു
കൊണ്ടുതന്നെ. രഹസ്യത്തെ മറയ്ക്കാറാണല്ലോ രണ്ടർത്ഥമുള്ള പദ
ങ്ങളെ പ്രയോഗിക്കുന്നത്. പ്രകരണാദികളെ വല്ലവണ്ണം ആലോചി
ക്കുമ്പോൾ 'സദാഗമ'പദത്തിന് 'നല്ലശാസ്ത്രം' എന്നുള്ള അർത്ഥം ഇ
വിടെ യോജിക്കുന്നതുമല്ല. അതിനാൽ ഇവിടെ അലങ്കാരധപനിയ
ല്ല; വസ്തുധപനിതന്നെയാണെന്നു സിദ്ധാന്തം.

'അനന്യസാധാരണധീർ -
ധൃതാഖിലവസുസരഃ
രാജതേ കോപി ജഗതി
സ രാജാ പുരുഷോത്തമഃ.'

അനിതരസാമാന്യാശയ -

നഖിലം വസുധാതലം ധരിക്കുന്നവൻ,
ഉപകിതിലന്യാദശനായ്
പുരുഷോത്തമനാനുപൻ ലസിക്കുന്നു.

(സപ)

ഇതിൽ 'പുരുഷോത്തമൻ പുരുഷോത്തമനെപ്പോലെയാകുന്നു' എന്ന ഉപമാലങ്കാരധ്വനിയാകുന്നു. ഇവ രണ്ടിലും സംലക്ഷ്യക്രമഭേദങ്ങൾ ശബ്ദശക്ത്യനുഭവമുപജ്ഞിക്കുന്നു.

‘സായം സ്താനമുപാസിതം, മലയജേ -
നാഗം സമാലേപിതം,
യാതോ/സ്താ പലമൗലിമംബരമണി, -
ദ്വിസ്രസ്തമത്രംഗതിഃ,
ആശ്വത്ഥം തവ സൗകുമാര്യാ,മഭിതഃ
ക്ലാന്താസി യേനാധുനാ
നേത്രപദപമീലനവൃതികരം
ശങ്കനോതി തേ നാസിതം.’

അന്തിക്കുളിലും കഴിഞ്ഞു, കൽമുഴു -
ക്കെപ്പുഴി നൽച്ചുറനും,
ചെന്താർബാസവനസ്തമിച്ചു, ഭയമി -
ല്ലാതത്ര വന്നെത്തിനി,
വന്നും തേ ബഹു വിസ്തരം, വളരെ നീ -
യിപ്പോൾ തളന്നീടിനാ -
ളെൻ തോഴിയ്ക്കടുത്തുനില്പു മിഴി, തെ -
ല്ലൊന്നിങ്ങിരുന്നീടൊ.

ഇതിൽ സ്വപതസ്സിലായ വസുകൊണ്ടു 'നീ പരപുരുഷപ്രവേശം ചെയ്തു സ്താനം കഴിച്ചിരിക്കുന്നു' എന്നുള്ള വസ്തു വ്യഞ്ജിക്കുന്നു. അതു്, — 'വളരെ നീയിപ്പോൾ തളന്നീടിനാൾ' — മുഖൊരിക്കലും നിനക്കിങ്ങനെ ഒരു തളച്ചു കണ്ടിട്ടില്ല, എന്നുള്ള അർത്ഥത്തെ വ്യാധിപ്പിക്കുന്നു 'ഇപ്പോൾ' എന്ന പദത്തിന്നു തന്നെ മറുത്തു പദങ്ങളുടെ

അത്മത്തെക്കാൾ പ്രാധാന്യമുള്ളതുകൊണ്ട്, അന്യപദങ്ങളേക്കാൾ 'ഇപ്പോൾ' എന്ന പദത്തിന് തന്നെയാണ് വൈശിഷ്ട്യം.

തദപ്രാപ്തി മഹാദഖ -

വിഖീനശേഷപാതകാ -

തച്ചിന്താവിപുലാഹ്ളാദ -

ക്ഷീണപുണ്യചയാ തഥാ.

ചിന്തയന്തീ ജഗൽസൃതിം
പരം ബ്രഹ്മസപത്രവിണം
നിരജ്യാസതയാ മുക്തിം
ഗതാന്യം ഗോപകന്യകാ.

(യുഗ്മകം)

തല്പാദമെത്താഞ്ഞ തിദഃഖമാന്റി.
ദൃശേഷപാപങ്ങൾ നശിക്കയാലും,
തച്ചിന്തയാലുൽക്കടസെഖ്യമാന്റ
സമസ്തപുണ്യക്ഷയമേൽക്കയാലും,

അശേഷലോകൈകനിദാനഭൂതം
സാക്ഷാൽ പരബ്രഹ്മമയസപത്രപം,
ഉജ്യാസമില്ലാതൊരു ഗോപകന്യ
ചിന്തിച്ചു മോക്ഷത്തെയാടത്തുകൊണ്ടാൾ.

(സപ)

ഇവിടെ 'അശേഷം' എന്നും 'സമസ്തം' എന്നും ഉള്ള രണ്ടു പദങ്ങളുടെ സാമർത്ഥ്യം ചേരുവായിട്ട് അനേകായിരം ജന്മംകൊണ്ട് അനുഭവിക്കേണ്ടതായ പാപപുണ്യഫലസമുദായത്തിനും, ഭഗവദപിരഹദ്ദുഃഖം ഭഗവച്ചിന്താല്പാദം എന്നിവ രണ്ടിനും തമ്മിൽ താദാത്മ്യാധ്യവസാനത്താൽ (അഭേദപ്രതിപാദനത്താൽ) തോന്നുന്നതായ രണ്ട് അതിശയോക്തികളും 'അശേഷ'മെന്നും 'സമസ്ത'മെന്നും ഉള്ള രണ്ടു പദങ്ങളാൽ തോന്നിക്കപ്പെടുന്നവയാകുന്നു. ഇവിടെ കവിപ്രൗഢോക്തി കൂടാതെയും വ്യഞ്ജകമായ അർത്ഥം കിട്ടുന്നതുകൊണ്ട് ഇതു സ്വതസ്സിദ്ധമാകുന്നു.

പശ്ചന്ത്യസംഖ്യാപഥഗാം
തപദ്രാണജലവാഹിനീം
ദേവ! ത്രിപഥഗാർമ്മാനം
ഗോപയത്സുഗ്രമൂർത്തി.

രാജൻ! പലവഴിക്കോടും
നിൻ ദാനാംബുസ്രവത്തിയെ
കണ്ടു, തന്നടൽ മുട്ടുന്നു
ത്രിസ്രോതസ്സുഗ്രമൂർത്തി.

(സ്വപ്ന)

ഇതിൽ 'കണ്ടു' എന്ന കവിപ്രൗഢോക്തിസിദ്ധമായ കാവ്യലിംഗാലങ്കാരംകൊണ്ട്, 'മറുത്തു ദാതാക്കന്മാരാരും അങ്ങയോടു തുല്യന്മാരല്ല' എന്നുള്ള വ്യതിരേകാലങ്കാരം, 'പല വഴിക്കു' എന്ന പദംകൊണ്ടു വ്യഞ്ജിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെ അർത്ഥശക്തിമൂലമായ സംഖ്യകുലമവ്യംഗ്യങ്ങളുടെ മറുത്തു ഭേദങ്ങളിലും ഉദാഹരിക്കാവുന്നതാകുന്നു.

അതിനാൽ ഇങ്ങനെ മുൻ പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന പതിനെട്ടുപ്രകാരമുള്ള ധ്വനിഭേദങ്ങളിൽവെച്ചു ശബ്ദാത്മശക്തികൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന വ്യംഗ്യം വാക്യത്തിൽ മാത്രം വരുന്നതായിട്ടാണ്; മറ്റുള്ളവ പതിനേഴും വാക്യത്തിലും പദത്തിലും വേദോ വേദോ വരുന്നതായിട്ടു മുപ്പത്തുനാല്; എന്നിങ്ങനെ എല്ലാംകൂടി ധ്വനിയുടെ ഭേദങ്ങൾ മുപ്പത്തഞ്ചു വിധമാകുന്നു.

മഹാവാക്യങ്ങളായുള്ള
പ്രബന്ധങ്ങളിലും വരും
അത്മശക്ത്യത്വമാകുന്ന
ധ്വനിയെന്ന് ബുദ്ധോദിതം.

എന്ന

അത്മശക്ത്യത്വമായ വ്യംഗ്യം രണ്ടാമതു പറഞ്ഞതും പത്തുണ്ടു പ്രകാരത്തിലുള്ളതുമാകുന്നു.

ഉദാഹരണം:—

മഹാഭാരതത്തിൽ ഗുര്യഗോമായസംവാദത്തിൽ—

‘അലം സ്ഥിതപാ ശുശാന്തേന്ദ്രിൻ
ഗുര്യഗോമായസങ്കലേ
കങ്കാളബഹളേ രോഹരേ
സർവ്വപ്രാണിയേകരേ.

ന ചേമ ജീവിതഃ കശ്ചിത്
കാലധർമ്മപാഗതഃ

പ്രിയോ വാ യദി വാ ദേവ്യഃ
പ്രാണിനാം ഗതിരീദൃശി.'

കഴുകും നരിയും തിങ്ങി-
യസ്ഥികൂടം നിറഞ്ഞതായ്
എല്ലാക്കും ഭീതിചേർപ്പാരി-
ച്ചടലക്കാട്ടിൽ നിൽക്കൊലാ.

മരിച്ചതിലൊരാളിങ്ങു
ജീവിച്ചിട്ടില്ലിതേവരെ
മിത്രമോ ശത്രുവോ, പ്രാണി-
കൾക്കുള്ള ഗതിയിങ്ങനെ!

(സപ)

ഇങ്ങനെ പകൽ തീരം സമ്പാദിച്ചാൻ സമത്വനായ കഴുകൻ, മരിച്ച കട്ടിയെ എടുത്തുകൊണ്ടു ശ്മശാനത്തിൽ വന്നിരിക്കുന്നവർ അതിനെ അവിടെ കളഞ്ഞിട്ടു പോകുന്നത് ഇഷ്ടമാണ് എന്നും,

‘ആദിത്യോ/യം സ്ഥിതോ മൃഡഃ!
സ്നേഹം കരുത സാംപ്രതം
ബഹുവിഷ്ണോ മുഹൂർത്തോ/യം
ജീവേദപി കദാചന.

അമൃതം കനകവർണ്ണമം
ബാലമപ്രാപ്യ യൗവനം

ഗുരവക്യാൽ കഥം മൂഡം-
സുപ്രജയപമവിശങ്കിതം?'

മൂഡരേ! പകലുണ്ടിപ്പോൾ
കാലം നന്നല്ല പോകുവാൻ
സ്നേഹം കാണിപ്പിന്നിനിയും
പക്ഷേ ജീവിക്കുവാൻ മതി.

ഇപ്പോൾനിറമെഴും കൊച്ചു-
കുട്ടിയേ ഗുരവാക്കിനാൽ,
* അല്ലയോ മൂഡരേ! നിങ്ങൾ
നിശ്ശങ്കം കൈവിട്ടിട്ടുണ്ടോ?

(സ്വ)

ഇങ്ങനെ രാത്രിയിൽ ഭക്ഷണം തേടുവാൻ സമത്വനായ കുറുക്കൻ, മരിച്ച കുട്ടിയെ പകൽ ശ്മശാനത്തിലിട്ടിട്ടു പോകുന്നത് ഇഷ്ടമല്ല, എന്നും ഈ വാക്യസമുദായംകൊണ്ടു ധ്വനിക്കുന്നു. ഇതിൽ വൃഞ്ജകം സ്വതസ്സിദ്ധമാണ്. ഇങ്ങനെ മറ്റുള്ള പതിനൊന്നു ധ്വനികളേറ്റാൽ ഉദാഹരിക്കാവുന്നതാണ്. ഇപ്രകാരം വാച്യാത്മം വൃഞ്ജകമായി വരുന്നതിനെ ഉദാഹരിച്ചു.

ഇനി ലക്ഷ്യാത്മം വൃഞ്ജകമായി വരുന്നതിനുദാഹരണം:—
'നിശ്ശേഷചുതചന്ദനം—' ഇത്യാദി (35-ാം ഭാഗം)

* മൂഡരേ! നിങ്ങൾ നിശ്ശങ്കം

കൈവിട്ടിട്ടുണ്ടെന്നെ?— എന്നു ചൊല്ലാത്തതും.

വ്യംഗ്യാത്മം വ്യഞ്ജകമായിട്ടുള്ളതിനഭാഹരണം:—

‘ഉത്തരണിച്ചല—’ ഇത്യാദി (36-ാം ഭാഗം)

ഇവ രണ്ടിലും ലക്ഷ്യവ്യംഗ്യാത്മങ്ങൾ സ്വതസ്സ്ഭാവവികൾക്കു വ്യഞ്ജകങ്ങളാകുന്നു. ഇങ്ങനെ മറ്റുള്ള ഭേദങ്ങൾ പതിനൊന്നിനും ഉഭാഹരിക്കേണ്ടതാകുന്നു.

പദാംശവണ്ണരചനാ-

പ്രബന്ധങ്ങളിലേതിലും

അസംലക്ഷ്യക്രമവ്യംഗ്യ-

ധ്വനിയുണ്ടാം യഥാവലേ.

എ

അസംലക്ഷ്യക്രമവ്യംഗ്യധ്വനി പദാംശമായ പ്രകൃതി, പ്രത്യയം, ഉപസർഗ്ഗം, നിപാതം മുതലായവയുടെ ഭേദങ്ങൾ അനേക പ്രകാരമായി ഭവിക്കും.

ഉഭാഹരണം:—

‘ചലാപാംഗാം ദൃഷ്ടിം സ്ഫുശസി ബഹുശോ
വേപഥുമതീം

രഥസ്യാഖ്യായീവ സ്വനസി മുദ ക-
ണ്ഠാന്തികചരഃ

കരം വ്യാധുനപന്ത്യാഃ പിബസി രതിസ-
പ്തസപമധരം

വയം തതപാനേപശാഥധുകര! ഫതം-
സ്തപം ഖലു കൃതീ.’

അത്യന്തം വേപമാനാം സ്വപ്നസി തരളിതാ-

പാശമാലോക്യമാനഃ

ശൂത്യന്തേ ചെന്നു പിന്നെ സ്വപ്നസി മുദ്ര രഹ-

സ്വം കഥിക്കുന്നപോലെ

ഭീത്യാ കൈത്താർ കലുക്കുന്നവളുടെയധരം

ചുംബസി പ്രേമസാരം

* സത്യാന്വേഷം നിമിത്തം വിധുരനരമഹോ

ധുന്തി! നിതാൻ കൃതാത്മൻ.

(കേരളവർമ്മ വലിയ കോയിത്തമ്പുരാൻ.)

ഇതിൽ 'ഹതരായ്' എന്നാണ് പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നത്.
'ഭൂവിതരായി' എന്നല്ല. അതിനാൽ 'ഹൻ' എന്ന പ്രകൃതിയാണു
വ്യഞ്ജനം.

'മുഹൂരംഗുലിസംവൃതാധരോഷം
പ്രതിഷേധാക്ഷരവിക്ലബാഭിരാമം
മുഖമംസവിവർത്തി പക്ഷുളാക്ഷ്യാഃ'
കഥമപ്സുന്നമിതം ന ചുംബിതം തു.'

ലോലാപാശി മുഹൂഃ കരാംഗുലികളാൽ
ബിംബാധരത്തേ മം-
ശ്വാലാപിച്ചുതെന്നധീരമസകൃൽ
താത്ത്വനൈഴം വാക്കിനാൽ

* സത്യാന്വേഷം നിമിത്തം മധുര! ഹതരായ്
ഞങ്ങൾ, നീ താൻ കൃതാത്മൻ.

(പാദാന്തരം - സ്വപ്ന)

ലീലാവല്ഗനകൊണ്ടു ഗണ്ഡഫലകം
തോളിൽ തിരിച്ചീടവേ
ചേലാളും മുഖമാത്തമാകിലുമെനി-
ക്കെത്തില ചുംബിക്കുവാൻ.

(കേരളവർമ്മ വലിയ കോയിത്തമ്പുരാൻ.)

ഇതിൽ 'തു' എന്ന നിചാതത്തിനാണു് അനതാപവ്യഞ്ജനം.
കൃതം.

'നൃക്കാരോ ഹൃയമേവ മേ യദരയഃ—' ഇത്യാദി ശ്ലോകത്തിൽ (ദി-ാം ഭാഗം) 'അരയഃ' എന്ന ബഹുവചനവും, 'താപസഃ' എന്ന ഏകവചനവും, 'അത്രൈവ' എന്ന സർവ്വനാമവും, 'നിഹന്തി' 'ജീവതി' എന്ന രണ്ടു തിദന്തശബ്ദങ്ങളും, 'അഹോ' എന്ന അവ്യയവും, 'ഗ്രാമദികാ' എന്ന കകാരരൂപമായ തദ്ധിതനും, 'വില്യുണ്' എന്നതിലെ 'വി' എന്ന ഉപസ്കൃവും, 'ഭജൈഃ' എന്ന ബഹുവചനവും വ്യഞ്ജകങ്ങളാകുന്നു.

'ആഹാരേ വിരതിഃ, സമസുവിഷയ -

ഗ്രാമേ നിവൃത്തിഃ പരാ,

നാസാഗ്രേ നയനം, തദേതദപരം

യച്ചൈകതാനം മനഃ

മൗനം വേദ,മിദം ച തുന്യമധുനാ

യദപിശപമാഭാതി തേ,

തൽ ബ്രൂയാസ്സവി! യോഗിനീ കിമസി, ഭാഃ

കിം വാ വിയോഗിന്യസി.'

ഉണിന്നാസ്ഥകർത്ത, സർവ്വവിഷയ -

ഗ്രാമത്തിൽ വൈരാഗ്യമായ്,

ഭാഗം ഞാഗ്രത്തിലും ചുട്ടു, മനവും

നിൽക്കുന്നിതേകാഗ്രമായ്,

മെഴുനം മുത്തു, ജഗത്തിതൊക്കെയധുനം

കാണുന്നു നീ ഇന്ദ്രമായ്,

നൂനം യോഗിനിയോ വിധോഗിനിയതോ

ഭോ തോഴി! നീ ചൊൽകെടോ.

(സപ)

ഇതിൽ 'ആഹാരേ' എന്ന വിഷയസ്പർശമിയും 'സമസ്ത' എന്നും 'പരാ' എന്നും ഉള്ള വിശേഷണങ്ങളും 'മെഴുനം ചേദം' എന്ന പ്രത്യു(ക്ഷ)യത്തെ ചൂണ്ടിക്കാണിക്കുന്ന സർവ്വനാമവും 'ആഭാതി' എന്നതിലെ ആ എന്ന ഉപസർഗ്ഗവും പ്രണയസൂചകമായ 'സഖി' എന്ന ശബ്ദവും 'അസിഭാഃ' എന്ന പരിഹാസവചനവും 'കിം വാ' എന്ന ഉത്തരപക്ഷത്തെ (വിധോഗിനീ എന്ന പക്ഷത്തെ) ഉറപ്പിക്കുന്നു എന്നു സൂചിപ്പിക്കുന്ന 'വാ' ശബ്ദവും 'അസി' എന്ന വർത്തമാനപ്രയോഗവും അതാതു വിഷയങ്ങളെ വ്യഞ്ജിപ്പിക്കുന്നവയാണെന്നു സഹൃദയന്മാർക്കറിയാവുന്നതാണ്.

വണ്ണങ്ങളിലും രചനയിലും വരുന്നവസ്തു ഉദാഹരണം ഇനി (ഗുണപരിച്ഛേദത്തിൽ) പറയും.

പ്രസ്ഥാനത്തിൽ വരുന്നതിനുദാഹരണം മഹാഭാരതത്തിൽ ശാന്തരസം, രാമായണത്തിൽ കരുണം, മാലതീമാധവം രത്നാവലി മുതലായവയിൽ ഗുണാരം; ഇങ്ങനെ മറ്റുള്ളവയിലും കണ്ടു കൊൾക.

അതിനാൽ ധ്വനിഭേദങ്ങൾ
 ഉന്മത്താന്നു വിധത്തിലായ്
 പണ്ടുള്ള പണ്ഡിതന്മാരാൽ
 പറയപ്പെട്ടിതിങ്ങനെ.

൧൧

സങ്കരം മൂന്നു വിധവും
 സംസ്കൃഷ്ടിയൊരുജാതിയും
 കൂടിയത്രയായിരത്തിന്മേൽ
 മൂന്നുറ്റം പിന്നെ നാലുമാം.

൧൨

ശുദ്ധധ്വനികളുന്മത്തം
 നോട്ടകൂട്ടമ്പൊളാകവേ
 അത്രയായിരത്തിമൂന്നുറ്റി-
 യമ്പത്തഞ്ചായിവന്നിടം.

൨൦

അവയിൽ ഏതാനും ചിലതു മാത്രം ഉദാഹരിക്കപ്പെടുന്നു: --

‘അത്യുന്നതസ്തനയുഗാ തരളായതാക്ഷീ
 ഭാരിസമിതാ തദപയാനമഹോത്സവായ
 സാ ഹൃണ്ണകംഭനവനിരജതോരണസ്രുക് -
 സംഭാരമംഗമയനകൃതം വിധത്തേ’

പാരം പൊങ്ങിയ ചോർകു ചങ്ങളെഴുമാ -
 ലോപായതാ പാശിയാൾ
 ഭരതുന്നവനെത്തിട്ടഞ്ചൊളെതിരേ -
 ല്ലിന്നുള്ളൊരുക്കത്തൊടും

പാദത്തിൽ സ്ഥിതയായി, പൂണ്ണകലശം,
നൽത്തോരണത്താമര -

ത്താരാലുള്ളൊരു മാലുമെന്നിവ ധരി -
ച്ചായാസമെന്യേ സ്വയം.

(സ്വ)

ഇതിൽ കലങ്ങുകൊണ്ടിരുന്ന പൂണ്ണകലശങ്ങളും, കണ്ണുകൾക്കൊണ്ടിരുന്ന തോരണത്താമരത്താരാലുള്ളൊരു മാലുവും, എന്ന രൂപകാലങ്കാരധാരണയും ശൃംഗാരസാധനിയും ഒരിടത്തുതന്നെ ചേർന്നു വരികകൊണ്ടു സങ്കരമാകുന്നു.

‘ധിനപന്ത്യാമുനി മദമൂർഛഭജിധാനീനി
ധൂതാധാനീനഹൃദയാനി മധോദ്ദിനാനി
* നിസുരൂപരൂപഭവനാവഭവനാവിന -
സൗരഭ്യസൗഹൃദസഗർവ്വസമീരണാനി.’

* നിസുരൂപൻ എന്ന പദത്തിനു മടിയില്ലാത്തവൻ എന്നർത്ഥം. ഇവിടെ ചതുരവിശേഷണമായ നിസുരൂപഭവനാവിനാണു് ഈ അർത്ഥം ചേരാത്തതുകൊണ്ടു പ്രകാശമാനം എന്ന അർത്ഥത്തിൽ ലക്ഷണം. പ്രകാശാതിശയബോധം പ്രയോജനം. ഇങ്ങനെ പ്രേമവാചകമായ സൗഹൃദ (സൗഹൃദം) എന്ന പദത്തിനു സാദൃശ്യം എന്ന അർത്ഥത്തിൽ ലക്ഷണം. സാദൃശ്യാതിശയബോധം പ്രയോജനം. അചേതനമായ വായുവിങ്കൽ ഗർവ്വം ഉണ്ടാകാത്തതുകൊണ്ടു സഗർവ്വം എന്ന പദത്തിനു് ഉൽകൃഷ്ടം എന്ന അർത്ഥത്തിൽ ലക്ഷണം. സാദൃശ്യാതിശയബോധം പ്രയോജനം. ഇവയിൽ വാച്യാർത്ഥം അർത്ഥാന്തരസംക്രമിതമല്ലാത്തതുകൊണ്ടു് അത്യന്തതിരസ് കൃതവാച്യമാകുന്നു.

അത്യന്തം മദമുർച്ഛാശ്ച മുതിരം

ഭംഗശേഷസംഗീതമൊ -

തലാപന്യാശയധൂനനത്തിനു കരു -

ത്തേറ്റം പെരുത്തുള്ളതായ്

നിസ്കന്ദ്രോദമുഖീമുഖാംബുജലസൽ -

സൗരഭ്യസൗഹൃദമാ -

ന്ദ്ര്യൽ ഗർവ്വസമീര,മീ മധുഭിനം

ചേർന്നിതുരുകൗതുകം.

(സപ)

ഇതിൽ 'നിസ്കന്ദ്ര' ഇത്യാദികളിൽ ലക്ഷണാമുലധപനികളുടെ സംസ്കൃതിയാകുന്നു.

അനന്തരം ഗുണീഭൂതവ്യംഗ്യത്തെ പറയുന്നു:--

വാച്യത്തേക്കാൾ ചമൽക്കാരം

വ്യംഗ്യത്തിനു വരാത്തിലോ

ഗുണീഭൂതവ്യംഗ്യമെന്നു

വേറിട്ടൊന്നാകുമായത്ത്.

൨൧

വേറിട്ടൊന്നു, ചേരേ ഒരു വിധം കാവ്യം. വ്യംഗ്യത്തിനു വാച്യത്തേക്കാൾ ചമൽക്കാരം വരാത്ത, വാച്യത്തേക്കാൾ കുറഞ്ഞിട്ടും വാച്യത്തോടു സമമായിട്ടും സംഭവിക്കാം.

ഇതരാംഗവു, മയുണ്ണം
 കാകപാക്ഷിപ്തം, ച വാച്യസിദ്ധ്യംഗം,
 സന്ദിഷ്യപ്രാധാന്യം,
 തുല്യപ്രാധാന്യം, മെന്നതും പിന്നെ. ൨൨

അസ്തം, മഗ്ദ്ധം, മഥ പുന -
 രസുന്ദരവ്യംഗ്യമേവമെടുവിധം
 അക്കാവൃത്തിൻ ഭേദം
 പ്രാചീനന്മാർ പാഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ൨൩

ഇതരാംഗം, ഇതരങ്ങളായ് രസാദികളുടെ അംഗം; രസാദികളാകുന്ന വ്യംഗ്യത്തോടുകൂടിയതു്.

ഉദാഹരണം: -

* 'അയം സ രസനോൽകമ്പി
 പിനസുനവിമദ്നഃ
 നാഭ്യരുജഃഖനസ്സൽ
 നീവിവിസ്രംഭനഃ കരഃ'

പിടിചുരഞ്ഞാണു പിണക്കതീർപ്പതും
 തടിച്ച തൈക്കൊക്ക കൾ ഞെക്കിടുന്നതും
 തടയ്ക്കുമേല്പോട്ടു തലോടി, നീവിവേർ ..
 പെട്ടത്തെഴിയുന്നതുമായ കയ്യിതാ.

(സ ൧)

ഇതിൽ ശൃംഗാരം കരുണത്തിന്റെ അംഗമാകുന്നു.

* ഇതു ഭാരതയുദ്ധത്തിൽ അയ്യനൻ മുറിച്ചിട്ട ഭൂരിശ്രവസ്സിന്റെ കൈ കണ്ടിട്ട് അവന്റെ ഭാര്യ ഭൂഷിക്കുന്നതാകുന്നു.

‘മാനോനതാം പ്രണയിനീമനനേതുകാമ-
സ്തപത്സൈന്യസാഗരരവോൽഗതകണ്ഠതാപഃ
ഛാ ഛാ കഥം ന ഭവതോ രിപുരാജധാനീ-
പ്രാസാദസുന്തരിഷു തിഷ്ഠതി കാമിലോകഃ.’

പാരം മാനമിയന്ന മാനിനികളേ-

ത്തൻ പാട്ടിലാക്കീടുവാ-

നാരംഭിച്ചരിരാജധാനികളിലെ

പ്രാസാദജാലങ്ങളിൽ

സാരന്യം തുടരുന്ന കാമികൾ ഭവൽ-

സൈന്യാബ്ധികോലാഹലം

ശ്രീരം കണ്ണുപുടം പിളർക്കുമളവിൽ

ഛാ ഛാ കഥം വാഴുവോർ.

(സപ)

ഇതിൽ ഭൗൽസുകൃം, ത്രാസം എന്ന രണ്ടു ഭാവങ്ങളുടെ സ
ന്ധികൊണ്ടു ഭംഗി കൂടീട്ടുള്ള കരുണരസം, രാജവിഷയമായ രതിയു
ടെ അംഗമാകുന്നു. അതിനാൽ ഇതു ‘ഇതരാംഗ’മായി.

ജനസ്ഥാനേ ഭ്രാന്തം കനകമുഗതശ്ചാസിതധിയോ
വചോ വൈദേഹീതി പ്രതിപദമുദശ്രു പ്രലപിതം
കൃതാ ലങ്കാഭർത്തൃഭവപരിപാടീഷു ഘടനാ
മയാപൂർവ്വം രാമതപം കശലവസുതാ നതപധിഗതാ.

* ജനസ്ഥാനത്തോടീ കനകമൃഗതൃഷ്ണാസ്ഥതിയാ.

യുരച്ചൻ കണ്ണീർവാത്തിടയിടയിൽ വൈദേഹിപദവും

കൃതാ ലങ്കാനാമാനനതതിയിലവിന്റെ ഘടനാ

ലഭിച്ചൻ രാമതപം, കശലയസുതഃവാപ്തിയൊഴികെ.

(സപ)

* ഇതു, ധനം സമ്പാദിച്ചാനായിട്ടു പലവിധം പരിശ്രമിച്ചിട്ടും ഫലസിലിയുണ്ടാകാതെ നിരാശനായ ഒരാളുടെ വാക്കാണ്. എന്നിങ്ങനെ രാമതപം സിദ്ധിച്ച എന്ന് ആകപ്പാഴേ ആദ്യം തോന്നുന്നു. പിന്നെ ഒരാളുടെ ധനം വേറെ ഒരാൾക്ക് എങ്ങനെ സിദ്ധിക്കും എന്ന അനുപപത്തിയെ ആലോചിക്കുമ്പോൾ സമാനരൂപങ്ങളായ ശബ്ദങ്ങളുടെ സാമർത്ഥ്യംകൊണ്ടു വ്യഞ്ജിക്കുന്ന സാദൃശ്യത്തെ പുരസ്കരിച്ചിട്ടു രാമന്റെ സാദൃശ്യം ലഭിച്ചു എന്ന പരമാർത്ഥബോധമുണ്ടാകുന്നു. സാദൃശ്യഫലകങ്ങളായ സാമർത്ഥ്യങ്ങളെ സമാനരൂപങ്ങളായ ശബ്ദങ്ങളേകൊണ്ടു പറയുന്നു.

കനകമൃഗതൃഷ്ണാസ്ഥതിയാൽ രാമൻ ജനസ്ഥാനത്തു് കാടി, കനകമൃഗത്തിൽ (പൊന്നാമ്പിൽ ഉള്ള) തൃഷ്ണ (ആഗ്രഹം) കൊണ്ടു, അസ്ഥതിയായിട്ടു് ജനസ്ഥാനം എന്ന ദണ്ഡകാരണ്യഭാഗത്തിൽ കാടി നടന്നു. ഞാൻ കനക (ധന)ത്തിന്റെ, മൃഗ (അനുപക്ഷണ്)ത്താലും, തൃഷ്ണയാലും (ആഗ്രഹത്താലും) ഭ്രാന്തചിത്തനായിട്ടു് ജനങ്ങളുള്ള സ്ഥലത്തു് കാടി നടന്നു. രാമൻ കണ്ണീർവാത്തു് ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു വൈദേഹി (സീതേ! എന്ന) പദത്തെ ഉരച്ചുകൊണ്ടാണു നടന്നതു്. ഞാൻ, വൈ (നിശ്ചയമായും) ദേഹി (വല്ലതും തരണം) എന്ന പദത്തെ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു കണ്ണീരൊഴുക്കിക്കൊണ്ടു്, ഉരച്ചൻ (പറഞ്ഞു.) രാമനാൽ ലങ്കാനാഥന്റെ (ലങ്കയിലെ രാജാവായ രാവണന്റെ) ആനന (മുഖ)ങ്ങളുടെ തതിയിൻ (സമൃദ്ധത്തിൽ) അമ്പിന്റെ (ബാണത്തിന്റെ) ഘടനാ (സംയോഗം = പ്രയോഗം) കൃതാ (ചെയ്തപ്പട്ടു); എന്നാൽ നാഥന്മാരുടെ (ധനവാന്മാരുടെ) ആനനതതിയിൽ (മുഖസമൃദ്ധത്തിൽ) അമ്പിന്റെ (ദയയുടെ) കാ (കരു) ഘടനാ (സംയോഗം - ദയരോന്നിഷ്ഠവാനുള്ള പ്രയോഗം - പല പ്രകാരത്തിലുള്ള ദൈന്യപ്രകട

ഇവിടെ 'രാമതപം പ്രാപ്തം' (രാമസാദശ്യം സിദ്ധിച്ചു) എന്ന ശബ്ദംകൊണ്ട് പറയാതിരുന്നാലും, ശക്തികൊണ്ടുതന്നെ രാമസാദശ്യം അറിയപ്പെടുന്നു. 'രാമതപം പ്രാപ്തം' എന്ന ശബ്ദം പ്രയോഗിച്ചതിനാലാകട്ടെ അതു, സാദശ്യമുപകരമായ താദാത്മ്യാരോപത്തെ സ്തംഭിപ്പിക്കുന്നതാകകൊണ്ട് അതിന്റെ (ആസ്സാദശ്യത്തിന്റെ) ഗുണമെന്നിരിക്കട്ടെക്കൊണ്ടും ചെയ്തു. അതിനാൽ (സാദശ്യഗോപനനിരസത്താൽ) വാച്യമായ സാദശ്യം, വാക്യാർത്ഥാനുസാരത്തെ നിർവ്വഹിപ്പാൻ സാധകമായിത്തീർന്നുകൊണ്ട് അംഗമായിത്തീരുകയും ചെയ്തു.

കാകപാക്ഷിപുത്തിനുദാഹരണം:—

'മഥ'നാമി കൈരവശതം സമരേ ന്നകോപാൽ
ദശ്ശാസനസ്യ ഭധിരം ന പിഞ്ചാമുരസുഃ
സംമുണ്ണ്യയാമി ഗഭയാ ന സുഭയാധനോരു
സന്ധിം കരോതു ഭവതാം നൃപതിഃ പരേണന.'

നാഭി) അലം (ഏറ്റവും) കൃതാ (ചെയ്യപ്പെട്ട) ഇങ്ങനെ എന്നിരിക്കെ രാമതപം (രാമന്റെ അവസ്ഥ) ലഭിച്ചു. പക്ഷേ അല്പം ഒരു വ്യത്യാസമുണ്ട്. അതെന്തെന്നാൽ, കശലവസുതാവാപ്തിയൊഴികെ. രാമനു കശലവസുതാവാപ്തിയുണ്ടായി; എന്നിക്ക് അതുണ്ടായില്ല. രാമനു കശലവസുതാവാപ്തിയുണ്ടായില്ലെന്നതിനാൽ (ഭാരിത്ര്യത്തെ നീക്കി ക്ഷേമത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നതായ) വസുവോടു (ധനത്തോടു) കൂടിയവൻ എന്ന അവസ്ഥയുടെ അവാപ്തി (പ്രാപ്തി, ലാഭം) എന്നു യോജനം.

മുടിക്കില്ലാ പോരിൽ കപിതനിവനം.

കൈരവശതം

കുടിക്കില്ലാ ദുഷ്ടാസനനുടെ കടു-

ഞ്ചോര ഏദയാൽ

പൊടിക്കില്ലാ ദുഷ്ടാധനനുടെ തുട-

ക്കാമ്പു ഗദയാൽ

തുടങ്ങട്ടേ മൂലുത്തിനു നൃപതി സ-

ന്ധിക്ക ഭവതാം.

(സപ)

ഇതിൽ 'മമ്നാമ്യേവ' (നിശ്ചയമായി നശിപ്പിക്കുന്നതാണു്) എന്നുള്ള വ്യംഗ്യം 'നമമ്നാമി' (നശിപ്പിക്കയില്ല) എന്നുള്ള നിഷേധത്തോടു കൂടിത്തന്നെ നിൽക്കുന്നു (തോന്നുന്നു.)

'ദീപയൻ രോദസീരസ്യ -

മേഷ ജപലതി സർവ്വതഃ

പ്രതാപസ്യ വ രാജേന്ദ്ര!

വൈരിവംശദവാനലഃ.'

ഭവൽ പ്രതാപം രാജേന്ദ്ര!

രോദാരസ്യത്തിലെങ്ങുമേ

പ്രകാശമേകിക്കത്തുന്നു

ശത്രുവംശദവാഗ്നിയാൽ.

(സപ)

ഇതിൽ വംശത്തിനു വേണതപം ആരോപിക്കുകയാകുന്നു

വ്യംഗ്യം. അതു പ്രതാപത്തിനു ഭാവാനുപതപം ആരോപിക്കുന്നതിന്റെ സിദ്ധിക്ക് അംഗമായിത്തീരുന്നു.

‘ഹരസ്തു കിഞ്ചിൽ പരിവൃത്തായൈഷ് — (206-ാംഭാഗം) എനിത്യാദി ജ്ഞാതൃകത്തിൽ വിഭോചനവ്യാപാരം, ചുംബനാഭിലാഷം എന്നീ രണ്ടു കാൽക്കളിൽ വെച്ച് ഏതിനാണു പ്രാധാന്യമെന്നുള്ളതിൽ സന്ദേഹം ഭവിക്കുന്നു.

‘ബ്രാഹ്മണാതിക്രമത്യാഗോ
ഭവതാമേവ ഭൂതയേ
ജാമദഗ്ന്യത്വേവാമിത്രം
മന്യമാ ദർമ്മനായതേ.’

നിങ്ങൾക്കു നന്മയുളവാകണമെന്നിരിക്കി
ലങ്ങാക്രമിക്കരുതു വിപ്രകുലത്തിലൊക്കും
ചങ്ങാതിയായ ജമദഗ്നിജനപ്തയെങ്കി-
ലൊങ്ങാനുമങ്ങയൊടു നീരസമുതഭവിക്കും.

(സപ)

ഇതിൽ പരശുരാമൻ രാക്ഷസകുലം മുടിയ്ക്കുമെന്നുള്ള വ്യംഗ്യത്തിനും വാച്യത്തിനും പ്രാധാന്യം സമമാകുന്നു.

‘സന്ധൗ സപ്തസ്വപനരണം
വിഗ്രഹേ പ്രാണനിഗ്രഹഃ
അല്ലാവദീനനൃപതൌ
ന സന്ധിൻ ച വിഗ്രഹഃ’

എല്ലാലാലനങ്ങളുമടക്കമിണങ്ങിനിന്നാൽ
കൊല്ലാതയയ്ക്കുകയുമില്ല പിണങ്ങിയെന്നാൽ
അല്ലാവദീനനൃപനോടു പിണങ്ങിയാലു -
മില്ലാഗുണം ചെറുതുപോലുമിണങ്ങിയാലും.

(സപ)

ഇതിൽ അല്ലാവദീനനെന്ന രാജാവിനെ പ്രസംഗിപ്പിപ്പാൻ
ദാനസാമാദികൾ കൂടാതെ വേറേ യാതൊരു ഉപായവുമില്ലെന്നുള്ള
വ്യംഗ്യം, വ്യക്തപനന്മാർക്കുകൂടി വേഗത്തിൽ മനസ്സിലാവാത്തതിനാൽ
'അസ്സട'മാകുന്നു.

'അനേന ലോകഗുരുണാ
സതാം ധർമ്മാപദേശിനാ
അഹം വ്രതവതീ സൈവ -
മുക്തേന കിമതഃ പരം.'

പാദാകെപ്പുകളാൻ ലോകഗുരുവായ്
ധർമ്മാപദേശങ്ങളാൽ
പാരം സജ്ജനപൂജ്യനായമരുമി -
ദ്രേഹത്തിനാലീവിധം
സൈവരം ഞാൻ വ്രതമാചരിച്ചു മരുവു -
ന്നോളായ് കലാശിച്ചു; മ -
രോരോന്നൊക്കെയെടുത്തെടുത്തിനിയര -
ച്ചിട്ടെന്തു കിട്ടും ഫലം.

(സപ)

ഇതിൽ ശാക്യമുനിയുടെ, തിയ്യഗ്യാനിജനായ സ്രീയിലുള്ള ബലാൽകാരാപഭോഗം വൃഞ്ചിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും, അതു സ്വച്ഛത നിമിത്തം വാചുഃപാലെയായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നതിനാൽ 'അഗ്രഹ'മാകുന്നു.

‘വാനീരകധഃഗുസ്തീണ-

സ ഉണികോലാഹലം സുണനീ ഏ

പരകമ്മവാവധാ ഏ

വഹു ഏ സീ അന്തി അംഗാഹം.’

വാനീരകജോസ്തീന-

ശകനികോലാഹലം ഹൃണപന്ത്യാഃ

ഗൃഹകജ്വ്യാപുതായാഃ

വധപാഃ സീദന്ത്യംഗാനി.

(മരായാ)

കൂട്ടത്തോടൊരവർത്തിക്കുടിലിയിൽ വസി-

ക്കുന്നൊരപ്പക്ഷിവുനും

കൂട്ടീടുന്നൊരു കോലാഹലമഥ ചെവിയിൽ

ചെന്നു പെട്ടോരുനേരം

വീട്ടിൽ ചെയ്യേണ്ടതായുള്ളനവധിപണിയായ-

രോന്നു ചെയ്യുന്ന മധ്യേ

ചെട്ടുന്നത്തനപിയാർതന്നവയവമഖിലം

ഹന്ത തീരേത്തമുൻ.

(സപ)

ഇതിൽ സങ്കേതം കുറിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന പുരുഷൻ ലതാഗൃഹത്തിലെത്തിയിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള വ്യംഗ്യത്തക്കാരും 'അംഗങ്ങളും ത

ന്മ' എന്നുള്ള വാച്യത്തിനാണു ചമൽക്കാരമെന്നു സഹൃദയന്മാർക്കു നല്ല വണ്ണം അറിയാവുന്നതാകകൊണ്ട് 'അസുന്ദര'മാകുന്നു.

അത്രതന്നെയല്ല; ദീപകം തുല്യയാഗിത മുതലായ അലങ്കാരങ്ങളിൽ വ്യംഗ്യമായ ഉപമാദ്യലങ്കാരവും, വാച്യത്തിനു ദീപകാദിമുഖേന തന്നെ ചമൽക്കാരമുണ്ടാകുന്നതിനാൽ ഗുണീഭൂതവ്യംഗ്യം തന്നെ.

അതു ധ്വനികാരനാൽ പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്:—

‘അലങ്കാരാന്തരസ്ത്യാപി പ്രതിതഃ യത്ര ഭാസതേ
തൽപരതപം ന വാച്യസ്യ നാസൗ മാദ്യോ ധ്വനേമതഃ’
അലങ്കാരാന്തരം വ്യഞ്ജിച്ചിടിലും തൽപ്രധാനമായ്
വാച്യം ശോഭിപ്പതില്ലെങ്കിൽ ധ്വനിയല്ലതു കേവലം.

യാതൊരിടത്തു് അന്യങ്ങളായ ശബ്ദാദികളേക്കൊണ്ടു മറച്ചിട്ടു ചമൽക്കാരമുണ്ടാക്കുന്നുവോ അവിടെയും മറ്റൊരുപ്രകാരത്തിലുള്ള ഗുണീഭൂതവ്യംഗ്യം തന്നെ.

ഉദാഹരണം: —

‘ദൃഷ്ട്വാ കേശവ ഗോപരാശഹതയാ
കിഞ്ചിന്ന ദൃഷ്ടം മയാ
തേനാത്ര സ്ഖലിതാസ്തി നാമ പതിതാം
കിം നാമ നാലംബസേ
ഏകസ്തപം വിഷമേഷു വിനമനസരം
സമുദംബലാനാം ഗതി-
ക്ലോപൈവം ഗദിതസ്സലേശമവതാൽ
ഗോഷ്ടേ ഹരിവൃന്ധിരം.’

* കണ്ണൻ കേശവ! ഗോപരാഗധൃതമാ-
 യൊന്നം ഗ്രഹിക്കാജ്ഞയാൽ
 തിണ്ണം ഞാനിടരീടിനേൻ പതിതയേ-
 ത്താങ്ങാത്തതെന്തേ ഭവാനു?
 കണ്ണാ! നീ വിഷമേഷുവിന്നതകളിൽ
 സർവ്വബലാലംബ,മീ-
 വണ്ണം ഗോപികയാൽ നിഗുഡഗദിതൻ
 കൃഷ്ണൻ നമുക്കാശ്രയം. (സപ)

* മേ കേശവ! എൻകണ്ണ, ഗോപരാഗധൃതം = ഗോ (പശു)ക്കളുടെ പരാഗത്താൽ (പൊടിയാൽ) ധൃതം (ഹരിക്കപ്പെട്ടതു = മറയ്ക്കപ്പെട്ടതു) ആയിട്ട് ഒന്നും (ഒരു പദാർത്ഥവും) ഗ്രഹിക്കാജ്ഞയാൽ (തിരിച്ചു മനസ്സിലാക്കാത്തതുകൊണ്ട്) ഇടരീടിനേൻ (കാൽ വഴുതി വീണ്ടുപോയി) പതിതയെ (വീണ്ടു കിടക്കുന്നവളേ) ഭവാനു താങ്ങാത്തതു എന്തേ? അങ്ങനെയൊരുവാനു യോഗ്യനാണെന്നു പറയുന്നു. വിഷമേഷു (അപകടങ്ങളിൽ) വിന്നതകളിൽ (ഭുഖങ്ങളിൽ) സർവ്വബലാലംബം = (സപരക്ഷക്ക് അക്ഷമനായിട്ടുള്ളവയെല്ലാം ആശ്രയമായിട്ടുള്ളവൻ) എന്നു വാചാർത്ഥം.

മേ കേശവ! എൻകണ്ണ (ജ്ഞാനദൃഷ്ടി) ഗോപരാഗധൃതം ഗോപനിൽ, (പശുപാലനായ സപദേന്താവിൽ) ഉള്ള രാഗ (പ്രേമ)ത്താൽ, ധൃതം (മറയ്ക്കപ്പെട്ടതെന്നും അറിവാൻ കഴിയാത്തതാക്കിയെടുത്തു) ഒന്നും (അങ്ങയുടെ രഹസ്യങ്ങളൊന്നും) ഗ്രഹിക്കാജ്ഞയാൽ (അറിയാജ്ഞയാൽ) ഇടരീടിനേൻ (പരമസുഖസിദ്ധിക്കു സംഗതിവരാതെയായി) പതിതയേ (ശരണാഗതയെ) ഭവാനു താങ്ങാത്തതെന്തേ? വിഷമേഷുവിന്നതകളിൽ = വിഷമേഷു (കാമദേവൻ) നിമിത്തമുള്ള വിന്നതകളിൽ (സങ്കടങ്ങളിൽ) സർവ്വബലാലംബം (എല്ലാസ്ത്രീകൾക്കും ആശ്രയം) എന്നു നിഗുഡാർത്ഥം.

ഇതിൽ ശോചരാഗാദി ശബ്ദങ്ങൾക്കു ശോചനിലുള്ള രാഗം എന്നിത്യാദികളായ വ്യംഗ്യാത്മങ്ങൾ സലേശം (നിഗൂഢം) എന്ന പദംകൊണ്ടു സ്തൂഷ്ടമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. സലേശം എന്ന പദമില്ലാ തിരുനവകിൽ ധ്വനിതന്നെ.

അത്രതന്നെയല്ല, യാതൊരിടത്തു വസ്തു, അലങ്കാരം, രസം മുതലായ വ്യംഗ്യങ്ങൾക്കു രസത്തിങ്കൽ ഗുണീഭാവം വരുന്നുവോ അവിടെ പ്രധാനമായിട്ടുള്ളതിനെ പ്രമാണിച്ചു തന്നെയാണു കാവ്യവ്യവഹാരം (കാവ്യമെന്ന നിർദ്ദേശം).

അതും അദ്ദേഹം (ധ്വനികാരൻ) തന്നെ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്: --

‘ഗുണീഭൂതവ്യംഗ്യമെന്നു -
 ജ്ഞാരിക്കാവ്യവിഭാഗവും
 രസാദിസാരമോ വേറൊരു
 ധ്വനിത്ര പതപമാന്ദിതം’ എന്നു

* [എന്നാൽ ഇങ്ങനെ യാതൊരിടത്തു രസാദികളായ ഏതെങ്കിലും ഒന്നിന്റെ താൽപര്യവിഷയമാകുന്നതുകൊണ്ടു പ്രധാനത്വം വരുന്നുവോ അവിടെ മാത്രമേ അതിനു കാവ്യവ്യവഹാരമുള്ളൂ എന്നു തീർച്ചയായല്ലോ. ഇങ്ങനെ വരുമ്പോൾ ധ്വനിതവം കൂടാതെ ഗുണീഭൂതവ്യംഗ്യം ഒരേടത്തും ഇല്ലെന്നു വരുന്നതുകൊണ്ടു പിന്നെയെങ്ങനെയോണു ഗുണീഭൂതവ്യംഗ്യം ഒരു കാവ്യഭേദമാകുന്നത് എന്നു പറയുന്നു:—]

‘യത്രോപദാനാം പ്രമദാജനാനാ -
 മഭൂലിഹഃ ശോണമണീമയുഖഃ

* ഇതു വ്യാഖ്യാനത്തിൽനിന്നെടുത്തതാണു്.

സന്ധ്യാഭൂമം പ്രാച്ഛവതാമകാഞ്ചേ -
പുനഃഗന്ധേപമൃവിധിം വിചന്തേ.

മഞ്ജാതേ ശരണമണി ദീധിതി, വാനിലേരം
തിങ്ങിട്ടകാലമതിചവിയിതെന്ന ബുധ്യാ
ചൊങ്ങും മദം കലരമത്തരണീജനത്തിൽ
ശ്രംഗാരവേഷരചനാവിധി ചെയ്യിടുന്നു. (സ 1)

എന്നിത്യാദികളിലാകട്ടെ രസാദികൾക്ക് നഗരീവൃത്താന്താ
ദി വസ്തുവിന്റെ മാത്രം അംഗതപമേയുള്ള; അവിടെ അവയ്ക്ക് (രസാ
ദികൾക്ക്) താൽപര്യവിഷയതപമില്ലെങ്കിലും ഗുണീഭൂതങ്ങളായ അ
വയേക്കൊണ്ടുതന്നെയാണു് കാവ്യമെന്നുള്ള വ്യവഹാരമുണ്ടാകുന്ന
തു്. അതു് എന്റെ സഹോദരനും കവിപണ്ഡിതമുഖ്യനുമായ ശ്രീ
'ചണ്ഡീദാസ'പാദരാൽ പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്:—'കന്നായിട്ടുള്ള ഒരു
വിചാരത്താൽ വാക്യാർത്ഥബോധം ഉണ്ടാകുന്നതിനാൽ തന്മയതപം
വരുന്നതുകൊണ്ടു് ആസപാദദശയിൽ ഗുണപ്രധാനമായ ഭാവസ്സര
ണം അനുഭവവിഷയമാകുന്നതേയില്ല; എന്നാൽ കാലാന്തരത്തിൽ
പ്രകരണാദിപശ്ചാലോചനകൊണ്ടു് അതു് (ഗുണപ്രാധാന്യപ്രതീ
തി) ഉണ്ടാകുന്നുണ്ടെങ്കിലും കാവ്യവ്യപദേശത്തെ നശിപ്പിപ്പാൻ
അതിനു ശക്തിയില്ല; എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ അതു് ആസപാദമെന്ന
ഒന്നിനു മാത്രം അധീനമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു' എന്ന്.

വിചർ ചിത്രമെന്ന ചേരോടുകൂടിയതായി മൂന്നാമതായിട്ടു് ഒ
രു കാവ്യഭേദത്തേക്കുടി ഇല്ലാതെന്നു് അതിനെക്കുറിച്ച് അവർ പറ
യുന്നു:—

‘ശബ്ദചിത്രവുമുണ്ണ -
മത്സ്യചിത്രവുമിങ്ങനെ

അവ്യംഗ്യമധമം കാവ്യം
പൂർവ്വന്മാരാദ്യദീരിതം.' എന്ന്.

അതു ശരിയല്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ—'അവ്യംഗ്യം' എന്നതിനു വ്യംഗ്യമില്ലാത്തത് എന്ന അർത്ഥമാണു വിവക്ഷിക്കുന്നതെങ്കിൽ, അതിനു കാവ്യരൂപമില്ലെന്നു മുഖിൽത്തന്നെ പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. അല്ലമായ വ്യംഗ്യത്തോടുകൂടിയത് എന്നാണു വിവക്ഷയെങ്കിൽ അല്ല വ്യംഗ്യരൂപമെന്നുള്ളതെന്താണ്? ആസപാദ്യമായ വ്യംഗ്യമോ? അനാസപാദ്യമായ വ്യംഗ്യമോ? ആദ്യം പറഞ്ഞതാണെങ്കിൽ അതു മുൻ പറഞ്ഞ ധ്വനി, ഗുണീഭൂതവ്യംഗ്യം എന്ന രണ്ടു ഭേദങ്ങളിൽ ഉൾപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. രണ്ടാമത്തേതാണെങ്കിൽ അതിനു കാവ്യരൂപമില്ല. ആസപാദ്യമാണെങ്കിൽ അക്ഷുഭം (ഉത്തമം) തന്നെ. ക്ഷുഭമാണെങ്കിൽ അനാസപാദ്യവുമാണ്.

അതു ധ്വനികാരനാൽ പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്:—

* 'വ്യംഗ്യത്തിനാണ്ടാം പ്രാധാന്യം
ഗുണഭാവങ്ങൾമൂലമായ്,
ഏവം രണ്ടായ്ത്തിന്നു കാവ്യം,
അതല്ലാത്തതു ചിത്രമാം.' എന്ന്

ഇപ്രകാരം സാഹിത്യഭൂഷണത്തിൽ കാവ്യഭേദനിരൂപണം എന്ന ചതുർത്ഥപരിച്ഛേദം കഴിഞ്ഞു.

* 'വ്യംഗ്യത്തിൻ' എന്നിത്യാദി—വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തിനു പ്രാധാന്യമുണ്ടാകുമ്പോൾ ധ്വനി; അതിനു ഗുണഭാവമുണ്ടാകുമ്പോൾ ഗുണീഭൂതവ്യംഗ്യം; ഇതു രണ്ടിൽനിന്നും ഭിന്നമായും രസഭാവം താൽ

പര്യരഹിതമായും, വ്യംഗ്യാത്മവിശേഷത്തെ പ്രകാശിപ്പിച്ചാൻ ശക്തിയില്ലാത്തതായും ഇരിക്കുന്ന കാച്യം, കേവലം വാച്യവാചക വൈചിത്ര്യത്തെ മാത്രം അവലംബിച്ചു രചിക്കപ്പെട്ടതും ഏതാണ്ടോരു ചിത്രം എഴുതിവെച്ചിരിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നതും ആകയാൽ അതു ചിത്രം. ആ ചിത്രം രണ്ടുവിധമുണ്ടെന്നു ധ്വനികാരന്തന്നെ താഴെ കാണുന്ന കാരികകൊണ്ടു സ്ഥാപിച്ചിരിക്കുന്നു:—

“ചിത്രം ശബ്ദാത്മഭേദേന
ദ്വിവിധം ച വ്യവസ്ഥിതം.
തത്ര കിഞ്ചിച്ഛബ്ദചിത്രം
വാച്യചിത്രമതഃപരം.”

ചിത്രം ശബ്ദാത്മഭേദത്താൽ
രണ്ടുമാതിരിയായ്ക്കും
ഒന്നത്മചിത്രം, മറോതു
ശബ്ദചിത്രവുമിങ്ങനെ.

അതിൽ ഭജ്ജരങ്ങളായ യമകാദികൾ ശബ്ദചിത്രം; ഈ ശബ്ദചിത്രത്തിൽനിന്നു അന്യമായും വ്യംഗ്യാത്മസ്വരൂപം കൂടാതെ വാക്യാത്മംതന്നെ മുഖ്യമായിരിക്കുന്നതായും, രസാദിതാൽപര്യരഹിതമായും ഇരിക്കുന്ന ഉൽപ്രേക്ഷ മുതലായത് അത്മചിത്രം. യാതൊന്നിൽ വ്യംഗ്യാത്മസംസ്കർമ്മമില്ലയോ അതിൽ പിന്നെ ചിത്രമെന്നത് എന്താണ്? അവിടെ, യാതൊന്നിൽ വസ്തുവോ അലങ്കാരമോ വ്യംഗ്യമായിട്ടു വരുന്നില്ലയോ അതാണ് ചിത്രത്തിന്റെ വിഷയം എന്നു കല്പിക്കാം. ഇവിടെ ഒരു ശങ്ക ജനിക്കുന്നു—വസ്തുസ്വരൂപം കൂടാതെ യാതൊരു കാവ്യവും ഉണ്ടാവാൻ തരമില്ലാത്തതിനാൽ രസാദികൾക്ക് അവിഷയമായിട്ടു കാവ്യഭേദങ്ങളിലൊന്നും സംഭവി

കുക തന്നെയില്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ, ഒരു വസ്തുവിനെ സ്വർത്തിക്കൊതെ ഒരു കാവ്യവും ഉണ്ടാകുന്നതല്ല. ലോകത്തിലുള്ള സൂചുവസ്തുവും അവശ്യം ഏതെങ്കിലും ഒരു രസത്തിന്റെ അംഗമായിട്ടും ഭവിക്കുന്നതാണ്. രസാദികൾ വിഭാവനരൂപത്തിൽ ചിത്തവൃത്തിവിശേഷങ്ങളാണല്ലോ. ചിത്തവൃത്തിവിശേഷത്തെ ഉണ്ടാക്കാത്തതായ വസ്തു യാതൊന്നുമില്ല. ചിത്തവൃത്തിവിശേഷത്തെ ജനിപ്പിക്കാതിരുന്നാൽ അതു കവിവിഷയമായിട്ടുതന്നെ ഭവിക്കുന്നതല്ല. കവിവിഷയമായ ഒന്നാണല്ലോ ചിത്രമായിട്ടു സങ്കല്പിക്കപ്പെടുന്നത്. (അതുകൊണ്ടു വ്യംഗ്യരഹിതമായി ചിത്രം എന്ന് ഒരു വിഭാഗം എങ്ങനെയുണ്ടാകുന്നു?) ഇതിനു സമാധാനം പറയാം—സത്യംതന്നെ; രസാദികളുടെ പ്രതീതി ഒട്ടും വരാത്തതായിട്ടുള്ള ഒരു കാവ്യമില്ല. എന്നാൽ എപ്പോൾ കവി രസഭാവാദിവിവക്ഷകളാതെ ശബ്ദാലങ്കാരത്തെയോ അത്മാലങ്കാരത്തെയോ താൽപര്യത്തോടെ നിബന്ധിക്കുന്നുവോ അപ്പോൾ കവിയുടെ വിവക്ഷയെ അപേക്ഷിച്ച് അത്മത്തെ രസാദിശുന്യമെന്നു കല്പിക്കുന്നു. കാവ്യത്തിൽ ശബ്ദങ്ങളുടെ അത്മം വിവക്ഷയെ അനുസരിച്ചാണല്ലോ. കവിവിവക്ഷയില്ലെങ്കിലും വാച്യസാമത്ര്യാലോ (അത്മശക്തിവശാൽ) അപ്രകാരമുള്ള വിഷയത്തിൽ രസാദിപ്രതീതിയുണ്ടായാലും ആ പ്രതീതി തീരെ ബലമില്ലാത്തതായി ഭവിക്കുന്നു എന്നുള്ള പ്രകാരത്തിൽ നീരസരൂപം കല്പിച്ചിട്ടാണു ചിത്രകാവ്യവിഷയം നിർണ്ണയിക്കപ്പെടുന്നത്. അതിനുള്ള പ്രമാണം പറയാം—

രേസഭാവാദിവിഷയ -
വിവക്ഷാവിരഹേ സതി
അലങ്കാരനിബന്ധായഃ
സ ചിത്രവിഷയോ മതഃ.

രസാദിഷു വിവക്ഷാ തു
സ്യാത്താൽപര്യവതീ യഃ

തദാ നാസ്തേ പ്രവൃത്തൗ കാവ്യം
ധ്വനേയം ന ഗോചരഃ”.

രസഭാവവിഷയം
വിവക്ഷിക്കാതെ കേവലം
അലങ്കാരം നിബന്ധിക്കി-
ലതു ചിത്രമുദീരിതം.

രസഭാവവിഷയം താൽപര്യ-
വിവക്ഷയുദ്ധവാകിലോ
ധ്വനീഗോചരമല്ലാത്ത -
തായകാവ്യവുമല്ലത്.

ഇതുകൊണ്ടു മൂന്നാമത്തായ കാവ്യഭേദത്തെ നിരാകരിക്കുന്ന
ഗ്രന്ഥകാരന്റെ മതം സഹജമാകുന്നു. സമ്മതമാകുന്നതല്ല. ഇപ്ര-
കാരമാകുമ്പോൾ ‘അവ്യംഗ്യം’ എന്നതിലെ അപ്രകാരംകൊണ്ടു,
താൽപര്യവിഷയീഭൂതമായിട്ടുള്ള വ്യംഗ്യം ഇല്ലാതെയിരിക്കുക എന്നു
മാത്രമേ അഭിപ്രായപ്പെട്ടിട്ടുള്ളൂ. ഇപ്പക്ഷത്തിൽ ‘അതാദേശഗുണീ-
ഭൂതവ്യംഗ്യം വ്യംഗ്യമേവ’ എന്നതിലെ ‘തു’ എന്നതുകൊണ്ടു മ-
ധ്യകാവ്യലക്ഷണത്തിൽ വ്യംഗ്യപദം വിവക്ഷിതവ്യംഗ്യപരമാണ്
എന്നു സിദ്ധിക്കുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ ‘അവ്യംഗ്യം’, അസ്സുടതരത്തിൽ
നിന്ന് അതിരിക്തമായ വ്യംഗ്യമില്ലാത്തത്; അങ്ങനെയുള്ളത് അ-
സ്സുടതരമായ വ്യംഗ്യം ഉള്ളപ്പോഴും വ്യംഗ്യം തീരെയില്ലാത്തപ്പോ-
ഴും വരാവുന്നതാണ്. പക്ഷാന്തരത്തിൽ ‘അവ്യംഗ്യം’ എന്നതിലെ
നന്ദിന കറച്ച് എന്നർത്ഥമാകയാൽ ‘അവ്യംഗ്യം’ എന്നതിന് അ-
സ്സുടതരവ്യംഗ്യം എന്നർത്ഥമാണെന്നു ചിലർ പറയുന്നു. വസ്തുത-
നോക്കുമ്പോൾ ഇവിടെ അർത്ഥചിത്രം, ശബ്ദചിത്രം എന്നിവ രണ്ടി-
ന്നും താരതമ്യം സ്പഷ്ടമായിരിക്കയാൽ അധമതപം ഒരുപോലെയാ-
ണെന്നു പറയുന്നതു യുക്തമല്ല.

വിനിർദ്ദിതം മാനദമാത്മമന്ദിരാൽ
ഭവത്പ്രപശ്യത്യ യദൃച്ഛയാപി യം
സസംഭ്രമേന്ദ്രഭൂതപാതിതാഗ്ദ്ധാ
നിമിലിതാക്ഷീവ ഭിയാമരാവതീ.'

മാനം പോക്കുമവൻ സ്വഗേഹമതിൽനി.
ന്നെങ്ങോ യദൃച്ഛാവശാൽ
താനേ പോകിലതും ചെവിക്കുചെവിയാൽ
കേട്ടിട്ടു സംഭ്രാന്തനായ്
വാനോർകോനമരാവതീനഗരിതൻ
ചുറ്റാരങ്ങൽ ബന്ധിക്കവേ
നാനം ഭീയൊടു കണ്ണടച്ചു മരുവു-
ന്നോളെന്നു-തോന്നീടുമേ. (സ്വപ്ന)

സേ ചിന്നമൂലഃ ക്ഷതജേന രേഖാ -
സുസ്ത്രോപരിഷ്ഠാൽ പവനാവധൂതഃ
അംഗാരശേഷസ്ത്വഹ്താശനസ്ത്വ
ഏവോത്ഥിതോ ധൂമ ഇവാവഭാസേ'.

ചെങ്ങും നിണത്താൽ ചുവടറു കാരിൽ
പൊങ്ങും പൊടിച്ചാൽ വിളങ്ങി മേലേ
അംഗാരമായ്ത്തീർന്നലന്നമേൽ മുൻ
പൊങ്ങിപ്പടർന്നു കയെന്ന പോലെ.

(സ്വപ്ന)

എന്നിത്യാദി അർത്ഥചിത്രകാവ്യങ്ങൾക്ക്,

‘സപ്തമുദാഹരണമുപകൃതം -
 പാതേതരാഞ്ചപുടം -
 മൂർച്ഛനോഹമഹംബിഹംബിഹിതം -
 സ്താനാഹ്നികാഹ്നായ വഃ
 ഭിന്യാദൃദ്ധദാരദർശനം -
 ദീപ്താദരിദ്രമം -
 ദ്രോഹോദ്രോഹമോഹ്മിമേദരമദാ
 മദാകിനീ മദതാം’.

അരം നരശതതലിലേരിയ ജടം -
 വാരം നിശാനായകം -
 കീടം കൂട പെരുത്ത ഭൂതഗണവും
 കേരം വൃഷാധിശനം
 ചീരം ചാരഭജംഗമാഭരണവും
 നേരോടിതാർദിനം -
 തോരം കോരമണ്ണിഴം പശുപതേ!
 തോന്നേണമെന്നാനസേ’.

(പഴയതു്)

അഥവാ,

അമ്പിളിക്കല നിലിമ്പലോകനമി
 പാമ്പെലിമ്പരിയ ചാവൽ പൂ -
 തുവയെന്നിതുകളമ്പിനോടണിയ -
 മെൻപുരാരിയുടെ പെൺപ്രഭുജേ!

ഇവമോട്ട മമ തന്മുരാട്ടി! ബത
 കമ്പിടന്ന നികരംബമാ—
 കംപദേ ലസിതനിവദേ ഭിതിജ—
 കമ്പദേ! സകലസമ്പദേ’.

(പഴയതു്)

എന്നിത്യാദി പാമരശ്ലാഘങ്ങളായ ശബ്ദചിത്രകാവ്യങ്ങളേക്കാൾ വിശേഷം യാതൊന്നുമില്ലെന്ന് ഏതൊരു സഹൃദയനൊക്കിലും പറയുമോ? താരതമ്യമുണ്ടെങ്കിൽ ഒരുവിധം ഭേദം മാത്രമേയുള്ളുവെന്നുണ്ടോ? അങ്ങനെയൊന്നെങ്കിൽ ഈഷൽഭേദത്തോടുകൂടിയ ധ്വനിക്കും ഗുണീഭൂതവ്യംഗ്യത്തിനും തമ്മിൽ പലവിധ ഭേദങ്ങൾ കല്പിക്കുന്നതിൽ എന്തു ദുരാഗ്രഹമാണ് എന്നു ‘രസഗംഗാധര’കാരൻ ചോദിക്കുന്നു. അവിടെ പ്രകാശംകൊണ്ടു മനോവികാസം സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ളവർ—“അവ്യംഗ്യം (സ്വച്ഛമായി തോന്നുന്ന അർത്ഥത്തോടു കൂടാത്തതു്) തു (ആകട്ടെ) അവരം (ചരമം=മൂന്നാമത്തെ കാവ്യമെന്നർത്ഥം. ചരമം എന്നാൽ ധ്വനി, ഗുണീഭൂതവ്യംഗ്യം എന്നിവയെ അപേക്ഷിച്ചു താഴേയുള്ളതു് എന്നാണ്; അധമം എന്നല്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ, അധമത്തെ ചിത്രം എന്ന തൃതീയകാവ്യത്തിന്റെ അവാന്തരഭേദത്തിൽ വിവക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടുതന്നെ. അതിനാൽ ചിത്രം എന്ന് അധ്യാഹരിക്കേണ്ടതാകുന്നു. ചിത്രമോ ഗുണാലങ്കാരങ്ങളോടുകൂടിയതാണല്ലോ. അതും ശബ്ദചിത്രമെന്നും വാച്യചിത്രമെന്നും ഉള്ള അവാന്തരഭേദങ്ങളെക്കൊണ്ടു രണ്ടു വിധം. ഇങ്ങനെ കല്പിക്കുന്നതിലേക്കു ധ്വനിഗ്രന്ഥവും അനുജ്ഞമാകുന്നു. ‘തത്തുല്യമേ വാർത്ഥചിത്രം മന്തവ്യം’ (അർത്ഥചിത്രത്തെയും തത്തുല്യമായിട്ടുതന്നെ വിചാരിക്കേണ്ടതാകുന്നു) എന്ന ‘അഭിനവഗുഹാ’ചാർയ്യരുടെ വചനത്തിനാകട്ടെ കേവലം പ്രൗഢിവാദം മാത്രമേ താൽപര്യമുള്ളൂ. അതിൽ ശബ്ദചിത്രം വാച്യചിത്രത്തെ അപേക്ഷിച്ച് അപകൃഷ്ടമാകയാൽ അധമമാകുന്നു”—എന്നു പറയുന്നു. ഇതുകൊണ്ടു കാവ്യം നാ

പ്രകാരമാണെന്നുള്ളതു സ്പഷ്ടമായി. അതിനെ കണ്ടുകൂടി വിവരിക്കുന്നു:—യാതൊന്നിൽ ശബ്ദാത്മങ്ങൾ ഗുണീഭൂത(അപ്രധാന)ങ്ങളായിട്ട് ഏതെങ്കിലും കരത്മത്തെ നല്ലവണ്ണം വൃഞ്ചിപ്പിക്കുന്നുവോ അത് ഉത്തമകാവ്യമാകുന്നു. ഉദാഹരണം:—‘നിശ്ശേഷച്യുത ചന്ദനം’—ഇത്യാദി. ഇതുതന്നെ ‘രസഗംഗാധര’ത്തിൽ ഉത്തമോത്തമം എന്നു പറയപ്പെടുന്നു, അതിൽ,

ശയിതാ സവിധേ/പ്രണീശ്വരാ
സഫലീകർത്തുമഹോ മനോരഥാൻ
ദയിതാ ദയിതാനനാംബുജം
ദരമീലനയനാ നിരീക്ഷതേ.

അരികത്തു കിടക്കിലും മനോഹര
രഥസാഫല്യവിധിക്കശക്തയായ്
മിഴിയല്ലമടച്ചുനോക്കിട്ട-
നിതുകാന്താ ദയിതാനനാംബുജം.

(സപ)

എന്ന പദ്യമാണ് ഉദാഹരണം. ഇവിടെ ‘അഹോ പൂണ്ണം സരോ യത്ര ലാഭഃ സ്നാനി മാനവാഃ’ (സരസ്സ സമ്പൂർണ്ണമെങ്കിലും കിടന്നുരുങ്ങി മുങ്ങുന്നു മനുഷ്യരുള്ളതും) എന്നു കാണിച്ചുകൊണ്ടു സഹായന്മാരുടെ ഹൃദയത്തിനു മാത്രം അറിയപ്പെടാവുന്ന മുഗ്ദ്ധാവസ്ഥയിൽ മൂഢചിത്തനായ ഒരാൾ, ബലാൽക്കാരമായിട്ട് അനീശ്വരാദി ശബ്ദങ്ങൾക്കു വിധവാദ്യത്വത്തെ ആക്ഷിപ്തമായി കല്പിച്ച് അതിനെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടു കാവ്യതപാഭാവം കല്പിക്കുന്നത് ഏറ്റവും നിസ്സാരതന്നെ.

യാതൊന്നിൽ വ്യംഗ്യം അപ്രധാനമായിട്ടു തന്നെ ചമൽക്കാരമുണ്ടാക്കുന്നുവോ അതു മധ്യമകാവ്യം.

രാമവവീരഹജപാലം—

സന്താപിതസഹ്യശൈലശിഖരേഷു
ശിശിര സുഖം ശയാനാഃ
കപയഃ കപ്യന്തി പവനതനയായ’.

രാമൻ തേടും വീരഹദഹനജപാലതൻ ചൂടു തട്ടി
വ്യോമാന്തത്തോടരസി വിലസും സഹ്യശൃംഗങ്ങൾതോരം
ക്ഷേമംപൂണ്ടശ്ശിശിരസമയേ വാണിടും വാനരന്മാർ
പ്രേമംകൈവിട്ടനിലസുതനിൽ കോപമുൾക്കൊണ്ടിടുന്നു.

(സപ)

എന്ന പദ്യത്തിൽ സീതയുടെ കശലവൃത്താന്തം അറിയിച്ചു രാമന്റെ വീരഹാഗ്നിസന്താപം ശമിപ്പിച്ചു തണുപ്പുണ്ടാക്കി എന്ന വ്യംഗ്യം, കവികളുടെ ആകർഷകമായ ഹനമാന്റെ നേരേയുള്ള കോപത്തെ ഉപപാദിക്കുന്നതുകൊണ്ടു ഗുണീഭൂതമായി ഭവിച്ചുവെങ്കിലും, ഭാഗ്യദോഷത്താൽ ഭാസ്യമനുഭവിക്കേണ്ടിവന്ന ഒരു രാജകുത്രത്തേപ്പോലെ അന്ത്യാഭരമായ ചാരതപത്തെ വഹിക്കുന്നു. ഇതു ഉത്തമകാവ്യമാകുന്നു. യാതൊന്നിൽ വ്യംഗ്യചമൽക്കാരത്തിനും വാച്യചമൽക്കാരത്തിനും സാമനാധികരണമില്ലാതെ (രണ്ടും രണ്ടിടത്തായി) വരുന്നുവോ അതു വാച്യചിത്രം. ‘വിനിർദ്ദിതം’—ഇത്യാദി. ഇതിൽ ‘അമരാവതീ’ എന്ന സ്രീപ്രത്യയത്താൽ ചെയ്യപ്പെട്ട കാമിനി തപാധ്യവസാനമൂലം വാച്യമായ ഉൽപ്രേക്ഷയിൽത്തന്നെയാണു ചമൽക്കാരം ഇരിക്കുന്നത്. വീരസചമൽക്കാരം അതിന്റെ ഒരംശമായിട്ടു നിൽക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും ഉൽപ്രേക്ഷാചമൽക്കാരത്തിന്റെ ഉ

ജിഹ്വയിൽ ലയിച്ചുപോയതുകൊണ്ടു നാഗരികയല്ലാത്ത നായിക അലങ്കാരമായി ധരിച്ച കർമ്മച്ചാരിൽ മങ്ങിപ്പോയ അവളുടെ ഭേദത്തിന്റെ തകവണ്ണം പോലെ തോന്നുന്നു. ഇതു മധ്യമകാവ്യമാകുന്നു. യാതൊന്നിൽ അർത്ഥചമൽക്കാരപരിഷ്കൃതമായ ശബ്ദചമൽക്കാരം പ്രധാനമായിരിക്കുന്നുവോ അതു ശബ്ദവിശിഷ്ടമാകുന്നു. 'സ്വപ്നം' ഇത്യാദി. ഇതിൽ ശബ്ദചമൽക്കാരത്താൽ ശോഭിതമായ അർത്ഥചമൽക്കാരം, ലവണസമുദ്രജലത്തിൽ വന്നു വീണ ഗംഗാപ്രവാഹത്തിന്റെ മാധുര്യം പോലെ സ്വച്ഛമാകുന്നില്ല. ഇത് അധമകാവ്യമാകുന്നു. എന്നു ചുരുക്കം.

പഞ്ചമപരിഭാഷം.

അനന്തരം വൃഞ്ജന എന്ന ഈ പുതിയതായ വൃത്തി ഏതാണു്
എന്നു പറയുന്നു—

അഭിധയു, മഥ താൽപര്യം,
ലക്ഷണ, യെന്നുള്ള വൃത്തികൾ കഴിഞ്ഞാൽ
പിന്നെ രസാദ്യവബോധ-
ത്തിന്നായ് നാലാമതൊന്നു വേണ്ടിവരും. എ

സങ്കേതിതമായ അർത്ഥത്തെ മാത്രം ബോധിപ്പിച്ചു വിരമിക്കുന്നതായ അഭിധയു വസ്തു, അലങ്കാരം, രസം മുതലായ വ്യംഗ്യങ്ങളെ ബോധിപ്പിപ്പാൻ ശക്തിയില്ല; രസാദികൾ സങ്കേതിതങ്ങളല്ലല്ലോ. വിഭാവാദികളെ കുറിക്കുന്ന സംജ്ഞകളെ രസാദിസ്വരൂപമായിട്ട് അംഗീകരിച്ചിട്ടില്ലാത്തതിനാൽ വിഭാവാദികളെ കുറിക്കുന്ന സംജ്ഞകളെത്തന്നെ രസാദികളുടെ സംജ്ഞകളായിട്ടു വിചാരിപ്പാൻ തരമില്ല. യാതൊരിടത്തു രസാദികളെ അവയുടെ സംജ്ഞാപദങ്ങളെക്കൊണ്ടു തന്നെ പറയുന്നുവോ അവിടെ നേരേ മറിച്ചു ഭോഷംതന്നെ എന്ന് ഇനിപ്പറയുന്നതുമാണ്. ചിലേടത്തു് ‘ഇതു ശൃംഗാരരസമാണ്’ എന്നിത്യാദികളിൽ സ്വശബ്ദംകൊണ്ടു പറഞ്ഞാലും, രസം സ്വപ്രകാശവും ആനന്ദരൂപവുമായാൽ അതിന്റെ പ്രതീതിയുണ്ടാകുന്നില്ല.

അഭിമിതാനന്ദവാദികളാൽ അംഗീകൃതമായ താൽപര്യമെന്ന വൃത്തിയും അനന്ദത്തെ മാത്രം ബോധിപ്പിച്ചു അവസാനിക്കുന്നതായാൽ വ്യംഗ്യത്തെ ബോധിപ്പിക്കുന്നതല്ല.

‘ആ അഭിധ എന്ന വ്യാപാരം അവിന്റെ വ്യാപാരപോലെ അതിഭീഷ്മമായിട്ടുള്ള ഒന്നാണു്’. എന്നു ചിലരും,

‘താൽപര്യമെന്നതല്ലാതെ
വേറിട്ടൊന്നല്ല വൃഞ്ജകം
അതിനാൽ ധ്വനിയെന്നൊന്നി-
ല്ലിഹ ചിന്തിച്ചുനോക്കിയാൽ.

താൽപര്യമെന്നതക്കാര്യം--
പര്യന്തം നീണ്ടുനില്പതാം
തുലാസ്സിൽ തൂക്കിനോക്കിട്ടു
ശരിയാക്കിയതല്ലതു്.’

എന്നു ‘ധ്വനിക’ാചാര്യനും പറയുന്നു.

‘ശബ്ദബലികർമ്മങ്ങളുടെ വ്യാപാരം ഒരിക്കൽ വിരമിച്ചാൽ പിന്നെയുണ്ടാകുന്നതല്ല.’ എന്നു വാദിക്കുന്നവർ തന്നെയാണു് അവരുടെ മേൽ ദണ്ഡം പ്രയോഗിക്കേണ്ടതു്.

ഇങ്ങനെയൊക്കുമ്പോൾ നീണ്ടുനീണ്ടു നിൽക്കുന്ന അഭിധാവ്യാപാരംകൊണ്ടു തന്നെ ലക്ഷണയുടെ അർത്ഥബോധവും സിദ്ധിക്കുന്നതിനാൽ എന്തിനുവേണ്ടി ലക്ഷണയേയും സ്വീകരിക്കുന്നു? ‘മേഘബ്രാഹ്മണ! അങ്ങയ്ക്കു് ഉണ്ണി പിറന്നു; അങ്ങയുടെ കന്യക ഗർഭിണിയായി’. എന്നിത്യാദികളിൽ ഹഷ്ശോകാദികളും എന്തുകൊണ്ടു വാച്യങ്ങളാകുന്നില്ല?

പൈശ്വര്യശേഷയ (ചൈകിക)മായും, അപൈശ്വര്യശേഷയ(വൈദിക)മായും ഇരിക്കുന്ന എല്ലാ വാക്യവും കാര്യപര(കാര്യബോധക)മാ

കുന്നു. തൽപരതപരിശ്ലേഷിൽ (കാൽപരമല്ലെങ്കിൽ) ഭ്രാന്തന്റെ വാക്യംപോലെ സ്വീകാർത്ഥമാകുന്നതല്ല. അതിനാൽ കാവ്യത്തിലെ ശബ്ദങ്ങൾക്കു പരമസുഖാസപാദമല്ലാതെ ശ്രോതാവിന്റെയും വക്താവിന്റെയും പ്രവൃത്തികൾക്കു തക്കതായ മറ്റൊരു പ്രയോജനവുമില്ലാത്തതിനാൽ നിരതിശയസുഖാസപാദത്തെതന്നെ കാൽപരമായിട്ടു കരുതേണ്ടതാകുന്നു. 'യാതൊരത്ഥത്തെ ബോധിപ്പിക്കേണമെന്നുള്ള ഇച്ഛയോടുകൂടി ഒരു ശബ്ദം പ്രയോഗിക്കപ്പെടുന്നുവോ അതാണ് ആശ്ശബ്ദത്തിന്റെ അർത്ഥം.' എന്നു ന്യായമുണ്ട്." എന്നൊരു പക്ഷക്കാർ പറയുന്നു.

അവിടെ ഒന്നു ചോദിക്കേണ്ടതുണ്ട്—ഈ തൽപരതപം എന്നതെന്താകുന്നു? അതാകുന്ന അർത്ഥത്തോടുകൂടിയതാവുക എന്നോ? താൽപര്യവൃത്തികൊണ്ട് ആ അർത്ഥത്തെ ബോധിപ്പിക്കുന്നതാവുക എന്നോ? ആദ്യത്തേതാണെങ്കിൽ, വ്യംഗ്യതപത്തിലും ആ അർത്ഥത്തിനു ഹാനിയില്ലാത്തതിനാൽ വാദമില്ല. രണ്ടാമത്തേതാണെങ്കിൽ—താൽപര്യമെന്നു പേരായ ഈ വൃത്തി ഏതാണ്? അഭിവിതാനപയവാദികളാൽ അംഗീകരിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതോ? അതല്ലാതെ വേറൊന്നോ? ആദ്യത്തേതാണെങ്കിൽ അതിനു 'ഉത്തരം കൊടുത്തുകഴിഞ്ഞു. രണ്ടാമത്തേതാണെങ്കിൽ (വേറൊന്നാണെങ്കിൽ) ആ മതത്തിലും നാലാമതായ ഒരു വൃത്തിയുണ്ടെന്നു സിദ്ധിക്കുന്നതിനാൽ കാൽപരതയെക്കുറിച്ചു വാദമില്ല; അതിന്റെ പേരിനെക്കുറിച്ചു മാത്രമേ വാദമുള്ളൂ.

എന്നാൽ, താൽപര്യശക്തികൊണ്ടു വിഭാവാനുസംസ്കൃതിന്റെയും രസാദികളുടേയും പ്രകാശനം (ബോധം) ഒരേ സമയം തന്നെ സംഭവിച്ചുകൊള്ളട്ടെ—എന്നാണെങ്കിൽ, വിഭാവാനുസംസ്കൃതബോധത്തെ കാരണമായിട്ടും രസാദിബോധത്തെ കാൽപരമായിട്ടും അംഗീകരിച്ചിരിക്കുന്നതിനാൽ അതു ശരിയല്ല. 'വിഭാവാനുഭാവവ്യഭിചാരിസംയോഗാദസനിഷ്ഠത്തിഃ' = (വിഭാവങ്ങൾ, അനുഭാവങ്ങൾ, വ്യഭിചാരികൾ ഇവയുടെ സംയോഗം ഫലമായിട്ടു രസസിദ്ധിയുണ്ടാകുന്നു) എന്നു മൂനി (ഭരതമൂനി) പറയുന്നു. ഒരുമിച്ചുണ്ടാക

അ എന്നു കല്പിക്കുമ്പോൾ, എടുത്തുകൊമ്പിനും വലത്തുകൊമ്പിനും തമ്മിലെന്നപോലെ പൊട്ടാപര്യഭേദം (മുന്യപിഞ്ചന വൃത്യാസം) ഇല്ലാത്തതിനാൽ കാര്യകാരണഭാവം എങ്ങനെയുണ്ടാകുന്നു?

‘ഗംഗായാം ഘോഷഃ’ എന്നിത്യാദികളിൽ തടാഭ്യത്തെ ബോധിപ്പിച്ചു’ അവസാനിക്കുന്ന ലക്ഷണജ്ഞം, ശീതത്വം പാവനത്വം മുതലായ വ്യംഗ്യത്തെ ബോധിപ്പിപ്പാനുള്ള ശക്തി എവിടെനിന്നുണ്ടാകുന്നു? അതിനാൽ നാലാമതായിട്ടൊരു വൃത്തി അംഗീകരിക്കപ്പെട്ടേണ്ടതുതന്നെ എന്നു നിവ്വിവാദമായി.

അത്ര മാത്രമല്ല—

ബോധാവ്യ, രൂപവ്യം, സംഖ്യ,
നിമിത്ത, മഥ കാര്യവ്യം,
പ്രതീതിയ്യം, തഥാ കാല,
മാത്രയ്യം, വിഷയാദികൾ.

൨

ഇവറ്റിന്നുണ്ടാം ഭേദത്താ—
ലഭിധേയത്തിൽനിന്നിഹ
കേവലം ഭിന്നമായിട്ടു—
ജ്ഞാനത്താൻ വ്യംഗ്യമോക്ഷകിൽ.

൩

വൈയാകരണന്മാർ പദങ്ങളെയും അവയുടെ അർത്ഥങ്ങളെയും മാത്രം അറിയുന്നതിൽ നിപുണന്മാരാണെങ്കിലും സഹൃദയന്മാർ മാത്രമേ വാചാത്മ്യവ്യംഗ്യാത്മങ്ങളെ നല്ലവണ്ണം അറികയുള്ളൂ എന്നു ജ്ഞാനം ബോധ്യഭേദം. ‘ഭേദധമ്മിഅ’ ഇത്യാദിയായ ചിലതിൽ

വിധിരൂപം വാച്യമായിരിക്കുമ്പോൾ വ്യംഗ്യം നിഷേധരൂപമായിട്ടും, നിഷേധച്യതചന്ദനം' ഇത്യാദിയായ ചിലതിൽ നിഷേധരൂപം വാച്യമായിരിക്കുമ്പോൾ വ്യംഗ്യം വിധിരൂപമായിട്ടും, ഉള്ളതു സ്വരൂപഭേദമാകുന്നു. 'ഗതോന്യമക്തഃ' (ആദിത്യൻ അസ്തമിച്ചു) ഇത്യാദിയിൽ വാച്യമായ അർത്ഥം ഒന്നു മാത്രമേ തോന്നുന്നുള്ളൂ. വ്യംഗ്യാർത്ഥമാകട്ടെ, ബോധാവ്യ, പ്രകരണം മുതലായവയുടെ ഭേദത്തെ അനുസരിച്ചു ചിലേടത്തു 'നീ കാന്തനെ അഭിസരിച്ചുകൊൾക' എന്നും, 'പശുക്കളെ മാടി മുളയ്ക്കുക' എന്നും, 'നായകന്റെ വരവിനുള്ള സമയമായി' എന്നും, 'ഇപ്പോൾ ഉഷ്ണമില്ല' എന്നും, ഇത്യാദി രൂപത്തിൽ അനേകമാകുന്നു എന്നുള്ളതു സംഖ്യാഭേദമാകുന്നു. വാച്യാർത്ഥം ശബ്ദശ്രവണംകൊണ്ടു തന്നെ അറിയപ്പെടാവുന്നതാണ്. വ്യംഗ്യാർത്ഥമാകട്ടെ അപ്രകാരമുള്ള (ശുദ്ധാർത്ഥഗ്രഹണോചിതമായ) പ്രതിഭാസൈർദ്ധ്യാദികളേക്കൊണ്ടു അറിയപ്പെടേണ്ടതാണ് എന്നതു നിമിത്തഭേദമാകുന്നു. വാച്യത്തിനു പ്രതീതി മാത്രം ഉണ്ടാക്കുകയും, വ്യംഗ്യത്തിനു പ്രതീതിയും ചമൽക്കാരവുംകൂടിയുണ്ടാക്കുകയും എന്നുള്ളതു കാര്യഭേദമാകുന്നു. വാച്യം, സുഖചമൽക്കാരങ്ങളൊന്നും കൂടാതെ കേവലപ്രതീതിമാത്രമായും, വ്യംഗ്യം സുഖചമൽക്കാരങ്ങളോടുകൂടിയും തോന്നിക്കുന്നതാണ് പ്രതീതിഭേദം. വാച്യാർത്ഥവ്യംഗ്യാർത്ഥങ്ങളുടെ പ്രതീതിക്കു പെരുപ്പാചര്യം തോന്നുന്നതു കാലഭേദം. വാച്യാർത്ഥം ശബ്ദത്തെ മാത്രം ആശ്രയിച്ചിട്ടും, വ്യംഗ്യാർത്ഥം ശബ്ദത്തെയും, അതിന്റെ ഏതാനും അംശത്തെയും, ശബ്ദാർത്ഥത്തെയും, വർണ്ണസംഖ്യാടനത്തെയും, ആശ്രയിച്ചിട്ടും വരുന്നത് ആശ്രയഭേദം.

കേസു വ ണ മോഹു രോസോ

ദട്ഠണ പിആഹി' സച്ചണ്ണം അഹരം

സഭമരപഡമഗ്ധാഇണി

വാരിഅവാമേ സഹസ്ര ഏഹ്ണിം.'

കസ്യ വാ ന ഭവതി രോഷഃ

പശ്യതഃ പ്രിയായാഃ സമ്പ്രണമധരം

സഭമരപദ്മാശ്രായിണി!

വാരിതവാമേ! സഹസേപദാനിം

(മരായാ)

* തന്ത്രേയസിക്കിയലുമാഷ്ടപുടം മുറിഞ്ഞു
കണ്ടാലെവന്നരിശമങ്ങുളവാകയില്ല?
വണ്ടാൻ തണ്ടലർ മണക്കരുതെന്ന വാക്കു
കേളാഞ്ഞതിന്റെ നല്ലമിനു സമിച്ചുകൊൾക.

(സപ)

എന്നു സഖിയേയും അവളുടെ ഭർത്താവിനെയും വിഷയികരിച്ചു
പറയുന്നതിൽ വാഷയഭേദം. അതിനാൽ അഭിയേയംതന്നെയാണു
വ്യംഗ്യം എന്നു പറവാൻ തരമില്ല.

അത്രമാത്രമല്ല;

അനുഭൂതിക്കു മുമ്പില്ലാ -
സ്തയാലത്ര രസാഭിയെ
അഭിധാലക്ഷണാഖ്യങ്ങൾ
ബോധിപ്പിക്കില്ല വൃത്തികൾ.

൪

* ഉപനായകന്റെ സംഭോഗംകൊണ്ടു വ്രണിതാധരയായ
പത്നിയുടെ നേരെ കോപിക്കുന്ന ഭർത്താവിനെ വഞ്ചിപ്പാൻ സഖി
പറയുന്നതാണിത്.

മുഖ്യാത്മബാധമില്ലാത്ത -
 മൂലം ലക്ഷണയൊട്ടുമേ
 ബോധിപ്പിക്കുന്നതല്ലല്ലോ
 വിശേഷിച്ചും രസാദിയെ.

൫

രസിക്കുകയെന്നുള്ള വ്യാപാരം മാത്രമല്ലാതെ രസാപിപദ
 ത്താൽ പ്രതിപാദ്യമായി, ഒരു പദാത്മം പ്രമാണസിലായിട്ടില്ല.
 അങ്ങനെയുള്ള (പ്രമാണാന്തരസിലായ) ഒരു പദാത്മത്തെയല്ലേ
 ലക്ഷണയും അഭിധയും ബോധിപ്പിക്കുന്നതു? (അങ്ങനെയല്ലാത്ത
 തിനെ പിന്നെ അവ എങ്ങനെ ബോധിപ്പിക്കും?)

അത്രമാത്രമല്ല; 'ഗംഗായാം ഘോഷഃ' ഇത്യാദികളിൽ പ്രയു
 ക്തങ്ങളായ ശബ്ദാത്മങ്ങൾക്ക് ഉണ്ടാകേണ്ടതായ അനപയബോധം,
 അനുപപത്തിയാൽ ബോധിക്കപ്പെടുന്ന സ്ഥലത്തു മാത്രമേ ലക്ഷണ
 ൽ പ്രവേശമുള്ളൂ എന്നു പ്രസിദ്ധമാണല്ലോ.

അതു 'ന്യായകസുമാഞ്ജലി'യിൽ 'ഉദയനാചാര്യ'രാൽ പറയ
 പ്പെട്ടിട്ടുണ്ട് :—

'വാ ച്ചാനപയത്താലാകാംക്ഷ
 വിരമിക്കുന്നതാകിലോ
 ആകാംക്ഷ പിന്നെ മരൊന്നിൽ
 വാക്യത്തിന്നു ഭവിച്ചിടം.

ബാധം നിമിത്തം മുഖ്യാത്മം -
 മനപയിക്കാതെപോകിലോ
 മുഖ്യാത്മത്തോടു സംബന്ധം -
 മുഖ്യാത്മമെന്നപ്രകാരം.

‘ശൂന്യം വാസഗൃഹം’ ഇത്യാദിയിൽ മുഖ്യാത്മത്തിനു ബാധമില്ല. ‘ഗംഗായാം ഘോഷഃ’ ഇത്യാദിയിൽ പ്രയോജനം (ശൈത്യപാവനതപാദ്യതിശയം) ആണു ലക്ഷ്യം എന്നു കല്പിക്കാം, എന്നാണെങ്കിൽ അപ്പോൾ തീരം മുഖ്യാത്മവും ബാധിതവുമായി ഭവിക്കും; അപ്പോൾ അതിനു ലക്ഷ്യമായിട്ടു വേറേ ഒരു പ്രയോജനവും, അതിനും മറ്റൊരു പ്രയോജനവും കല്പിക്കേണ്ടിവരുന്നതിനാൽ അനവസ്ഥാ എന്ന ദോഷം വന്നുകൂടുന്നു.

വിഷയം (കാരണം) പ്രയോജനം (കാര്യം) എന്നിവ രണ്ടിന്റെയും പ്രതീതി ഒരേ സമയത്തുതന്നെ സിദ്ധിക്കാത്തതിനാൽ പ്രയോജനവിശിഷ്ടമായ തീരത്തിങ്കലാണു ലക്ഷണ എന്നു കല്പിപ്പാനും തരമില്ല. നീലാദിസംവേദനം (പ്രത്യക്ഷം) ഉണ്ടായതിനുശേഷം മാത്രമാണല്ലോ (അതിങ്കൽ) (1) ജ്ഞാതത (പ്രകടത)യോ (2) അനുവൃവസായമോ (‘നീലാദിയെ ഞാൻ അറിയുന്നു’ എന്നുള്ള ജ്ഞാനപ്രത്യക്ഷരൂപമായ ബോധമോ) ഉണ്ടാകുന്നത്.

വ്യംഗ്യങ്ങളാം രസാദികൾ

ബോധിപ്പിപ്പാനശക്തമനുമാനം

രേതപാഭാസതമൂലം

സ്മൃതിയല്ല രസാദിബുദ്ധിയതും.

൬

(3) ‘വ്യക്തിവിവേക’കാരണകട്ടെ—വേദിഭാവാദികളിൽനിന്നുണ്ടാകുന്ന രസാദികളുടെ പ്രതീതി, അനുമാനത്തിൽതന്നെ അന്തർവിപ്പാൻ യോഗ്യമാകുന്നു. വിഭാവം, അനുഭാവം, വൃദിചരീ, എ

(1) ഇതു ഭട്ടമതം.

(2) ഇതു നൈയായികമതം.

(3) മഹിമഭട്ടൻ

നിവയുടെ പ്രതീതിയാണല്ലോ രസാദിപ്രതീതിയുടെ സാധനമായിട്ടു കല്പിക്കപ്പെടുന്നത്. അവ (വിഭാവാദികൾ) രത്യാദികളായ ഭാവങ്ങളുടെ കാരണം, കാര്യം, സഹകാരി എന്നിവയായി ഭവിച്ചിട്ട് ആ രത്യാദികളെ അനുഭവിക്കുന്നവയായിട്ടുതന്നെ രസാദികളെ ഉണ്ടാക്കുന്നു; അവ്യക്തരൂപങ്ങളായിത്തോന്നുന്ന അവ (വിഭാവാദികൾ)തന്നെ ആസവാദ(പ്രത്യക്ഷ)ഭഗയെ പ്രാപിച്ചവയായിട്ടു രസങ്ങളെന്നു പറയപ്പെടുന്നു എന്നും, അവശ്യംഭാവി (ഉണ്ടാകാതെ കഴിയാത്തത്)യായ അവയുടെ ഈ പ്രതീതിക്രമം ഉടനടൻ ഉണ്ടാകുന്നതാകകൊണ്ടു കേവലം അറിയപ്പെടുന്നില്ല; എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ ഈ അഭിപ്രക്തിഭ്രമം, (വൃഞ്ജനാജന്യബോധഭ്രമം) ഇപ്പോഴും (രസാദികൾക്കു വ്യംഗ്യരൂപം കല്പിക്കുന്ന നിങ്ങളുടെ മതം സ്വീകരിക്കുമ്പോഴും) ഉള്ളതാണല്ലോ” —എന്നും പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ അവിടെ ഒന്നു ചോദിക്കേണ്ടതുണ്ട്. ശബ്ദങ്ങളിൽനിന്നോ അഭിനയങ്ങളിൽനിന്നോ ഉണ്ടാകുന്ന വിഭാവാദികളെ പ്രമാണിച്ച് അനുഭവിക്കപ്പെട്ട രാമാദികളിലുള്ള രാഗാദിജ്ഞാനത്തെ തന്നെയാണോ നിങ്ങൾ രസമെന്നു വച്ചിരിക്കുന്നത്? അതോ ആ വിഭാവാദിബോധം കൊണ്ടു സാമാജികന്മാരാൽ ആസവാദ്യമാനമായ സ്വപ്രകാശാനന്ദത്തേയോ? ആദ്യത്തേതാണെങ്കിൽ വാദമില്ല; എന്നാൽ രാമാദികളിലുള്ള രാഗാദിജ്ഞാനത്തിന് രസമെന്നു ഞങ്ങൾ പേർ പറയാറില്ല, എന്നു മാത്രമേ വിശേഷമുള്ളൂ. രണ്ടാമത്തേതാകട്ടെ വ്യാപ്തിഗ്രഹണമില്ലാത്തതുകൊണ്ടു ഫേതുവിന്റെ ആഭാസരൂപം നിമിത്തം അസിദ്ധമായിട്ടു ഇതുതന്നെ — എവിടെയെവിടെ ഇങ്ങനെയുള്ള വിഭാവാനഭാവസാത്തവികസഞ്ചാരികളെ ശബ്ദംകൊണ്ടു പറയുകയോ നടചേഷ്ടാദികളെക്കൊണ്ടു അഭിനയിക്കുകയോ ചെയ്യുന്നു? അവിടെയവിടെ ശൃംഗാരാദിരസങ്ങളുടെ ആവിഭാവമുണ്ടാകുന്നു’ —എന്ന് അദ്ദേഹംതന്നെ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു (1) വ്യാപ്തിയും (2) പക്ഷധർമ്മതയും നല്ലവണ്ണം അറിയാവുന്നതുമാണ്.

(1) എവിടെ എവിടെ പുകയുണ്ടോ, അവിടെയവിടെ തീയുണ്ട് എന്നുള്ള സാഹചര്യനിയമം. തീയില്ലാത്തേടത്തു പുകയില്ല എന്നുള്ള നിയമമെന്നർത്ഥം.

(2) വ്യാപ്തമായ പുക മുതലായതു പദ്യതാദികളിൽ ഉണ്ടാവുക.

അപ്രകാരംതന്നെ—

‘നിങ്ങൾക്കുത്ഥാൻതരം തോന്നാ—
നേതു സാമഗ്രി മുഖ്യമോ?
അതുതാനുമാനത്തിൽ
ഞങ്ങൾക്കും ഗമകം മതം’.

എന്നു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതും ഞങ്ങൾ (വൃജുനാവാദികൾ)ക്കു വി
രോധമുള്ളതല്ല. (‘എന്നാൽ പിന്നെ ഇതിൽ കൂടുതലായിട്ടെന്തൊന്നാ
ണ നിങ്ങൾ പറയുന്നത്’ എന്നു ചോദിക്കുന്നുവെങ്കിൽ പറയാം—)
ഇപ്രകാരത്തിലുള്ള പ്രതീതിയാണു് ആസ്വാദ്യം എന്നല്ല ഞങ്ങളുടെ
അഭിപ്രായം; പിന്നെയോ—സ്വപ്രകാശമാത്രംകൊണ്ടുതന്നെ അനു
ഭവപ്പെടുന്ന സാരൂപിരന്തരമായ ആനന്ദാതിശയമാണു് (ആസ്വാ
ദ്യം) എന്നാണു്. അതിനാൽ ഇവിടെ സാധിച്ചാൻ ഇഷ്ടമായ അ
ർത്ഥത്തിൽനിന്നു ഭിന്നമായ മറ്റൊരർത്ഥത്തെ സാധിപ്പിക്കുന്നതിനാൽ
‘മേതുവിനു’ ആഭാസതപം സംഭവിക്കുന്നു. (‘മേതു ദൃഷ്ടമായിത്തീ
രുന്നു’)

അദ്ദേഹംതന്നെ ..“ഭേദധർമ്മിത്വം” ഇത്യാദി ശ്ലോകത്തിൽ വ്യ
ഞ്ജിക്കുന്ന വസ്തുവും,

‘ജലകേളിതരജകരതല—
മുക്തപുനഃ പിഥിതരാധികാവദനഃ
ജഗദവതു കേകയുനോ—
മൂഢിഘടനസംഘടനകൌതുകീ കൃഷ്ണഃ’.

വെള്ളത്തിൽ കളിയാടിടുന്ന സമയം
രാധാമുഖത്തേപ്പിടി—

ചുരുക്കുകൾ മറച്ചുവെക്ക
 കൈവിട്ടും മുറുക്കിത്തന്ന
 മെല്ലെക്കോകുവാക്കളേസ്സുകതുകം
 ചേർത്തും പിരിച്ചും കളി -
 ചുല്ലാസംകലരുന്ന കണ്ണനലകം
 കാക്കട്ടെ നിന്നും വിനാ.

(സപ)

ഇത്രാദികളിലെ രൂപകാലങ്കാരാദികളും അനുഭവങ്ങൾ തന്നെ.

എങ്ങനെയെന്നാൽ - അനുമാനം എന്നതു (1) പക്ഷത്തിലും (2) സപക്ഷത്തിലും ഉണ്ടായിരിക്കുകയും, (3) വിപക്ഷത്തിൽ ഇല്ലായിരിക്കുകയും ചെയ്യുന്ന ലിംഗ (സാധന) ത്തിൽനിന്നുണ്ടാകുന്ന ലിംഗിയുടെ (സാധ്യത്തിന്റെ) ജ്ഞാനമാണല്ലോ. അതു ഹേതുവായിട്ടു വാച്യത്തിൽനിന്നു അതിനോടു സംബന്ധമില്ലാത്ത അർത്ഥം തോന്നുന്നതല്ല. അല്ലെങ്കിൽ (അസംബന്ധാർത്ഥപ്രതീതി സ്വീകരിച്ചാൽ) അതിപ്രസംഗം വന്നുകൂടും. അതിനാൽ ബോധ്യവും ബോധകവുമായ അർത്ഥങ്ങൾക്ക് ഒരു സംബന്ധം നിശ്ചയമായിട്ടുണ്ടായിരിക്കുന്നതാണ്. അതു ഹേതുവായിട്ടു ബോധകമായ അർത്ഥം ലിംഗവും, ബോധ്യമായ അർത്ഥം ലിംഗിയും, ബോധകമായ അർത്ഥത്തിനു

(1) സന്ദിഗ്ധസാധ്യമായ സ്ഥലം. പദ്യത്തിൽ പുക കണ്ടിട്ട് അവിടെ തീയുണ്ടെന്ന് അനുമാനമോർ പദ്യം പക്ഷം.

(2) നിശ്ചിത സാധ്യമായ സ്ഥലം. ആ ഹേതുവിൽത്തന്നെ അടുക്കള സപക്ഷം.

(3) സാധ്യഭാവത്തോടുകൂടിയ സ്ഥലം. മുന്പറഞ്ഞ ഹേതുവിൽത്തന്നെ ജലാശയം.

പക്ഷത്തിൽ വ്യാപ്തി ശബ്ദംകൊണ്ടു നിബദ്ധവും ആകുന്നു. സപക്ഷത്തിൽ വ്യാപ്തിയും, വിപക്ഷത്തിൽ അവ്യാപ്തിയും ശബ്ദനിബദ്ധങ്ങളല്ലെങ്കിലും സാമത്വ(സംസ്കാരബല)ത്താൽ തോന്നാവുന്നവയാകുന്നു. അതു ഹേതുവായിട്ട് ഇവിടെ ലിംഗ(രൂപ)മായ വ്യാപ്താത്മത്തിൽനിന്നു ലിംഗിയായ വ്യാപ്താത്മത്തിന്റെ സിദ്ധി (ബോധം) അനുമാനത്തിൽതന്നെ പര്യവസാനിക്കുന്നു. എന്നു പറയുന്ന അഭിപ്രായവും ശരിയല്ല. എങ്ങനെയെന്നാൽ, “ഭമ ധമ്മിഅ...” എന്നതിൽ ഗൃഹത്തിൽ ശ്വാവില്ലാതെ ആയതുകൊണ്ടു വിചിതമായ (വിധിവിഷയമായ) സഞ്ചാരം, ഗോഭാവരീതീരത്തിൽ സിംഹമുണ്ടെന്നു സിദ്ധിക്കുന്നതിനാൽ സഞ്ചാരനിഷേധത്തെ അനുമാനിക്കുന്നു” എന്നാണല്ലോ പറയേണ്ടതു്; അതിലേക്കു ഹേതു അനൈകാന്തികമാകുന്നു. ഗുരുവിന്റെയോ പ്രഭുവിന്റെയോ ആജ്ഞാഹതുവായിട്ടോ പ്രിയാനുരാഗാ ഹേതുവായിട്ടോ ഉള്ള ജ്ഞാതീയവിന്റെ ഗമനത്തിനും ഈ ഹേതു സംഭവിക്കാവുന്നതാണല്ലോ. പുഞ്ചപിയുടെ വചനം പ്രാമാണികമാണോ, അല്ലയോ എന്നുള്ളതു് സന്ദിഗ്ദ്ധാസിദ്ധവുമാകുന്നു.

‘ജലകേളി’.—ഇത്യാദിപദ്യത്തിൽ യോതൊരുത്തൻ തന്റെ ദർശനാദർശനങ്ങളെക്കൊണ്ടു ചക്രവാകങ്ങളുടെ വിഷയനസംഘടനങ്ങളെ ചെയ്യുന്നവനായി ഭവിക്കുന്നുവോ അവൻ ചന്ദ്രൻ തന്നെ’ എന്നതും അനുമാനംതന്നെയാണു് എന്നു പറയാനും തരമില്ല. അങ്ങനെ പറഞ്ഞാൽ ചക്രവാകങ്ങൾക്കു ഭയമുണ്ടാക്കുന്ന മറ്റു പദാത്മത്തിലോ രാത്രിസാധമ്യമുള്ള മറ്റു വസ്തുക്കളിലോ ഇതു (ചക്രവാകവിഷയനസംഘടനരൂപമായ കാര്യം) സംഭവിക്കാവുന്നതാകയാൽ ഹേതുവിനു് അനൈകാന്തികത്വം വരുന്നതാണല്ലോ. ‘അക്കാര്യം അങ്ങനെയുള്ളതാകയാൽ ഇക്കാര്യം ഇങ്ങനെയുള്ളതാണു്; അക്കാര്യം അങ്ങനെയുള്ളതല്ലാത്തതിനാൽ ഇക്കാര്യം ഇങ്ങനെയുള്ളതല്ലാ. (ഉ—ം) എവിടെ പുകയുണ്ടോ, അവിടെ തീയുണ്ടു്; പച്ചതത്തിൽ പുകയുള്ളതിനാൽ അവിടെ തീയുണ്ടു്; എവിടെ തീയില്ലയോ, അവിടെ പുകയില്ല; ജലാശയത്തിൽ തീയില്ല; അവിടെ പുകയുമില്ല) എന്ന അനുമാനത്തിലും ‘അക്കാര്യം അങ്ങനെയുള്ളതാകയാൽ’ എന്നു ഹേതു

കൊണ്ടു, ഇപ്രകാരം (മുൻപറഞ്ഞപ്രകാരം) ഉള്ള അനിഷ്ടസാധനത്തിന്റെയും കൂടി ഉപപത്തി വരുന്നതിനാൽ ഫേതു ആഭാസസമാനകാര്യം കാര്യം കാര്യം.

അപ്രകാരം 'ദൃഷ്ടിംഹേ പ്രതിവേശിനി' (228-ാംഭാഗം)

എന്ന പദ്യത്തിൽ ഇതരക്കുറികൊണ്ടു ഭേദം മുറിയുന്നതും, ഏകാകിനിയായിട്ടു നദിയിലേക്കു പോകുന്നതും, അവളുടെ പരകാമകസംഭോഗരൂപമായ സാധ്യത്തിന്റെ സാധനമാണെന്നു പറയപ്പെടുന്നു. അത് (ഭേദം മുറിയുന്നതും ഏകാകിനിയായിപ്പോകുന്നതും) ആ ശ്ലോകത്തിൽതന്നെ പറയപ്പെട്ടിട്ടുള്ള സ്വഭവത്വസ്സേ മഹകൊണ്ടും സംഭവിക്കാവുന്നതാകയാൽ ഫേതു അനൈകാന്തിക (ദൃഷ്ടി)മാകുന്നു.

നിശ്ശേഷ ച്യുത ചന്ദനം'—(35-ാംഭാഗം) എന്ന ശ്ലോകത്തിൽ ഭൂതി, നായികാകാമകസംഭോഗം ചെയ്തു എന്ന് അനുമാനമെന്നതു പ്രതിപാദ്യതകൊണ്ടു ഭൂതിയോ? അപ്പോൾ അവിടെ നിൽക്കുന്ന അന്യന്മാരോ? ആ കാവ്യാത്മവിചാരം ചെയ്യുന്ന സമുദയന്മാരോ? ആരാണു്? ആദ്യത്തെ രണ്ടു പക്ഷങ്ങളിലും വാദമില്ല. മൂന്നാമത്തേതിലാകട്ടേ അങ്ങനെയുള്ള (ചന്ദനം നിശ്ശേഷം മാഞ്ഞുപോവുക മുതലായതു സംഭോഗംകൊണ്ടു സംഭവിച്ചതാണെന്നുള്ള) അഭിപ്രായമില്ലാത്ത സ്ഥലത്തു വ്യഭിചാരം (വ്യഭിചാരമെന്ന ഫേതുഭോഷം) സംഭവിക്കുന്നു. എന്നാൽ വക്താവു മുതലായവരുടെ അവസ്ഥാവിശേഷവിശിഷ്ടമാണു ഫേതു എന്നു പറയാനും തരമില്ല. അതിനു് ഇപ്രകാരമുള്ള അർത്ഥവ്യാപ്തിയുണ്ടെന്നു വിചാരിപ്പാൻ സംഗതിയില്ലല്ലോ.

അത്രയുമല്ല, കവിയുടെ പ്രതിഭയിൽനിന്നു മാത്രമുണ്ടാകുന്ന ഇത്തരം കാവ്യങ്ങൾക്കു പ്രാമാണ്യമുണ്ടാകേണ്ടതില്ലാത്തതിനാൽ ഫേതുവിനു സന്ദിശാസിദ്ധതപരവും സംഭവിക്കുന്നു. വ്യക്തിവാദി (വ്യാഖ്യാനത്തെ സ്ഥാപിപ്പാനായി വാദിക്കുന്ന ആലങ്കാരികൻ) ആകട്ടേ,

‘അധമൻ’ എന്ന പദത്തിന്റെ സഹായത്തോടുകൂടിയ ഈപദാർത്ഥങ്ങളെ (ചന്ദനം മായുക മുതലായവയെ) വൃഞ്ചകങ്ങളായിപ്പറയുന്നു. അതിനാൽ അവളുടെ ഭർത്താവിന് അധമതപം പ്രാമാണികമാണോ അല്ലയോ എന്നുള്ളത് എങ്ങനെ അനുമാനമാകും?.

ഇതുകൊണ്ട് (മേതുവിന്റെ ആഭാസതപംകൊണ്ട്) വ്യംഗ്യങ്ങൾ അർത്ഥാപത്തികൊണ്ട് സിദ്ധിക്കാവുന്നവയാണെന്നുള്ളതും നിരസിക്കപ്പെട്ടു. പൂർവ്വസിദ്ധമായ വ്യാപ്തിഗ്രഹത്തെ ആശ്രയിച്ചിട്ടാണല്ലോ അർത്ഥാപത്തിയുടേയും പ്രവൃത്തി. ഉദാഹരണം—‘യാതൊരുത്തൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നുവോ, അവൻ എവിടെയെങ്കിലും മരിക്കത്തുണ്ടായിരിക്കുന്നതാണ്’. ചൈത്രൻ ജീവിക്കുന്നു; അവൻ ഈസ്സഭയിലില്ല.’ (ചൈത്രൻ ഈസ്സഭയിലല്ലാതെ മറ്റൊരു സ്ഥലത്താണ്, എന്ന് അർത്ഥാപത്തി). ഇത്യാദി

എന്നല്ല, തുണിക്കച്ചവടം മുതലായതിൽ മൂങ്ങാണിവിരൽ ഉയർത്തിക്കാട്ടിയാൽ പത്തു മുതലായ സംഖ്യകളെ ഗ്രഹിക്കുന്നതുപോലെ ഇതു (വ്യംഗ്യം) സൂചനബുദ്ധികൊണ്ട് ഗ്രഹ്യവുമല്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ ഇന്ന അടയാളം കാണിച്ചാൽ ഇന്ന കാഴ്ചം ഇന്ന വിധമാണെന്നറിയണം എന്നുള്ള സങ്കേതാദിലൗകികപ്രമാണങ്ങളുടെ അപേക്ഷയുള്ളതിനാൽ സൂചനബുദ്ധിയും ഒരമാതിരി അനുമാനമായിട്ടു അംഗീകരിക്കപ്പെട്ടതാണല്ലോ.

‘വാസനാജന്യമാകുകൊണ്ട്, രസാദിബോധം “ശൃതിയാകുന്നു.” എന്നുണ്ടല്ലോ ചിലരുടെ മതം. ആപ്തക്ഷന്തിയും, മുൻകണ്ടിട്ടുള്ള ഒന്നിനെ പിന്നെ കാണുമ്പോൾ അതാണ് ഇത് എന്ന പ്രത്യക്ഷജ്ഞ (ഭാജ്)യിൽ അനൈകാന്തികതപം വരുന്നതുകൊണ്ട് മേതു ദൃഷ്ടമായിത്തീരുന്നു.

‘ദൃഗ്ഗാലംഘിതവിഗ്രഹം—’ (ദീപാംഭാഗം) എന്നിത്യാദി ശ്ലോകത്തിൽ രണ്ടാമത്തെ അർത്ഥം തീരെ ഇല്ലാത്തതാണെന്നുള്ള മഹിമഭട്ട

ന്റെ വചനം, അനുഭവസിദ്ധിയെ അപലപിക്കുന്ന (മറച്ചു പറയുന്ന) വന്റെ ഗജനിമീലികതന്നെ.

അതിനാൽ ഇങ്ങനെ അനുഭവസിദ്ധങ്ങളായ അതതു രസാഭ്യത്മങ്ങൾ, മറച്ചുവെക്കാൻ കഴിയാത്തവയും, അതതു ശബ്ദാദികളുടെ അനന്യവ്യതിരേകങ്ങൾക്കനുസരിച്ചു പ്രവർത്തിക്കുന്നവയും, അനുമാനാദിപ്രമാണങ്ങൾകൊണ്ട് അറിയപ്പെടുവാൻ കഴിയാത്തവയും, അഭിധാദിവൃത്തിരൂപത്താൽ ബോധിപ്പിക്കപ്പെടുവാൻ കഴിയാത്തവയും ആകുകൊണ്ടു നാലാമതായിട്ടൊരു വൃത്തി അംഗീകരിക്കപ്പെട്ടുണ്ടതുതന്നെ എന്നു സിദ്ധമായി. ഈ വൃത്തിയാകട്ടേ വ്യാഖ്യാദികളുടെ സഹായം കൂടാതെതന്നെ ഉണ്ടാകുന്നതുമാകുന്നു—എന്ന് എല്ലാം വിശദമായി.

ഇനി ഈ വൃത്തിയുടെ പേരെന്തെന്നു പറയുന്നു—

ഈ വൃത്തിയെ വൃഞ്ജനയെ—

ന്നോതുന്നിതറിവുള്ളവർ.

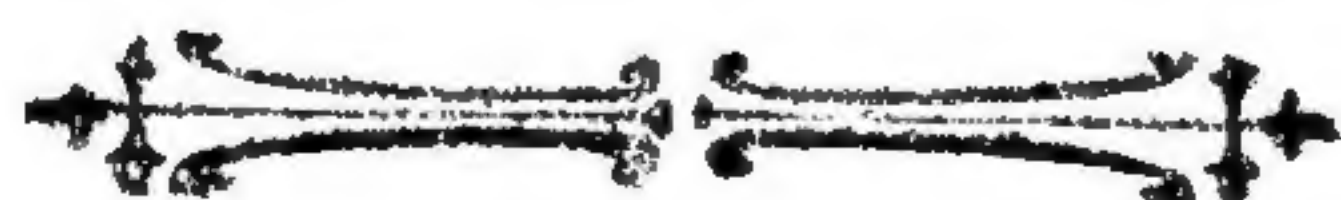
രസവ്യക്തിയിലന്യന്മാ—

രോതുന്നു രസനാഖ്യയെ.

൬

രസനിരൂപണത്തിൽ ഇതു വ്യക്തമായി പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. ഇങ്ങനെ എല്ലാം വെളിവാക്കിരിക്കുന്നു.

ഇപ്രകാരം സാഹിത്യഭൂഷണത്തിൽ വൃഞ്ജനാവ്യാപാരനിരൂപണമെന്ന പഞ്ചമപരിച്ഛേദം കഴിഞ്ഞു.

ശുദ്ധിപത്രം.

ഭാഗം	വരി	അബദ്ധം	സുബദ്ധം
12	14	ഭംഗീ	മുഗീ
28	2	അന്നത്ഥം	എന്നത്ഥം
42	19	പ്രകാരം	പ്രകാശം
45	12	കരണ	കരുണ
56	7	സമാജിക	സാമാജിക
76	7	സ്വച്ഛം	സ്വച്ഛം
88	22	നോട്ടസം	നോട്ടവും
110	12	ഉദാഹരം	ഉദാഹരണം
112	1	ഉദാഹരം	ഉദാഹരണം
125	10	പ്രീതി	പ്രതി
127	21	സത്തേപാതുത	സത്തേപാദിഭൂത
129	11	ബ്രഹ്മ	ബ്രഹ്മ
130	12	അവസ്ഥാരം	അവസ്ഥാരം
141	10	ജഗാമ സ	ജഗാമ സാ
141	14	ചുഴകൊടണ	ചുഴിയണ
171	10	അന്നനയം	അന്നനയം

176	15	കിസലയെ	കിസലയെ
229	15	ഹരിയെ	കരിയെ
239	1	ഭംഗ്രാദി	ഭംഗ്രാദി
241	8	സംസ്ഥാനേ	സംസ്ഥാന
249	14	ഭൃഷ്ടിം	ഭൃഷ്ടിം
265	15	സർവാലാലംബ	സർവാലാലം
„	25	സർവാലംലാലംബം	സർവാലാലംബം
281	4	തടാഭൃതെ	തടാഭൃതംതെ

18, 19, 21, 28, 29, 34 ഈ ഭാഗങ്ങളിൽ 'തൊഴുത്ത്' എന്നതിനു പകരം 'അമ്പാടി' അല്ലെങ്കിൽ 'ഗോപത്തേരുവു' എന്നു വായിക്കേണ്ടതാകുന്നു.

